

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM
DALI**

**NURETTİN TOPÇU VE MÜMTAZ
TURHAN'IN EĞİTİM DÜŞÜNCELERİ
ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ

Feyzullah ACAR

2011

ONAY SAYFASI

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM DALI

NURETTİN TOPÇU ve MÜMTAZ TURHAN'IN EĞİTİM DÜŞÜNCELERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ

Feyzullah ACAR

Jürimiz, / / tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini
oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. Çetin SEMERCİ
2. Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ
3. Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYAZ
4. Yrd. Doç. Dr. Muhammet TURHAN
5. Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÖKALP

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve
sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan’ın Eğitim Düşünceleri
Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma****Feyzullah ACAR****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı****Elazığ–2011. Sayfa: IX +141**

Bir dönemin eğitim anlayışını ortaya koyabilmenin öncelikli yollarından biri söz konusu dönemin önde gelen aydınlarının eserlerini, görüş ve önerilerini incelemektir. Çünkü aydınların eğitimle ilgili düşünceleri yaşadıkları zamanın ve sonrasının eğitim felsefesi ve programlarını büyük oranda etkilediği varsayılmaktadır. Buradan hareketle araştırmada, erken Cumhuriyet dönemi eğitim felsefesinin, programlarının ve temel düşüncelerinin anlaşılabilmesi için ilgili dönemde yaşamış ve kendine özgü görüşleriyle kitleler üzerinde etkili olmuş eğitimci düşünürlerden Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan’ın eğitim anlayışları kendi eserlerinden ve kendileri hakkında yapılmış araştırmalardan yararlanılarak tarama modeliyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan’ın eğitim anlayışlarında pek çok noktada benzerliklerin yanında farklılıkların da olduğu görülmüştür. Her iki aydın kültürle İslâm dinini bir potada eritmiş, ikisi arasında bir sentez oluşturmaya çalışmışlardır. Kendi dönemlerinde bilinçsiz bir şekilde yapılan Batılılaşma faaliyetlerine karşı çıkmışlar, değerlerin Batılılaşmaya feda edilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Toplumsal gelişmenin ancak ilim yoluyla gerçekleşebileceğini bunu gerçekleştirmenin ise birinci sınıf ilim adamı yetiştirmekle ve ilim zihniyetiyle yetişmiş siyasî kadrolarla mümkün olabileceğini savunmuşlardır. Bunun için en uygun yolların, zeki öğrencileri Avrupa’ya göndermek, ülkede etkili bir eğitim sistemi oluşturmak ve kaliteli öğretmenler yetiştirmek olduğunu iddia etmişlerdir.

Adı geçen aydınların her ikisi de köyün manevî kalkınmasına büyük önem vermiş, bunun “imam-öğretmen”lerle sağlanabileceğini savunmuşlardır. Üniversitelerde

III

bilimsel zihniyetin yeşerebileceği bir ortam oluşturulması ve bu kurumların bilim merkezi haline getirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Araştırma sonucunda Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın bazı konularda farklı düşündükleri de tespit edilmiştir. Mümtaz Turhan kültürden kopmamak şartıyla Avrupa biliminin ve bilim zihniyetinin alınabileceğini, öğretmenlerin yetiştirilmesi ve üniversite öğrencilerinin barınma problemlerinin çözümünde Alman ve Anglo-Sakson sistemlerinin metot ve tecrübelerinden yararlanılabileceğini savunmuştur. Ancak Nurettin Topçu buna karşı çıkmıştır. Ona göre yerli bir ilim metodu ve kavramsal yapı oluşturulmadan gerçek bir ilerlemenin yakalanması mümkün değildir.

Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitime yönelik görüş ve önerilerinin özellikle 1970'lerden sonraki eğitim programlarında ve uygulamalarında kısmen etkili olduğu görülmüştür. Nurettin Topçu'nun öğretmenliğin bir meslek haline getirilmesi ve öğretmen olacak kişilere lisanstan sonra bir sınav uygulanması gerektiği görüşleri ve Mümtaz Turhan'ın ortaokulun kaldırılması, zeki öğrencilerin üniversitelere alınması için sınavları hazırlayan bir birimin oluşturulması gerekliliği (ÖSYM) ve tüm üniversiteleri kontrol eden bir mekanizmanın oluşturulması zorunluluğu (YÖK) bu düşüncülerin günümüzde kullanılan görüşlerine örnek gösterilebilir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Felsefesi, Nurettin Topçu, Mümtaz Turhan, Batılılaşma, İlköğretim, Ortaöğretim, Üniversite.

ABSTRACT

Master Thesis

**A Comparative Study On Educational Thoughts of
Nurettin Topçu and Mümtaz Turhan**

Feyzullah ACAR

Fırat University

Institute of Social Sciences

Department of Curriculum and Instruction

Elazığ–2011. Page: IX +141

Primary way to reveal education understanding of a period is to examine productions, opinions and suggestions of leading intellectuals in that time. Because it is assumed that intellectuals' ideas about education greatly influences curriculum and philosophy their time and post times.

Hence, in the research to understand educational philosophy, curriculum and keynotes of the early Republican period, Nurettin Topçu and Mümtaz Turhan's educational insights, lived in that time and effected big masses with his own ideas, were tried to be proved by using historical methods and qualitative research methods with the help of his own works firstly and then auxiliary literature.

In Nurettin Topçu and Mümtaz Turhan's educational insights, besides many similarities, differences also were found there at various points. Both intellectuals made similar points culture and Islam, tried to create a synthesis between them. They opposed to unconscious Westernization activities in their period, emphasized values should not be sacrificed to Westernization. They told social development achieved only through knowledge and to realize this they defended to raise first-class scientists and staff trained in the mentality of the political science to make social development possible.

For this, they claimed the most suitable road is to send intelligent students to Europe, create an effective education system in the country, to train high quality teachers.

Both intellectuals gave great importance to the development to the spiritual development of villages and they argued that could be achieved with “imams and

teachers". They argued to create an environment for scientific mentality in universities and emphasized that these institutions should become a center of science.

At the end of the study, it has been found that Nurettin Topçu and Mümtaz Turhan think different on some issues. Mümtaz Turhan argued that the European science and the scientific mentality might be transferred provided that the culture and he also argued that to train teachers and to solve housing problems of university students German and Anglo-Saxon systems, methods and expertise might be used. However, Nurettin Topçu opposed to accept European science and scientific method. For him, it is impossible to catch a real progress without creating a domestic scientific method and the conceptual structure. For him, it is inappropriate to use of any foreign system. He wants to create scientific methods in accordance with social values. Mümtaz Turhan argues that to create suitable educational environments, there is a need of financial assistance from the public. However, Nurettin Topçu opposes the idea that mixing monetary affairs and education jobs might damage teachers' freedom and students might be beggar.

It was seen that, Nurettin Topçu and Mümtaz Turhan's thoughts and suggestions about Education partly effected curriculum and practices after 1970. Nurettin Topçu had some ideas to make teaching job Professional and there should be an examination for the people who wanted to be a teacher after B.A. Programme. Mümtaz Turhan thought secondary school should be abolished and a unit should be created that prepares intelligent students for the exams to study at the universities (ÖSYM) and a mechanism should be created that controls all the universities (YÖK). These may be shown as examples applications used today.

Key words: Education, Early Republican Educational Philosophy, Nurettin Topçu, Mümtaz Turhan, Westernization, Primary School, Secondary School, University.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	VI
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	3
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Alt Amaçları	4
Araştırmanın Önemi	4
Sayıtlar	4
Araştırmanın Yöntemi	6
Verilerin Toplanması.....	6
Verilerin Analizi.....	6
İlgili Araştırmalar	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	12
1. NURETTİN TOPÇU VE MÜMTAZ TURHAN'IN HAYATI ve ŞAHSİYETİ..	12
1.1. Nurettin Topçu'nun Hayatı ve Şahsiyeti.....	12
1.2. Nurettin Topçu'nun Eserleri.....	17
1.2.1. Kitapları.....	17
1.2.2. Makaleleri.....	20
1.3. Mümtaz Turhan'ın Hayatı ve Şahsiyeti:	34
1.4. Mümtaz Turhan'ın Eserleri	37
1.4.1. Kitapları.....	37
1.4.2. Makaleleri.....	38
İKİNCİ BÖLÜM	40
2. NURETTİN TOPÇU ve MÜMTAZ TURHAN'IN YETİŞTİĞİ FİKRİ ORTAM	40
2.1. Dönemin Sosyo-Kültürel Yapısı	40
2.2. Dönemin Eğitim Anlayışı	43
2.2.1. Dönemin Eğitim Anlayışına Genel Bir Bakış	43
2.2.2. Dönemin Eğitim Anlayışı Hakkında Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın Görüşleri	45
2.2.2.1. Dönemin Eğitim Anlayışı Hakkında Nurettin Topçu'nun Görüşleri.....	45
2.2.2.2. Dönemin Eğitim Anlayışı Hakkında Mümtaz Turhan'ın Görüşleri	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	51
3. NURETTİN TOPÇU ve MÜMTAZ TURHAN'IN EĞİTİM ANLAYIŞLARINI ETKİLEYEN DİĞER GÖRÜŞLERİ	51
3.1. Millet ve Milliyetçilik	51
3.1.1. Nurettin Topçu'ya Göre Milliyetçilik	52
3.1.2. Mümtaz Turhan'a Göre Milliyetçilik.....	54
3.2. Batıcılık ve Batılılaşma	55
3.2.1. Nurettin Topçu'ya Göre Batılılaşma.....	56
3.2.2. Mümtaz Turhan'a Göre Batılılaşma	58
3.3. Kültür Ve Medeniyet	63
3.3.1. Nurettin Topçu'ya Göre Kültür Ve Medeniyet	65
3.3.2. Mümtaz Turhan'a Göre Kültür ve Medeniyet.....	66
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	69

4. NURETTİN TOPÇU ve MÜMTAZ TURHAN'IN EĞİTİM GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	69
4.1. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci	69
4.2. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre Din Ve Ahlâk Eğitimi	77
4.3. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'ın Eğitime İlişkin Çözüm Önerileri	84
4.4. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'ın Öğretim Kademelerine İlişkin Çözüm Önerileri	96
4.4.1. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre İlköğretim	96
4.4.2. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre Ortaöğretim	99
4.4.3. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre Üniversite	107
BEŞİNCİ BÖLÜM	118
5. NURETTİN TOPÇU VE MÜMTAZ TURHAN'IN EĞİTİM İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN BUGÜNÜN EĞİTİM SİSTEMİNE YANSIMALARI	118
5.1. Nurettin Topçu'nun Eğitim İle İlgili Görüşlerinin Bugünün Eğitim Sistemine Yansımaları	118
5.2. Mümtaz Turhan'ın Eğitim İle İlgili Görüşlerinin Günümüz Eğitim Sistemine Yansımaları	121
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	127
KAYNAKLAR	135
1.KİTAPLAR.....	135
2.MAKALELER.....	137
3. GAZETE VE DERGİLER	139
ÖZGEÇMİŞ.....	141

ÖNSÖZ

Eğitim birikimli olarak devam eden bir süreçtir. Bu güne kadar eğitim alanında yapılan çalışmalar, düşünceler, değerler, uygulamalar günümüz eğitim anlayışını farklı açılardan etkilemiştir. Bu nedenle eğitim sürecinde önceden yapılan yanlışlara bir daha düşmemek, ya da daha önce yapılan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla geçmişte yaşamış bilim insanlarının eğitim görüşlerinin incelenmesi benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulması gerekmektedir.

Bu amaçla araştırmada erken Cumhuriyet döneminin önde gelen aydınlarından olan, kendilerine özgü görüşleri ve düşünceleri bulunan, bu hususiyetleri ile de geniş toplum kesimleri üzerinde etkili olduğu varsayılan, Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim düşünceleri, öneri ve uygulamaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan 1920'lerden 1970'lere kadar yaşanan hızlı ve heyecanlı süreç içerisinde Avrupa hayatı, millî mücadele, tek parti dönemi, ikinci dünya savaşı, ekonomik bunalımlar, çok partili döneme geçiş gibi çok önemli toplumsal değişmelerin yaşandığı bir dönemde yaşamış, temel eserlerinde ve çıkarmış oldukları dergilerde yaşadıkları dönemin sorunlarına duyarlı birer aydın olarak, toplumun tüm sorunlarına ilişkin çözüm önerileri ortaya koymuşlardır. Bu dönemin eğitim anlayışının daha iyi anlaşılabilmesi için bu düşünürlerin görüşleri incelenmiş, bu görüşlerin benzerlik ve farklılıkları ortaya konularak günümüz eğitim anlayışı üzerindeki etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma girişten sonra beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde; bir kişinin fikirlerini iyi anlayabilmenin öncelikle o kişinin hayatının önemli dönüm noktalarını, hayatındaki değişimleri, ailesini, çevresini bilmekten geçtiği düşünülerek Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın hayatına ve eserlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümünde Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın yetiştikleri fikri ortamın eğitim düşüncelerini etkileyebileceği düşüncesiyle bu dönemin sosyo-kültürel yapısı ve dönemin eğitim anlayışı açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde bu düşünürlerin eğitim anlayışlarını iyi anlayabilmek amacıyla eğitim düşüncelerine zemin hazırlayan ve etki eden diğer görüşleri incelenmiştir. Bu incelemede adı geçen düşünürlerin eğitim görüşlerine etki eden konuların aynı dönemde yaşamaları nedeniyle ortak oldukları görülmüş; bu bölümde Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim görüşlerine etki eden aynı konulardaki görüşleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim anlayışları, eğitim görüşlerinin benzerlikleri ve farklılıkları eserlerinden yola çıkılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Beşinci bölümde Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim görüşlerinin bu günün eğitim sistemi üzerindeki yansımalarına değinilmiş, bu düşüncülerin günümüz eğitim sistemi üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Son olarak ise genel sonuç ve değerlendirme kısmına yer verilmiştir.

Bu çalışmada bana yardımlarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma, yol göstericiliği ile yaptığı uyarılar ve katkılarından dolayı danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa Gündüz'e ve tüm destekçilerime teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Bir toplumun eğitim felsefesini belirleyen bazı unsurlar vardır. Bu unsurların en önemlileri toplumun tarihi, kültürel, sosyal ve beşeri birikimidir. Bu birikimi, eğitim programlarına ve ders kitaplarına yansıtacak olanlar da eğitim politikasının bir gereği olarak eğitim uzmanlarıdır. Eğitim uzmanlarına bilimsel ve felsefî bakımdan kılavuzluk edenler ise, topluma yön veren aydınlardır. Eğitim uzmanları, okudukları kitaplardan ve almış oldukları eğitimden hareketle bir eğitim planı hazırlar. Bu da eğitime ideolojik ve felsefî karakterini veren temel husustur. Böylece bir toplumu şekillendirmek ya da onlara kılavuz olması için hazırlanan eğitim programlarının, muhafazakâr, değişimci, dinamik ve statik ruh yapısının kimlerden, nasıl kaynaklandığı tespit edilebilir. Dolayısıyla bir eğitim felsefesinin kaynaklarını belirleyebilmek için öncelikle eğitim programcılarının etkilendikleri kişilerin, temel eserlerin, doktrinlerin ve ideolojilerin incelenmesi gerekir.

Eğitim ve bilimin önemli özelliklerinden birisi de birikimli olarak ilerlemeleridir. Eğitim sürecinde daha sağlıklı bir ilerleme için konuyla ilgili olarak daha önce yapılmış çalışmaların göz önüne alınması gerekir. Bundan dolayı bilgi ve değerleri kullanılan önceki nesillerin düşünürlerinin eğitim düşünceleri, teori ve uygulamaları irdelenmeli; benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmalıdır.

Cumhuriyet döneminde eğitim düşünceleriyle ön plana çıkmış düşünürlerden bazılarının isimleri şöyle sıralanabilir: Satı Bey, Emrullah Efendi, Münif Paşa, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, M. Şemseddin Günaltay, Ethem Nejad, Ethem Nejdî, Mehmet Emin Erişirgil, Hilmi Ziya Ülken, Avni Başman, Kazım Nami Duru, Hıfzırrahman Raşit Öymen, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Nurettin Topçu, Samiha Ayverdi, vd. Eğitim konusundaki görüş, düşünce, öneri ve uygulamaları ile ön plana çıkan bu düşünürlerin fikirlerinin incelenmesi, benzerliklerinin ve karşıtlıklarının ortaya konulması, bu günün eğitim sorunlarının tespitinde ve teşhisinde olduğu kadar, gelecek dönemlerin eğitim meselelerinin çözümünde de önemli rol oynayabilir. Bu düşünürlerin görüşlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi yaşadıkları dönemin eğitim anlayışının, eğitim sisteminin tahlili ve onların konuya dair tespit ve önerilerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Önceki dönemlerin aydınlarının iyi anlaşılması eğitim politikalarına ilişkin yeni çalışmalara da ışık tutacaktır.

Bu amaçla araştırmada; Cumhuriyet döneminin ilk yıllarının eğitim anlayışını ortaya koymak amacıyla dönemin önemli aydınlarından olan Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim anlayışları incelenmiştir.

Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın yaşadığı dönem toplumsal değişimlerin çok hızlı gerçekleştiği bir dönemdir. Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren tüm alanlarda yapılan yenileşme faaliyetleri Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren devam etmiştir. Bu dönemde her alanda meydana gelen yenileşme çalışmaları eğitim alanında da gerçekleştirilmiş, bazı eski eğitim kurumları kapatılarak onların yerine yenileri açılmıştır. Ancak Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'a göre bu dönemde yapılan değişikliklerde millî bir eğitim politikası takip edilememiş, Avrupa her yönüyle taklit edilmeye çalışılmıştır. Bu taklitçilik milleti kendi değerlerinden kopararak her yönden geri kalmasına neden olmuştur. Bu düşünürlere göre ülkenin bu durumdan kurtulabilmesi için millî bir eğitim politikası uygulanmalı ve gençlerin değerlerimizle buluşması sağlanarak millî ruh yeniden canlandırılmalıdır.

Nurettin Topçu kültüre sahip çıkılması gerektiğini ve millî kültürden yola çıkarak oluşturulacak millî ruhun kurtuluşumuzu sağlayacağını söylemektedir. Bu konuda şöyle der: “Türk ferdi, biyolojik bakımdan yirmi, otuz, kırk veya yetmiş, seksen, doksan yaşında olabilir. Fakat ruhî bakımdan o bin yaşındadır. Türk'ün tarihi kadar eskidir. Ancak bu bin yıllık şura sahip olmak gerekir.”¹ Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere Topçu, millî duygulara önem verilmesi ve kültürle bağların kesinlikle koparılması gerektiği düşüncesine sahiptir. Bu yönüyle birçok düşünür tarafından “milliyetçi-muhafazakâr” olarak nitelendirilir. Ayrıca Topçu, Türk kültürünün ancak İslam medeniyetiyle tanıştıktan sonra olgunluğa eriştiğini savunur. Her alanda Türk İslam sentezi oluşturularak en iyiye ulaşılabileceğini vurgular. Buna edebiyattan, sanattan ve musikiden örnekler verir. Bu konuda şöyle der: “On birinci asırda başlayan Anadolu'ya ilk Türk akıncılarının ümit dolu neşideleri, asırlar arasında Haçlıların ve Moğolların darbeleri altında nispeten boğuklaşmış, matem teraneleriyle ağırlaşmış olacaktı. Türk'ün azametli ruhu ile İslam'ın içe çevrilen mistik feryadı birleşecek işte bizim Beethoven'imiz bu seslerin sentezini yaratacaktı.”² Bu görüşlerini dikkate alarak günümüzün bazı düşünürleri Nurettin Topçu'yu “Türk-İslam Sentezci'si” olarak da nitelendirirler.

¹ İsmail Kara, **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi III**, İstanbul: Kitabevi Yay, 1998, s.140.

² Kara, **age**, 1998, s.144-145.

Nurettin Topçu eğitimi “Bir cemiyetin düşünüş tarzının, kültürünün ve ideallerinin cihazlanması”³ olarak tarif etmiştir. Neslin kurtuluş yolunu ise kutsallaştırdığı uzvî yapıdan kurtularak uzviyetten ilme, ilimden felsefeye, felsefeden sanata ve ahlâka ve nihayet dine yükselmek olarak açıklamıştır. Topçu’ya göre böyle adım adım yürüyüş hasta ve şaşkın bir nesli Allah’a götüren yolda yeniden canlandırabilir. Bu iş bir eğitim işidir. Bir neslin kurtuluşunu eğitiminin yükselmesinde aramak lazımdır⁴. Ayrıca Topçu, millet ruhunun eğitimle oluştuğunu savunur. Ona göre eğitim sisteminin bozulması millet ruhunu yerlere serer. Eğitim hangi tarafa yönelirse millet de o tarafa yönelir. Kısacası eğitim millet demektir.

Mümtaz Turhan ise eğitimle ilgili görüşlerini topladığı *Maarifimizin Ana Davaları* kitabının önsözünde “maarifimizin ana davaları, aynı zamanda Türkiye’nin kalkınmasının ilerlemesinin, bugünkü millet seviyesinde bir millet olmasının esas davalarıdır” diyerek medeni milleti şöyle tanımlar: “Medeni bir millet demek hakiki bir ilme, ilim zihniyetine ve bunlarla mücehhez olarak yetişmiş münevverlere sahip cemiyet demektir.” Mümtaz Turhan ülkenin kalkınmasının anahtarını ise şöyle açıklar: “Türkiye’nin hedefi çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmak ilerlemek ve kalkınmak ise bu ancak alanında iyi yetişmiş insanlarla olur. Sahip olunan teknik, aletler, kütüphaneler, ülkenin yeraltı ve yerüstü zenginlikleri ancak onun değerini bilen, onu kullanabilen yetenekli insanlarla değer kazanır.”⁵ Ayrıca Mümtaz Turhan temelinde ilmin olmadığı bir kalkınmanın düşünülemeyeceğini, ülkelerin bağımsızlık ve hürriyetlerinin ilme bağlı olduğunu, ülkelerin ilmi kendilerine temel alarak teknoloji alanında gelişme gösterdiklerini savunur.

Problem Durumu

İnsan, yaşam serüveninde hem eğitilen hem de eğiten varlık olmuştur. İnsanlık tarihi boyunca insanlar hem edindikleri bilgi birikimini sürekli çevrelerine aktarmışlar; hem de çevrelerindeki varlıklardan çeşitli yaşam becerileri öğrenmişlerdir. Bunun sonucu olarak günümüz uygarlığı, bu eğitsel süreçlerin bir toplamı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanlık ve onun oluşturduğu günümüz uygarlığı yaşanan sürekli değişimlerle gerçekleşmiştir. Bu evrim ve değişim insanoğlunun yeryüzünde var oluşundan günümüze kadar ürettiği tüm bilgi ve değerlerin kuşaklar arasındaki geçişi ile sağlanmıştır. Bu da eğitim süreci ile gerçekleşmiştir. Dolayısıyla insanlık yeryüzündeki

³ Nurettin Topçu, *Türkiye’nin Maarif Davası*, İstanbul: Dergâh Yay., 1998/b, s.78.

⁴ Topçu, *age*, 1998/b, s.26.

⁵ Mümtaz Turhan, *Garplılaşmanın Neresindeyiz?*, İstanbul: Emek Matbaacılık, 1980, s. 199.

varlığını eğitim kurumlarına borçludur. Her kuşak öncelikle kendinden önceki kuşağın sahip olduğu bilgi ve değerleri kullanarak hayatını sürdürmüştür. Yaşarken de daha iyi yaşama isteğinin bir sonucu olarak, bu bilgi ve değerlere yenilerini katmıştır.⁶

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitime yönelik görüş, öneri, eleştiri ve düşüncelerini her bakımdan karşılaştırmalı olarak incelemek, benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır. Bunun yanında tarihinin düşünsel birikimini ortaya koyarak geçmiş yardımıyla şimdi ve geleceği daha iyi anlamak ve bu günün eğitim sistemi üzerindeki olası etkilerini ortaya koymaktır.

Araştırmanın Alt Amaçları

Araştırmanın alt amaçları şunlardır:

1. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim düşüncelerini belirleyen fikri ortamın temel karakteristikleri nelerdir?
2. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim anlayışlarına etki eden diğer fikirleri nelerdir?
3. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın bu günün eğitim felsefesi ve programlarına katkıları var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Eğitim, insanlık tarihi boyunca insanlığın gelişimini ve değişimini etkileyen en önemli olgudur. Cumhuriyetin ilk yılları gelişmelerin, değişmelerin, dönüşümlerin hızlı gerçekleştiği ve günümüz eğitim sistemini en çok etkileyen dönemdir. Bu çalışmada toplumsal gelişmelerin en yoğun yaşandığı Cumhuriyet döneminde yaşamış ünlü eğitim düşünürleri olan Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın görüşleri karşılaştırılmıştır. Bu nedenle bu çalışma hem o dönemin eğitim olgusunun daha iyi anlaşılmasının sağlanması; hem de günümüz eğitim sistemine özgün öneriler getirmesi açısından önemlidir.

Sayıtlar

Araştırmanın üç tane sayıtlısı vardır:

1. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim, milliyetçilik, Batılılaşma, kültür ve medeniyet görüşleri arasında pek çok benzerlik olduğu gibi, bazı farklılıkların da olduğu varsayılmıştır.

⁶ Özcan Demirel, Zeki Kaya, **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara: PegemA Yay., 2008, s.25.

2. Türk eğitim düşüncesinin gelişiminde ve eğitim felsefesinin oluşmasında Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın farklı açılardan katkıları olduğu varsayılmıştır.
3. Mümtaz Turhan ve Nurettin Topçu'nun ulaşılan eserlerinin eğitim görüşlerini açıklamak ve anlamakta yeterli olduğu varsayılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, Cumhuriyet döneminin önde gelen aydınlarından Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim düşünceleri kendi kitaplarından, makalelerinden ve kendileri hakkında yapılmış araştırma, yazılmış kitap ve makalelerden yararlanılarak yapılmış “tarama modeli”nde bir çalışmadır. Karasar'a göre, tarama modeli “geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez.”¹ Bu nedenle, Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim düşünceleri kendi kitaplarından, makalelerinden ve kendileri hakkında yapılmış araştırma, yazılmış kitap ve makalelerden yararlanılarak araştırılmış, görüşlerinin benzer ve farklı yönleri karşılaştırılarak bugünkü eğitim sistemi üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin verilerin toplanması amacıyla “belgesel tarama” tekniğinden yararlanılmıştır. Bu tekniği Karasar, var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplama şeklinde tanımlamıştır.²

Belgesel tarama sürecinde olay ve olguları yansıtan resim, film, ses ve resim kayıtlı bantlar, araç-gereç, bina, heykel ile bu olgularla ilgili olarak sonradan oluşturulmuş her türlü mektup, rapor, kitap ansiklopedi, resmî ve özel yazı ve istatistikler, tutanak, anı, yaşam öyküsü ve belgelerden yararlanılır.³

Araştırmada bu amaçla;

1. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın yayınlanmış tüm eserleri
2. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın yaşadığı dönemde yayımlanan gazete ve dergilerdeki tüm makaleleri
3. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan hakkında yazılan kitap ve makaleler
4. Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan hakkında yapılan araştırmalardan yararlanılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için, belgesel tarama tekniğiyle elde edilen verilerin tamamı incelendikten sonra araştırmanın konusuna bağlı olarak başlıklar oluşturulmuş, bu

¹ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yay., 2009, s.77.

² Karasar, **age**, s.183.

³ Karasar, **age**, s.183.

başlık konularıyla ilgili olarak elde edilen veriler doğrudan ve dolaylı olarak alınan notlar yardımıyla fişlere kaydedilmiş ve kullanılan her kaynak için bir kaynak fişi (bibliyografik fiş) oluşturulmuş bu süreçte fişler başlıklarına göre sıralanmıştır.⁴

Başlıklarına göre sıralanan bu fişlerden elde edilen veriler benzer ve farklı yönleri açısından karşılaştırılarak, araştırmanın amaçlarına uygun şekilde alt başlıklara ayrılmış ve belgesel tarama tekniği kullanılarak gerçekleştirilen literatür taraması ile toplanan veriler, araştırmanın alt amaçlarına uygun biçimde düzenlenmiştir. Elde edilen bulgularla ilgili sonuçlar tartışılarak yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

İlgili Araştırmalar

Bu güne kadar Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın farklı yönlerine ve düşüncelerine ilişkin değişik bilim disiplinlerinde (tarih, sosyoloji, din, edebiyat vb.) pek çok araştırma yapılmıştır. Bunlar arasında tarafımızdan yapılan bu araştırmanın konusu ve içeriğiyle ilgili olanlar sınırlıdır. Ancak özellikle söz konusu aydınların hayatı, eserleri ve Türk düşüncesindeki etkileri üzerine yapılan bazı kapsamlı araştırmalar ve derlemeler önemlidir. Dolayısıyla araştırmanın hazırlanmasında ve ilgili literatürün taranmasında büyük kolaylık sağlayan bu araştırmalardan bazılarını kısaca tanıtmak yerinde olacaktır:

- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından İsmail Kara'nın editörlüğünde yapılan "*Nurettin Topçu*"⁵ isimli derleme/armağan eser Nurettin Topçu hakkında yapılan en nitelikli ve kapsamlı çalışmalardan biridir. Bu eserde Nurettin Topçu'nun farklı yönleri ile ilgili farklı bilim insanları tarafından kaleme alınmış 28 makaleye yer verilmiş, Topçu'nun bütün eserleri tanıtılmış ve haklarında eleştiriler yapılmıştır.
- Nurettin Topçu üzerine yapılan önemli araştırmalardan biri de siyaset bilimci Süleyman Seyfi Ögün'nün doktora çalışmasına dayanan "*Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*"⁶ isimli eserdir. Bu tez, Nurettin Topçu'nun siyaset ve toplum düşüncesini özgün biçimde kendi eserlerinden hareketle tahlil etmektedir.
- Fırat Mollaer'in yüksek lisans çalışmasına dayanan "*Türkiye'de Liberal Muhafazakârlık ve Nurettin Topçu*"⁷ isimli eseri de Nurettin Topçu hakkında

⁴ Karasar, **age**, s.35.

⁵ Ed: İsmail Kara, **Nurettin Topçu**, Ankara: KBY., 2009.

⁶ Süleyman Seyfi Ögün, **Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu**, İstanbul: Dergâh Yay., 1992.

⁷ Fırat Mollaer, **Türkiye'de Liberal Muhafazakârlık ve Nurettin Topçu**, İstanbul: Dergâh Yay. 2008

yapılmış önemli çalışmalardan biridir. Bu eser 263 sayfadan oluşmaktadır. Dergâh yayınları tarafından basılmıştır.

- Mümtaz Turhan hakkındaki en kapsamlı çalışmalardan biri öğrencisi Yılmaz Özakpınar tarafından yapılmıştır. “*Batılılaşma meselesi ve Mümtaz Turhan*”⁸ isimli bu eser 271 sayfadan oluşmaktadır. Bu eser Mümtaz Turhan’ın hayatı ve fikirleri hakkında bilgi vermektedir. Kubbealtı neşriyat tarafından yayınlanmıştır.
- Mümtaz Turhan ile ilgili bir diğer önemli çalışma ise 02-03 kasım tarihlerinde Gazi üniversitesinde yapılan “*Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Mümtaz Turhan Sempozyumu*”⁹ isimli sempozyumdur. Bu sempozyumda Mümtaz Turhan’ın farklı yönleri ile ilgili 32 bildiri sunulmuştur. Bu bildirilerin tam metni kitap halinde basılmıştır.
- Hasan Küçük tarafından yazılan “*Türk Milliyetçiliğinin büyük önderlerinden Prof. Dr. Mümtaz Turhan: Bütün Yönleriyle*”¹⁰ isimli eser de Mümtaz Turhan hakkında yapılmış kapsamlı bir araştırmadır. Bu eserde Mümtaz Turhan’ın yaşam öyküsü, eserleri ve fikirlerine geniş yer ayrılmış ve Mümtaz Turhan hakkında onu yakından tanıyan bilim adamları tarafından yazılan bazı makalelere yer verilmiştir. Bu eser 191 sayfa olup TÜRDAV Basım Yayım tarafından basılmıştır.

Bu kapsamlı ve çokça referans gösterilen araştırmaların dışında Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan’ın görüş, düşünce ve eylemleri hakkında pek çok bilimsel araştırma yapılmıştır. Ancak bunlar arasında adı geçen aydınların eğitim görüşlerini karşılaştıran bir araştırmaya ulaşılamamıştır. YÖK dokümantasyon verilerinden hareketle ulaşılabilen ve farklı bilim alanlarında yapılan Yüksek Lisans ve Doktora tezlerinin isimlerini şöyle sıralamak mümkündür:

Akay, Sümeyra (2007) **Blondel’in Aksiyon Felsefesi Işığında Nurettin Topçunun İnsan Anlayışı**. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış YLT,

Akıncı, Mehmet (2008)**Türk Muhafazakar Düşüncesinde Ana Temalar 1946-1980 dönemi**. Hacettepe üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi

⁸ Yılmaz Özakpınar, **Batılılaşma Meselesi ve Mümtaz Turhan**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1997.

⁹ Ed. M. Çağatay Özdemir, **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara, 2009.

¹⁰ Hasan Küçük, **Türk Milliyetçiliğinin Büyük Önderlerinden Prof. Dr. Mümtaz Turhan: Bütün Yönleriyle**, İstanbul: TÜRDAV, 1977.

Alpay, Kenan. (1997) **Hareket Dergisindeki Yazılarıyla Nurettin Topçu ve Anadolu Milliyetçiliği.**, Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış YLT

Apaydın, Ümit. (2006) **Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nurettin Topçu'nun Eserlerinin Kültür ve Uygarlık Kavramları Açısından Karşılaştırılması.**, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Aygün, Mehmet. (2010) **Mümtaz Turhan ve Batılılaşma Tartışmaları,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış YLT

Batuk, Mehmet. (1987) **Nurettin Topçu'nun Fikri Cephesi, Düşüncelerinin Kaynakları ve Etkisi.**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Bora, Yasemin. (2007) **Nurettin Topçu ve Erol Güngör'ün Eğitim Anlayışlarının Karşılaştırılması.**, Ankara üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Bölükbaşı, Mehmet. (2002) **Nurettin Topçu'da Dini Yaşayışın Psikolojisi.**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Çetin, Erol. (2007) **Nurettin Topçu'da Metafizik ve Din ilişkisi.**, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Çiftçi, Selda. (2005) **Mümtaz Turhan'ın Sosyal Psikoloji alanındaki çalışmaları.**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Demir, Eyüp. (1995) **İslam Dünyasındaki Modernist Arayışlar Karşısında Nurettin Topçu'nun Ahlâk Felsefesi,** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış YLT

Dural, A.Baran. (2004) **Türk Muhafazakarlığı ve Nurettin Topçu.**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Emer, Yener (1991) **Nurettin Topçu'nun Din ve Devlet Anlayışı.**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Genç, Ali Rıza. (2008) **Nurettin Topçu'nun Din Eğitimi İle İlgili Görüşleri.**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Gök, F. N. (1990). **Mümtaz Turhan'da Batılılaşma ve Kültür Değişmeleri.**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Gökçe, İsmail. (2006) **Nurettin Topçu'nun Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi görüşleri.**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

- Gül, Ali. (2006) **Nurettin Topçu'da Anadoluçuluk düşüncesi.**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- İslamoğlu, Tevfik. (1996) **Nurettin Topçu'nun din eğitimi anlayışı.**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- Karaman, Hüseyin. (1996) **Nurettin Topçu'da Ahlâki Düşünce.**, Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- Kök, Mustafa. (1990) **Nurettin Topçu'nun Din Felsefesi.**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- Kök, Selcen. (2001) **Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışı.**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- Öğün, Süleyman Seyfi. (1991) **Nurettin Topçu'nun Siyasal Düşüncesinde Popülizm – Milliyetçilik Etkileşimi.**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Özdemir, Gül Deniz. (2003) **Nurettin Topçu'da Din - Kültür ilişkisi ve Anadoluçuluk Kavramı.**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- Özer, Ahmet. (2006) **Din Eğitimi Açısından Nurettin Topçunun Eserlerinde Dindar Tipler.**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- Özkan, İhsan. (2004) **Nurettin Topçu'nun Eğitim ve Kültüre İlişkin Görüşleri.**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- Özpolat, Abdulvahap. (1998) **Nurettin Topçu'nun Sosyolojik Görüşlerinde "Millî Mektep" ve Sosyo - Kültürel Fonksiyonları.**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış YLT
- Öztürk, Fatma Derya. **Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın Eğitim Görüşlerinin Günümüz Eğitim Sistemine Yansımaları.**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT
- Özyer(Gök), Fatma Nur. (1990) **Mümtaz Turhan'da Batılılaşma ve Kültür Değişimleri.** Yayınlanmamış YLT, İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sofuoğlu, Osman Nuri. (2005) **Nurettin Topçu'da Batı Algılaması.**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış YLT
- Şahin, Mustafa. (1996). **Türk Düşüncesinde Nurettin Topçu'nun Yeri ve Siyaset Sosyolojisi Açısından Devlet ve Demokrasi Anlayışı.**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Ünal, Vehbi. (1996) **Nurettin Topçu'nun Sosyolojik Görüşlerinde Dini Unsurlar.**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

Yüce, Yakup. (2009) **Nurettin Topçu'da İman ve Akıl İlişkisi.**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NURETTİN TOPÇU VE MÜMTAZ TURHAN'IN HAYATI ve ŞAHSİYETİ

1.1. Nurettin Topçu'nun Hayatı ve Şahsiyeti

XX. yüzyılda yetişen en önemli aydınlardan biri olan Nurettin Topçu, 1909'da İstanbul'da doğmuştur. Babası Topçuzâde Ahmet Efendi Erzurumlu, annesi Fatma Hanım ise Eğin (Kemâliye)'lidir. Ahmet Efendi Erzurum ile İstanbul arasında hayvan ticareti ile uğraşmaktadır. Bir süre sonra İstanbul'a yerleşmiş ve işlerini burada yürütmeye başlamıştır. I. Dünya Savaşına kadar ticaret hayatı düzgün giden aile, savaş buhranları içinde iflas eder. Babası Ahmet Efendi, bir kasap dükkânı açar ve aile Çemberlitaş'da mütevazı bir hayat sürmeye başlar.¹

Nurettin Topçu altı yaşında Bezmiâlem Vâlîde Sultan Mektebi'nin ana kısmına yazılır. Burayı bitirdikten sonra Büyük Reşit Paşa Numûne Mektebi'ne verilir. Mektebi birincilikle bitirir(1922). Reşit Paşa Mektebinin hocası Osman Efendi bir gün babasına "Osman Nuri (nüfus kâğıdında ismi bu şekilde geçer) büyük adam olacak " deyince çok az gülen babası hayli duygulanır. Topçu bu sıralarda sakın, biraz içe dönük bir mizaca sahiptir. Küçük bir sandıkta kitap ve gazete biriktirme merakı vardır. Türkçe ve imla öğretmeni Nafiz Bey, Nurettin Topçu'nun hayatı boyunca sürecektir Mehmet Âkif sevgisi ve hayranlığını onda uyandıracaktır.² O dönemden arkadaşı olan Sırrı Tüzeer Topçu'yu şöyle anlatmaktadır: "Nurettin Topçu'yu Reşitpaşa Numune Mektebinde tanıdım. Üçüncü sınıfta idik. Aynı sırada otururduk. Altıncı sınıfa kadar beraber oturduk. Biz kitap açmazdık, Onun elinden kitap düşmezdi. Mektebi birincilikle bitirdi. Benden başka arkadaşı yoktu."³ Bu ifadelerden Nurettin Topçu'nun çocukluk yıllarından beri okumaya çok meraklı olduğu ve diğer çocuklardan farklı bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Topçu, daha sonra Vefa İdâdisi'ne devam eder ve burayı da birincilikle tamamlar. Felsefe merakı da burada başlamıştır. Ayrıca hocası Şerafettin Yaltkaya'nın etkisiyle namaza başlar.⁴

¹ Süleyman Seyfi Ögün, **Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu**, İstanbul: Dergâh Yay., 1992, s.46.

² İsmail Kara, "Nurettin Topçu'nun Hayatı", **Nurettin Topçu**,(Ed: İsmail Kara), Ankara, KBY., 2009, s.13.

³ Mustafa Kutlu, "Nurettin Topçu İçin Bir Biyografi Denemesi", **Hareket Dergisi**, 1976, S.112, s.111.

⁴ Kutlu, **agm**, s.112.

Lise öğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamlayan Topçu, Avrupa burslarına başvurur ve 1928 yılında bursa hak kazanarak Fransa'ya gider. Önce Fransızca öğrenmek ve lise fark derslerini tamamlamak için Aix Lisesine kaydolur. İlk yazılarını da bu yıllarda yazarak üye olduğu sosyoloji cemiyetine gönderir. Topçu, bu yıllarda fikrî anlamda kendisinden etkilendiği Maurice Blondel'den dersler alır. Daha sonra felsefe, ahlâk ve sanat tarihi çalıştığı Strasbourg Üniversitesi'ne geçer. Fransa'da öğrenci olarak bulunduğu dönemde kendinden önce Paris'e giden Ali Fuat Başgil, Remzi Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cevdet Perin ve Bedrettin Tuncer'le tanışır. Daha sonra bu şahıslarla özellikle Remzi Oğuz Arık ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ile yakın münasebetleri ve dostlukları olmuştur. Topçu bu yıllarda tasavvuf tarihçisi ve Hallac-ı Mansur uzmanı Luis Massignon ile de tanışır ve onun tasavvufla ilgili görüşlerinden etkilenir. Blondel ve Massignon'un etkisiyle Topçu'nun ilgisi İslam tasavvufuna özellikle vahdet-i vücud felsefesine kaymaya başlar. Strasbourg'da gördüğü felsefe öğreniminin ardından Sorbonne'da aynı alanda doktorasını tamamlar.⁵

Nurettin Topçu 1934 yılında "Conformisme et Revolte" adlı teziyle doktorasını vermiştir. Topçu bu teziyle Avrupa'da felsefe alanında çalışan ilk Türk öğrenci olmuştur. Aynı yıl yurda dönen Topçu, 1935 yılında, Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmenini olarak göreve başlar. I. TBMM'de Erzurum milletvekili ve muhalif grubun lideri Hüseyin Avni Ulaş Topçu'nun baba dostudur. Çemberlitaş'taki eve sık sık gelir gider. Topçu, küçük yaştan itibaren bu zatın fikir dünyası, tavrı ve hitabetinin tesiri altında kalmıştır. Yurda döndükten sonra H. Avni Ulaş'ın kızıyla ancak iki sene devam edebilecek bir evlilik yapar. Düğün gününün akşamı İzmir Erkek Lisesi felsefe öğretmenliğine tayin emri gelir. Kendisinin naklettiğine göre Galatasaray Lisesi müdürü Behçet Bey, o sene yılsonu imtihanından geçmesini istediği nüfuzlu ailelerin çocuklarından altı kişilik bir öğrenci listesini Topçu'ya vermiştir. Nurettin Topçu bu teklife karşı "Eğer bunlar çalışkan talebelerse elbette geçerler" cevabını verir. Neticede talebelerin bir kısmı sınavdan geçemez. Müdürün menfî raporu üzerine tayini İzmir'e çıkar.⁶ Bu davranışlarıyla Topçu'nun hayatının hiçbir döneminde öğrencileri arasında ayırım yapmadığı ve bu uğurda sürgünlere gitmeyi bile göze aldığı anlaşılmaktadır.

İzmir'deki günleri Topçu'nun aktif yazı hayatının başlangıcı olmuştur. Burada "*Hareket*" dergisini yayımlamaya başlar.(1939) Yazdığı bir hikâyeye resmî çevrelerde büyük bir tepki yaratır. Hikâyenin başlığı "*Çalgıcılar*"dır. Bu hikâyede Atatürk'e

⁵ Kara, **agm**, s. 14.

⁶ Kara, **agm**, s. 15.

hakaret edildiği düşünölmektedir. Bu yazısıyla Kemalistlerin büyük tepkisini çeker. Bu yazı nedeniyle kendisine açılan soruşturma ve okul müdürünün 1938-1939 yılı raporunda "hemen başka bir yere nakli zaruridir" ifadeleri üzerine ortaokul tahsilini yaptığı İstanbul Vefa Lisesi felsefe öğretmenliğine atanır. Bu yıllarda Çocukluk arkadaşı Sırrı Tüzeer aracılığıyla Abdölaziz Efendi (Abdölaziz Bekkine)'ye bağlanır.⁷ Bu dönemde birçok düşünürde olduğu gibi Topçu'da da bir pir arayışı vardır. Abdölaziz Efendi'nin Topçu üzerindeki etkisi, Şeyh Arvasi'nin Necip Fazıl üzerindeki etkisine benzetilebilir.

Vefa Lisesi'nde dört sene çalıştıktan sonra tayini Denizli İsmet İnönü Lisesi felsefe öğretmenliğine çıkar. Sicil dosyasında bu tayinle ilgili bir gerekçe ve suçlama yoksa da bunun bir tür sürgün olduğu açıktır. Denizli'de bulunduğu yıllarda Said Nursi ile tanıştığı ve o sırada yapılan mahkemelerinden bir kısmını izlediği yolunda şifahi bilgiler vardır. Bir yıl sonra 1944 yılında lise tahsilini yaptığı İstanbul Erkek Lisesine tayin olur. 1946 ile 1955 yılları arasında tekrar Vefa Lisesi'nde çalışır. Ardından bir sene çalışacağı Haydarpaşa Lisesi'ne tayini çıkar. Son olarak mezun olduğu ve bir ara da öğretmenlik yaptığı İstanbul Erkek Lisesi'ne tayin edilir. 1974 tarihinde kendi isteğiyle emekli oluncaya kadar fasılasız 18 yıl burada çalışır. Öğretmenlik hizmet süresi toplam kırk yıldır.⁸ Topçu kırk yıllık öğretmenlik hayatı boyunca değerlerinden taviz vermediği ve inandığı gerçekleri cesurca savunduğu için defalarca sürgün edilmiş ancak bu sayede ülkenin değişik bölgelerinde birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Nurettin Topçu 1948–1949 yıllarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Faköltesinde Bergson üzerine yaptığı “Sezginin Değeri” adlı teziyle Hilmi Ziya Ülken'in kürsüsünde doçentlik tezini sunar. Fakat kendisine kadro verilmez ve çeşitli entrikalarla üniversiteye alınmaz. Erzurum Atatürk Üniversitesinin kuruluş yıllarında kendisine yapılan hocalık teklifini ise annesine bakmak zorunda oluşunu ve sağlık durumunu gerekçe göstererek kabul etmez.⁹

Nurettin Topçu, 1939 yılından itibaren yazıları ile Cumhuriyet dönemi aydınlarının önde gelenleri arasında yer almıştır. 1939- 1942 *Hareket* dergisindeki yazılarıyla tasavvuf ve vahdet-i vücud merkezli, milliyetçi, ruhçu ve mistik düşünüşün felsefi temellerini araştırmıştır. Topçu, fikri faaliyetlerini Türk Kültür Ocağı, Türk Milliyetçiler Cemiyeti, Milliyetçiler Derneği, Türkiye Milliyetçiler Derneğinde

⁷ Öğün, *age*, s. 50.

⁸ Kara, *agm*, s. 17.

⁹ Kara, *agm*, s. 20.

sürdürür. 1939'da İzmir'de yayınına başlanan *Hareket* dergisi ile dünya görüşü mücadelesini vefatına (10 Temmuz 1975) kadar devam ettirmiştir.¹⁰ Topçu hayatı boyunca fikirlerini insanlara ulaştırmak amacıyla başta *Hareket* olmak üzere dönemin birçok dergisinde makaleler yayımlamıştır.

Siyasî hayat üzerindeki yasakların kalkmasından sonra Nurettin Topçu Adalet Partisinin kuruluş çalışmalarında da yer alır. 1961 yılında Konya'dan milletvekili adayı olmasına karşın seçilememiştir. Bu başarısız siyasal tecrübesinden sonra siyasal hayattan giderek uzaklaşmıştır. 1963'de Milliyetçiler Derneği'nin kongresinde Nurettin Topçu dernekçiliği de sona erdirmiş, kendisi ile dernekten kopan yakın bir çalışma arkadaşı grubu ile "*Hareket Dergisi*" etrafında bir fikir hayatına çekilmiştir. 1939-1947, 1947-1949, ve 1952-1953 yılları arasında aralıklarla çıkan "*Hareket Dergisi*" 1966'dan itibaren düzenli bir şekilde çıkmaya başlar.¹¹ Bu olaylardan yola çıkarak Topçu'nun yazı hayatında başarılı olduğu kadar Siyasî yaşamında başarılı olamadığı söylenebilir.

Nurettin Topçu'nun ve *Hareket* dergisinin düşünce dokusundaki temel ilmekleri ve kodları aşağı yukarı şöyle sıralamak mümkündür: Bin yıllık tarih, Müslüman Türk'ün anavatanı olarak Anadolu, Milliyetçilik, Türk-İslam sentezi, otoriter devlet, demokrasi, milliyetçi/Anadolu/İslam sosyalizmi, mistizm/tasavvuf, Yahudi ve masonluk karşıtlığı...¹² Topçu bu kavramların hemen hepsini de bilinen anlamlarının dışında, kendince yeniden felsefî, sosyolojik açılardan tanımlamış ve farklı anlamlar yüklemiştir.

Nurettin Topçu, 1975 Nisanında hastalanmış, hastalığının nedeni anlaşılamamış, pankreas kanserine yakalandığı ameliyatta belli olmuştur. 10 Temmuz 1975 günü hastanede vefat etmiş, ertesi gün Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Kozlu Kabristanına defnedilmiştir.¹³

Nurettin Topçu'nun son yılları dar bir kültürel çevrede, yalnızlık içinde geçmiştir. "*Hareket Dergisi*"nin yazı ailesi ve okurları üzerinde Topçu büyük bir etkide bulunmuş, bu insanlardan büyük saygı görmüştür. *Hareket* çevresi onu bir hoca, bilge ve pir gibi görmüştür. Ölümünden sonra yazılanlar bunu göstermektedir. Bunu düşüncelerinin yanı sıra, son derece mütevazı ve ilkeli hayatına borçludur. Polemiklere girmeyen etkili ve ateşli kalemi de bu saygıda rol oynamaktadır.

¹⁰ Lütfü Şehsuvaroğlu, **Nurettin Topçu**, Ankara: Alternatif Yay., 2002, s.13-16

¹¹ Ögün, **age**, s.52.

¹² İmzasız, "Bir Düşünce ve Yarınki Türkiye Tasarımı Olarak *Hareket Dergisi* ve Nurettin Topçu" **Hece**, S.109, Ankara, 2006, s.4.

¹³ İsmail Kara, **agm**, s.20.

Lütfü Şehsuvaroğlu da Nurettin Topçu'un Türk fikir hayatındaki yerini şöyle açıklar:

...Yirminci yüzyıl Türk düşünce hayatında özgün düşünce sistemi, Anadolu'yu ihya edecek terkihi ile çok önemli bir yere sahip olan Nurettin Topçu, geçen yüzyılın bütün hercümercini yaşamış bir Cumhuriyet aydınıdır. Cumhuriyet dönemine ait olan aydınlar arasında elbette onun diğerlerinden çok özel bir konumu vardır. O, gerçekte düşüncelerini, yeni Cumhuriyet'in ayakta kalma stratejisini kurucu düşünceyi ihya ettiği bilinen Gökalt'ın daha gerçekçi bir çizgiye oturtmuş olmasına rağmen; Cumhuriyet'in yöneticileri/elitleri tarafından anlaşılamamıştır...¹⁴

Bir gönül ve ahlâk adamı olan Topçu, kalabalıktan uzak yalnız yaşadı. O, üstün zekâsı, muhakeme gücü ve hitabetiyle kitleleri tesiri altına alabilen müstesna bir ruh ve fikir adamıydı. Kendisini bu toprakların ıstırap çeken insanlarına adamıştı. Haysiyeti, vakarı, asla taviz vermeyen ciddiyeti ile derslikte dört başı mamur bir disiplin sağlardı. Güldüğü çok az görülmüştü. Ama tebessümleri çok anlamlıydı. Kimi zaman bir öğrencinin olmayacak bir hatasına ya da araya sıkıştırdığı abuk sabuk bir yoruma nazik bir alaycı ifadeyle gülerdi. Bütünüyle sakin bir hoşgörüyü sahipti.¹⁵

Nurettin Topçu'nun hayatı birçok kahramanca çıkışlara, meydan okumalara ve isyan ahlâkı örneklerine sahne olmuştur. O hayatı boyunca ulvî gördüğü davasından taviz vermemiş, bu dava uğrunda büyük sıkıntılara katlanmış, bu davasını çevresindeki insanlara anlatmaya çalışmıştır. Onun bu özellikleri şu sözlerine açık bir şekilde yansımıştır:

Siz Roma'da Hristiyan mahallelerini yaktıktan sonra Romalıları 'şehrinizi Romalılar yakıyor!' diye mazlumlara karşı tahrik eden ve bu kıtada ilk defa 'Bir Allah'ın adını tebcil eden masum insanları sirklerde vahşi hayvanlara parçalattıran Neron'u taklit ediyorsunuz.

Biz de kendisine Hakk'ın emaneti olan mukaddes davadan 'vazgeç' diyenlere gözyaşı ve içindeki isyan yıldırımlarıyla dönüp de 'güneşi sağıma, ayı da soluma koysalar yine bu işten vazgeçmem!' diyen büyük peygamberimizin izinden yürüyoruz. Millete söz verdik! Vicdana söz verdik! Allah'a söz verdik! Eğilmeyiz, dönmeyiz ve dimağımızdaki son hücrenin hayatı baki kaldıkça bu mukaddes davadan vazgeçmeyiz.¹⁶

¹⁴ Şehsuvaroğlu, **age**, s. 21.

¹⁵ Talat Sait Halman: "Gerçek Öğretmen", **Hece**, S.109, Ankara, 2006, s.385– 386.

¹⁶ İsmail Kara, **Sözü Dilde Hayali Gözde**, İstanbul, Dergâh Yay., 2006, s.33, Ayrıca Broşürün tam metni için bk. Nurettin Topçu, İrâdenin davası – Devlet ve Demokrasi, Dergâh Yay., 1998, s.215-219.

1.2. Nurettin Topçu'nun Eserleri

1.2.1. Kitapları¹⁷

1. **Conformisme et Revolte** – Esquisse d'une psychologie de la croyance (Nurettin Ahmed adıyla) Paris, Les presses Modernes, 1934, 167 s.; Tıpkıbasım, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, 192 s. Tercümesi için bk. İsyen Ahlâkı.
2. **Sosyoloji**; Toplumbilim: Sosyoloji adıyla İstanbul, Üçler Matbaası, 1948, 140 s. İstanbul, Kurtulmuş matbaası, 1952, 144 s.; 1950, 1961, 1963, 1968, 1971, 1973, 1975 baskıları da var; 14.bs., İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevi, 1984. son baskı, İstanbul, Dergah yayınları, 2001, 198 s.
3. **Psikoloji**; Ruhbilim adıyla, İstanbul, Üçler Basımevi, 1949, 174 s., 1954, 1959, (İstanbul Kurtulmuş Matbaası, 159 s.), 1962, 1965 baskıları da var; 6.bs. 1965, son baskı, İstanbul, Dergah yayınları, 2003, s.210
4. **İnkılap-İrtica**, Komünizme Karşı Mücadele Derneği Yayınları, 1951, 4 s. Komünizme karşı mücadele dergisinin 1 Nisan 1951 tarihli 17. sayısında ve Ehl-i sünnet sayı:98, Mayıs 1951; İslam dünyası, sayı:16, 12 Temmuz 1952'de yayınlanan bu broşür-yazı, daha sonra devlet ve demokrasi kitabının 1998'de yapılan 2. baskısına girmiştir. İstanbul, Dergah yayınları s.192-197
5. **Çanakkale**, İstanbul, Komünizme karşı mücadele derneği yayınları, 1952, 4 s. Kominizme karşı mücadele dergisinin 1 Nisan 1952 tarihli 33. sayısı ile 22 Nisan 1952 ve 25 Nisan 1952 tarihli Hür adam'da yayınlanan bu broşür, 18 Mart 1952 akşamı Teknik okul talebe birliği tarafından Eminönü halkevinde tertip edilen Çanakkale zaferini anma toplantısındaki konuşmadır. Daha sonra Büyük Fetih kitabının 1998'de yapılan 3. baskısına girmiştir. İstanbul dergah yayınları, s.85-90
6. **Din ile Kinin mücadelesi**, Ankara, Arı basımevi, (1952), 4 s. 22 Kasım 1952'de vuku bulan Malatya hadisesi üzerine Hareket Dergisi adına neşredilen bu broşür Devlet ve demokrasi kitabının 1998'de yapılan 2. basımının eklerine girmiştir. İstanbul, Dergah yayınları, s.209-214.
7. **Felsefe**, İstanbul, Kutulmuş Matbaası, 1952, 89 s.; 1959, 1964, 1968, 1971, 1973, 1983 baskıları da var; 10.bs., İstanbul, İnkılap ve aka Kitabevi, 1984. Son baskı, İstanbul, Dergah yayınları, 2002, 132s.
8. **Son Hadiseler ve Biz**, İstanbul, Milliyetçiler Derneği Neşriyatı, 9 Ocak 1953, 4 s. (Malatya hadisesi üzerine dernek adına beyanname, imzasız); Devlet ve Demokrasi /2

¹⁷ Kara, **agm**, s.130-132.

9. **Mantık**, İstanbul, Kutulmuş Matbaası, 1955, 79 s.; 1962, 1966, 1971, 1972, 1973 baskıları da var; 8. bs., İstanbul, İnkılap ve Anka Kitabevi, 1984. Son baskı, İstanbul, Dergah yayınları, 2001, 95 s.
10. **Garbın İlim Zihniyeti ve Ahlâk Görüşü**, İstanbul, Milliyetçiler Derneği, 1955, 23 s.; 2.bs, İstanbul, Milliyetçiler Derneği, 1959, 24 s.; daha sonra ilk baskısı 1970'te yayınlanan Kültür ve Medeniyet kitabı içerisinde yer alacaktır.
11. **Mehmet Âkif** (1873-1936)- 20. Ölüm Yıldönümü (Ali Nihat Tarhan'la birlikte; Aynı yıl Milliyetçiler Derneğinde yapılan anma toplantılarının kitaplaştırılmış hali), İstanbul, Milliyetçiler Derneği, 1961, 104 s. Bu baskıya Nihat Sami banarlı, Ferruh Bozbeyli, Uğur Kökten ve Peyami safa'nın yazıları da eklenmiştir. (İkinci baskısının 50 sayfası N. Topçu'ya aittir ve bu kısım daha sonra Mart 1970'te müstakil kitap olarak basılacak olan Mehmet Âkif kitabının ilk halini teşkil etmektedir.)
12. **Şehit**, İstanbul, Milliyetçiler Derneği, 1959, 15 s. Broşürün 16-32. sayfaları Milliyetçiler derneğinin faaliyetlerinin dökümüdür. (Kore şehitleri için kaleme alınan bu broşür metni önce Komünizme Karşı Mücadele dergisinin 11,12,13 sayılarında Ocak-Şubat 1951 aylarında yayınlandı. Daha sonra ikinci baskıdan itibaren Yarınki Türkiye kitabına girdi.)
13. **Taşralı** (hikayeler), İstanbul, Kutulmuş Matbaası, 1959, 262 s.; İlaveli 2. bs, İstanbul, Dergah yayınları, 1998, 306 s.
14. **Türkiyenin Maarif Davası**, İstanbul, Milliyetçiler Derneği Neşriyatı, 1960, 80 s.; İlaveli 2. bs., İstanbul Hareket Yayınları, 1970, 141 s.; ilaveli 3.bs., istanbul, Dergah yayınları, 1977, 187 s.
15. **Kominizm Karşısında Yeni Nizam**, İstanbul, Milliyetçiler Derneği Neşriyatı, 1960, 83 s., 18 yazıdan oluşan eser, daha sonra 2. baskısı, 1970'te yapılan Ahlâk Nizamı'na dahil olacaktır.
16. **Ahlâk Nizamı**, İstanbul, Milliyetçiler Derneği, 1961, 112 s. ilaveli 2. bs., İstanbul, Hareket yayınları, 1970, 226 s.; ilaveli 3.bs., İstanbul, Dergah yayınları, 1997, 304 s.
17. **Yarınki Türkiye**, İstanbul, Yağmur yayınları, 1961, 230 s.; ilaveli 2. bs., İstanbul, Yağmur yayınları, 1972, 352 s.; yeniden düzenlenmiş 3. bs., İstanbul, Dergah yayınları, 1978, 256 s., ilaveli 4.bs, İstanbul, Dergah yayınları, 1997, 325 s.
18. **Büyük Fetih**, İstanbul, Milliyetçiler Derneği Neşriyatı, 1962, 59 s.; ilaveli 2. bs.İstanbul, Hareket yayınları, 1968, 74 s.; ilaveli 3. bs., İstanbul, Dergah yayınları, 1998, 95 s.

19. **Var olmak**, İstanbul, Yağmur yayınları, 1965, 94 s.; ilaveli 2. bs., İstanbul, Dergah yayınları, 1997, 134 s.
20. **Varoluşçuluk Felsefesi-Egzistansiyalizm**, P.Foulqui'den derleyen: Nurettin Topçu, İstanbul, Hareket yayınları, 1973 (Bu kitap son düzenlemede "Hareket Felsefesi" makalesiyle birlikte Varoluşçuluk Felsefesi-Hareket Felsefesi adıyla yayınlanmıştır.)
21. **Bergson**, İstanbul, Hareket yayınları, 1968, 116 s.; 2.bs., İstanbul, Dergah yayınları, 1998, 136 s.
22. **İradenin Davası**, İstanbul, Hareket yayınları, 1968, 78 s.; ilaveli 2.bs., İstanbul, Hareket yayınları, 1974, 85 s.; ilaveli 3. bs. Devlet ve Demokrasi ile birlikte, İstanbul, Dergah yayınları, 1998, s.11-109
23. **İslam ve İnsan**, İstanbul, Hareket yayınları, 1969, 73 s.; ilaveli 2. bs. İstanbul, Hareket yayınları, 1974, 92 s. ilaveli 3. bs. Mevlana ve Tasavvuf'la birlikte, İstanbul, Dergah yayınları, 1998, s.11-109
24. **Devlet ve Demokrasi**, İstanbul, Hareket yayınları, 1969, 74 s.; ilaveli 2. bs. İradenin davası ile birlikte, İstanbul, Dergah yayınları, 1998, s 111-206
25. **Kültür ve Medeniyet**, İstanbul, Hareket yayınları, 1970, 99 s. ; ilaveli 2.bs. İstanbul, Dergah yayınları, 1998, 202 s.
26. **Mehmet Âkif**, İstanbul, Hareket yayınları, 1970, 176 s.; genişletilmiş 2. bs., İstanbul, Dergah yayınları, 1998, 95 s.
27. **Mevlana ve tasavvuf**, İstanbul, Hareket yayınları, 1974, 61 s.; ilaveli 2.bs., İslam ve İnsan'la birlikte, İstanbul, Dergah yayınları 1998, s.111-171
28. **Ahlâk**, Orta 3, Emin Işık'la beraber, İstanbul, Fatih yayınları, 1975, 112 s.
29. **Ahlâk**, Lise 1, İstanbul, İnkılap ve Aka kitabevi, 1976, 79 s.; Lise 2, İstanbul, İnkılap ve Aka kitabevi, 1976, 79 s.; İkisi bir arada, İstanbul, Dergah yayınları, 2005, 205 s.
30. **Milliyetçiliğin Esasları**, İstanbul, Dergah yayınları, 1978, 279 s.(N.Topçu'nun vefatından sonra makalelerini yeni bir sistematığe göre yayınlama düşüncesiyle ortaya çıkmış eserlerden biridir).
31. **Din Psikolojisi Bahisleri**, Haz. A.Vahit İmamoğlu, Erzurum, 1995, 37 s. (İslam mecmuasında yayınlanan din psikolojisi ile ilgili makalelerin toplu neşri. Bu makaleler Dergah yayınları neşrinde İslam ve İnsan - Mevlana ve Tasavvuf kitabına ek olarak alınmıştır).
32. **İsyân Ahlâkı**, (Nurettin Topçu'nun doktora tezi Conformisme et Revolte'un tercümesi), Çev: Mustafa Kök, Musa Doğan, İstanbul, Dergah yayınları, 1995, 228 s.,

(Nurettin Topçu'nun kendi tercümesi bulunduğundan sonra bu tercüme yeniden gözden geçirilmiş ve 2. baskıdan itibaren böyle basılmıştır).

33. **Varoluşçuluk Felsefesi - Hareket Felsefesi**, İstanbul, Dergah yayınları, 1999, 57 s. (Daha önce iki baskısı olan Varoluşçuluk Felsefesi'nin "Hareket Felsefesi" yazısıyla birlikte basımı).

34. **Reha**(Roman), İstanbul, Dergah yayınları, 1999, 152 s.

35. **Millet Mistikleri**, İstanbul, Dergah yayınları, 2001, 111 s.

36. **Amerikan Mektupları - Düşünen Adam Aramızda**, İstanbul, Dergah yayınları, 2004, 94 s.

1.2.2. Makaleleri

Nurettin Topçu İzmir'e sürgün edildiği yıllarda Hareket Dergisi'ni çıkarmış böylece aktif yazı hayatı başlamıştır. Hareket Dergisi zaman zaman kapatılmış, yayını durdurulmuştur. Bu yıllarda Topçu'nun yazıları kesintiye uğramıştır. Topçu sadece Hareket Dergisi'nde değil O dönemlerde yayımlanan birçok dergi ve gazetelerde de yazı yazmıştır. Topçu'nun hayatı boyunca yayımladığı makalelerinden tespit edilebilenler şunlardır:¹⁸

- "Rönesans Hareketleri", **Hareket**, I/1, Şubat 1939.
- "Hareket Felsefesi", **Hareket**, I/1. Şubat 1939.
- "Asrımızın Hareket Adamları", **Hareket**, 1/2, Mart 1939.
- "Vatandaş Ahlâkı", **Hareket**, 1/2, Mart 1939; Serdengeçti, Sayı: 19-20, Ekim-Kasım 1952; "Hareket Ahlâkı" başlığıyla.
- "İçtimai Sınıflar", **Hareket**, 1/2, Mart 1939 ve 1/3, Nisan 1939.
- "Siyaset ve Mesuliyet; Vazife adamı - Kalb adamı", **Hareket**, 1/3, Nisan 1939.
- "Bizde Milliyet Hareketleri", **Hareket**, 1/3, Nisan 1939; Yarınki Türkiye.
- "Namus", **Hareket**, 1/3, Nisan 1939.
- "Şehirler", **Hareket**, 1/3, Nisan 1939.
- "Zorba - Esir Medeniyetleri", **Hareket**, 1/4, Mayıs 1939.
- "Çalgıcılar" (hikâye-deneme). **Hareket**, 1/4, Mayıs 1939.
- "Benliğimiz". **Hareket**, 1/4. Mayıs 1939.
- "Bir izah". **Hareket**, 1/4, Mayıs 1939 ("Hareket" imzasıyla).
- "Mabet ve Tabiat". **Hareket**, 1/5, Haziran 1939.
- "Neslimizin Tarihi", **Hareket**, 1/6. Ekim 1939.

¹⁸ Kara, **agm**, s.133-164.

- "Yemin ve Şahit". **Hareket**. 1/6, Ekim 1939.
- "Kuşlar" (şiir). **Hareket**, 1/7, Ekim 1939
- "Muallim". **Hareket**, 1/6, Ekim 1939.
- "İki Mezar". **Hareket**, 1/7. Kasım 1939.
- "Sanatkâr". **Hareket**. 1/17, Kasım 1939.
- "Hakikat Dini", **Hareket**. 1/8. Aralık 1942.
- "Avrupa", **Hareket**. 1/9, Şubat 1943; Türk ruhu, Sayı: 9. 30 Mayıs 1958.
- "Mehmet Âkif. **Hareket**, 1/9. Şubat 1943.
- "Okulda Ahlâk". **Hareket**, 1/10. Mart 1943.
- "Hakikat Düşmanı Üç Felsefe: Pozitivizm - Pragmatizm - Sosyolojizm", **Hareket** 1/11. Nisan 1943
- "Hakikat Düşmanı Üç Felsefe" **Türk ruhu**, Sayı: 3,18 Nisan "Pozitivizm, Pragmatizm ve Sosyolojizm", **Türk ruhu**, Sayı: 4, 25 Nisan 1958.
- "Orta Öğretim", **Hareket**, 1/11, Nisan 1943; Komünizme karşı mücadele, Sayı: 15 Mart 1952.
- "Millet ve Milliyet", **Hareket**, 1/12, Mayıs 1943; Tanrıdağ, Sayı: 1, 5 Kasım 1950 Türk ruhu, Sayı: 11, 13 Haziran 1958.
- "Lise Dersleri", **Hareket**, 1/12, Mayıs 1943.
- "Ahlâk Nizamı" **Hareket**, II/1,Mart 1947; Son havadis, 6 Nisan 1961.
- "İradenin Dâvası". **Hareket**, II/2, Nisan 1947.
- "Roden'in Sanatı". **Hareket**, II / 3, Mayıs 1947.
- "İnsanda İrade". **Hareket**, II/4. Haziran 1947.
- "Mukaddes Kurbanlar". **Hareket**, II/6, Ağustos 1947.
- "İlâhî Resmî Geçit", **Hareket**, II/9, Kasım 1947.
- "Mehmet Âkif, **Hareket**, II/10. Aralık 1947.
- "Amerikan Mektupları", **Hareket**, II/11. Ocak 1948. II/12. Subat 1948.
- "Türkiye'de Komünistlik", **Bizim Türkiye**, Sayı: 1. 3 Mart 1948.
- "İki Sanat İki Ahlâk". **Bizim Türkiye**, Sayı: 7, 3 Mart 1948;"Asrın dini Müslümanlık" 1/12-13. Nisan-Mayıs 1962.
- "Üç Kanlı Parti", **Bizim Türkiye**, Sayı: 2.10 Mart 1948.
- "Hüseyin Avni ve Türk demokrasisi" **Bizim Türkiye**, Sayı: 4. 24 Mart 1948.
- "Hüseyin Avni" **Hareket**, II/13, Mart 1948 ve II/14, Nisan 1948; Muammer Çelik (haz.), Hüseyin Avni Ulaş, İstanbul 1996.

- "Düşman Piyesi Hakkında Ahlâk Doçenti N.Topçu'nun Fikirleri". **Tasvir**. 13 Nisan 1948.
- "Siyasî Partiler-I", **Bizim Türkiye**, Sayı: 6, 17 Nisan 1948.
- "Millette İrade", **Hareket**, II/15. Mayıs 1948.
- "Millet Ruhu ve Millî Mukaddesat", **Hareket**. II/16,,Haziran 1948.
- "Millette İrade Sefaletleri". **Hareket**, II/17. Temmuz 1948.
- "Millette İzzetinefis ve Siyaset". **Hareket**, II/18. Ağustos 1948.
- "Devlette İrade". **Hareket** II/21, Kasım 1948.
- "Devlette Hâkimiyet ve Mesuliyet İradesi". **Hareket**. II/22, Aralık 1948.
- "Hâkimiyet ve Demokrasi", **Hareket**, II/23. Ocak 1949.
- "Hüseyin Avni'siz Bir Yıl" **Hareket**, II/24. Ocak 1949; Muammer Çelik (haz.), Hüseyin Avni Ulaş; Millet Mistikleri.
- "Sanatta İrade" **Hareket**. II/25. Mart 1949;
- "Dinde İrade". **Hareket**. II/26. Nisan 1949;
- "Terbiyede Serbestlik ve Disiplin" (rapor), **Bilgi**, III/25. 1 Mayıs 1949.
- "İsyân Ahlâkı". **Hareket**. II/21. Mayıs 1949; Serdengeçti, Sayı: 6. Mayıs 1949; İradenin Davası.
- "[Eğitime dair] Nurettin Topçuoğlu'nun Düşünceleri". **Tasvir**, 21 Temmuz 1949
- "Lise Programları". **Yeni bilgi**, III/28. 1 Ağustos 1949.
- "Salahaddin Köseoğlu" **Büyük Doğu**, Sayı: 2. 21 Ekim 1949; Volkan, Sayı:11, 27 Ekim 1951;
- "Komünizmin Mesuliyeti", **Bizim Türkiye**, Sayı: 6, 15 Mayıs 1950.
- "Millet ve Komünizm". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 1. 1 Ağustos 1950;Yeni istiklâl. 7 Haziran 1961.
- "Komünizmin Kaynakları", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 2, 15 Ağustos 1950.
- "Din ve Komünizm", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 3, 30 Ağustos 1950.
- "İnsan ve İç Gözlemi", **Bizim Türkiye**, Sayı: 8. 15 Eylül 1950.
- "Komünizm Karşısında Üniversitenin Rolü", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 4, 1:Eylül 1950 ve "Komünizm Karşısında Üniversitemiz", Sayı: 5, 1 Ekim 1950.
- "Üniversitenin Mesuliyeti". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 6, 15 Ekim 1950 ve "Üniversite Meselesi", Sayı: 7, 1 Kasım 1950.
- "Millet ve Milliyet". Tanrıdağ, Sayı: 1. 5 Kasım 1950; **Türk Ruhu**, Sayı: II, 13 Haziran 1958.
- "Adam Olmak, Paşa Olmak", **Bizim Türkiye**, Sayı: 10, 15 Kasım 1950.

- "Sosyalizm ve Şekilleri", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 8, 15 Kasım 1950.
- "Komünizm", **Komünizme karşı mücadele**, Sayı: 9. 1 Aralık 1950.
- "Komünizm ve ideal", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 10, 15 Aralık 1950; Yeni istiklâl, 10 Mayıs 1961; Köylünün sesi, VII/62. Temmuz 1971.
- "Şehit", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: II, 1 Ocak 1951; Sayı: 12, 15 Ocak 1951; Sayı: 13, 1 Subat 1951.
- "Komünizm ve irade". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: II. 10 Ocak 1951.
- "Diyalektik materyalizm". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 12, 15 Ocak 1951.
- "Komünizmin tatbikatı - Bolsevikklik". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 13, 1 Subat 1951.
- "İnsan", **Bizim Türkiye**, Sayı: 12. 15 Şubat 1951.
- "Komünizm ve tarihî maddecilik". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 14, 15 Şubat 1951.
- "Komünizmin dünyası". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 15. 1 Mart 1951.
- "Komünizmin akıbeti". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 16. 15 Mart 1951.
- "İnkılâp - İrtica", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 17, 1 Nisan 1951; İslâm dünyası, Sayı: 16. 12 Temmuz 1952; Hürsüz (Erzurum). 31 Mart, 1 ve 2 Nisan 1959.
- "Komünizm Karşısında Yeni Bir Nizam İdeali", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 18, 15 Nisan 1951; Yeni istiklâl. 3 Mayıs 1961.
- "İnkılâp - İrtica". **Ehl-i Sünnet**, Sayı: 98, Mayıs 1951;
- "Anarsizme Karşı Ahlâk Nizâmı", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 19, 1 Mayıs 1951.
- "Maddeyi İdare Eden Ruh", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 20, 15 Mayıs 1951; Yeni istiklâl, 1 Şubat 1961 ve 19 Nisan 1961; Sebilürreşad. XIII/320, Nisan 1961.
- "Devlet ve Şahsiyet", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 21, 1 Haziran 1951.
- "Ahlâk Davamız", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 21, 1 Haziran 1951.
- "Anarşist ve Hareket Adamı", **Savaş**, Sayı: 4, 8 Haziran 1951; Hareket. III/33, Eylül 1968.
- "Esitlik Davası", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 22, 15 Haziran 1951.
- "İstismarı Kaldıran Adalet". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 23, 15 Temmuz 1951.
- "Aradığımız Nizam", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 24, 15 Ağustos 1951.
- "Salâhaddin Köseoğlu", **Volkan**, Sayı: 11, 27 Ekim 1951.
- "Yeni Nizamın Ana Hatları". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 27. 1 Ocak 1952.

- "Milli Eğitimde İlköğretim". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 28, 15 Ocak 1952.
- "Komünizme Karşı Dinler Birleşmeli", **Son saat**, 17 Ocak 1952.
- "İsyan Ahlâkı ve Neticeleri". **Son saat**, 23 Ocak 1952.
- "Gazeteler" **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 29, 1 Şubat 1952.
- "Gazete", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 30. 15 Şubat 1952.
- "Yine Gazete". **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 31, 1 Mart 1952.
- "Orta Öğretim", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 32, 15 Mart 1952.
- "Fatih Sultan Mehmet Han konuşuyor", **Komünizme Karşı Mücadele**, yıl: 2, Sayı: 33.1 Nisan 1952.
- "Mektep", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 34, 15 Nisan 1952; İslâm dünyası, Sayı: 17. 18 Temmuz 1957.
- "Üniversite", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 35. 1 Mayıs 1952; Hürsöz (Erzurum), 28 Ocak 1959.
- "Din Hayatı", **Komünizme Karşı Mücadele**, Sayı: 36, 15 Mayıs 1952 ve Sayı: 37, 1 Haziran 1952.
- "İnkılâp-İrtica". **İslâm Dünyası**, Sayı: 16. 12 Temmuz 1952.
- "Vatandaş Ahlâkı", **Serdengeçti**, Sayı: 19-20. Ekim-Kasım 1952.
- "Mesuliyet Hareketi". **Hareket**, III/1, Aralık 1952 ve Hareket. 1/8, Ağustos 1966.
- "Tasralı" (hikâye), **Hareket**, III/1, Aralık 1952; III/2. Ocak 1953; III/3, Şubat 1953.
- "Fikir ve Ruh Terbiyesi Cemiyeti'nin Kuruluşunu Beklerken", **Hareket**, III/1, Aralık 1952.
- "Sahsiyet", **Hareket**, III/2, Ocak 1953; **Sebilürreşad**, XII/300. Aralık 1959; Türk Yurdu. V/4, Nisan 1966.
- "Yıldırım'ın Huzurunda" (hikâye). **Hareket**, III/2, Ocak 1953; Tek Yol, Sayı: 27, Temmuz 1973.
- "Din hayatı", **Hareket**, III/3, Şubat 1953.
- "İnkılâbımız", **Hareket**, III/3. Şubat 1953.
- "Sanat ve Umumi Neşriyat", **Hareket**, III/4. Mart 1953; , Yaprak, Sayı: 9, 15 Temmuz 1963.
- "Yeryüzünün Yarınki Manzarası", **Hareket**, III/4, Mart 1953.
- "Aklın Saltanatı". **Hareket**, 111/5. Nisan 1953; Sebilürresad. XIII/307, Nisan 1960.
- "Adalet Davası", **Hareket**, III/5, Nisan 1953.
- "Mukavele ve Mülkiyet". **Hareket**, III/6. Mayıs 1953.
- "Tıbbiyeli" (hikâye). **Hareket**, IH/6, Mayıs 1953; III/7, Haziran 1953.

- "Geleceğin Masalı 1 - Mahşer" (hikâye), **Hareket**, 111/6, Mayıs 1953.
- "İlerilik-Gerilik", **Hareket**, III/6, Mayıs 1953.
- "Geleceğin Masalı 2 - Büyük Mahkeme" (hikâye), **Hareket**, III/7, Haziran 1953.
- "Büyük Atamız Fatih". **Hareket**, III/7, Haziran 1953.
- "Maaş Miras ve Kazanç Çeşitleri". **Hareket**, III/7, Haziran 1953.
- "Millet mistiği". **Sanat-Edebiyat Dergisi**, Sayı: 7. Mayıs; Millet Mistikleri.
- "Araboğlu" (hikâye). 1954.
- "Fatih'in şahsiyeti". **Sebilürreşad**, IX/203, Ağustos 1955.
- "Din ve Laiklik". **Türk Düşüncesi**, IV/21, 1 Ağustos 1955.
- "Din Psikolojisi", **İslâm**, Sayı: 1-7. Nisan-Kasım 1956.
- "Maarif Dâvamız", 13 Mayıs 1957'de; **Büyük Doğu**, Sayı: 25-32, 25 Ağustos 1959.
- "Fatih ve Biz", 29. 5. 1957'de Milliyetçiler Derneği'nin Fetih toplantısında yapılan konuşma
- "Mektep". **İslâm dünyası**, Sayı: 17, 18 Temmuz 1957.
- "Üniversitenin Mesuliyeti". **Fetih**, Sayı: 10. 6 Aralık 1957.
- "Mehmet Âkif'in isyanı". **Sebilürreşad**, XI/258. Aralık 1957.
- "Fikir Kuvveti", **Türk Ruhu**, Sayı: 1, 15 Aralık 1957; **Büyük Doğu**, Sayı: 33, 16 Ekim 1959.
- "Dinde Reform". **Türk Düşüncesi**, X/52-1, 1958; 1959; "İslâm'da Reform Söz Konusu Olamaz" başlığıyla, **Yeni İstiklâl**, 11 Ekim 1963.
- "Liselerde Din Dersleri", **Sebilürreşad**, XI/264. Mart 1958.
- "Hakikat Düşmanı Üç Felsefe". **Türk Ruhu**, Sayı: 3, 18 Nisan 1958 ve "Pozitivizm, Pragmatizm ve Sosyolojizm", **Türk Ruhu**, Sayı: 4, 25 Nisan 1958.
- "Hüseyin Avni Ulaş". **Türk Ruhu**, Sayı: 5, 2 Mayıs 1958.
- "Ebedî Fetih", **Gurbet**, Sayı: 3. 15 Mayıs 1965; **Büyük Fetih**.
- "Avrupa". **Türk Ruhu**, Sayı: 9. 30 Mayıs 1958.
- "Millet ve Milliyet". **Türk Ruhu**, Sayı: 11. 13 Haziran 1958.
- "Hüseyin Avni Ulaş'ın Şahsiyeti" Birinci Devre Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Ulaş Kitabı İçinde. İstanbul 1958.
- "Üniversite". **Hürsöz**, (Erzurum). 28 Ocak 1959; Ahlâk Nizamı.
- "Beklenen Nizam". **Türk Yurdu**, 1/1. Mart 1959.
- "Komünizm ve Tarihî Maddecilik". **Hürsöz**, (Erzurum). 5 Mart 1959.
- "Memuriyet Hayatı" (hikâye). **Büyük Doğu**, Sayı: 2. 13 Mart 1959.
- "Egzistansiyalizm Nedir?". **Büyük Doğu**, Sayı: 4. 27 Mart 1959.

- "İnkılâp - İrtica". **Hürsöz**, (Erzurum). 31 Mart. 1 ve 2 Nisan 1959.
- "Yarınki Kuvvet". **Türk Yurdu**, 1/2. Nisan 1959.
- "Son Nesil". **Türk Yurdu**, 1/3. Mayıs 1959.
- "Gazete". **Hürsöz**, (Erzurum). 1 ve 2 Mayıs 1959; Ahlâk Nizamı.
- "Yine Gazete". **Hürsöz**, (Erzurum). 3 ve 4 Mayıs 1959; Ahlâk Nizamı.
- "Mukadderatımızın Tohumları". **Türk Yurdu**, 1/4, Haziran 1959; Yarınki Türkiye.
- "İnkılâp", **Büyük Doğu**. Sayı: 19. 10 Temmuz 1959; Kültür Ve Medeniyet.
- "Yine İnkılâp". **Büyük Doğu**, Sayı: 20, 17 Temmuz 1959.
- "Vatan Haritası", **Türk Yurdu**, 1/6. Ağustos 1959.
- "Fikir kuvveti". **Büyük Doğu**, Sayı: 33. 16 Ekim 1959; Yeni istiklâl. 4 Ocak 1961.
- "Üniversite". **Türk Yurdu**, 1/9. Aralık 1959.
- "Şahsiyet", **Sebilürreşad**, XII/300. Aralık 1959.
- "Sıladan Mektuplar", **Yeşil Nur**, 4 Mart 1960.
- "Bizde Rönesans", **Türk Yurdu**, Sayı: 1/10. Ocak 1960.
- "Mehmed Âkif 'in Büyük Eseri", **Hilal**, Sayı: 12, Ocak 1960.
- "Maddî Kalkınma Plânı", **Türk Yurdu**, 1/11, Şubat 1960
- "Akıl Saltanatı", **Sebilürreşad**, XIII/ 307. Nisan 1960.
- "Manevî Kalkınma", **Türk Yurdu**, II/1. Nisan 1960.
- "Ruh Kuvveti". **Havadis**, 9 Mayıs 1960.
- "Millî Kültürümüz ve Garphlaşma Meselesi". **Türk Yurdu**, 11/3, Haziran 1960.
- "Manevi kurtuluşun yolu", **Havadis**, 5 Eylül 1960.
- "Fikir Kuvveti". **Yeni İstiklâl**, 4 Ocak 1961; Kültür Ve Medeniyet/2.
- "Var Olmak", **Düşünen Adam**, I/1, 5 Ocak 1961.
- "İnanmak ve Sevmek", **Düşünen Adam**, 1/2, 12 Ocak 1961.
- "Maddeyi İdare Eden Ruh", **Yeni İstiklâl**, 1 Şubat 1961 ve 19 Nisan 1961.
- "Düşünmek", **Düşünen Adam**, 1/5, 3 Şubat 1961; Yeni istiklâl. 26 Ağustos 1964.
- "Gazete hasreti", **Yeni İstiklâl**, 8 Şubat 1961.
- "Bilmek". **Düşünen Adam**, 1/6. 10 Şubat 1961.
- "Yine gazete". **Yeni İstiklâl**, 15 Şubat 1961.
- "Gerçeği Bilmek". **Düşünen Adam**, 1/7. 17 Şubat 1961.
- "Günah". **Düşünen Adam**, 1/10. 10 Mart 1961.
- "Affediliş". **Düşünen Adam**, 1/11. 17 Mart 1961.
- "Maddeyi İdare Eden Ruh". **Sebilürreşad**, XIII/320. Nisan 1961.
- "Ahlâk Nizamı". **Son Havadis**, 6 Nisan 1961.

- "Benlik". **Düşünen Adam**, 1/14. 7 Nisan 1961.
- "Kuvvet". **Düşünen Adam**, 1/16. 19 Nisan 1961.
- "Milli Birlik Davasının Kahramanları", **Son Havadis**, 22 Nisan 1961.
- "Zafer". **Düşünen Adam**, 1/17. 26 Nisan 1961.
- "Bizim Zaferimiz", **Büyük Gazete**, Sayı: 29, 9 Kasım 1976.
- "Komünizm Karşısında Yeni Bir Nizam İdeali". **Yeni İstiklâl**, 3 Mayıs 1961.
- "Komünizm ve İdeal". **Yeni İstiklâl**, 10 Mayıs 1961.
- "Ruh Cephesinde Anadolu'nun Kurtuluş Savası", **Yeni İstiklâl**, 8 Kasım 1961.
- "Hürriyet". **Düşünen Adam**, 1/20. 17 Mayıs 1961.
- "Çile". **Düşünen Adam**, 1/19. 19 Mayıs 1961.
- "Yalan". **Düşünen Adam**, 1/21, 24 Mayıs 1961; daha geniş hali, **Yeni istiklâl**, 23 Eylül 1961.
- "Millet ve Komünizm". **Yeni İstiklâl**, 7 Haziran 1961.
- "Peyami Safa'nın Arkasından Kimler Ne Dediler?". **Son Havadis**, 17 Haziran 1961.
- "Siyasî Terbiye", **Son Havadis**, 8 Ekim 1961.
- "Demokrasi Ahlâkı". **Son Havadis**, 10 Ekim 1961.
- "Ruh Cephesinde Anadolu'nun Kurtuluş Savası", **Yeni İstiklâl**, 8 Kasım 1961.
- "Sanatta ve Duyuşta Kendimize Dönmek". **Yeni istiklâl**, 18 Kasım 1961.
- "Gençliğin Buhranları", **Yeni İstiklâl**, 24 Kasım 1961.
- "Milliyet ve Mukaddesat Düşmanlarına Rağmen Mazimizi Unutmayacağız", **Yeni İstiklâl**, 1 Aralık 1961; Fetih, Sayı: 59, 2 Mayıs 1964.
- "Anadolu Türkünün Seciyesi", **Yeni İstiklâl**, 9 Aralık 1961.
- "Felsefe ve Cemiyet"; **Yeni İstiklâl**, 22 Aralık 1961.
- "Celal Hoca-İlmî ve Ahlâkî Şahsiyeti", **Yeni İstiklâl**, 21 Ocak 1962.
- "İki Dünya Dâvası", **Asrın Dini Müslümanlık**, 1/11, Mart 1962: **Hürsöz**, (Erzurum), 29 ve 30 Nisan 1962.
- "Vicdan Muhakemesi", **Yeni istiklâl**, 11 Nisan 1962.
- "Facianın Mesulleri", **Yeni istiklâl**, 25 Nisan 1962.
- "İki sanat İki Ahlâk", **Asrın Dini Müslümanlık**, 1/12-13, Nisan-Mayıs 1962.
- "Şehit ecdadını tahkire giden kafiye açık mektup". **Yeni istiklâl**, 2 Mayıs 1962.
- "Şahsiyetin İkileşmesi", **Yeni İstiklâl**, 9 Mayıs 1962.
- "Mehmet Âkif: Hayatı-Eserleri". **Yeni İstiklâl**, 23 Mayıs 1962.
- "Sanatta Samimiyetsizlik". **Yeni İstiklâl**, 30 Mayıs 1962.
- "Fatih'in Büyük Mirası"; **Yeni İstiklâl**, 6 Haziran 1962.

- "Eichmann'ın İdamı", **Yeni İstiklâl**, 13 Haziran 1962.
- "Komünizme Karşı Hristiyan Alemiyle El Ele Vermeliyiz". **Şule**, Sayı: 2, Haziran 1962; Ahlâk Nizamı.
- "Mehmet Âkif-Hayatı ve Eserleri", **Sebilürreşad**, XIX/337, Haziran 1962.
- "Paskal Ağlıyor", **Şule**, Sayı: 3, Ağustos 1962.
- "İnanmak ve Sevmek", **Hürsöz**, (Erzurum), 20 Ağustos 1962.
- "Var Olmak", **Hürsöz**, (Erzurum). 24 ve 25 Ağustos 1962.
- "Manevî Kalkınma", **Hürsöz**, (Erzurum), 5 Eylül 1962.
- "Gümüş Tül". **Yeni İstiklâl**, 12 Eylül 1962.
- "Çocuklar". **Şule**, Sayı: 4, Ekim 1962; Var Olmak.
- "İzdirabın Allah'a Yolu". **Yeni istiklâl**, 30 Ekim 1962.
- "Göz Yaşları", **Yeni İstiklâl**, 24 Ekim 1962: Var Olmak.
- "Milliyetçiliğimizin Esasları". **Yeni İstiklâl**, 7 Kasım 1962. 14 Kasım 1962
- "Yunus Emre". **Yeni İstanbul**, 20 Kasım 1962.
- "Kendim Yaptım", **Şule**, Sayı: 5. Aralık 1962; Var Olmak.
- "Anarşizme Karşı Ahlâk Nizâmı". **Yeni İstiklâl**, 6 Aralık 1962.
- "Milliyetçi Sosyalizm". **Yeni İstiklâl**, 12 Aralık 1962.
- "Ruhçu Sosyalizm". **Yeni İstiklâl**, 19 Aralık 1962.
- "Milliyetçiliğimizin Karşısında Komünizm". **Yeni İstiklâl**, 26 Aralık 1962.
- "Mevlâna Celâleddin-i Rumî". **Yeni İstanbul**, 30 Aralık 1962.
- "Hürriyet Kahramanı Mehmet Âkif". **Yeni İstiklal**, 2 Ocak 1963
- "Yine Gazetecilik". **Yeni İstiklâl**, 25 Ocak 1963
- "Cemiyeti Yoğuracak Ruh", **Şule**, Sayı: 6, Şubat 1963; Yeni istiklâl, 20 Şubat 1962.
- "Mevlâna". **Çağrı**, Sayı: 61, Şubat 1963.
- "Hz. Peygamber'in Savaşları" (Muhammed Hamdullah'ın kitabı üzerine). **Yeni İstiklâl**, 18 Mart 1963.
- "Hörmet", **Hürsöz**, (Erzurum). 23 Mart 1963.
- "Hakikate Giden Yol", **Şule**, Sayı: 7, Nisan 1963.
- "Düşüncenin derinlikleri", **Şule**, Sayı: 8, Temmuz 1963.
- "Rahmet Kapısı", **Şule**, Sayı: 8, Temmuz 1963.
- "Neslimizin Atisi", **Yeni İstiklâl**, 10 Temmuz 1963.
- "Güzel Sanatlarımıza Toplu Bir Bakış", **Yaprak**, Sayı: 9. 15 Temmuz 1963.
- "Bizde Rönesans", **Hürsöz**, (Erzurum), 3-5 Ağustos 1963.
- "Boş Tabut" (hikâye), **Eğin**, 14 Ağustos 1963.

- "Dağa İnen Nur" (hikâye), **Eğin**, 3 Eylül 1963.
- "Rönesansımız", **Tohum**, Sayı: 1. Ekim 1963.
- "İslâm'da Reform Söz Konusu Olamaz". **Yeni İstiklâl**, 11 Ekim 1963.
- "İnsan", **Türk Yurdu**, III/7, Aralık 1963.
- "Safahat'ın Felsefesi". **Tohum**, 1/4. 5. 6, Ocak, Şubat. Mart 1964.
- "Mevlâna", **Tohum**, 1/4. Ocak 1964.
- "Damlalar". **Tohum**, 1/7. Nisan 1964.
- "Küçük Ağa". **Tohum**, 1/8, Mayıs 1964.
- "Millet ve Mukaddesat Düşmanlarına Rağmen Mazimizi Unutmayacağız", **Fetih**, Sayı: 59, 2 Mayıs 1964.
- "Düşünmek", **Yeni İstiklâl**, 26 Ağustos 1964.
- "Komünizmin Kaynakları", **Düşünen Adam**, Sayı: 1, 11 Eylül 1964 ve Sayı: 2, 18 Eylül 1964.
- "Gazete", **Yeni İstiklâl**, 16 Eylül 1964.
- "Yalan". **Yeni İstiklâl**. 23 Eylül 1964.
- "Var olmak", **Yeni İstiklâl**, 14 Ekim 1964.
- "Düşünen Adam Aranızda", **Düşünen Adam**, Sayı: 2, 18 Eylül 1964.
- "Komünizm ve Kâinatımız". **Düşünen Adam**, Sayı: 3. 24 Eylül 1964.
- "Düşünen Adam Yolda". **Düşünen Adam**, Sayı: 4. 2 Ekim 1964; Amerikan Mektupları.
- "Düşünen Adam Gene Yollarda". **Düşünen Adam**, Sayı: 6. 15 Ekim 1964.
- "Düşünen Adam İssizler Arasında", **Düşünen Adam**, Sayı: 8, 29 Ekim 1964.
- "AP ve Başgil Meselesi", **Yeni İstanbul**, 26 Kasım 1964.
- "Demokrasi Cenneti". **Yeni İstanbul**, 12 Aralık 1964.
- "Seçim Hürriyeti". **Yeni İstanbul**, 20, Aralık 1964.
- "Demokraside İnsan Şahsiyeti", **Yeni İstanbul**, 28 Aralık 1964.
- "Devlette Kudret ve Mesuliyet". **Yeni İstanbul**, 4 Ocak 1965.
- "Siyasî Partiler-II". **Yeni İstanbul**, 10 Ocak 1965.
- "Siyasî Buhranımız". **Yeni İstanbul**, 17 Ocak 1965.
- "Kırkağaç Hadisesi". **Yeni İstanbul**, 24 Ocak 1965.
- "Reform Derdi". **Yeni İstanbul**, 31 Ocak 1965.
- "Toprak Reformu", **Yeni İstanbul**, 7 Şubat 1965.
- "Uçuruma Götüren Yollar". **Türk Yurdu**, IV/5, Mayıs 1965.
- "Fatihler ve Zalimler". **Tohum**, 11/20. Mayıs 1965.

- "Ebedî Fetih". **Gurbet**, 15 Mayıs 1965.
- "Fethin Felsefesi". **Türk Yurdu**, IV/6. Haziran 1965.
- "Düşünceler". **Gurbet**, 15 Haziran 1965.
- "Vatanın Atisi". **Türk Yurdu**, IV/10, Ekim 1965.
- "Kalbin Emirleri", **Yağmur**, 1965, Var Olmak.
- "Yunus'a Dair". "Yunus Emre'de Vahdet-i Vücut" başlığıyla. **Türk Yurdu**, V/1 Ocak 1966; Muzaffer Civelek, Yunus Emre kitabının takdim yazısı. 1971.
- "Beklenen Gençlik", **Hareket**, I/1 Ocak 1966.
- "Hareket Felsefesi". **Hareket**, 1/2, Şubat 1966.
- "Existenüalisme". **Hareket**, 1/ 2, Şubat 1966; "Önsöz" başlığıyla, Varoluş Felsefesi.
- "İş ahlâkı", **Hareket**. 1/3. Mart 1966.
- "Dilimizin Dolmayan Çilesi", **Türk Yurdu**, V/3, Mart 1966; **Hareket**, VII/81, Eylül 1972.
- "Özcü Felsefe", **Hareket**, 1/3, Mart 1966.
- "Var Oluş Felsefesi", **Hareket**, 1/4 Nisan 1966.
- "Allahsız Kazanç", **Hareket**, 1/4. Nisan 1966.
- "Şahsiyet". **Türk Yurdu**, V/4, Nisan 1966.
- "Allahsız ve Dinci Egzistencialisme". **Hareket**, 1/ 5, Mayıs 1966; "Ateist Egzistansiyalizm" başlıklarıyla ve "Hıristiyan Egzistansiyalizmi": Varoluş Felsefesi.
- "Serbest İktisat Nizâmı", **Hareket**, 1/5. Mayıs 1966.
- "İşsizler", **Hareket**, 1/6, Mayıs 1966.
- "Fatih'in Büyük Mirası", "Fatih'in Devleti" başlığıyla, **Hareket**, 1/6, Mayıs 1966.
- "Şehitler-II", **Hareket**, 1/7. Temmuz 1966.
- "İnkılabımız", **Hareket**, 1/8, Ağustos 1966.
- "Mesuliyet Hareketi", **Hareket**, 1/8. Ağustos 1966.
- "Başşehir", **Hareket**, 1/9. Eylül 1966.
- "Zafer", **Yeni İstiklâl**, 13 Nisan 1966.
- "Sosyalist Cemiyet Nizamı", **Hareket**, 1/II, Kasım 1966.
- "Teknik ve Kültür", **Hareket**, 1/II. Kasım 1966.
- "Hakkın Kuvveti", **Hareket**, 1/12, Aralık 1966.
- "Kültür ve Medeniyet", **Hareket**, 11/13, Ocak 1967.
- "İnsan ve Hürriyet", **Hareket**, II/13, Ocak 1967.
- "Devlet İradesi", **Hareket**, II/14. Şubat 1967.
- "İslâm Ahlâkı". **Hareket**, II/15. Mart 1967.

- "Cemaat Ruhu". **Hareket**, II/16, Nisan 1967.
- "Ahlâk Yaralarımız", **Hareket**, II/16. Nisan 1967; II/17, Mayıs 1967.
- "Kültür Emperyalizmi Karşısında Türk Kültürü", **Sosyalist Gazetesi**, 12 Nisan 1967.
- "Başgil" **Hareket**, II/17, Mayıs 1967; Millet Mistikleri.
- "İslâm Dâvası ve Yahudilik". **Hareket**, II/19, Temmuz 1967; Ahlâk Nizamı.
- "Okullarımızda Din ve Ahlâk Eğitimi", **İslam Medeniyeti**, I/1. Ağustos 1967.
- "Para ve Yahudi", **Hareket**, II/20. Ağustos 1967.
- "İnsanlar ve Yahudiler", **Hareket**, II/21. Eylül 1967.
- "Anadolu'yu Gördüm" (hikâye). **Hareket**, II/22. Ekim 1967.
- "Masonlara Kırk Soru". **Hareket**, II/23, Kasım 1967.
- "İlkokullarda Ahlâk Eğitimi", **İslam Medeniyeti**, I/4. Kasım 1967.
- "Önsöz". "İradenin Davası" başlığıyla. **Hareket**, III/25. Ocak 1968.
- "Üniversite". **Hareket**, III/25, Ocak 1968.
- "Ne İçin Sosyalizm". **Hareket**, III/26. Şubat 1968.
- "Hüseyin Avni Ulaş'ı Düşünürken" **Hareket**, III/26. Şubat 1968.
- "İslâm ve İnsan". **Hareket**, III/27. Mart 1968.
- "Din Görevi", **Hareket**, III/28. Nisan 1968.
- "Metafizik". **Hareket**, III/28. Nisan 1968.
- "Ask ve Metafizik". **Hareket**, III/28. Nisan 1968.
- "Din Terbiyesi", **Hareket**, III/29, Mayıs 1968.
- "Amerikan Vahşeti". **Hareket**, III/30. Haziran 1968.
- "Üniversite Olayları". **Hareket**, III/30. Haziran 1968.
- "Anadolu Kültürü ve Sosyalizm". **Hareket**, III/31, Temmuz 1968.
- "Türk milliyetçiliği ve komünizm". **Hareket**, III/32. Ağustos 1968.
- "Milli Eğitim ve Muhtar Üniversite", **Hareket**, III/32. Ağustos 1968.
- "Milliyetçilik Muamması", **Hareket**, III/33. Eylül 1968.
- "Anarşist ve Hareket Adamı". **Hareket**, III/33. Eylül 1968.
- "Müslümanlık", **Hareket**, III/34. Ekim 1968.
- "İslâm Dünyasının Uyanışı". **Hareket**, III/35, Kasım 1968.
- "Mevlana'da Vahdet-i Vücut", **Hareket**, III/35. Kasım 1968.
- "İslâm Ahlâkının Esasları". **Hareket**, III/36. Aralık 1968.
- "Hareket'in Otuz Yılı", **Hareket**, IV/37. Ocak 1969.
- "Düşünen İnsan ve İslâm", **Hareket**, IV/38. Şubat 1969.
- "İslâm'ın Yolu", **Hareket**, IV/39, Mart 1969.

- "Kin ile Din Birleşmez", **Hareket**, IV/39, Mart 1969.
- "Demokrasi ve İnsan", **Hareket**, IV/40, Nisan 1969.
- "Hüseyin Avni" **Hareket**, IV/40, Nisan 1969.
- "Remzi Oğuz'u Anarken" **Hareket**, IV/40, Nisan 1969.
- "Türk İslâm Harikası". **Hareket**, IV/41, Mayıs 1969.
- "Asrın İztırabı". **Hareket**, IV/42, Haziran 1969.
- "Yıkılış", **Hareket**, IV/43, Temmuz 1969.
- "Demokraside Ferdî İrade". **Hareket**, IV/43, Temmuz 1969.
- "Ruh Terbiyesi", **Hareket**, IV/44, Ağustos 1969.
- "Harcanan Neslimiz", **Hareket**, IV/44, Ağustos 1969.
- "Hayatın Kıymeti", **Hareket**, IV/45, Eylül 1969.
- "Mukaddes Azap", **Hareket**, IV/46, Ekim 1969.
- "İsyân Ahlâkı", **Hareket**, IV/47, Kasım 1969.
- "Âkif'te Sanat ve Cemiyet". **Hareket**, IV/48, Aralık 1969.
- "Vatan İhaneti". **Hareket**, V/49, Ocak 1970.
- "İslâm'da Tasavvuf", **Hareket**, V/51, Mart 1970.
- "Millet Maarifi", **Hareket**, V/52, Nisan 1970.
- "Bizi Yaşatan Kuvvet", **Hareket**, V/53, Mayıs 1970.
- "Bahtiyar Belde", **Hareket**, V/54, Haziran 1970.
- "Din Eğitimi", **Hareket**, V/55, Temmuz 1970.
- "Din Eğitiminin Esasları", **Hareket**, V/56, Ağustos 1970.
- "Toplumda Din Adamının Görevi", **Hareket**, V/57, Eylül 1970.
- "Kapitalizmin Dünyası". **Hareket**, V/58, Ekim 1970.
- "Sosyalizme Karşı Koyan Kuvvetler", **Hareket**, V/59, Kasım 1970.
- "Millî Devlet". **Hareket**, V/60, Aralık 1970.
- "Muhafazakârlık ve İnkılâpçılık", **Hareket**, V/60, Aralık 1970.
- "Meslek Hayatının 50. Yılı Münasebetiyle Ali Nihat Tarlan" **Hareket**, V/50, Şubat 1970.
- "İslâm'ı Sömüren Siyaset". **Hareket**, VI/61-62, Ocak-Şubat 1971.
- "Kurtuluşun Yolu". **Hareket**, VI/64, Nisan 1971.
- "Kuvvet". **Hareket**, VÎ/66, Haziran 1971.
- "İnsan", **Hareket**, VI/67, Temmuz 1971.
- "Komünizm ve İdeal". **Köylünün Sesi**, VII/62, Temmuz 1971.
- "Ruh Dünyası". **Hareket**, VI/68, Ağustos 1971.

- "Ruh Kuvveti", **Hareket**, VI/69. Eylül 1971.
- "Kanun ve Kader", **Hareket**, VI/70, Ekim 1971.
- "İnsan ve Kâinat", **Hareket**, VI/71, Kasım 1971.
- "Izdırabın Mânası", **Hareket**, VI/72, Aralık 1971.
- "Milliyetçiliğimizin Esasları", **Hareket**, VII/73. Ocak 1972.
- "Hayatın Değeri". **Hareket**, VII/74. Şubat 1972.
- "Ölüm Sırrı". **Hareket**, VII/75-76. Mart-Nisan 1972.
- "Askın Halleri", **Hareket**, VII/77. Mayıs 1972.
- "Millî Edebiyat ve Sabahattin Ali", **Hareket**, VII/77, Mayıs 1972.
- "Dostluk". **Hareket**, VII/78, Haziran 1972.
- "Dua". **Hareket**, VI/79, Temmuz 1972.
- "Rahmet", **Hareket**, VII/80, Ağustos 1972.
- "Dilimizin Dolmayan Çilesi", **Hareket**, VII/81. Eylül 1972 .
- "Basında", **Akşam**, 21 Eylül 1972.
- "Basının Baskısı", **Akşam**, 27 Eylül 1972.
- "Toprak ve Demir", **Hareket**, VII/82, Ekim 1972.
- "Millet Basını". **Akşam**, 5 Ekim 1972.
- "Üniversite", **Akşam**, 12 Ekim 1972.
- "Milli Eğitim". **Akşam**, 19 Ekim 1972.
- "Millet Yapısı" **Akşam**, 27 Ekim 1972.
- "Milliyetçilik", **Akşam**, 2 Kasım 1972.
- "Aydınların İhaneti", **Akşam**, 16 Kasım 1972.
- "Millet Şûrası", **Akşam**, 23 Kasım 1972.
- "Siyasî Partiler", **Akşam**, 30 Kasım 1972.
- "İnsanlığın Kurtuluşu", **Hareket**, VII/83, Kasım 1972.
- "Millet ne İstiyor?", **Akşam**, 7 Aralık 1972.
- "Emeksiz Kazançlar". **Akşam**, 14 Aralık 1972.
- "İslâm'ın İçteki Düşmanları". **Akşam**, 21 Aralık 1972.
- "İslâm'ın Hali", **Akşam**, 28 Aralık 1972.
- "Harp". **Hareket**, VIII/85-86. Ocak-Şubat 1973.
- "Harp Hazırlıkları", **Hareket**, VIII/87, Mart 1973.
- "Harp Sonrası", **Hareket**, VIII/88, Nisan 1973.
- "Kendini Bulmak". **Hareket**, VIII/90, Haziran 1973.
- "Cahit Okurer", **Hareket**, VIII/91. Temmuz 1973.

- "Yıldırım'ın Huzurunda" (hikâye). **Tek Yol**, Sayı: 27, Temmuz 1973.
- "İnsanın Sefaleti", **Hareket**, VIII/92, Ağustos 1973.
- "Türk Maarifi", **Hareket**, VIII/94. Ekim 1973.
- "Manevî Kayıplarımız", **Hareket**, VIII/95, Kasım 1973.
- "Mevlana'da Alem ve İnsan", **Hareket**, IX/97. Ocak 1974.
- "Büyük Sanayi". **Hareket**, IX/100. Nisan 1974.
- "Bilmek ve Düşünmek". **Hareket**, IX/101, Mayıs 1974.
- "Zulüm ve Düşman". **Hareket**, IX/107, Kasım 1974.
- "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu". **Hareket**, IX/108, Aralık 1974.

1.3.Mümtaz Turhan'ın Hayatı ve Şahsiyeti:

Mümtaz Turhan 1908 yılında Erzurum'un Hasankale ilçesinin Horasan köyünde doğmuştur.¹⁹ Babası Erzurum'un tanınmış ailelerinden Pasinlerli Şerif Efendi, annesi Erzurum'un itibarlı ailelerinden birine mensup Cebriye Hanımdır.²⁰

Ailenin üç erkek çocuğundan en büyüğü Mümtaz, ortanca kardeşi Mithat, en küçükleriyse Enver'dir. Mümtaz henüz küçük yaşta okumaya merak salar. Aile büyükleri arasında yapılan sohbetlerde bulunur, büyüklerin sözlerini derin bir dikkatle dinler, doğuştan sahip bulunduğu sevimli ve sempatik tavrıyla herkesin dikkatini çeker. Fakat onu daha küçük yaşlarda hatta anne kucağında iken birbirinden acı hatıralar ve çilelerle dolu felaketler bir türlü bırakmaz. Nitekim henüz annesinin kucağında iken Erzurum'un düşmanlar tarafından istilas ile vatanından ayrılmak zorunda kalır ve böylece vatandan ayrılışın ızdırabıyla bağı yanmaya başlar. Kendini sevenlerden uzak kalmanın verdiği üzüntüyü o daima duygu ve düşüncelerine ömür boyu yansıtır.²¹ Onun vatan sevgisi ve milliyetçilik anlayışında bu hadiselerin büyük payı olduğu söylenebilir.

Henüz sekiz yaşında bir çocukken ailesi, Rus işgali yüzünden, 90–100 aileden oluşan bir toplulukla birlikte Kayseri'ye göç eder. Bu insanlar sekiz yıllık göçmenlik hayatından sonra 1923–1924 yıllarında tek tek aileler ya da küçük gruplar halinde eski yurtlarına geri döner. Mümtaz Turhan bu tarihte topluluktan ayrılarak Kayseri Lisesinde yatılı olarak okumaya başlar. Bir kısmı Bursa Lisesinde ve Ankara Lisesinde devam

¹⁹ Yılmaz Özakpınar, **Batılılaşma Meselesi ve Mümtaz Turhan**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1997, s.13.

²⁰ Abdullah Korkmaz, "Mümtaz Turhan (1908 - 1968)", **Türkiye'de Sosyoloji (İsimler-Eserler) I** (Derleyen: M. Çağatay Özdemir), Ankara: Phoenix yay., 2008, s. 703.

²¹ Hasan Küçük, **Türk Milliyetçiliğinin Büyük Önderlerinden Prof. Dr. Mümtaz Turhan: Bütün Yönleriyle**, İstanbul: TÜRDAV, 1977, s.59.

eden lise öğreniminden sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne yazılır. O sırada Milli Eğitim Bakanlığının açtığı sınavı kazanarak 1928 yılında gittiği Berlin Üniversitesinde Psikoloji öğrenimi görür. Arkasından Frankfurt Üniversitesinde Psikoloji doktorası yapar. Doktora öğrenimi sırasında 1932 yılında Türkiye'ye geldiğinde köyünü ve bir kısım civar köylerde bulunan insanları ziyaret eder. Bu ziyaretinde yörede iki ay kalır. Doktora öğrenimini tamamladıktan sonra 1936 yılında Türkiye'ye dönünce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tecrübî Psikoloji Kürsüsünde asistan olur. 1939 yılında, "Yüz İfadelerinin Tefsiri Hakkında Bir Tetkik" adlı tezi ile doçentliğe yükselir.²²

Mümtaz Turhan 1943 yılında Diyarbakırlı diş tabibi Mahmut Ögel'in kızı, Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü mezunu Mevhibe Hanımla hayatını birleştirir. Bu evlilikten Nesrin ve Fügen isimli kızları olur.²³

Mümtaz Turhan, 1944'te İngiltere'nin Cambridge Üniversitesi'ne gidince orada, kültür değişimleri ile ilgili muazzam bir literatür olduğunu görür. *Kültür Değişimleri'nin* önsözünde köydeki kültür değişimlerini incelemeye başlarken, hatta İngiltere'ye gitmeden önce, dünyanın başka yerlerinde de bu çeşit araştırmalar yapılmış olduğunu bilmediğini ifade eder. Öyle anlaşıyor ki onu kültür değişimlerini incelemeye sevk eden, doğrudan doğruya kendi gözlemleri olmuştur. İçinde doğduğu ve on altı yaşına kadar birlikte yaşadığı köy topluluğunu, Kayseri'de geçirdikleri sekiz yıllık şehir hayatından sonra döndükleri eski yurtlarında ilk defa 1932 yılında ziyaret ettiği zaman içine düştüğü hayreti, Mümtaz Turhan *Kültür Değişimleri* adlı eserinde canlı bir dille aktarır.

Cambridge Üniversitesi Psikoloji laboratuvarı direktörü Prof. Frederic Bartlett Mümtaz Turhan'ın Erzurum'da köy cemaati üzerine yaptığı bu araştırmalara ilgi göstermiş ve araştırmalarını bir tez halinde geliştirmesi için onu teşvik etmiştir. Kültür değişimlerinin genel bir çerçevesinin çizildiği ve kültür değişimlerini etkileyen faktörlerin analizinin yapıldığı ayrı bir bölümle Cambridge Üniversitesine sunduğu bu araştırma ile Turhan, ikinci defa doktora derecesini almıştır. Turhan bu ikinci doktora tezini yurda döndükten sonra daha da genişletmiştir. Kültür değişimlerinin psikolojik bakımdan incelenmesi, kültür ve medeniyet kavramları, Serbest ve mecburi kültür değişimlerinin incelenmesinden şimdiye kadar elde edilmiş sonuçlar gibi bölümler ekleyerek Lale devrinden Cumhuriyetin ilanına kadar geçen iki yüz yılı aşkın süredeki

²² Özakpınar, *age*, s.13-14.

²³ Küçük, *age*, s.64.

kültür değişmelerini tarihi gelişimi içinde inceleyerek yorumlamıştır. Bu çalışma ile 1950 yılında profesörlüğe yükseltilmiştir.²⁴ 1952 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tecrübî Psikoloji Kürsü başkanı olan Profesör Mümtaz Turhan 1960 yılında Tecrübî Psikoloji Enstitü müdürü olmuştur. Profesör Mümtaz Turhan 1 Ocak 1969 Çarşamba günü sabaha karşı çekmekte olduğu karaciğer kanseri hastalığından kurtulamayarak 60 yaşında hayata veda etmiştir.²⁵

Mümtaz Turhan 1949–1951 yılları arasında Birleşmiş Milletler Sosyal Komisyonu’nda Türkiye temsilcisi olarak bulunmuştur.²⁶ Bunun yanı sıra Türk Psikoloji Cemiyeti, Pedogoji Cemiyeti, Sosyoloji Cemiyeti, Muallimler Birliği, Türk Ocağı ve Türkiye Turist Cemiyeti’nin faal üyeliğini yapmıştır.²⁷ Buradan anlaşıldığına göre Mümtaz Turhan kendi kristal sarayına çekilmiş şöhretli bir ilim adamı olmakla yetinmemiş, sahasındaki ilmi muvaffakiyeti yanında memleket meselelerine çok yakından ilgi duyan büyük bir idealist ve vatanperver olmuştur. İلمي kudretini ve bilgisini bilhassa eğitim meseleleri üzerine yoğunlaştırması ve bu konuda eser vermesi bunun gerçek bir delilidir.

Mümtaz Turhan ilmi şöhretini çok genç yaşta, ilk önce Batıda duyurmuş bir Türk’tür. Derinlik idraki üzerindeki araştırması, devrin otoriteleri olan Wertheimer ve Metzger gibi bilim adamlarının taktirini kazanmış, Psychologische Forschung gibi dergilerde neşredilmiş, Almanya’da basılmış pek çok kitapta zikredilmiştir. Mümtaz Turhan’ın ilmi şöhreti Avrupa’yı da aşarak Amerika’ya kadar ulaşmış, “Garplılaşmanın neresindeyiz” isimli eseri İngilizceye çevrilerek birçok Amerikan üniversitesinde seminer konusu olarak ele alınmıştır.²⁸

Mümtaz Turhan, bilim zihniyetiyle ahlâkî dürüstlüğün birbirinden ayrılmaz nitelikler olduğuna inanmıştır. Çünkü bilim zihniyeti onda olaylara ve meselelere bakış tarzını belirleyen bir kafa yapısıdır. İnsanların görünüşteki davranışlarının arkasında, o davranışlara asıl anlamını veren karakter yapısını çok iyi değerlendirmiştir. Turhan’ın şahsiyetini yoğuran bilim zihniyeti, böylece, onun günlük hayattaki davranışlarını da son derece ölçülü ve temkinli yapmıştır.

Mümtaz Turhan mütevazılığının yanında kendini alçak gönüllü gösterecek yapay sözler sarf etmeyen bir yapıya sahipti. Onun tevazuu, büyük bir insanın

²⁴ Özakpınar, *age*, s.15-16.

²⁵ Emre Kongar, *Türk Toplumbilimcileri 2*, İstanbul, Remzi Kitapevi,2001, s.217.

²⁶ Küçük, *age*, s. 151.

²⁷ Tuncer Gülensoy, “Kayıplar (Mümtaz Turhan)”, *Türk Kültürü*, 1969, S.75,s.244.

²⁸ Beğlan Toğrol, “ Profesör Dr. Mümtaz Turhan” *Türk Kültürü*, 1969, S.78, s.396.

tabiiliğinden, sadeliğinden ibaretti. Fikirlerini hiçbir zaman empoze eder gibi, söylemezdi.²⁹ Kuvvetli bir duygu adamıydı. Gençliğinde hikâyeler de yazmış sonra sanattan vazgeçmişti.³⁰ Yüzü az gülen, hep ciddi şeyler konuşan bu adamın son derece hassas bir kalbe sahip bulunduğunu az çok herkes bilirdi.³¹ Son derece vakur, haysiyetli ve gururlu şahsiyetinde derin bir merhamet, sonsuz bir muhabbet ve ince bir düşünce mevcuttu. Bunların kaynağını ilim zihniyeti ve onun icabı olan objektiflik ve tarafsızlık teşkil ederdi.³² Bu ifadelerden Mümtaz Turhan'ın kaliteli bir ilim adamı olmanın yanı sıra insani özelliklerde süslenmiş son derece düzgün bir şahsiyete de sahip olduğu anlaşılmaktadır.

1.4. Mümtaz Turhan'ın Eserleri

1.4.1. Kitapları³³

1. **“Yüz ifadelerinin tesiri hakkındaki Tecrübî bir tetkik”**, İstanbul, Rıza Coşkun Matbaası, 1941
2. **“Kültür Değişmeleri”**, Sosyal Psikoloji Bakımından Tetkik, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1951
3. **“Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı hal çareleri”**, İstanbul, Bedir Yayınevi, 1954
4. **“Garplaşmanın neresindeyiz”**, İstanbul, Türkiye Basımevi, 1958
5. **“Toprak Reformu ve Köy kalkınması”**, İstanbul, Bedir Yayınevi, 1964
6. **“Atatürk İlkeleri ve Kalkınma”**, İstanbul, Şehir matbaası, 1965
7. **“Üniversite Problemi”**, İstanbul, Yağmur yayınevi, 1967

Çevirdiği kitaplar:

1. **Beden Yapısı ve Karakter.**(Kretschmer'den tercüme), İstanbul, Devlet Matbaası, 1942
2. **Erginlik ve Delikanlılık çağı** (Peters'ten tercüme), İstanbul, Rıza Coşkun Matbaası, 1944
3. **Cemiyet İçinde Fert I** (D. Krech-R.S. Crutchfield-E.L.Ballachey'den tercüme), İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1969
4. **Cemiyet İçinde Fert II** (D. Krech-R.S. Crutchfield-E.L.Ballachey'den tercüme), İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1969

²⁹ Özakpınar, **age**, s.11-12.

³⁰ Küçük, **age**, s.164.

³¹ Erol Güngör, **Sosyal Meseleler ve Aydınlar**, İstanbul: Ötüken Yay., 1996, s. 213.

³² Toğrol, **agm**, s.398.

³³ Korkmaz, **agm**, s. 737-738.

1.4.2. Makaleleri

- “Bir Tanzimat Hastalığı”, **Bilgi Dergisi** (1951)
- “Nasıl bir eğitim sistemi?”, **İstanbul Ticaret Odası Dergisi** (1968)
- “Eğitim Fakülteleri Kanun Tasarısı”, **Bilgi Dergisi** (1965)
- “Heyecanların Rolü”, **İstanbul Dergisi** (1955)
- “Hakiki ve Sahte Kültür”, **İstanbul Dergisi** (1954)
- “Akademi Meselesi”, **İstanbul Dergisi** (1954)
- “Niçin Milliyetçiyiz?”, **Millet Dergisi** (1943)
- “Kültürde Değişen, Değişmeye Mukavemet Eden unsurlar”. **Tecrübi Psikoloji Dergisi** (1956)
- “Mustafa Şekip Tunç”, **İstanbul Dergisi** (1958)
- “Teknik Değişmelerin Sosyal Tesirleri”, **Tecrübi Psikoloji Dergisi** (1956)
- “An Experimental Study On the Interpretationas of Facial Expression”, **Tecrübi psikoloji Dergisi** (1961)
- “Yüz ifadelerinin Tesirine ait Teoriler ve Tecrübelerle dair düşünceler.”, İ.Ü Fen-Edebiyat Fak. Yayınları (1962)
- “Aydınlık Gradyanlarının Mealen Tesirleri”, **İstanbul Dergisi** (1970)
- “Analysis of Cultural Changes”, **Sosyoloji Dergisi** (1950)
- “Köy Tetkiklerinde Kullanılacak Metotlar Hakkında Bazı düşünceler”, **Sosyoloji Dergisi** (1950)
- “İctimai Gruplar Arasındaki Münasebetlere Tesir Eden Faktörler”, **Sosyoloji Dergisi** (1959)
- “Bir Tanzimat Hastalığı”, **Ölçü Dergisi** (1957)
- “Ölçü ve Kıymet”, **Ölçü Dergisi** (1957)
- “Türkiye'nin Ana Davaları”, **Ölçü Dergisi** (1957)
- “Müesseselerin Islahı ve Yeniden Kurulması”, **Ölçü Dergisi** (1957)
- “Ana Davalarımız”, **Ölçü Dergisi** (1957)
- “Hakiki ve Sahte Kültür”, **Sanat ve Edebiyat Dergisi** (1954)
- “Bilgi, Kanaat, İman”, **Sanat ve Edebiyat Dergisi** (1954)
- “Ölü Mevsim”, **Sanat ve Edebiyat Dergisi** (1954)
- “En Büyük Davamız”, **Sanat ve Edebiyat Dergisi** (1955)
- “Türkiye'de Yabancı Üniversite”, **Sanat ve Edebiyat Dergisi** (1955)
- “Geriliğimizin Sebepleri”, **Sanat ve Edebiyat Dergisi** (1956)
- “Türk Kültürünün Kaynaklarına İnnek ne Demektir?”, **Türk Yurdu Dergisi** (1954)

- “Cemiyetlerde Üniversitenin Rolü”, **Türk Yurdu Dergisi** (1956)
- “Üniversitelerimizin Vazifeleri”, **Türk Yurdu Dergisi** (1956)
- “Köy Enstitüleri Masalı”, **Türk Yurdu Dergisi**(1959)
- “Medeniyet Anlayışımız”, **Türk Yurdu Dergisi** (1960)
- “Demokrasi ve İnkılaplar”, **Türk Yurdu Dergisi** (1960)
- “İlmin İçtimai Hayattaki Rakipleri”, **Yol Dergisi** (1962)
- “Kalkınma ve Sosyalizm”, **Yol Dergisi** (1965)
- “Bünyesi, Fonksiyonları ve Aksaklıkları ile üniversite Problemleri”, **Yol Dergisi** (1966)
- “Köy Enstitüleri”, **Yol Dergisi** (1966)
- “Millet ve Milliyetçilik”, **Yol Dergisi** (1966)
- “Garpta Milli Kùltürlerin Doğuşu”, **Yol Dergisi** (1966)

İKİNCİ BÖLÜM

2. NURETTİN TOPÇU ve MÜMTAZ TURHAN'IN YETİŞTİĞİ FİKRİ ORTAM

2.1. Dönemin Sosyo-Kültürel Yapısı

Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan toplumsal gelişmelerin çok hızlı geliştiği bir dönemde yaşamış, bu dönemdeki fikri ortamdan etkilenmişlerdir. Bu dönemdeki fikrî ortamın temelleri II. Meşrutiyet dönemine dayanır. Bu dönemde Osmanlı Devletinin giderek güç kaybetmesi sonucu ülkenin kurtuluşu için çareler aranmış, bu düşünceler çeşitli fikir akımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu fikir akımlarının başında Osmanlıcılık, Türkçülük, İslamcılık, Batıcılık ve Anadoluçuluk gelmektedir.

Osmanlıcılık, XIX. Yüzyılın başından itibaren Milliyetçilik akımının etkisiyle artan toprak kayıplarını engellemek için ortaya atılmış, ancak Balkan Savaşları sonrası balkan uluslarının bağımsızlığını kazanmalarıyla etkisi azalmıştır. Türkçülük, II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkmasına rağmen özellikle Kurtuluş Savaşı döneminde etkili olmuştur. İslamcılık, II. Meşrutiyet Döneminde imparatorluğun yıkılışını engellemek üzere ortaya atılmış, temel İslami kaynaklara dönüş ve Müslümanlar arasında siyasî birliğin kurulması anlamında kullanılmıştır. Batıcılık ise Osmanlı Devletinin son dönemlerinde Batının üstünlüğünün kabul edilmesiyle yaygınlaşmış, Batının sadece ilmiyle ve tekniğiyle değil, bütün ruhuyla, duyuş ve düşünüşüyle alınması şeklinde gelişmiştir.¹

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da Türkçülük ve Batıcılık fikir akımları etkili olmuştur. İnkılâplar döneminde ise özellikle Atatürk'ün 'muassır medeniyetler düzeyine çıkmak' hedefi doğrultusunda Batıcılık akımının çok fazlaca ön plana çıktığı ve Batının sadece ilim ve tekniğiyle değil bütün ruhuyla, duyuş ve düşünüşüyle taklit edilmeye çalışıldığı görülür. Bu dönemde Batının tüm değerlerinin alınması gerektiğini savunan düşünürler olduğu gibi bu görüşün karşısında yer alan düşünürler de vardır. Bu çalışmada eğitim anlayışını incelediğimiz Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan Batının taklidine şiddetle karşı çıkan düşünürler arasında yer almışlardır.

Anadoluçuluk ise 20. yüzyıl başlarında I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve parçalanan Osmanlı İmparatorluğundan geriye kalan Anadolu topraklarını merkeze alarak ortaya konulan yeni bir siyasî yönelim ve kimlik edinme süreci doğrultusunda

¹ Mustafa Gündüz, **II. Meşrutiyet'in Klasik Paradigmaları İctihad, Sebilü'r-Reşad, ve Türk Yurdu'nda Toplumsal Tezler**, İstanbul: Lotus yay., 2007, s.28-38'den özetlenmiştir.

benimsenen bir yaklaşımdır ve harekettir. Bu akımın öncüleri olarak Mükrimin Halil Yinanç, Remzi Oğuz Arık, Cevat Şakir Kabaağaçlı ve Nurettin Topçu söylenebilir.²

Anadolucular, soyut bir İslam'dan değil, Anadolu'da Türk soyunun gelenekleri ile “yetkinleşmiş”, millî bir İslam'dan söz etmektedirler. Bu bağlamda, çağdaşlaşma süreçlerine karşı getirdikleri eleştirilerin yuvarlandığı çerçeve pür anlamda “din-toplumsal değişim” değil, “gelenek- toplumsal değişim” ikilemine karşılık gelir.³ Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Anadoluçuluk, din yerine milliyetçilik kavramının ön plana çıkmaya başladığı tarihsel bir ortamda önce kültürel nitelik taşıyan bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Bu kültürel hareket, düşünce olarak hayali vatandan gerçek vatana dönüşümün anahtarı şeklinde tarihsel bilincin oluşumu temeline dayandırılmış ve vatanın sınırlarını da Anadolu olarak çizmiştir. Bir bakıma Anadoluçuluk akımı, milliyetçiliğin “vatan” eksenine dayalı bir yorumu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Milliyetçiliğin, ilerleyen yıllarda kazanacağı lâik muhtevanın aksine Anadoluçuların yaklaşımında İslam dininin değerlerini, milliyetçiliğin kurallarına uydurma ve her ikisinin karışımından bir sentez oluşturma girişimleri, milliyetçiliği çağdaşlaşmanın karşısında bir işlev yüklenmeye itmiş ve bu işlevin Türkiye'deki sonuçlarından birisi de Anadoluçuluk olarak ortaya çıkmıştır.⁴ Bu ifadelerden hareketle Anadoluçuluk akımının milliyetçilik akımıyla aynı noktadan çıktığını ancak ikisinin aksi istikamette ilerlediğini söylemek mümkündür. Şöyle ki milliyetçilik Batılılaşma sürecinde İslam'dan uzaklaşmıştır. Ancak Anadoluçuluk buna bir tepki olarak İslam'a yaklaşmıştır.

Dolayısıyla denilebilir ki, Hareket Dergisinin ve Nurettin Topçu'nun Anadoluçuluk yorumu, Atatürk milliyetçiliğine ve Pantürkçülüğe alternatif bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Atatürk milliyetçiliğinin çağdaşlaşma atılımlarına karşın dinsel temaları ön plana çıkaran Anadoluçuluk, milliyetçiliği tarihsel ve kültürel bağlamda yeniden yorumlayarak mistik bir vatan anlayışına yönelmiştir. Kültüre dayalı gelenekçi ve muhafazakâr bir yapının kurulmasını istemesi şeklinde kendini gösteren Anadoluçuluk, Türkiye'de çağdaşlaşma ve gelenekçilik çatışmasının yeni bir halkası olarak kültürel, sosyal ve siyasal hayatta varlığını günümüze kadar sürdürmüştür.⁵

² Köksal Alver, “Anadoluçuluk ve Nurettin Topçu”, **Hece**, S.109, Ankara: 2006, s. 258.

³ Ögün, **age**, s.14.

⁴ Mithat Atabay, **II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Milliyetçilik Akımları**, İstanbul:Kaynak Yay., 2005, s.222.

⁵ Köksal Alver, “Anadoluçuluk ve Nurettin Topçu”, **Hece**, S.109, Ankara: 2006, s.259.

Anadoluculuk ideolojisinin, çerçevesini Misak-ı Millî ile sınırlandırması aslında kolayca resmî ideolojiyle örtüşebilir görünmekle birlikte, hiçbir zaman resmî görüş haline gelmemiştir. Bunun nedeni ise Anadoluçuluğun İslam’a ılımlı yaklaşımı ve İslam’ı Anadolu kültürünün kurucu öğelerinden biri olarak tanımlamasıdır. Bu yaklaşım özellikle 1925’teki Şeyh Sait ayaklanmasının ardından devletin sahiplenmek istemediği bir yaklaşım haline gelmiştir. Şeyh Sait Ayaklanması’nın Türk ulusal kimliğinin oluşumuna etkisi incelendiğinde bu ayaklanmanın İslam’ın milleti bir arada tutan unsurlardan biri olduğuna olan inancı temelden sarsmış olduğu görülür. Bu nedenle Anadoluçuluk resmî ideolojiyle hiçbir zaman barışamamıştır.⁶ Bu nedenle Anadoluçuluk akımını benimseyen düşünürlerin Cumhuriyet Türkiye’inde hiçbir zaman ön plana çıkarılmadıkları gözlenmektedir. Nurettin Topçu’ya üniversitede kadro verilmemesinin nedenin de bu olduğu söylenebilir.

Nurettin Topçu’nun Anadoluçuluk anlayışı incelendiğinde coğrafya ile vatan kavramını ayırdığı ve bu kavramlara farklı anlamlar yüklediği görülür. Önce coğrafya vardır ve bu toprak parçası kendiliğinden bir değere sahip değildir. Onu değerli kılan, ona bir ruhun verilmesi ve belirli bir anlayışla ona yaklaşılmıştır. İşte böylesi bir yaklaşım coğrafyanın vatana dönüşümünü sağlamaktadır. Topçu Coğrafyanın vatanlaşması hadisesini millet hayatının dönüm noktası ve kurucu unsuru olarak görür.⁷ Bu ifadelerden Topçu’nun coğrafyanın vatan olmadan önce hiçbir değerinin olmadığını milletinle bağı olmayan bir toprak parçasının vatan sayılamayacağını, toprak parçasının ancak vatanlaştıktan sonra millet yaşamını temelden etkileyebileceğini savunduğu söylenebilir.

Nurettin Topçu, toprak esaslı bir millet düşüncesi ve toprak esasına dayalı bir kimlik oluşturma çabasıdadır. Bu yönüyle Anadoluçuluk soyut vatan fikri yerine somut vatan fikrini esas almıştır. Her zaman için millî kültürü önemseyen Topçu, Batıya teslim olmaz, Batıyı içermek ister. Batının içinde kaybolmayı değil; Batıyı kendi içinde eritmeyi ister. Batıya karşı olmadığını ancak işe kendi değerlerimizden başlamak gerektiğini aksi taktirde bunun taklitçilik olacağını ve bize hiçbir katkı sağlamayacağını vurgular. Bunu şöyle ifade eder:

Biz garbın değerini takdir ettiğimiz metotlarını kullanarak onunla kendi ilim zihniyetimizi meydana getireceğiz. Ancak şunu hiçbir zaman unutmamalıyız.

⁶ Sevil Deren, “Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce, Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yay. 2003, C.4, s.539.

⁷ Alver, **agm**, s.260.

Düşünmeye başlarken Dekart'tan değil kendi fikir tarihimizden faraza millî tarihimizin değilse de düşünce tarihimizin bir şahsiyeti olan Gazzali'den işe başlamalıyız. Sonra Decakart ve Bacon'a uzanmak yerinde olur.⁸

2.2. Dönemin Eğitim Anlayışı

2.2.1. Dönemin Eğitim Anlayışına Genel Bir Bakış

1923'te Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni bir devlet yapısı, yeni bir yönetim anlayışı başta olmak üzere çok önemli ve kapsamlı ekonomik, hukuki ve kültürel değişimler gerçekleştirilmiştir. Bu değişimlerin ülkenin içinde bulunduğu kötü durum nedeniyle tabana yayılamaması ve tek elden yürütülmesi bazı zorluklarla mücadele edilmesine sebep olmuştur.

Köklü değişimlerin gerçekleştirildiği dönemlerde eğitime ihtiyaç fazlalaşır. Bu durumda halkı eğitmek için bir araç olarak görülen eğitimin işlevi, değişimleri halka benimsetmek rejimin kök salmasını sağlamak olacaktır.

15 Temmuz 1921'de toplanan Maarif Kongresi Cumhuriyet döneminin eğitim siyasetini ve amaçlarını belirlemesi açısından önemlidir. Kongrede alınan kararlar Cumhuriyet dönemi temel değişimleri arasında sayılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Latin Harflerinin kabulü, karma eğitim, halk eğitimi, köye göre eğitim, eğitimde millileşme, Eğitimin laikleştirilmesi gibi değişimlerin kaynağı olarak söylenilebilir.⁹ Bu değişimler yaşanırken siyasal kaygılarla ve yeni rejimi benimsetmek amacıyla; nitelikten çok niceliğe önem verme, istikrarlı bir millî eğitim politikası izleyememe gibi hatalara düşülmüştür.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Osmanlı Devletinde klasik eğitim kurumlarından halk eğitimini üstlenen tekke, zaviye ve vakıflara bağlı kurumlar ile köklü bir geçmişe sahip medrese ve sıbyan mektepleri kapatılmıştır. Bunun yanında Tanzimat'tan itibaren ibtida-i mektep rüştiyeler, idadiler, darülfünun, darülmuallimin gibi modern kurumlar korunmuş eğitimle ilgili tüm iş ve işlemler –azınlıkların faaliyetleri dâhil- Maarif Vekâleti'ne devredilmiştir.¹⁰ Böylece eğitimdeki ikililik ortadan kaldırılmış, tüm eğitim faaliyetleri tek elde toplanmış, eğitimde laikleşme sağlanmıştır.

Farklı alanlardaki değişimlerin yanında eğitimde de kendini gösteren değişimler toplumun eskiyle bağlarını koparmasına neden olmuştur. Özellikle Harf İnkılâbı gibi

⁸ Nurettin Topçu, **Milliyetçiliğimizin Esasları**, İstanbul: Dergâh Yay., 1978, s.73.

⁹ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi, M.Ö. 1000 – M.S. 2009**, İstanbul: PegemA Yay., 2009, s.328.

¹⁰ Osman Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, İstanbul: Eser Matbaası, 1977, C.5 s.1742.

çok köklü değişimler halkın büyük bir kesimini etkileyerek, eğitime olan ihtiyacın büyük ölçüde artmasına neden olmuştur.

Eğitim öğretimde birlik sağlandıktan sonra yurttaşların Cumhuriyet rejimi etrafında toplanmaları ve yeni rejimi benimsemeleri için kitlelerin acilen eğitilmesi gerekiyordu. Bu amaçla bu dönemde Halk evleri, Köy Eğitim Kursları, Enstitüler, Latin Harflerinin kabulü, Üniversite Reformu gibi çok kapsamlı değişiklikler yapılmıştır.

Cumhuriyet devri eğitiminin temel amaçları, bakanların farklı zamanlarda yayınladıkları genelgelerde; maddi hayatta başarılı, millî, laik, ekonomik, demokratik ve güçlü nesiller yetiştirmek olarak sıralanmıştır.¹¹ Bu aynı zamanda o dönemde yetiştirilmek istenen insan tipini de tanımlar.

Birçok değişimin yaşandığı Cumhuriyet devrinde eğitim ile ilgili değişimlerin mimarları genellikle Osmanlı devletinin son dönemleri olan II. Meşrutiyet Döneminde yetişmiş aydınlardı. Bunlar arasında Vasıf Çınar, İsmail Safa Özler, Mustafa Necati, İhsan Sungu, Halil Fikret Kanad, Ali Haydar Taner, Sadrettin Celal Antel, Mustafa Rahmi Balaban, Kazım Nami Duru, Reşit Galip sayılabilir.¹² Bu isimler Cumhuriyet devrinde eğitim hayatımızda farklı roller oynamışlardır. Gerek yönetici gerekse uygulayıcı olarak birçok görev üstlenmişlerdir.

Bu reform çalışmaları sonucu Cumhuriyetin ilk on yılı içinde Türkiye’de devlet tarafından desteklenen hiçbir din eğitimi okulu kalmamış, 1927 yılında yapılan program değişikliği ile din dersleri ve Arapça, Farsça gibi doğu dilleri de ortaokul ve lise programlarından çıkarılmıştır.¹³ Böylece Eğitim dinin etkisinden çıkarılmış, laik eğitim anlayışı benimsenmiştir.

Bu dönemde yapılan reform çalışmalarında ideal olarak Batı alınmıştır. Amaç Batılılaşmaktır. Bu uğurda her şey feda edilebilir. Ayıklama seçme söz konusu değildir. Bu açıdan kendini inkâr, aşağılık duygusu içerisinde olma ve teslimiyet özellikle Batıcı Türk aydınının temel düşüncesidir. Türkiye içi ve dışıyla Batıyla, Batının anlayışı ve kültürü ile kaplanır. Halk ve halkın değerleri artık itibar görmez. Bütün bunlardan dolayı öze inilmez. Nihayet Batı sağlıklı bir şekilde değerlendirilmez. Şekle, biçime, indirgenir.¹⁴ Bu dönemde reform çalışmaları devam etmiş, bu reform çalışmaları sonucu millet en büyük ruh kaynağı olan maneviyattan uzaklaştırılmıştır. Bunun sonucu olarak

¹¹ Akyüz, **age**, s.331.

¹² Cavit Binbaşoğlu, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara, Anı Yay., 2009, s.369-371.

¹³ İlhan Başgöz, **Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, İstanbul, Pan Yay.,2005, s.94.

¹⁴ Necmettin Tozlu , “Nurettin Topçu’nun Fikir Dünyamızdaki Yeri”, **Hece**, S.109,Ankara, 2006, s. 56.

ülke her alanda Batıyı üstün gören ve Batıya uyum sağlamaya çalışan bir konuma getirilmiştir.

2.2.2. Dönemin Eğitim Anlayışı Hakkında Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın Görüşleri

2.2.2.1. Dönemin Eğitim Anlayışı Hakkında Nurettin Topçu'nun Görüşleri

Nurettin Topçu, eğitimin milletin ruhunu meydana getiren temel unsur olduğunu savunmakta ve milletin ruhunu eğitimin yönlendirdiğini ifade etmektedir. “ Millet ruhunu yapan maariftir. Maarifin düşmesi millet ruhunu yerlere serer. Maarife değer vermeyiş millet ruhunun yıkılışını hazırlar. Maarif hangi yönde yürürse millet ruhu da onun arkasından gider. Şu halde millet maarif demektir”¹⁵ Eğitimin kasıtlı kültürleme süreci olduğu düşünüldüğünde Topçu'nun bu görüşleri daha iyi anlaşılabilir. Topçu bu ifadelerle eğitimin özelliklerinin milletin kültürüne ve karakterine yansıdığını ifade etmiştir.

Topçu o günün eğitim sisteminin başka ülkelerin taklidinden ileriye gidememesini yaklaşık üç asır önce âlimlerin yeni gelişmelere göre dini kuralların yeniden yorumlanmasına karşı çıkmalarına ve eğitim sisteminin yozlaştırılmasına bağlamaktadır. Bu yozlaşma sonucu ruhunu yitiren eğitim sisteminin sırasıyla zamanın gelişmiş tüm medeniyetleri karşısında yenildiğini ve onların egemenliği altına girdiğini ifade eder. Bu dönemde bu yabancı kültürlerin etkisiyle sürekli ahlâkî kültür gerilemiş bunun yerini fen ve teknik almıştır. Ona göre bu durum sürekli yozlaşmaya neden olmuş ve toplum ruhunu derinden sarsmıştır.¹⁶ Âlimlerin dinin yorumlanmasına karşı çıkmaları dinin yeni gelişmelere ayak uydurmasını engellemiş, halkı eski bilgileri ezberleyerek sürekli tekrar eden durumuna düşürmüş, insanların düşünme becerilerini kullanmasını engellemiştir. Bu da geri kalmışlığın en önemli nedenlerinden birini oluşturur.

Topçu o günkü eğitim sisteminin bizi dünyada saygıdeğer konuma getirmekten çok uzak olduğunu, bunun en önemli nedenin ise öğrenci, öğretmen ve okulun fonksiyonunu yerine getiremeyişi olduğunu savunur. Bu konuda şöyle der:

Bugün talebelik artık ilim yolculuğu değil diploma avcılığıdır. Muallimlik ise ne bir iman ve irşat yolu, ne de fikir ve kültürün otorite merkezidir. Hatta bir meslek bile değildir. Sadece küçük bir memuriyettir. Muallim, örnek adam değil, boynu bükük bir memur, salahiyetsiz bir öğretici, müdürünün emrinde yaşayan bir

¹⁵ Topçu, **age**, 1998/b, s.27.

¹⁶ Topçu, **age**, 1998/b, s.29.

baremdir. Mektebe gelince; o artık ne mabet, ne yuva, ne de ocaktır. Sadece ders odalarının bütününden ibaret bir devlet dairesidir. Biraz da kulüp, sahne, yardım müessesesi, kahve ocağı ve alışveriş yeridir.¹⁷

Topçu eğitim sisteminin sorunları üzerine de kafa yormuştur. Bu sorunları şöyle sıralamıştır:

Öncelikle öğretim sürecinde öğrencilerin ahlâk, dil ve edebiyata olan ilgisinin giderek teknik eğitime kayması ve bunun milleti bin yıllık geçmişinden koparması eğitim sisteminin de Batıyı sürekli taklit eder duruma gelmesine neden olmuştur.

Gençlerin ruhlarını eğitmeyen yayınların yayılması, insanların felsefeyi terk ederek siyasete yönelmesi, tefsircilerin yerini particilerin alması, ruhlardaki hikmet aşkının öldürülmesi ve eski değerlerdeki ruhun kaybedilerek basit şekilciliğe önem verilmesi milletin gerilemesine neden olmuştur.

Topluma hizmet edecek ve millî ruhu canlandıracak din okulları yerine niteliksiz din okullarının konması ve Batılılaşmak hevesi ile Batı dillerinde öğretim yapan okulların açılması eğitim sistemimizin geri kalmasının bir diğer nedenidir.¹⁸

Bu sebeplerin dışında din ve dünya meseleleri hakkında, felsefede, hukukta ve ahlâkta ilk ortaya konan ve devrin büyük âlimleri tarafından kabul edilen fikirlerin şüphe götürmez hakikatler diye kabul edilmesi toplumdaki ilim zihniyetini yok etmiş, toplumu ezberciliğe yönlendirmiştir.

Topçu ilim zihniyetinin gerekliliğini bu şekilde açıkladıktan sonra bu kavramı şöyle tanımlar: “İlim zihniyeti, tenkitçilik, şüphecilik ve hiçbir menfaat gözetmeyen hakikat aşkından ibarettir ve mutlak iman havzası dışında her hakikat bu murakabeye tabidir.”¹⁹ Medresede ilim zihniyetinin kullanılmaması eski görüşlerin sürekli tekrarlanmasına neden olmuş, bunun sonucu olarak çocuklar ilim üretmeye değil ezberciliğe alışmışlardır. Bu durum öğrencilerin düşünme becerilerinin gelişimini engellemiş zihinleri köreltmıştır.

Topçu’ya göre eğitim sistemini olumsuz etkileyen bir diğer konu dil meselesidir. Osmanlı Devletinde devletin resmî dili olarak kullanılan Arapça ve Farsçanın hâkimiyetini temin etmek için Türkçe’ye gereken önem verilmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra dil bunlardan kurtularak kendine gelmeye başladığında Batının etkisinde kalmıştır. Dilimizdeki bu karışıklıklar öğretimi de olumsuz etkilemiştir. Öğretimin niteliğinden ziyade niceliğine önem verilmesi de öğretimin

¹⁷ Topçu, **age**, 1998/b, s.80.

¹⁸ Topçu, **age**, 1998/b, s.29-31.

¹⁹ Topçu, **age**, 1998/b, s.81.

kalitesini düşürmüştür. Bu dönemde okuma yazma bilenlerin sayısını arttırmak için birçok okul açılmış ancak kaliteli öğretmenler bulunamadığı için öğretimin kalitesi yükseltilememiştir.

Topçu özel okullara ve yabancı okullara şiddetle karşı çıkar. Kurtuluş savaşının kazanılmasına rağmen yabancı okulların kaldırılmamasını eğitimin geri kalmasının en önemli nedenlerinden biri olarak görür. Yabancı okulların yaratacağı kültürlerin bir memlekete medeniyet getirmeyeceğini, o milleti kültüründen kopararak onlara zarar vereceğini söyler.²⁰ Topçu'nun görüşleri incelendiğinde genel olarak bir yabancı karşıtlığı gözlenmektedir. Bu karşıtlık yabancı düşmanlığından değil kendi milletine olan güvenden kaynaklanmaktadır.

Nurettin Topçu'ya göre okulda disiplinin sarsılması, eğitimin geri kalmasına etki eden bir diğer nedendir. Okulda disiplinin sarsılmasının nedenlerini ise okulun içinde ve dışında öğrenciyi etkileyen ve terbiyesinde rol alan unsurların çoğalması, öğrenciye okulda ders dışı işlerin gördürülmesi ve öğrencinin idare işlerine karıştırılması olarak sıralar.

O'na göre eğitim sorununun önemli sebeplerinden biri de öğretmenliğin bir meslek haline gelmeyiştir. Az zamanda çok okulun açılması nedeniyle altmış çeşit meslekten ve farklı yerlerden öğretmen toplanmıştır. Bunun sonucu olarak muallimlerin iyi yetişmediklerini kendisini geliştiremediklerini, öğretmenlik mesleğinin dışında farklı işlerle ilgilendiklerini ve sadece müdürüne itaat ettiklerini söyler.

Topçu son tenkidini de okul binalarına yapmaktadır. Medreselerin öğrencileri ilme hazırlayan bir mimarisinin olduğunu, yabancı okulların kendine has mimarilerinin olduğunu ancak okulun kendine has bir mimarisinin olmadığını ve öğrenci doldurulan her yere okul denildiğini bununda öğrencilerin öğrenme güdüsünü olumsuz etkilediğini savunur.²¹ Bu ifadelerden hareketle Topçu'nun öğretimin kalitesinin artmasında fiziki ortamın da etkililiğini savunduğu söylenebilir. Bu düşünce çağdaş eğitim anlayışında da benimsenmektedir. Okulun fiziki koşulları ve atmosferi örtük program kapsamında öğrencilerin öğrenmelerini etkilemektedir. Bazı eğitimcilere göre örtük program bazen öğrenci üzerinde resmî programlardan daha fazla etkili olabilmektedir.²²

²⁰ Topçu, **age**, 1998/b, s.83-90.

²¹ Topçu, **age**, 1998/b, s. 90 -98.

²² F. Dilek Gözütok, **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara: Ekinoks Yay. 2007, s.52

2.2.2.2. Dönemin Eğitim Anlayışı Hakkında Mümtaz Turhan'ın Görüşleri

Mümtaz Turhan ise Batı medeniyetlerinde eğitim sisteminin esas gayesinin ilme ve ilmi düşünceye sahip insan yetiştirmek olduğunu, Ancak bizim eğitim sistemimizin gaye ve hedeften uzak olduğunu, herhangi bir sisteminin bulunmadığını ve buhran içerisinde bulunduğunu ifade eder.²³ Turhan'a göre eğitimimizdeki bu hedefsizlik ve buhranlar toplumsal gelişimimiz karşısındaki en büyük engeldir.

Mümtaz Turhan memleketin kurtuluşunun Maarifi, ülkenin ana davaları olan iktisadi, sınaî ve içtimai sahalarda kalkınmanın bir vasıtası haline getirmekle sağlanabileceğini söyler. Bunun için ülkenin şartları dikkate alınarak uygun maarif planı hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Ona göre medeni memleketlerin maarif sistemlerini aynen uygulamakla başarıya ulaşılamaz.²⁴ Bu dönemde ülkede gelişmiş ülkelerin maarif sistemleri taklit edildiğinden başarıya ulaşılamamıştır.

Mümtaz Turhan'a göre millî eğitim meselesi çözülmeden hiçbir mesele kökten çözülemez. Çünkü eğitim ülke kalkınmasının dayanak noktasıdır. Modern bir millet olmanın anahtarıdır. Ülkenin sorunlarının çözümü için bilim zihniyetinin programlara egemen olması gerekir. Bu konuda şöyle der:

İki yüz yıldır Batılılaşma üzerine bunca söz edilmesine, bunca tartışma yaşanmasına rağmen hala şahit olduğumuz bu arada kalmışlık hali, bu ne Batılı, ne Doğulu, hem Batılı hem Doğulu olma durumu verdiğimiz eğitimin içeriği ve ruhuyla yakından ilgilidir. Modern bir ülke olmanın yolu, bilim zihniyetinin tüm eğitim programlarına egemen olmasıyla mümkündür.²⁵

Mümtaz Turhan da Topçu gibi dönemindeki eğitim anlayışını şiddetle eleştirmiştir. Turhan da bu dönemde birçok niteliksiz okul açılarak niteliğin niceliğe feda edildiğini savunur. Bunu şöyle ifade eder:

Bu devirde niceliğe çok önem verildiği için çok sayıda mekteplerimiz oldu. Fakat bu bir ilerleme midir? Ben burada tereddüt ediyorum. Sayı çokluğuna önem verilerek nitelik ihmal edildi. Gerçi öncede sayıya çok önem veriliyordu. Fakat hiç olmazsa, nicelik bir prensip şekline sokulmamıştı. Bu fena prensipten en fazla öğretmen okulu zarar gördü. Bundan başka, asıl iş başlamakta, iyi kötü başlamalı, iş kendi yolunu bulur. Düzeliir dendi. Bu suretle önceki devirlerin hazırsızlığı ve plansızlığı da bir prensip haline getirildi.²⁶

²³ Cezmi Bayram, "Mümtaz Turhan ve Maarif Davamız", **Türk Kültürü Dergisi**, 1969, S.78, s.402

²⁴ Turhan, **age**, 1980, s. 104.

²⁵ Rıza Ayhan, "Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu Açılış Konuşması" **Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, (02-03 Kasım 2009-Ankara) Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara: 2009, s.5.

²⁶ Özakpınar, **age**, s. 139.

Mümtaz Turhan eğitim sorunlarından bir diğerini ise öğretmen yetersizliği olarak açıklamaktadır. Özellikle birinci sınıf ilim ve teknik adamlardan teşekkül eden bir ihtisas kadrosuna sahip olamayışını ülkenin en önemli eğitim sorunu olarak görür. Bu konuda şöyle der:

Bizdeki bu değişmeler, ilim, hakiki ilim ve teknik müesseseleri kurulduğu, birinci sınıf ilim ve teknik adamlarından teşekkül eden, bir ihtisas kadrosuna sahip olduğu gün, asıl mana ve muhtevalarını kazanacaklardır. Bunlar olmadığı müddetçe, yani memlekette asıl hakiki ilim müesseseleri kurulmadıkça yeter sayıda birinci sınıf ilim adamları bulunmadıkça bütün değişmeler bir kalıptan ibaret kalacak ve bizi garba yaklaştıracak yerde ondan uzaklaştıracaktır.²⁷

Mümtaz Turhan'a göre Osmanlı devletinin duraklama döneminden itibaren geri kalmışlığımızın nedeni iyi asker yetiştirememek, Avrupa'nın gelişmesinin nedeni ise iyi asker yetiştirmeleri olarak görülmüş, orduyu ıslah ederek veya Batı tekniğine uygun bir ordu kurularak bu meselenin çözülebileceğine inanılmıştır. Ancak bu dönemde ülkemiz iyi öğretmenlerden ve üniversitelerden yoksun olduğu için gelişme sağlanamamıştır.²⁸ Osmanlının son dönemlerine bakıldığı zaman bu yanlış algılama sonucu eğitim alanında birçok ıslahat gerçekleştirilmiştir. Ancak sorun doğru şekilde tespit edilemediği için yapılan harcamalar heba olmuştur.

Turhan eğitim öğretim konusunda Türkiye'nin hedefinin öncelikle birinci sınıf, çeşitli bilim alanlarına mensup ve kendi alanlarında uzmanlaşmış bilim adamları yetiştirmek olması gerektiğini savunur. Bunun için de ilk safhada toplumun hangi alanda ne tür insan unsuruna ihtiyacı olduğu tespit edilmelidir. Ayrıca eğitim öğretim sürecinde bir üst seviyedeki eğitim kurumunun kapasitesi oranında alttaki kurumlara öğrenci alınması gerektiğini bunun ise bir seçme sınavıyla gerçekleştirilebileceğini söyler. Bu seçme sınavında elenenler ise iktisadi alana yönelik nitelikler kazandırılarak ara insan gücü olarak değerlendirilmelidir. Üniversiteye gelenler ise mensup olduğu alanlara yönelik bilgiler kazandırıldıktan sonra, yine en seçkinleri bilim adamı olmaları yönünde eğitimlerine devam ettirilmelidir. Bunlar Batının en iyi üniversitelerinde üniversite sonrası eğitime devam edip alanları ile ilgili her türlü niteliği kazandıktan sonra ülkeye getirilecek ve böylece ihtiyaç duyulan bilim adamı kadrosu oluşturulmuş

²⁷ Turhan, **age**, 1980, s. 61.

²⁸ Turhan, **age**, 1980, s. 96.

olacaktır.²⁹ Bu bilim kadrosunun oluşmasıyla ancak toplumsal reform gerçekleştirilecek ve toplumun gelişimi sağlanacaktır. Üniversitelerde hala bazı bölümlerden mezun olanların işsiz olmasına rağmen bazı bölüm mezunlarının toplumsal ihtiyacı karşılayamaması günümüzde de Turhan'ın ifade ettiği gibi toplumun ihtiyaç duyduğu insan unsurunun tespiti ve buna göre üniversiteye öğrenci alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

²⁹ Metin Özkul, “Mümtaz Turhan’da Batılılaşma Anlayışı”, **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, (02-03 Kasım 2009-Ankara), Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara, 2009, s.63.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NURETTİN TOPÇU ve MÜMTAZ TURHAN'IN EĞİTİM ANLAYIŞLARINI ETKİLEYEN DİĞER GÖRÜŞLERİ

3.1. Millet ve Milliyetçilik

Millet; ortak tarih, dil, gelenek, kültür, ideal ve vatan birliği olan topluluk olarak; Milliyetçilik ise, millet topluluğunu esas alan, onu sevmek ve yüceltmek ana fikrine dayanan görüş olarak tanımlanmaktadır.¹

Milliyetçilik, yirminci yüzyılın başlarında yoğun olarak yaşanan siyasî buhranlarda, bir ideoloji olarak tartışmalara neden olmuştur. Özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni bir millet tanımı yapabilmek için Ziya Gökalp tarafından geliştirilen milliyetçilik anlayışı, daha sonra toplumun geniş kesimleri üzerinde etkili olmuştur. Irkçı bir anlayış olarak ortaya çıkan milliyetçilik, geniş ve dağınık bir coğrafyaya yayılmış bulunan Türklerin birliği iddiasında bulunurken birliğin coğrafi sınırlarını belirlemede zorlanmıştır. Bu nedenle de “sınırsız” bir vatan toprağında, Turan birliği giderek bir ütopyaya dönüşmüştür. Ancak I. Dünya savaşının ardından Kuvay-ı Milliye hareketinin Misak-ı Milli'yi kabul etmesi Turancılık düşüncesinin etkisini yitirmesine neden olmuştur.² Bu değişiklik milliyetçi düşüncenin metodunda ve programında önemli değişikliklerin oluşmasına neden olmuştur.

Milliyetçilik, tarih hakkında bir yorum ve bu yoruma bağlı olarak öngörülen pratiklerden ibarettir. Milliyetçiler, millet denilen topluluğun belli bir tarih süreci içerisinde oluştuğunu iddia ederler. Bu topluluğun sahip olduğu, onu başkalarından ayırt eden özellikler uzun bir tarih içinde gelişmiş ve yerleşmiştir. Başka milletlerin hayatı farklı olduğu için onların hayat tecrübeleri de farklı olacaktır. Böylece hayatı ve hayat tecrübesi birbirinden farklı fakat kendi içinde benzerlik gösteren topluluklar birer millet teşkil ederler.³ Millet için hayat denilince tarihi, hayat tecrübesi denince de kültürü anlaşılır. Bu nedenle milleti oluşturan en önemli unsurların tarih ve kültür birliği olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında özellikle yeni bir milliyetçilik tanımı yapmak amacıyla aydınlar arasında Milliyetçilik konusunda önemli tartışmalar

¹ Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, Ankara: Vadi Yay, 2003, s.918

² Ögün, **age**, s.22

³ Erol Güngör, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, İstanbul: Ötüken Yay., 2007, s. 78.

yaşanmış, dönemin aydınları da Milliyetçilik konusundaki görüşlerini ortaya koymuşlardır. Bu bölümde araştırmamıza konu olan Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın Milliyetçilik ile ilgili düşünceleri irdelenecektir.

3.1.1. Nurettin Topçu'ya Göre Milliyetçilik

Nurettin Topçu, milleti şöyle tanımlar, “kökleri mazide, gövdesi halde bulunan, dalları ve yaprakları istikbale uzanan, geçmişte, halde ve gelecekte hatıraları, temayülleri ve tasavvurları ile birleşmiş varlıktır.”⁴ Bu ifadelerle Topçu'nun milleti oluşturan unsurların milletin geçmişini, bugününü ve geleceğini etkileyen eğilimlerin ve düşünme biçimlerinin bir sentezi olduğunu ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Topçu, milleti oluşturan iki kaynağa özellikle vurgu yapar. Bunlar onun maddi yapısını teşkil eden oğuzlarla ruhunu meydana getiren İslam dinidir.⁵ Ona göre bu iki unsur kaynaşarak hayati bir yapıya varlık kazandırmışlardır. Bu iki unsurun birbirinden ayıramayacağını, ayrıştırılmaya kalkıldığında ikisinin de yok olacağını iddia eder.

Bir bölgede millet var olmadan önce, bir zümre insanın yalnız istismarına dayanan ölü bir coğrafya ve henüz bir kitlede şuur olmamış bir tarih vardır. Bir insan kitlesi, böyle bir coğrafya ve tarihten yapılmış bir kaderin içinde gömülü yaşamaktadır. Günün birinde bu kitlede bir coğrafya ve tarih çemberinin içinde daha birçok değeri toplayarak hepsini birlikte şuur ve irade haline getirici hamle gözükür. Bu hamle, her yerde milleti meydana çıkaran, onu yaratıcı olan hamledir. Bu hamleyi Fransızlar dil ve kültür ocağından, Almanlar ırk davasından, İngilizler ekonomi hırsından almışlardı. Nurettin Topçu'ya göre biz bu kuvvet iradesini fertte var olmak iradesinin karşılığı olan bu yapıcı aşkı İslam dininden, onu âleme yayma idealinden aldık.⁶ Bu ifadelerle Topçu'nun milliyetçilik anlayışının İslam dinine dayandığı söylenebilir. Ona göre İslam dini millet olmamızda en önemli etkidir.

Milletlerin oluşumunda farklı unsurlar rol oynamıştır, Türk milletinin bin yıllık tarihinde en önemli rolü oynayan unsurlardan birinin İslam dini olduğu görüşü bu dönemde Topçu ve arkadaşları tarafından şiddetle savunulmuştur. Aynı coğrafyada yaşayan insanlar üzerinde dinin bu etkisinin yanı sıra bir kader beraberliği, saadet ve felaket ortaklığı demek olan tarih, millet hayatını kurucu olan ilk hamlenin yüzyıllar içindeki hareketleriyle meydana gelerek milletin oluşumundaki süreci tamamlar. Bu tarihi süreç içinde, büyük vatanperverler, millet şehitleri veya kahramanlar diye anılan

⁴ Nurettin Topçu, **Milliyetçiliğimizin Esasları**, İstanbul: Dergâh Yay., 1978, s.17

⁵ Topçu, **age**, 1978, s.20

⁶ Nurettin Topçu, **Yarınki Türkiye**, İstanbul, Dergâh Yay., 2007, s.121.

birtakım insanlar, millet ruhunun, fertlerini her zaman kana kana doyurmaya kudretli kaynaklardır.

Nurettin Topçu, “millet” ve “milliyetçilik” kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Ona göre millet bir realite iken “milliyetçilik” bir idealdir. Bir insanlar topluluğu olarak gördüğü millî varlığı, imanın gerekleri doğrultusunda kendisini her yeni tarihsel dönemde yeniden üretmesini sağlayan güç “milliyetçilik”tir. Milliyetçilik millet realitesinin sonsuz hayat enerjisini ifade eder. İnsanın kendisinden çıkıp Tanrı’ya varmaya giden sonsuz yükselişinde aile kurumundan sonraki ikinci basamak millettir. Burada Hegel’in teleolojik felsefesinin izleri görülmektedir. Milliyetçilik Topçu’ya göre bir şuurdur. Bu şuurun olmadığı yerde millet gerçekliği kurmaya mahkûm olacaktır. Milletlerin hayat kaynakları doğrudan doğruya kültürel bir nitelik taşır. Topçu’ya göre her milletin kendine özgü bir hayat kaynağı vardır. Bu çerçevede her milletin değerinin farklı olması da son derece doğal bir durumdur. Örneğin Almanlarda bu, ordu, yani militarist bir kültürdür. İngiltere’de millî hayatın kaynağı iktisat, Fransa’da ise didaktik özellikler taşıyan bilgidir. Türklere gelince karşımıza İslam dini çıkmaktadır. Topçuya göre İslam’a geçmek suretiyle Türkler millî bir toplum olabilmek için gerekli olan ideal birliğini sağlamışlardır.⁷

Nurettin Topçu Milliyetçilik anlayışını belirlerken İslam’a vurgu yapmaktadır. Ona göre Türkiye’deki milliyetçilik akımları iki kategoride incelenmelidir: Birincisi Batı tipi Türk milliyetçiliği (Türkçüler; Batıcı- laik milliyetçilik); diğeri ise, İslam’a, millî kültüre ve tarihe dayalı, Batıcı olmayan milliyetçiliktir. Nurettin Topçu kendisini ikinci kategoride gösterir ve bu anlamda diğeri milliyetçilik akımlarıyla bir bağının olmadığını ifade eder.⁸ Bu ifadelerle dayanarak Topçu’nun milliyetçilik anlayışının en önemli unsurlarının İslam dini, millî kültür ve millî tarih olduğu söylenebilir.

Topçu milliyetçiliğimizin esaslarını şöyle sıralar:

- * Milletin dini, onun ahlâkını, örflerini ve kalbini yoğurmuş Türk İslam medeniyetine yön ve kaynak olmuş İslam dinidir.
- * Büyük vatan Anadolu toprağıdır.
- * Soyumuz, Oğuz çocuklarının, Anadolu’nun dokuz yüz yıllık tarihi içinde bu topraklarda kaynaşmalarla eriyip aslını kaybetmeyen Türk soyudur.

⁷ Ögün, **age**, 1992, s. 83.

⁸ Alver, **agm**, 2006, s.259.

* Dilimiz bu ülkede yüzyıllar boyunca devam ede gelen tarihi olgunlaşma içinde varlık kazanan müşahhas ve zengin Türk dilidir. Ferdi isteklerin icadı olan mücerret ve hayatsız dil millî dil olamaz.

* Devlet büyük çoğunluğu köylü olan kütlenin iradesini yaşatan merkezîyetçi, otoriteli ve mesuliyetli devlettir.

* İktisadi sistemimiz, halkın bütün içtimai ihtiyaçlarını karşılayan ve her ferdi iş ahlâkıyla seferber eden asrın geçer değimiyle ruhçu sosyalist sistemdir.⁹

3.1.2. Mümtaz Turhan’a Göre Milliyetçilik

Mümtaz Turhan'ın milliyetçilik anlayışı da Nurettin Topçu'nun milliyetçilik anlayışıyla benzerlik göstermektedir. Mümtaz Turhan'a göre milliyetçilik, millet olma gerçeğinin dayandığı zihni temeldir. İşte meşrutiyet devrinde, imparatorluğun ayakta kalma ümidi büsbütün kaybolurken Ziya Gökalp gibi düşünürler millet olmanın zihni temelini kurmaya yönelmişlerdir. Milliyetçi diye nitelediğimiz bu düşünürler, Türk tarihini, Türk dilini, Türk kültürünü ön plana çıkarma bilincini uyandırmışlardır. Bu bilinçle, milletin sosyal kurumlarını kurma çabasını göstermişlerdir.¹⁰ İşte Turhan'ın o devrin Türkçülük akımında bu günkü milliyetçiliğin esaslarını bulması böyle bir yoruma dayanır.

Bununla birlikte Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ın milliyetçilik anlayışları bazı farklılıklar da göstermektedir. Ziya Gökalp Osmanlı kültür mirasından derin bir şekilde etkilenmiştir. Bu sebeple Gökalp'in milliyetçiliği ile Atatürk milliyetçiliği arasında ciddi farklar, hatta yer yer ihtilaflar vardır. Bununla birlikte Gökalp, Osmanlı kültüründe Bizans etkilerini mübalağa ederek eleştirir, Türklük konusunda Osmanlı öncesi tarihe daha çok önem verir. Mümtaz Turhan ise, tarihe fazla referans yapmaz. İlgi odağı Türkiye'nin o dönemdeki öncelikli sorunlarıdır.¹¹ Bu ifadelerle Turhan'ın milliyetçilik anlayışının katı bir ırkçılık anlayışından çok aynı bölgede yaşamış ve aynı sorunlarla mücadele etmiş insanların bu ideoloji çevresinde birleşmesini amaçladığı söylenebilir.

Mümtaz Turhan'ın milliyetçilik ile ilgili görüşlerinin o dönemin Türk Ocakları başkanlığını yürüten Osman Turhan ile paralel olduğu söylenebilir. Osman Turhan'a göre ülkenin bu dönemde içinde bulunduğu buhranların sebebi yanlış anlaşılan Batılılaşmadır. Bu durumun etkisiyle millî dil, edebiyat, din, ahlâk ve ananeler, bir

⁹ Topçu, **age**, 2007, s.151.

¹⁰ Özakpınar, **age**, s. 147.

¹¹ Aktaran: Taha Akyol, “İnsan, Alim ve Düşünür Yönleriyle Ağabeyim Erol Güngör”, **Erol Güngör**, (Ed. Murat Yılmaz), Ankara: K.B.Y., 2006, s.100.

başka deyişle milleti ayakta tutan manevi kıymetler yok edilmiştir. Bu yıkıcı tesirlere karşı millet, ilmi ve kültürel müdafaa teşkilatı olmadığı sürece bu baskıya dayanamayacaktır. Türk Milliyetçileri bir taraftan gerçek Batılılaşmayı gösterirken, diğer taraftan hâkim olan yanlış Batılılaşmanın yarattığı sarsıntılarla ilgilenmektedir. Osman Turan Ocağın resmî yayın organı olan Türk Yurdu dergisinin yayın politikasına işaret ederken, milliyetçilik anlayışını da ortaya koymuş olur. Derginin amacı, ya da farklı bir ifadeyle Türk milliyetçiliğinin amacı, “Türk cemiyetine ait manevi kıymetleri yok eden bir inkılâp görüşüne karşı olmak ve bu zihniyetin genç beyinleri ele geçirmesine engel olmaktır.”¹² Mümtaz Turhan’ın milliyetçilik anlayışında da milletin değerlerine ve bu değerlere bağlılığa önemli vurgu yapılmıştır. İnsanları bu değerler etrafında birleştiren bir milliyetçilik anlayışı benimsenmiştir.

Mümtaz Turhan’ın milliyetçilik ile ilgili görüşlerini Öğrencilerinden Yılmaz Özakpınar şöyle açıklamaktadır:

Turhan’ın milliyetçiliği, mensup olduğu millete bağlılığı, sevgiyi ifade eder. Turhan’ın milliyetçiliği yapıcıdır; milliyetçiliğinin hedefi Türk milletinin ileri medeniyetli tam bir millet haline gelmesidir. Ona göre bir toplumun millet haline gelmesi, bir ferdin şahsiyet haline gelmesi gibidir. Bu sadece dıştan bir benzetme değildir, çünkü şahsiyetle millet arasında içten bir bağlılık vardır. Millet, dengeli bir yapı oluşturacak biçimde, yüksek seviyede kurumlaşmış bir toplumdur; kurumları temsil eden ve geliştirenler ise ancak şahsiyetlerdir.¹³

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Turhan’ın milliyetçiliğe ilişkin düşünceleri millet olma bilinci ve millet varlığını koruma iradesi üzerine kurulmuştur.

3.2. Batıcılık ve Batılılaşma

Batılılaşma XIX. yy. sonrasında Türk tarihinde çok değişik şekillerde tanımlanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı aydınlar göre Batılılaşma, toplumu gaflet ve durağanlıktan kurtarıp ilim ve sanata yöneltmektir. Bazı aydınlar göre ülkenin kurtulması için izlenmesi gereken tek yol veya muasır medeniyetler düzeyine çıkabilmek için başvurulacak bir kurtuluş hamlesi olarak algılanmıştır. Bazı aydınlar ise Batı kulluğu, yabancılaştırma, düzenin yabancılaştırılması şeklinde algılamışlar ve geri kalmış toplumların aydınlarının kendi toplumlarının gelişmemesi sonucunda gelişmiş toplumları yüksek görmekten gelen aşağılık duygusunu hafifletmek için yaptıkları bir hayal, bir toplumsal sakatlığın aydınlar arasındaki görüntüsü olarak

¹² Mehmet Akıncı, **Türk Muhafazakar düşüncesinde ana temalar 1946-1980 Dönemi.** (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi.), Ankara, 2008, s.78.

¹³ Özakpınar, **age**, 1997, s. 33.

tanımlamışlardır. Batılılaşma fikrinin kökleri 18. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı imparatorluğu az çok sistemli bir şekilde Batılılaşmaya başlamıştır. Bu sürecin başlamasında matbaanın getirilmesi ve Avrupa'ya elçiler gönderilmesi etkili olmuştur.¹⁴

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da Batılılaşma fikri etkili olmuştur. Özellikle inkılâplar döneminde Atatürk'ün 'muassır medeniyetler düzeyine çıkmak' hedefi doğrultusunda Batılılaşma düşüncesinin çok fazlaca ön plana çıkarıldığı ve Batının sadece ilim ve tekniğiyle değil bütün ruhuyla, duyuş ve düşünüşüyle taklit edilmeye başlandığı görülür.

Türkiye'de Batılılaşma hareketleri Cumhuriyet dönemindeki kültür reformları ile birlikte doruk noktasına ulaşmıştır. Osmanlı imparatorluğu döneminde birçok batılılaşmacı düşünürün ancak hayal edebildiği köklü siyasal ve kültürel dönüşümler Cumhuriyetle birlikte büyük bir hız ve kararlılıkla uygulamaya konmuştur. Hızlı dönüşüm süreci Batı'dan sadece bilim ve tekniğin alınmasını, mahalli kültür ve geleneğin mümkün olduğunca muhafaza edilmesini savunan muhalif akımları da beslemiştir. Hakim Batılılaşma anlayışını eleştiren bu eğilimlerden İslamcılık akımı, dinin sosyal ve siyasal hayatta temel referans noktası olarak kabulünü savunurken otoriter muhafazakarlık da diyebileceğimiz bir diğer eğilim, İslami renklerle birlikte devletçi ve dışlayıcı özellikleri ağır basan bir milliyetçiliğin hakim olduğu siyasal düzeni tahayyül etmiştir.¹⁵

Bu çalışmada eğitim anlayışlarını incelediğimiz Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan Batının taklidine şiddetle karşı çıkan düşünürler arasında yer almışlardır.

3.2.1. Nurettin Topçu'ya Göre Batılılaşma

Nurettin Topçu, "Batılılaşma" adı altında Batı medeniyetine körü körüne bağlanmanın milletin ruhuna zarar vereceğini ve benliğimizi kaybetmemize neden olacağını vurgular. Bu taklitçiliği Batı karşısında yaşanan aşağılık psikolojisine bağlar ve buna karşı çıkar. Aynı ruhî ve ahlâkî temellere sahip olduğumuz doğu medeniyetlerine bağlanmanın gerektiğini vurgular. Bunu şöyle ifade eder:

Ne sebepten memleketimizde garp! garp! diye çın çın öten sesler bir türlü susmuyor? Bu sebebi, Batı medeniyetinin üstün oluşundan ziyade bizde Batı

¹⁴ Gündüz, **age**, s.35-36'dan özetlenmiştir.

¹⁵ Tanel Demirel, "Cumhuriyet Döneminde Alternatif Batılılaşma Arayışları: 1946 Sonrası Muhafazakâr Modernleşmecî Eğilimler Üzerine Bazı Değinmeler" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık**, İstanbul: İletişim Yay, 2004, C.3. s. 218

karşısında aşağılık duygusu yaratan tesirlerde aramalıyız. Kültürle medeniyet arasındaki bağlantı sebebiyle biz, kendi kültürümüzün ve bizimle ruh yakınlığı olan doğu milletlerinin zorunlu eseri olacak ve herhalde Batıninkinden ayrı ruhî ve ahlâkî temellere dayanacak olan bir medeniyete bağlanmalıyız.¹⁶

Nurettin Topçu, ilimle ahlâkın birbirinin tamamlayıcısı olduklarını ve aynı kökten çıktıklarını, bunların birbirinden ayırt edilemeyeceğini savunur. Batılılaşma konusunda yapılan en büyük yanlışlığın ise Batının ilmini almak ve ahlâkını almamak istenilmesine bağlar. Bu konuyu şöyle değerlendirir:

Biz Batının iki şeyini yanlış anladık; iki yüzünü tersinden gördük: İlmini ve ahlâkını. Batılılaşmak isterken onun ilmini alıp ahlâkını almamak kararını verdik. İlimle ahlâkın aynı kökten çıktıklarını bilemedik. İlmi de güya almak isterken bir müze malı gibi veya bir şöhrat kürkü gibi muhafazakâr ve bohçalar içerisinde güzidelerle münevver geçinenlerin temaşasına mahsus, cemiyetin hayatıyla alakasız bir antika eşyası şeklinde aldık. Gümrükten çıkarıp kütüphanelere yerleştirdik. Birçok şeyleri ezberden bilenlere diploma dağıttık, kürsüler sunduk. Emirlerine uşaklar tahsis ettik. Kendilerine keramet sahibi, evliya gözüyle baktık. Emirlerini ferman saydık. Üstatlara ilişmedik. Üniversite binalarını sultan sarayları kadar muhteşem yaptık. Bu güne kadar hala anlayamadık ki ilim bir müzeyi andıran üniversite sarayının dört duvarı arasına hapsedilecek bir esir değildir. O cemiyetin hayatına, damarlarımızdaki kan gibi yayılarak dağılacak ve benliğimizi idare edecek cevherdir. Kitaplara hapsedilen ve ciltlerle nazariyeler halinde Batıdan aktarma bilgiler ilim değildir. Üniversiteyi ne kadar muhteşem bina etseniz, damarlarımızda ilim hayatı cereyan etmedikçe, onu dışardan almak kabil olmayacaktır.”¹⁷

Bu ifadelerle Topçu üniversitelerdeki bilim faaliyetlerinin sadece Batı ülkelerinde yapılan ilmi araştırmaların tercümesi şeklinde gerçekleştiğini bu araştırmaların ise değerlerimizle hiçbir ilgisi bulunmadığı için halkla buluşamadığını savunmuştur. Bunun sonucu olarak bilim faaliyetleri üniversite sınırları içerisine hapsedilmiştir.

Topçu Batı medeniyetlerin ilmini alıp ahlâkını almama fikrini sosyolojik hata olarak değerlendirir. Bu yönüyle Ziya Gökalp’e yönelttiği sosyolojik hata eleştirisi aslında sorunu Batının ahlâkî çökmüşlüğü prensibine dayandıran ve teknolojisini ahlâkından arındırarak alma yanlısı olan bütün İslam modernistleri için geçerlidir. O’na

¹⁶ Topçu, **age**, 2007, s.161.

¹⁷ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, İstanbul: Dergâh Yay., 1998/a, s.30-31.

göre radikal Batılılaşma yanlısı çevreler hiç değilse bu sosyolojik hataya düşmedikleri için daha tutarlıdır.

Topçu, insan ruhunun diğer milletlerden alınarak oluşturulmuş yamalı bir bohça olamayacağını, teknoloji ve ahlâkın birbirinden ayıklanamayacağını şu benzetmeyle açıklamaya çalışır:

İkinci garplılaşma inkılâbımızı yapanlar, İnsan ruhunun parçalardan meydana getirilmiş yamalı bohça olmadığını bilen aydınlardır, Evimize kabul ettiğimiz misafirin ayaklarını ve bedenini içeri alıp başını dışarıda bırakmayı düşünmek, gülünç bir şeydir. Garbın kafası, Garplı denilen şey, onun edebiyatı, musikisi, ahlâkı ve aile hayatıdır ve bunları garbın tekniğinden ayırmak kabil değildir.¹⁸

Topçu bu ifadelerle ilim ve ahlâkın bir birinden ayırt edilemeyeceğini, ilmin ahlâk içerisinde üretilmesi gerektiğini, Batılılaşmanın Batının ilim ve tekniğini alıp ahlâkından uzak durmak şeklinde gerçekleştirilemeyeceğini savunur.

3.2.2. Mümtaz Turhan’a Göre Batılılaşma

Mümtaz Turhan'a göre ise hakiki garplılaşma demek ilim, ihtisas, yüksek bir fikir seviyesi, kesif ve devamlı bir çalışma, intizam, olaylar arasındaki ilişkileri görüp izah edebilme, ona göre tedbir alma, hadiseler tarafından sürüklenmeyip onlar üzerinde hâkimiyet tesis etme demektir.

Mümtaz Turhan'ın anladığı Batılılaşma çok yalındır. Ona göre Batılılaşma Batıda ilerlemiş olan ve Batılı ülkelerin gücünü temsil eden bilimi öğrenme, yapma ve o zihniyetle bütün toplum işlerini daha etkin bir hale getirmedir. Bilim zihniyeti ise, Türk kültürünü yeni bir canlılığa kavuşturacak ve onun sürekli gelişmesini sağlayacaktır. Kısacası Turhan, topyekûn Batı taraftarlığı ve uyduluğu tarzında bir Batılılaşma anlayışına karşıdır. O, Batıcı değildir. Turhan, Türk kültürünün bütünlüğünü koruyarak ve Türk milletinin dinine, tarihine, diline, geleneklerine saygı göstererek, Batıdan sadece bilimi almak suretiyle sağlıklı ve gerçek anlamda bir ilerleme meydana getirme taraftarıdır.¹⁹ Turhan Batının sadece ilim ve ilim zihniyetinin alınmasını ve bunları alırken değerlerimize saygı duymamız gerektiğini savunmaktadır.

Mümtaz Turhan'ın Batılılaşma konusundaki temel tezinin, içinde yaşanan zamanın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, bu değerleri barındıran millî kültür bitkisinin

¹⁸ Topçu, *age*, 1998/a, s. 28.

¹⁹ Özakpınar, *age*, s. 113.

toprağına bilim gübresi atmak olduğu söylenebilir.²⁰ Bu teze göre Avrupa'nın bilimleri ve sanayisi alınmalıdır. Ancak adaleti, ahlâkı ve yaşayış tarzı kabul edilemez.

Mümtaz Turhan bu fikirlerini dönemin ünlü düşünürlerinden Profesör Bernard'ın görüşleriyle desteklemektedir. Bernard'a göre garp medeniyetine intisap etmenin en kestirme yolu ilmini almaktır.²¹

Mümtaz Turhan hakiki garplılaşmanın garp medeniyetine ait asıl kıymetleri olan ilim, teknik, hür tefekkür ve bilim zihniyetinin alınmasıyla gerçekleşebileceğini savunur. Bu konudaki görüşleri şöyledir:

Zira biz hakiki garplaşmadan yukarıda birçok defa işaret edildiği gibi, garp medeniyetlerinin aslı, esas kıymetlerinin benimsenip alınmasını ve bu sahalarda milletler arası seviyeye erişip, onlar gibi yaratıcı olmayı kastediyoruz. Garp medeniyetinin bu ana ve hakiki kıymetlerinin de, ilim ve ilmin tatbikatı olan teknikle, hür tefekkür ve bunların meydana getirdiği ilim zihniyeti olduğunu gördük.²²

Bu ifadelerle de Mümtaz Turhan'ın Batılılaşmanın yegâne gayesinin Batı medeniyetlerinde gelişmiş olan ilim zihniyetini almak olduğu anlaşılır.

Mümtaz Turhan garplılaşmanın en önemli göstergesinin ilmi açıdan ilerleme olduğunu savunur. Bir ülkenin çağdaşlaşabilmesinin yolu eğitimden geçer. Gelişmiş tüm toplumlar eğitim sistemlerine büyük önem vermişlerdir. Toplumsal gelişme için özellikle bir ülkenin lise ve üniversitelerinin ilim zihniyeti ile kuşatılmış olması gerekir. Bunun için de iyi yetişmiş bilim adamlarına ihtiyaç vardır. Ancak Turhan'a göre bu dönemde ülke iyi öğretmenlerden ve üniversitelerden yoksun olduğu için gelişme sağlanamamıştır.²³ Bu ifadelerden anlaşıldığına göre ülkenin kalkınması için bilim zihniyetine sahip öğretmenlerin ve üniversitelerin varlığı ve programlara ilim zihniyetinin hâkim olması zorunludur.

Turhan, garplılaşma konusunda başarısız olunmasının nedenlerini ise, garp medeniyetini yeterince anlayamamak, işe nerden ve nasıl başlanacağını bilmemek, onun hakiki kıymetini esas unsurlarını alıp kendimize mal edememek ve onun yerine ehemmiyetsiz unsurlarla yetinmek olarak açıklar.²⁴ Bu ifadelerden Turhan'ın garplılaşma konusundaki en büyük eksiği plansızlık olarak gördüğü söylenebilir. Çünkü bu nedenlerin hepsinin temelinde plansızlık yatmaktadır.

²⁰ Özakpınar, **age**, s. 133.

²¹ Aktaran: Turhan, **age**, 1980, s. 48.

²² Turhan, **age**, 1980, s. 59.

²³ Turhan, **age**, 1980, s. 91-92.

²⁴ Turhan, **age**, 1980, s. 68.

Osmanlı devletinde duraklama döneminden itibaren ülkenin geri kalmasının nedeni iyi asker yetiştirememesi, Avrupa'nın gelişmesinin nedeni ise iyi asker yetiştirmeleri olarak görülmüştür. Orduyu ıslah ederek veya Batı tekniğine uygun bir ordu kurularak bu meselenin çözülebileceğine inanılmıştır. Tanzimat döneminden itibaren bu düşünce iflas etmiştir. Bu dönemde imparatorluğun kurtuluş çaresi olarak teşkilatının ve içtimai bünyesinin değiştirilmesi, bilhassa hür ve meşruti bir rejimin kurulması görülmüştür. Bundan sonraki üç çeyrek asır da bu gayeyi gerçekleştirmek için yapılan mücadelelerle geçer. Ancak bu süreçte bu inkılâpların gayeleri iyi tespit edilemediği için ikinci meşrutiyetle birlikte bu düşünce de iflas eder. Yaklaşık iki asır devam eden bu garplılaşma sonucu Osmanlı cemiyetinin görüş, düşünüş ve telakkilerinde büyük değişiklikler olmuştur.²⁵ Bu değişiklik garbın mevcudiyetini tanımak üstünlüğünü teslim etmekle başlayıp kendisinden şüphe etmeye ve aşağılık hissi duymaya kadar gitmiştir. Benliğinin en derin hücrelerine kadar nüfuz eden bu aşağılık duygusunun tesiriyle garp medeniyetinin esas kıymetlerini, onu diğer medeniyetlerden ayırt eden ona hususiyetini veren unsurları görmeğe ve her şeyden evvel bunları almaya çalışmak yerine Garp şekil, kıyafet ve yaşayış tarzına, indirgenerek kopya edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde tekrar yanılmamak için garbı toptan almak fikri benimsenmiştir. Böylece millet değerlerinden koparılarak kendisini Avrupa karşısında küçük gören ve sadece Avrupa'yı taklit eden bir pozisyona sokulmuştur.

Mümtaz Turhan bu aşağılık psikolojisinden nasıl kurtulabileceğini ise şöyle açıklamaktadır:

Her şeyden evvel medeni bir cemiyetin ancak ilmi esaslara dayanan modern bir teşkilatla bunun içinde çalışacak ilmi zihniyet ve bilgi ile yetişmiş mütehasıs insanlarla mümkün olduğuna; bunsuz garplaşmanın, bu günkü dünya içinde müstakil olarak yaşamının imkânsız bulunduğuna inanmak lazımdır. Bunu tahakkuk ettirmeden memlekette ilmi, ilim zihniyetini, hür tefekkürü tesis etmeden hiçbir inkılabın payidar olamayacağını, aksi taktirde her şeyin sözde, satıhta ve şekilde kalmaya mahkum olduğunu cesaretle itiraf etmek zamanı gelmiştir. Bu ilk şartları kabul edince, mesele kendiliğinden halledilecek şekilde basitleşir.²⁶

Turhan bu ifadelerle neslin aşağılık psikolojisinden uzaklaşabilmesi için öncelikle Avrupa tarzında ilmi esaslara uygun yapılmış kurumlara ve bu kurumlarda çalışacak ilim

²⁵ Turhan, **age**, 1980, s. 96-98.

²⁶ Turhan, **age**, 1980, s. 102 – 103.

zihniyetine sahip insanlara ihtiyaç olduğunu ifade eder. Bu şartlar yerine getirilmediği sürece de yapılacak her şey sadece şekilde kalacak vatana ve millete hiçbir yarar sağlamayacaktır.

Mümtaz Turhan Batılılaşma konusunda gördüğü eksiklikleri şu şekilde sıralamaktadır:²⁷

1. Garp medeniyetinin anlaşılmaması, bu medeniyetin gerçek özelliklerinin nereden oluştuğunun bilinmemesi ve bu özellikler arasındaki ilişkilerin tespit edilememesi

2. İşe nerden başlanacağını, neyin nasıl yapılacağını bilinmemesi.

3. Garplılaşma teşebbüslerinin her siyasî devirde şahsi kalması, yapılan teşebbüslerin sürekliliğinin bulunmaması.

4. Bilimsel ve teknik gelişmelerden haberdar olunmaması, bunlara gereken önemin verilmemesi.

Bu eksikliklerin yanı sıra Turhan, Batılılaşma konusunda yapılan önemli hatalardan birinin ise millî eğitim yöneticilerin bazı yazarların desteğiyle okuma-yazma seferberliği başlatması ve devletin imkânlarını bu uğurda harcaması olarak görür. Ona göre ülkenin geri kalışının sebebi halkın cehaleti değil, münevverlerin gerek nitelik ve gerek nicelik bakımından yetersiz oluşudur. O okuryazarlığın Batı toplumlarında yüksek olmasını, onların sanayileşmesi sonrasında elde ettiği bir sonuç olarak görür.²⁸ Okuryazarlık gelişmişliğin nedeni değil sonucudur. Önce nitelikli bireyler yetiştirerek ülkenin kalkınması sağlanmalıdır. Ülke kalkındıktan sonra zaten okuma yazma oranı yükselecektir.

Turhan'a göre "Garplılaşma bakımından esas olan okuma yazma değil bu kadronun varlığı ve miktarıdır" hocanın bu ifadelerinden kastı, herkesin okuma-yazma bilmesi gerekmediği ve elit bir "beyaz yakalılar" sınıfının kendisini yetiştirmesinin kafi geleceği değildir. "Garplılaşma" diye bir hedef belirlenmişse, bu hedefe erişmek için okuma-yazma bilmenin yeterli olmayacağı; kültürel okumalar, ilmi araştırmalar yapabilecek, eriştiği sonuçları kaleme alabilecek nitelikli okur-yazarlara ihtiyaç duyulduğudur. Turhan'ın Sovyetler birliğindeki okuryazarlık oranının düşük olmasına

²⁷ Özkul, **agm**, s.62.

²⁸ Özkul, **agm**, s.63.

rağmen, ilmi ve teknik kadroya verilen önemle yükseldiği örneğini aktarması da bu yorumu desteklemektedir.²⁹

Turhan bilim adamlarını Batılılaşmanın itici gücü olarak görür. Bu nedenle birinci sınıf bilim adamları yetiştirilerek Batılılaşmanın sağlanabileceğini savunur. Çünkü bu bilim adamları bir taraftan ülke için nitelikli insanlar yetiştirirken bir taraftan da yapacakları araştırmalarla keşif ve icatlarda bulunur. Batılılaşmış toplumlardaki ölçüye göre her 100–200 kişiye birinci sınıf bir bilim adamı, her 10–20 kişiye ikinci sınıf bir bilim adamı düşmelidir.

Turhan'ın Batılılaşma konusundaki önerileri şöyledir:³⁰

1. Bilim adamı yetiştirilmesi
2. Nitelikli öğretmen yetiştirilmesi
3. Araştırma enstitüleri kurulması
4. Eğitim öğretim teşkilatının yeniden yapılandırılması
5. Kültür teknik ve sanayi merkezlerinin açılması
6. Sosyal yardım teşkilatlarının kurulması

Mümtaz Turhan'ın da ısrarla belirttiği ve bu önerilerin hepsinin temelini oluşturan, Batılılaşmanın ya da çağdaşlaşmanın, esas itibarı ile insanca yaşamının en önemli sebebi özgün bilgi üretimi ve onun teknolojiye dönüştürülerek üretim yapılmasıdır. Fakat üzülerek belirtmek gerekir ki istisnalar hariç, Türkiye'de ne özgün bilgi üretme bilinci ve isteği ne de çabası vardır. Bu bilinç, istek ve çaba, siyasette de, bürokraside de, iş dünyasında da ve ne yazık ki üniversitede de yoktur.

Turhan'a göre Batılılaşmanın bir sınırı vardır. Avrupa'nın bilimleri ve sanayisi alınmalıdır, ama adetleri, ahlâkı ve yaşayış tarzı kabul edilemez. Eski yaşam tarzını terk etmek Batılılaşmak değildir. Turhan, Türkiye'nin Batılılaşmasında aydınlara çok özel bir görev düştüğüne de özellikle vurgu yapar. Ona göre bugüne kadarki deneyimin başarısızlığın sebebi romantik ve taklitçi sözde aydınlardır. Onlar şekilci bir Batılılaşmayı esas almışlardır. Bu Tanzimat'tan bu yana süregelmekte olan bir sorundur ve Osmanlı geçmişinin reddiyle iyiden iyiye Avrupa hayranlığına ve körü körüne taklide dönüşmüştür.³¹ Aydınların Batı hayranı olması ve geçmişi reddetmeleri

²⁹ M. Kayahan Özgül, "Mümtaz Turhan ve Kültürel Okur-Yazarlık" **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, (02-03 Kasım 2009-Ankara), Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara: 2009, s.311.

³⁰ Özkul, **agm**, s.73.

³¹ Özcan Yeniçeri, "Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör'ün düşüncelerinin Günümüze Yansımaları" **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, (02-03 Kasım 2009-Ankara), Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara: 2009, s.137.

kültürden uzaklaşılmasına ve Avrupa'nın körü körüne taklit edilmesine neden olmuştur. Bu da bizi gelişmiş medeniyetlerin gerisinde bırakmıştır.

Turhan garp medeniyetinin üstün yönlerinin herkes tarafından açık bir şekilde kabul edildiğini bu özelliklerin ise ilim ve onun tatbikatı olan teknik ile ferdi hakları koruyan kanun ve ferdi mesuliyetin doğmasını sağlayan hürriyet sistemi olduğunu söyler. Aynı surette başka bir medeniyete mensup olup garp medeniyetine intisap etmek isteyen bir milletin garp medeniyetinden ne alması gerektiğinin de büyük ilim ve fikir adamları arasında ittifakla kabul edildiğini vurgular. Bu büyük ilim ve fikir adamları arasında Bernal ve Whitehead da vardır. Bu özellikleri Whitehead'ın "İlim ve Muasır Dünya" adlı eserinden bir alıntıyla şöyle açıklar: " Garbın şarka kolayca vereceği en faydalı şeyin ilim ve ilim zihniyeti olduğu gittikçe daha aşikâr olarak görünmektedir. İlim ve ilmi zihniyet bir memleketten diğerine, bir ırktan diğerine kolayca nakledilebilir. Yeter ki orada rasyonel bir cemiyet bulunsun."³²

Bu ifadelerle Mümtaz Turhan'ın o günün önemli bilim adamlarının görüşlerini de referans göstererek Avrupa'nın ilim ve ilim zihniyetinin alınması gerektiğini savunduğu ancak kültürün kesinlikle Batılılaşmaya feda edilmemesi gerektiğini vurguladığı söylenebilir. Böylece Mümtaz Turhan'ın da Nurettin Topçu'nun Ziya Gökalp'e yönelttiği "sosyolojik hata"ya düştüğü söylenebilir. Çünkü Nurettin Topçu, daha önce de açıklandığı gibi Mümtaz Turhan'ın savunduğu Avrupa'nın kültürünün alınmaması sadece bilim ve tekniğinin alınmasını sosyolojik hata olarak nitelendirir. Bu yönüyle Nurettin Topçu'nun ve Mümtaz Turhan'ın Batılılaşma ile ilgili görüşleri birbirinden farklıdır.

3.3. Kültür Ve Medeniyet

Kültür kavramı tarih boyunca sosyologlar ve düşünürler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan çok kabul görmüş birkaç tanesini sıralayalım: Öncelikle dünyada bu alanda tanınmış bilim adamlarından Edward Burnett Tylor kültürü şu şekilde tanımlamıştır: " Bilgiyi, imanı, sanatı, ahlâkı, örf ve adetleri, ferdin mensup olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle kazandığı itiyatlarını ve bütün diğer maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür."³³ Meşhur bir Antropoloji âlimi olan C.Wissler ise kültürü Şöyle tarif eder: "Kültür, bir halkın yaşama tarzıdır"³⁴

³² Mümtaz Turhan, "Üniversite ve Vazifeleri" **Türk Yurdu Dergisi**, S.254, 1956, s.650.

³³ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişimleri**, İstanbul: Çamlıca Yay., 2006, s. 37.

³⁴ Turhan, **age**, 2006, s. 37.

Tanınmış Alman Antropoloji âlimi Tuhurnwald da kültürle medeniyeti şu şekilde tarif etmiştir:

Kültür, tavırlardan, davranış tarzlarından, örf ve adetlerden, düşüncelerden, ifade şekillerinden, kıymet biçimlerinden, tesislerden ve teşkilattan oluşmuş bir sistemdir ki, tarihi bir mahsul olmak üzere teşekkül etmiş, ananeye bağlı bir cemiyet içinde onun medeni teçhizatı ve vasıtaları ile karşılıklı tesirler neticesinde meydana çıkmış ve bütün unsurlarının zamanla diğerine kaynaması sayesinde ahenkli bir bütün haline gelmiştir. Buna mukabil medeniyet, birikmiş bir bilgiye ve teknik vasıtalarına sahip olmayı ifade eder.³⁵

Bu tanımdan anlaşıldığına göre kültür, birbirini tamamlayan ve bir milletin kendine özgü tüm değerlerini kapsayan öğelerdir. Ancak medeniyet sadece tüm toplumların ortak şekilde biriktirdikleri bilgi ve teknik unsurları kapsar.

MacIver medeniyet ile kültürü şu şekilde tarif etmektedir: “Medeniyetten; biz insanın hayatı üzerinde müessir şartları kontrol maksadıyla sarf etmiş olduğu cihazlar neticesinde meydana getirdiği mekanizma ve teşkilatın umumi heyetini kastediyoruz. Bu cihazla medeniyet mefhumu, içtimai teşkilat sistemlerini tekniği maddi aletleri ve vasıtaları içine aldığı gibi seçim sandıklarını, telefonu, ticaret odalarını, demiryollarını, kanunları, mektepleri, bankaları ve bankacılığı da ihtiva eder. Kültür ise, bu manada kullanılan medeniyetin antitezidir. Bu takdirde kültür; yaşayış ve düşünüş tarzımızda, günlük münasebetlerimizde, sanatta, edebiyatta, dinde, sevinç ve eğlencemizde tabiatımızın kendisini ifade etmektedir”³⁶

Bu tanıma göre ise medeniyet kültürü, bilgiyi ve tekniği içerisine alan çok geniş bir kavramdır. Medeniyet insanların oluşturduğu maddi ve manevi tüm değerleri içerir. Ancak kültür daha özel bir kavramdır ve bir milletin tabiatını oluşturan manevi unsurları kapsar.

Ülkemizde de sosyologlar ve düşünürler kültürü farklı şekillerde tanımlamışlardır. Bu düşünürlerden Ziya Gökalp kültür ve medeniyeti şu şekilde birbirinden ayırır: “Kültür milli olduğu halde medeniyet milletlerarasıdır. Kültür yalnız bir milletin dini, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fenni hayatların ahenkli bir bütünüdür. Medeniyet ise aynı medeniyet dairesine giren bir çok medeniyetin sosyal hayatlarının müşterek bir yekûnudur.”³⁷ Ziya Gökalp’ın bu ifadelerinden anlaşıldığına göre medeniyet farklı milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyeti, milletler

³⁵ Turhan, **age**, 2006, s. 38.

³⁶ Turhan, **age**, 2006, s. 38.

³⁷ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul: MEB Yay., 1999, s.30.

birlikte yaşayarak vücuda getirmişlerdir. Bu sebeple her medeniyet, mutlaka milletlerarasıdır. Fakat medeniyetin, her millette aldığı kendisine özgü şekilleri vardır ki, bunlara kültür adı verilir.

Sosyal ilimlerde kültür denince bir topluluğun kendi hayatı problemlerini çözmek üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hale getirdiği usuller ve vasıtalar anlaşılır. Şu halde bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsediği hayat tarzı bütün maddi ve manevi unsurlarıyla birlikte onun kültürünü teşkil etmektedir.³⁸ Bu düşünürlerin görüşleri incelendiğinde kültürün tüm aydınlar tarafından “Bir milletin kendine özgü tüm unsurları” olarak açıklanabilecek şekilde benzer tanımlar yapmalarına rağmen medeniyet tarifi üzerinde kültür tarifi üzerinde olduğu kadar bir anlaşma olmadığı söylenebilir.

3.3.1.Nurettin Topçu’ya Göre Kültür Ve Medeniyet

Nurettin Topçu kültürü, şu şekilde tanımlar:

... Şu halde bir milletin kültürü, onun bütün fertlerinin sahip olduğu, hadiseleri kapsayan duyuş şekilleriyle, bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümleridir. Bu değer hükümleri ilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatılmaktadır. İnsanı kâinatın merkezi yapan bütün meseleleri bunlar paylaşmışlardır. Ve her cemiyet ve her millet bunları kendi ruh kabiliyeti ile, kendi iradesi ile yoğurmuş, birbirine kendi karakterini vermiştir. Kültür onu yaratmış olan milletin malıdır.³⁹

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Topçu'da diğer düşünürler gibi Kültürün topluma özgü bir değer olduğunu savunmaktadır.

Medeni olmanın, tekniğe sahip olmanın yanında kültüre ve özellikle de millî kültüre son derece önem veren Topçu, kültürün evrensel değil, kişisel ya da yerel olabileceğine inanır. Kültür, ona göre devşirilemez, satın alınamaz; ancak yaşanır ve içerilir. İçerilebilmesi için de o kültürün ürünü ve yaratıcısı olmak gerekir.⁴⁰ Kültürsüz teknik milletleri benliğinden uzaklaştırır. Kısa sürede tekniğin esiri yapar. Ancak teknik kültürün içerisinde eritilebilirse milletin gelişimine katkı sağlayabilir.

Nurettin Topçu, medeniyet(teknoloji) ve kültür (ahlâkî değerler) arasında bu iki unsurun en uygun bir düzeyde uyduğu kırsal hayat dışında sürekli bir gerilimin varlığına işaret etmektedir. O teknolojik gelişimi insanlığın başındaki en büyük bela olarak görür. Topçunun düşünceleri en saf anlamda “teknoloji düşmanı”

³⁸ Güngör, **age**, 1992, s.76-77.

³⁹ Topçu, **age**, 1998/a, s.16.

⁴⁰ Alver, **agm**, s.263.

düşüncelerdir.⁴¹ Topçu'yu teknoloji düşmanlığına iten en önemli neden ise özellikle şehirlerde çok hızlı meydana gelen teknolojik gelişmelerin insanları kültüründen koparmasıdır. Bu da insanı yabancılaştırmaktadır. Ayrıca Topçu'nun teknoloji düşmanlığı, "teknolojinin yok sayılması anlamına da gelmez. Teknoloji tıpkı hava ve su gibi elzemdir. Hastalıklı olan şey onun insan iradesinin üzerine geçirilmesidir.

Buradan çıkarılabilecek sonuç Nurettin Topçu'nun "kültür" ile münasip bir teknolojiyi savunduğudur. Çağdaşlaşmak yolunda geri kalmışların Batı'dan teknoloji ithal etmeleri hatalı bir yoldur. Çünkü böylesi bir yaklaşım köklü bir yaratıcılığı hesaba katmaz. Biz, Batı teknolojisini almakla onu yaratmış olmamaktayız. Bizim dışımızda yaratılmış, millî kültürümüzün eseri olmayan bir şeyi almaya yeltenmiş bulunmaktayız. Buda bizi değerlerimizden koparmaktadır.

Türk milliyetçiliği literatüründe Topçu kadar sanayileşme düşmanı bir ideologu bulmak zordur. Doğu toplumlarında sanayileşme süreçlerine karşı direnen ve sanayileşme öncesi kurumların korunması ya da ihyası yolunda mücadele veren M.Gandi'nin hemen yanı sıra akla gelivermesi gereken isimlerden birisi de Nurettin Topçu'dur.⁴² Nurettin Topçu'yu özgünleştiren en önemli özelliklerinden biri budur.

3.3.2.Mümtaz Turhan'a Göre Kültür ve Medeniyet

Mümtaz Turhan ise kültürü şöyle tanımlar:

"Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüd, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder."⁴³

Bu ifadelerden Turhan'ın da diğer sosyologlar ve düşünürler gibi kültürün toplumlara özgü ve toplumları birbirinden ayıran temel özelliklerden biri olduğunu düşündüğü söylenebilir.

Turhan'da özellikle kültür alanında bir süreklilik vurgusundan hareketle, Batılılaşmak için onun tekniğinin alınması gerekliliğini vurgularken diğer yandan tarih ve dil konusunda yürütülen politikaları benimsemediğini açıkça dile getirir. O, kültür alanında pozitivist bir anlayıştan türemiş olan gerilemeye sebep olarak gösterilen

⁴¹ Ögün, **age**, s.112.

⁴² Ögün, **age**, s.180.

⁴³ Turhan, **age**, 2006, s. 48.

kültürel değerleri, “bizi biz yapan değerler” olarak benimsemekte, değiştirilme taleplerine karşı çıkmaktadır. Bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

“Bizi biz yapan, bizi hâlâ bir millet halinde ayakta tutan, bütün geriliğimize, eksiklerimize rağmen bize şeref ve itibar temin eden kuvvetin bu kıymetler olduğunu biliyoruz. Bunların başında tarihimizin, onun şanlı, parlak devirlerinden, felâketli acı günlerinden meydana gelen tarih şuurumuzun; bu muazzam oluşun seyrini takip eden onu bütün safhalar ile canlı bir şekilde bize aksettiren dilimizin geldiğini biliyoruz. O tarih, şerefî büyüklüğü ve yükselişiyle, ıstırapı ve inişiyle nasıl bizim ise o gelişmenin hangi devri alınırsa alınsın onun bir mahsulü olan bu dil de bizimdir.”⁴⁴

Bu ifadelerle Turhan’ın kültürel değerlerin asla Batılılaşmaya feda edilmemesi gerektiğini savunduğunu anlayabiliyoruz.

Mümtaz Turhan ileri, medeni bir millet haline gelebilmek için millî bir kültüre sahip olmanın gerekliliği üzerinde durur. “Birinin inandığı ve dört elle sarıldığı kıymetlerle diğerrinin sırtını çevirdiği, birisinin yaşayış tarzı ile ötekinin alay ettiği iki grubun meydana getirdiği bir topluluğa ne millet ne de cemiyet denebilir”⁴⁵ diyerek, konunun kendi açısından önemine işaret eder. Millî devletin kurulmasından sonra bizde, bu millî kültür sorunun baş gösterdiğini belirten Turhan, dünyadaki gelişmeleri örnek göstererek ülkenin gelişmesi için halk kültürüne kayıtsız kalmamayacağını belirtir. Ülkenin gelişmesi ve kökleşmesi için büyük halk kütlesi ile münnevver kültürlerinin birleştirilmesi gerekir.

Aslında bir ülke, bir başka ülkenin sadece teknolojisini veya sadece manevi kültürünü benimsemek istese bile bunu istediği şekilde gerçekleştiremez. Bir takım teknolojik değişimler manevi kültürde de değişimlere yol açacak uygun bir zemin yaratır. Aynı şekilde inanç ve tutumdaki değişimler teknolojik değişimleri hazırlar.⁴⁶

Şu halde Avrupa’dan bilgi ve teknik almak şeklindeki klasik iddianın sosyolojik bakımdan yanlış olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu tezin büsbütün esassız olduğunu söylemek de doğru değildir. Yukarıda belirtildiği gibi, ilim ve teknik ithal etmek isteyenlerin asıl karşı oldukları şey, bunların dışında saydıkları bazı inançlar, alışkanlıklar ve münasebet tarzlarıdır. Muhakkak ki onların ilim ve teknolojinin yürüyebilmesi için gerekli olan çalışma disiplini rasyonel düşünce, ufuk genişliği v.s.

⁴⁴ Akıncı, **agt**, s.112.

⁴⁵ Akıncı, **agt**, s.200.

⁴⁶ Güngör, **age**, 2007, s. 17.

hususlar anlatıldığı taktirde, bu söylenenlerin büyük bir kısmını fiilen başarmak zor olsa da tereddütsüz kabul edeceklerdir.

Bu ifadeler şu şekilde somutlaştırılabilir: Yanlış olan Avrupa'nın teknolojisini ve kültürünü aynen almaktır. Avrupa'nın giydiği gömlek aynen alıp giyilmemelidir; ancak onların tekniğinden yararlanarak kendimize uygun bir gömlek dikilebilir.

Turhan, Medeniyetin ise tüm insanlığın ortak malı olduğunu savunur. Toynbee'nin de iddia ettiği gibi hiçbir medeniyetin tek millet tarafından meydana getirilmiş olamayacağını söyler. Bunun sebebinin ise medeniyetin inkişaf edebilmesi için devamlı bir, beslenmeye ihtiyaç olduğunu medeniyet topluluğu içinde bulunan milletlerden birinin buhranlı devrinde diğerinin bu vazifeyi üzerine alabilmesi olarak açıklar.⁴⁷ Bu ifadelerle Turhan'ın da medeniyetin tüm milletlerin ortak ürünü olduğunu ve medeniyetin gelişimine her dönem farklı milletlerin katkıda bulunduğunu savunduğu söylenebilir.

⁴⁷ Mümtaz Turhan, "Osmanlı Neden Durakladı?", **Türk Yurdu**, 1955, S.241, s.580.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. NURETTİN TOPÇU ve MÜMTAZ TURHAN'IN EĞİTİM GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci

Nurettin Topçu'ya göre millet bünyesindeki tüm değişim ve dönüşümler okulla başlar. Okul bir toplumu diğer toplumlardan ayıran en temel unsurlardan biridir. Bu yönüyle okul millî unsurları içinde barındırmalı ve milletin değişimi ve gelişimini sağlamaya çalışmalıdır. Topçu, Medresenin millî mektebi yansıtan en güzel örnek olduğunu ancak bir dönem sonra milletin ruhu ile bağlarını kopardığını, kendisini yenileyemediği ve gelişmeleri takip edemediği için yıkıldığını söyler. Son yıllarda ise ülkede birçok yeni okul kurulduğunu ancak bu okulların insanları hakikate götüremediğini, bu okullardaki parça parça bilme hevesinin evrensel ve ilahi hakikat aşkının yerini tutamadığını ifade eder. Bu hakikat aşkının ise dinî ve ilahî olduğunu savunur.¹ Bu ifadelerle Topçu'nun son yıllarda okullarda ilahi hakikat aşkından uzaklaşarak sadece bilme hevesinin ön plana çıktığını, ilahi aşktan yoksun bir bilginin de milleti ruhundan kopardığını savunduğu anlaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak mevcut okulların milletin değerlerinden koptuğunu, dolayısıyla bu okulların milleti kendisine yabancılaştırdığını savunur. Bu nedenle yeni okullar toplumu istenilen düzeye ulaştıramamıştır.

Nurettin Topçu, millî okulun kurulabilmesinin ise İslam dünyasında benliğini yitirmiş ve dinî çıkarlarına alet eden çıkarıcı dinî zümrenin gitmesi ve hareket kuvvetini *Kuran*'dan alacak gerçek aydın bir dini zümrenin yetişmesine bağlı olduğunu söyler. Bu aydın neslinin oluşabilmesi için öncelikle böyle bir sistemin esaslarını hazırlayacak felsefî görüşün doğması gerektiğini bu felsefenin ise *Kuran* ve İslam'ın temellerinden çıkarılması gerektiğini ifade eder. Ancak bu felsefeyle millî mektebin kurulabileceğini düşünür. Kaynağını bu felsefeden alan okulu şöyle tanımlar: “ Müslüman Türk'ün mektebi, maarif, metafizik ve ahlâk prensibini *Kuran*'dan alarak Anadolu insanının ruh yapısına serpen ve orada besleyen insanlığın üç bin yıllık kültür ağacının asrımızdaki yemişlerini toplayacak olan evrensel bir ruh ve ahlâk cihazı olacaktır.”² Bu ifadelerle Topçu ülkenin geri kalmasının temel nedeninin İslam diniyle bağlarını koparmış olması olduğunu savunur. Ona göre artık toplumun İslam'la olan bağı yalnız lafta kalmıştır. Ve

¹ Topçu, *age*, 1998/b, s.12.

² Topçu, *age*, 1998/b, s.13.

bunun sonucu olarak dönemin din adamları bile dini çıkarlarına alet etmeye başlamıştır. Millî okulun tekrar kurulabilmesi ise dini özümsemiş aydın bir kesimin yetişmesine bağlıdır.

Topçu sınıftaki her çeşit öğretimin ana gayesinin öğrencilere yaratılış gayesini hatırlatmak olması gerektiğini savunur. Bu yönüyle iyi öğretmen öğrencinin öğrendiği bilgileri benliğine mal etmesine yardım eden öğretmendir. İyi ders ise öğrenciye bir hakikati öğretir. Öğrenenin şuurunu sonsuzluğun ufuklarına kadar götürür. Onu yalnız bir şeyin öğrenilmesiyle bırakmaz; sonsuz bilinmeyenlerin huzurunda dinlendirir.³ Böylece öğrencinin yaradılış gayesini fark ederek ona uygun yaşamasını sağlar.

Topçu, okullarda öğrencilere öğretilen bilgilerin çoğunun bu gayeden uzak gereksiz bilgiler olduğunu ve bu bilgilerin öğrencilere zarar verdiğini düşünmektedir. Ona göre öğrencilere öncelikle şahsiyetin özetini teşkil eden âlemle ilgili bilgiler öğretilmeli sonra şahsiyetin hayatı için var olması zorunlu bilgiler öğretilmelidir.

Topçu okulun sadece dört duvar masa ve öğretmenden ibaret olmadığını ifade eder. Ona göre ruhlara yön verdikten sonra hayatın kendisi de okul olabilir. Bu konuda şöyle der: “Mektebi nerede arayalım? Neresi mekteptir? Bazen çocukluğun mukaddes hülyaları ile içine girilen, sınıflı, muallimli, siyah tahtalı ve dershaneli çatı mektep olmuyor da, birkaç gencin bir kalp etrafında kendini arayan topluluğu mektep olabiliyor. Belki her tarafta mektep var ve bütün ömür sürekli bir talebelik ve çıraklıktır.”⁴ Bu ifadelerle Topçu öğrencinin ruhuna yön verilebilen ve kendini gerçekleştirmesine yardım edilen her ortamın okul olabileceğini savunmaktadır. Bu bilgiye dayanarak Topçu’nun çağdaş eğitim anlayışında önemli görülen yaşam boyu öğrenme, her yerde eğitim ve eğitim yaşamın kendisidir, gibi yaklaşımları benimsediği söylenebilir.

Topçu’nun bu düşüncesinin yanı sıra okulun işlevi ile ilgili şu görüşü de dikkat çekicidir: “Evvela mektep, cemiyetin fertlerine içtimai ödevlerini yapmaları için ayırdığı bir hareket sahası değil, belki bir hazırlanma yeridir. Buradaki çalışmaların bir takım ruhî gayeler için egzersiz, idman ve hazırlık halinde yapılması, mektebin hayat ile asla karıştırılmaması lazımdır.”⁵ Bu ifadelerde Topçu’nun hayatın okul olabilmesi için öncelikle ruhlara yön verilmiş olması gerektiğini, aksi taktirde okulla hayatın birbiriyle çelişeceğini ve öğrenciyi olumsuz etkileyebileceğini savunduğu söylenebilir. Topçu’nun

³ Topçu, **age**, 1998/b, s.47.

⁴ Topçu, **age**, 1998/b, s.51.

⁵ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, İstanbul: Dergâh Yay.,1999, s.52.

hayatla okul arasındaki ilişkiyi açıklayan bu iki görüşüyle tutarsızlığa düştüğü de savunulabilir. Yukarda ifade edilen ruha istikamet verebilen her yerin okul olabileceği görüşü çağdaş eğitim anlayışında ön plana çıkan "yaşam boyu eğitim"⁶ görüşü ile ilişkilendirilebilirken, daha sonra ifade edilen okul hayata hazırlanma yeridir görüşü ise M.Ö 3. yy' da yetişen ve eğitimin önemli temellerini atan ünlü düşünür Cicero'nun "Eğitim yaşama hazırlıktır"⁷ görüşünü çağrıştırmaktadır.

Topçu, insan iradesine yön vermesi açısından okul ve ibadethanenin aynı olduğunu ifade eder. "Hayat hadiselerinin manasız, ne sebebi ve ne de hikmeti anlaşılmaz çokluğundan kurtararak zihinleri manalı ve tatmin verici birliğe ulaştırır. Böylelikle, insan iradesine takip edeceği istikameti gösterir ve birliğe götüren her hareket gibi ruhî sonsuzluğun seviyesine kavuşturur. Bu sebeple denilebilir ki mektep mâbettir."⁸ Okul ve ibadethane insanı hayatın gereksiz amaçlarından uzaklaştırarak yaradılış gayesine ulaştırır. Böylece insanı hayatın anlamsız işleriyle meşgul olmaktan kurtarır.

Nurettin Topçu'ya göre bir memleketin gençliğini kurtarabilmesi için ailenin bir okul olması ve Allah'a giden yolu çocuklara aşılması gerekir. Devlet büyüklerinin de bu okuldan mezun olmuş olması gerekir. Bu konudaki görüşleri şöyledir: "Yarınki devlet büyükleri, bugünkü devlet mektebinin çocukları olmalıdır. Ömürlerini bir tecrübe ilmi ve bir siyasî karakter uğrunda harcamaları zaruridir. Yoksa ancak siyasî kumarbaz olurlar. Devlet macera gemisi halinde, her günün fırtınaları arasında bocalar dururlar."⁹

Dinin de insanın bütün hareketlerini sonsuzluğun huzurunda düzenleyen ve bütün fiillerini bu büyük harekete bağlayan kaide olması yönüyle bir okul olduğunu savunan Topçu dindar adamı şöyle tanımlar: "Her an sonsuzluğun huzurunda bulunan ve her hareketi için ondan gelecek emri dinleyen, bu emri vicdanında ve onunla birlikte cemaatin vicdanı olan kitapta arayan adamdır."¹⁰ Topçu'nun ruh, değer ve manasıyla bu şekilde açıkladığı okul, anlaşılıyor ki maddeden manaya yükselişin, çokluktan birliğe doğru gidişin, kaidenin ve nizamın bulunduğu her yerde vardır.

Topçu okula ilişkin görüşlerini bu şekilde açıkladıktan sonra bugünkü mektebin bu özellikleri taşımadığını ifade eder. Millî okulun devlet okulu olduğunu ve yabancı okullar ve özel okulların eğitim sistemini birlikte hançerlediklerini savunur. Bizim

⁶ Özcan Demirel, **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara: PegemA yay., 2007, s.221

⁷ Demirel, **age**, s.10

⁸ Topçu, **age**, 1998/b, s.45.

⁹ Topçu, **age**, 1998/b, s.53.

¹⁰ Topçu, **age**, 1998/b, s.53.

okullarımızın yabancı okullar ve özel okullar sayesinde yabancı kültürlerin etkisinde olduğunu iddia eder. Yabancı okulların millet kültürüne saplanmış bir hançer olduğunu söyler. Her alanda okula ihtiyaç duyulduğunu ve bu mektebi oluştururken kuralların İslam mektebinden alınması gerektiğini savunur. Bu konuda şöyle söyler:

Biz bütün hareketlerimiz için değer ve kaide sunacak, satıcıdan siyasete, doktordan gazeteciye, çocuktan ihtiyara kadar hepimizin yaşayışına ruh ve mana katacak, anlaşılmış, sistemleştirilmiş hikmetleri, bütün birliği içinde saklayarak her âleme pencerelerini açacak büyük mektebin temel hakikatlerini ihtiva eden bir kitaba muhtacız. Bu kitabı asrın anlayışıyla bütün hürriyet, bütün hikmet ve bütün hakikatiyle memleketimize temel yapmalıyız: Bu kitap *Kuran*'dır.¹¹

Bu ifadelerden anlaşılabilceği üzere Topçu, okullarda eksikliğin manevi boşluk olduğunu ve bu manevi boşluğun *Kuran*'la doldurulabileceğini savunmaktadır.

Topçu bugünün okulunun medeniyeti kuracak zekâlar yetiştiremeyeceğini savunur, bunun nedenlerinin ise öğretmenlerin görevlerini hakkıyla yerine getirmemesi ve eğitimin niteliğinden çok diplomasına önem verilmesi olduğunu söyler.¹² O'na göre eğitimin kalitesinden çok niceliğine önem verilmesi ve niceliğin artırılması için niteliğin ihmal edilmesi okulun işlevini kaybetmesine neden olmuştur.

Bu tespitlerden sonra Topçu ideal okulun öğrencilere edebiyat, tarih ve felsefe kültürü verilerek gerçekleştirilebileceğini ve öğretmenlerin öğrencilere örnek insan olmasıyla ideal öğrencilerin yetiştirilebileceğini söyler. Bu ideal mektebi şöyle tanımlar: "Bize bir mektep lazım. Bir mektep ki bizi kendi ruhumuza kavuştursun; her hareketimizin ahlâkî değeri olduğunu tanıtsın; hayâya hayran gönüller, insanlığı seven temiz yürekler yetiştirtsin; her ferdimizi milletimizin tarihi içinde aratsın; vicdanımıza her an Allahın huzurunda yaşamayı öğretsin."¹³ Topçu'ya göre ancak bu şartları taşıyan bir okulla Türk milleti eğitim sistemini yeniden kuracak ve insanların ruhlarında rönesans açabilecektir.

Nurettin Topçu'ya göre öğretmen ise âdemoğlunu beşikten alıp mezara kadar götüren dünyanın en büyük sorumluluğuna sahip insandır. Kaderimizin işleyicisi, karakterimizin yapıcısı, kalbimizin çevrildiği her yönde kurucusu odur. Fertler gibi nesillerde onun eseridir. Devletleri yapan da yıkan da öğretmenlerdir. Öğretmenlerine değer veren milletler mutlu ve faziletlidir. Öğretmenin alçaltıldığı, mesleğinin hor görüldüğü milletler düşmeye gerilemeye mahkûmdur. Medeniyetleri kuran

¹¹ Topçu, *age*, 1998/b, s.57.

¹² Topçu, *age*, 1998/b, s.54-55.

¹³ Topçu, *age*, 1998/b, s.42.

öğretmenlerdir. Çünkü öğretmen, hayatın sahibi olmaktan ziyade sanatkâridir. Kullanıcısı değil yapıcısıdır. Seyircisi değil, aktörüdür. Öğretmen, geçeceği yol engellerle örtülü olduğu halde, buna tahammül etmeyi bilen, tahammül etmeyi seven idealcidir.¹⁴ Bu ifadelerle Topçu, öğretmenliğin, her devirde o devrin ruh ve idealinin hüviyetine büründüğünü savunur. Ona göre devletlerin idealizmini yaşatan öğretmenlerdir. İslam tarihinde de öğretmenin yükseltildiği devirlerde şan ve şerefle medeniyet ve ahlâkın zirvelerine tırmanıldığını, öğretmenin alçaltıldığı devirlerde ise uçurumlara yuvarlanıldığını söyler. Batı medeniyetleri ise âlimlerine değer vermediklerinden geri kalmışlardır. Günümüzde ise öğretmenlerin yüksek bir standarda sahip olduğu Batı medeniyetleri gelişmiş, öğretmenlerin aşağılandığı doğu medeniyetleri ise geri kalmıştır.

Topçu öğretmenliğin çok büyük sorumlulukları olmasına rağmen öğretmenlerin bu sorumluluğun farkında olmadıklarını ve bunun eğitim seviyesinin düşmesinin en önemli nedenlerden birini oluşturduğunu söyler. Anadolu'nun ruhî kurtuluşunun köylerin en yüksek eller tarafından eğitilmesi ile gerçekleşeceğini savunur. Öğretmenlerin bu ruhî kurtuluşu gerçekleştiremeyeceğini bunun en önemli nedeninin ise ülkenin eğitim politikasını yönlendiren üniversitedeki hocaların Anadolu'yu tanımamaları ve Avrupa'yı taklit eden bir eğitim politikasını halka dayatmaları olarak görür. Kurtuluş için öncelikle üniversite profesörlerinin köy çocuğunu okutmaya başlaması ve böylece Anadolu'yu tanımaları gerektiğini ifade eder.

Topçu'ya göre eğitim bir nesle onu hakikate ulaştıracak aşkı aşılamaktır. Bunun için aydınların büyük fedakârlıklarda bulunmasını ister. Bunun için bir kısmı bugün Avrupa'da okumuş olan münevver gençliğin Anadolu çocuklarını eğitmesi ve onlara kim olduklarını ve niçin yaşadıklarını tanıtmaları ve yedi yaşındaki çocuktan işe başlamak suretiyle medeniyet kurucu insan özelliklerini onlara aşılamaları gerektiğini ifade eder.¹⁵ Ona göre köylerimizin bilgili bir ziraat memuru ile namuslu bir doktora ihtiyacı olduğu gibi Anadolu'yu ve onun dünya içindeki yerini tanıyan, kültürlü muallimlere de ihtiyacı vardır.

Topçu öğretmenin görevinin gençlere bilmediklerini öğretmek ve kitaplardaki bilgileri öğrencilere ezberletmek olmadığını söyler. Ona göre öğretmen öğrencilerin kafalarını işletmelidir. Günümüz çağdaş eğitim anlayışlarında da öğretmenin öğretim sürecinde tüm bilgileri öğrencilere aktarması ve ezberletmesi uygun görülmez.

¹⁴ Topçu, *age*, 1998/b, s.63.

¹⁵ Topçu, *age*, 1998/b, s.59.

Öğrencilere model olan, öğrenmeyi öğreten, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesine önem veren öğretmen anlayışı benimsenir. Bu yönüyle Topçu'nun çağdaş eğitim anlayışının bu ilkelerini de benimsediği söylenebilir.

Topçu öğretmenliğin para değil ruh işi olduğunu savunur. Bu nedenle maaşın azlığı ya da çokluğunu dikkate alarak mesleğe değer verenleri kınar. Öğretmenler arasında maaş ve statü farkının olmaması gerektiğini düşünür. Muallimin asıl görevinin müfredatı yetiştirmek değil ruhları işlemek olduğunu ifade eder.¹⁶ Topçu para için öğretmenlik yapanların hem bu mesleği hem de kendilerini küçülttüğünü söyler. O'na göre öğretmenlik maaş karşılığı yapılabilecek kadar ucuz bir meslek değildir.

Topçu öğretmenin ruhlar sanatkârı olduğunu ve bu sanatkârın hiç işlenmemiş ruhlar üzerinde hünerlerini daha kolay sergileyebileceğini savunur. Bu nedenle muallimin köyde daha çok işlev göreceğini iddia eder. Hayatın manasının bulunabilmesinin ise muallime gereken değerin verilmesi ve öğretmenin sorumluluklarını bilen bir ideal adamı olmasıyla sağlanabileceğini düşünür.

Topçu'ya göre toplumdaki tüm bireylerin ruh yapısı öğretmenlerin elinden çıktığı için toplumdaki kötü davranışların sorumlusu öğretmenlerdir. Bu kadar sorumluluğa sahip öğretmenliğin ruh yapısını meydana getiren karakterleri şöyle sıralar:

1. Öğretmen, hayat sanatkârıdır. Kişiliğin oluşmasında büyük etkisi vardır.
2. Öğretmen idealleri uğruna mücadele eden, sabır gösteren kişidir. İdealleri uğruna karşılaştığı tüm engellerle sonuna kadar şikâyet etmeden mücadele eden cesur insandır. Kendisini kontrol edebilen ve hedeflerinden yılmayan, tüm zorluklara göğüs geren kişidir.
3. Öğretmenlik sevgi işidir. İdealleri uğrunda nefsinin isteklerine karşı gelebilen ve fedakârlık yapabilen, bu meslekten sıkılmayan, usanmayan kişidir.
4. Öğretmenlik her insanın kendisine ihtiyaç duyduğu ruh doktorudur. İnsanın tüm ihtiyaçlarını küçük yaştan itibaren karşılayarak çocuğun sağlam bir kişilik yapısı oluşturmasını sağlar. Kalbe yapılan ilk aşı, merhamet aşısıdır. Sonra arkadaşlarını sevmek ve sevdiği için aldatmamak aşıları yapılır ve cemaat sevgisi verilir. Böylece aşkın terbiyesinden sonra ferdin şahsiyeti işlenir. Her hareketinde kendi olma, kendi kendine bağlı kalma, aşıları verilir. Arkasından sorumluluk duygusu gelir ve fert bu köprü aracılığıyla hareketlerin âlemine aktarılır.

¹⁶ Topçu, *age*, 1998/b, s.60.

5. Öğretmen sahip olduğu bu sorumlulukla içimizde en fazla hür olan insandır. Çünkü sorumluluk hürriyetin kaynağıdır. Bununla beraber öğretmenin bu görevlerini yerine getirebilmeleri için eğitim ve öğretim çalışmalarında öğretmene mutlak hürriyet tanınmalıdır. Sadece bu hürriyetin kötüye kullanılmaması için devlet tarafından kontrol edilmelidir. Para işlerinin de öğretmenin özgürlüğünü zedeleyeceğini bu nedenle para işleri ve mecburi yardım gibi konuların kesinlikle okul kapısından içeri girmemesi gerektiğini düşünür.¹⁷

Topçu öğretmenin bu karakteriyle tanınması gerektiğini ifade eder. Aksi halde millet onu basit bir memur haline getirir. Ve her taraftan çiçeklenecek kültür ağacını kökünden baltalar. Bu açıdan eğitim ve öğretmeni özdeşleştirir. Bu konuda şöyle söyler:

Maarif demek muallim demektir. Milli eğitim bakanlığı sadece onu düzenleyici bir cihazdan başka bir şey değildir. Kitap, program, imtihan ve bütün öğretim meselelerini çözümleyecek olan bir milletin muallim ordusudur. Bu işlerin bakanlık teşkilatı tarafından tepeden idaresi muallimin ilmi ve fikri hürriyetinin inkârı bu hürriyetin adeta köleleştirilmesidir.¹⁸

Bu ifadelerle Topçu muallimin, eğitimin en önemli unsuru olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen eğitimi hangi yönde yürütmek isterse eğitim o yönde ilerler.

Bu araştırmada eğitim anlayışını incelediğimiz bir diğer düşünce adamı ve eğitimci Mümtaz Turhan'dır. Mümtaz Turhan'ın bu konulardaki görüşleri de Nurettin Topçu'nun görüşlerine paraleldir.

Mümtaz Turhan İyi bir eğitim sisteminin en merkezi unsurunun öğretmen olduğunu ifade eder. Turhan, Öğretmenlik mesleğini şu şekilde açıklar: "Muallimlik sanatkârlık gibidir; hususi bir istidada ve temayüle ihtiyaç vardır."¹⁹ Bu ifadelerle Mümtaz Turhan'ın da Nurettin Topçu gibi her kesin öğretmenlik yapamayacağı ve öğretmenliğin bazı özel yetenekler gerektirdiği görüşünü benimsediği söylenebilir.

Mümtaz Turhan da Nurettin Topçu gibi öğretmenliğin rağbet görmeyen bir meslek olduğunu ifade eder. Öğretmenliğin yeterince rağbet görmemesinin nedenlerini ise devletin öğretmenlerin çalışma şartlarının zorluğuna rağmen onlara gereken önemi vermemesi ve öğretmenlerin toplumsal hiyerarşide takdir görebilmesi için gereken tedbirleri almamasını gösterir. İyi öğretmenlerin yetiştirilebilmesi için öğretmenlerin toplumsal statülerinin yükseltilmesi ve böylece toplumun yetişmiş kadrolarının bu mesleğe talip olmalarının sağlanması gerektiğini ifade eder. İyi öğretmenlerin

¹⁷ Topçu, **age**, 1998/b, s.66-71'den özetlenmiştir.

¹⁸ Topçu, **age**, 1998/b, s.72.

¹⁹ Ayhan, **agm**, 2009, s.7.

yetiştirilemediği takdirde en iyi eğitim sisteminin kullanılmasının dahi ülkenin gelişimine katkı sağlamayacağını vurgular. Bu konudaki görüşleri şöyledir:

Ancak muallimlik mesleği ülkemizde gereken değeri görmemektedir.

Bunun nedenleri ise mesuliyetinin büyük olmasına, ağır yüküne, yıpratıcı mesaisine rağmen bu mesleğe devletin layık olduğu ehemmiyeti vermemesi gösterilebilir. Ancak iyi öğretmenlerin olmadığı sürece en iyi eğitim sistemlerinin kullanılması dahi ülkeye katkı sağlamayacaktır.²⁰

Bu ifadelerle Mümtaz Turhan'ın da Nurettin Topçu gibi öğretmenin eğitim öğretimin en önemli unsuru olduğunu savunduğu anlaşılmaktadır. Her iki düşünürde iyi öğretmenlerin yetiştirilememesi halinde en iyi eğitim sistemlerinin kullanılmasının dahi ülkenin eğitim sistemine dolayısıyla kalkınmasına katkı sağlamayacağını savunmaktadır.

Mümtaz Turhan iyi muallimlerin yetiştirilebilmesi için ise Alman ve Anglo-Sakson sistemlerinin metot ve tecrübelerinden yararlanılabileceğini savunur. Bu metotlar memleketimizin ihtiyaç ve imkânları göz önünde tutularak uygulanabilir. Bu sisteme göre Muallim yetiştiren bütün kurumları iki kısımda toplamak mümkündür. Bunlardan birinci kısım ve kategoride bulunup lise ve orta mekteplere muallim yetiştirecek olanlara yüksek muallim mektebi veya yüksek pedagoji enstitüsü adı verilebilir. Şimdilik biri İstanbul diğeri Ankara'da olmak üzere iki tane açılacak bu okullar ilerde arttırılabilir. Talebelerini üniversite mezunları arasından alacak olan bu enstitülerde amaç sadece mesleki bakımdan gelişmektir. Tahsil müddeti bir ya da iki senedir. Bu okullarda pedagojik psikoloji, çocuk ve gençlik psikolojisi, ruh sağlığı pedagoji gibi bilgileri ihtiva eden teori kısmına ait dersler üniversitenin bu ilim şubelerine mahsus uzmanları tarafından, uygulama kısmında ise liselerin tecrübeli öğretmenleri ve bu alanda yurt dışında eğitim görmüş uzmanlar görev almalıdır. Öğretmen yetiştirme ile ilgili ikinci müesseseye gelince, bunlar köy ve şehirlerdeki ilk mekteplere muallim olacakları mesleki bakımdan yetiştiren pedagoji enstitüleridir. Lise mezunlarını seçerek alacak olan bu müesseselerde tahsin müddeti şimdilik iki sene olacak ilerde belki arttırılabilecektir. Bu enstitülerde gaye talebeyi mesleki bakımdan yetiştirme olup tahsil, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki kısma ayrılır. Bu iki kısım ile ilgili eğitim de hakiki uzmanlar tarafından verilmelidir.²¹ Mümtaz Turhan'a göre Muallim yetiştiren kurumlarının bu şekilde düzenlenmesi hem öğretmenlerin kalitesini

²⁰ Ayhan, **agm**, s.7.

²¹ Turhan, **age**, 1980, s. 319-321.

yükseltecek, hem de kıdemlerini yükselterek maddi açıdan da daha iyi duruma gelmelerini sağlayacaktır.

Mümtaz Turhan'ın Öğretmen eğitiminde Alman ve Anglo-Sakson sistemlerinin metot ve tecrübelerinden yararlanılması görüşüne Nurettin Topçu'nun katılması mümkün değildir. Çünkü Nurettin Topçu her alanda olduğu gibi öğretmen yetiştirme alanında da kendi değerlerimizden yola çıkılarak kendi milletimize uygun metotlar geliştirilmesi gerektiğini savunur. Yurt dışında kullanılan hiçbir modelin bize katkı sağlamayacağı görüşündedir.

Bu araştırma için yapılan taramada Mümtaz Turhan'ın Okul ve Öğrenci hakkında kapsamlı bir görüşüne rastlanamamıştır. Bu nedenle bu bölümde sadece Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın Öğretmen ile ilgili görüşleri karşılaştırılmıştır.

4.2. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre Din Ve Ahlâk Eğitimi

Din eğitimi Osmanlı devletinde eğitim faaliyetlerinin büyük bölümünü oluşturmaktaydı. Osmanlı Devletinin son dönemlerine gelindiğinde ise medreselerden pozitif bilimler kaldırılmış, tamamen din eğitimine ağırlık verilmiştir. Ancak bu dönemde pozitif bilimlerdeki gelişmelerin takip edilememesi Osmanlı Devleti'nin giderek zayıflamasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında açılan Batı tarzı eğitim veren okullar da imparatorluğun yıkılışını engelleyememiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da din eğitimi aydınlar arasında fikir ayrılıklarına neden olmuş, bazı aydınlar laik bir ülkede din eğitiminin verilmesinin uygun olmadığını savunmuşlardır. Bazı aydınlar ise din eğitiminin devletin kontrolünde olması için okullarda din eğitiminin verilmesi gerektiğini ve dini eğitim veren okulların gerekliliğini savunmuşlardır. 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat kanunuyla hilafet makamı kaldırılmış böylece yeni Türk Devletinin İslam dünyasıyla bağları kopmuştur. Ayrıca bu kanunla medreseler Maarif Vekâletine devredilmiş, kanunla orta dereceli ve yüksek dereceli okullar kurulmasına rağmen din eğitimi büyük ölçüde azalmış, 1933 yılında ise tamamen kaldırılmıştır. 1949'da İlahiyat Fakülteleri, 1951'de imam hatip okulları 1959'da yüksek İslam enstitüleri kurularak din eğitimi verilmeye devam edilmiştir.²² Ancak halen laik bir ülkede din eğitiminin verilir verilemeyeceği aydınlar arasında bir tartışma konusudur.

²² İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam*, İstanbul, Dergâh Yay., 2008, s.55-56.

Nurettin Topçu, dini eğitimin her şeyden önce kalp eğitimi olduğunu bu yönüyle tasavvufçular tarafından doğru şekilde anlaşılabildiğini ifade eder. Yüzyıllardan beri medresenin yaptığı dini öğretimin hatalı olduğunu savunur. Medresenin tüm bilgileri öğrencilere ezberlettiğini öğrencilere bir ruh aşıl原因amadığını savunur. Ona göre dini yaşayış psikoloji ile yani kendini düşünmekle başlar. Böylelikle nefsin bilgisinden Rabbin bilgisine yükseltici bir metafiziğe ulaşılır. Sonunda Allah’a teslim olarak onun bizim üzerimizdeki mutlak hâkimiyetini kabul edici sığınma halinde sürekli bir şevkle yaşatıcı yine psikolojik, yani ruhsal bir hayat ve hareket sistemi olur. Böyle bir hali insanda yaşatmaya yardımcı beden hareketi ise ibadetlerdir.²³ Ancak Topçu’ya göre ibadet bu beden hareketlerinin kendisi değildir. İbadet şevk ve aşk ile tereddütsüz Allah’a teslim olmasıdır.

Topçu din hakkında birçok yanlış bilgi olduğunu söyler. Din ile ilgili yanlış anlayışları düzeltmeye çalışır. Din hakkındaki yanlış görüşleri şöyle açıklar:

1. Din müspet ilim değildir. Dinin hakikatleri deneyle açıklanamaz. Dinde deneyle kontrolü yapılabilen evrensel kanunlara ulaşamaz. Dinin prensipleri vicdanın yapısına bağlıdır ve ilham ve inançla beslenir.

2. Dinin bilgisine sahip olmak dindar olmak anlamına gelemmez. Ancak dinin benimsenmiş ve aşk ile yaşanmış olması insanı dindar yapabilir. Ayrıca din bir mantık sistemi de değildir. Dolayısıyla sadece akılla Allah’ın varlığı kavranamaz. Akıl merdiveninin bütün basamakları aşıldıktan sonra onu bırakıp kalp ve ilham kanadının açılmasına ihtiyaç vardır.

3. Din bir sanat değildir. Dolayısıyla güzel seslerle Kuran ve mevlit okumak bir dindarlık gösterisidir. Kuran’ı ancak manasını en güzel şekilde anlamayla ve Kur’an ayetlerindeki heyecanı kendi hayatında en uygun şekilde yaşatmayla dindar olunabilir.

4. Din bir efsane değildir. Ancak din adamı rolünü üzerine alan kişiler insanları sömürmek için dini mitoloji haline getirmişlerdir. Dinin bu duruma düşmemesi için yapılacak şey aydınların gerçek din adamlarının kontrolüne alınmasıdır.

5. Din bir hipnotizma hareketi gibi bir telkin psikolojisi değildir. Dinde telkinin rolü büyüktür. Ancak bunun sınırının aşılması karşıdaki kişiyi ruh hastası haline getirir. Telkinde belli bir noktaya kadar götürdükten sonra gayeye ulaşma gücünü telkin yaptığı kişinin kendi içsel denemesine terk etmek gerekir.

²³ Topçu, age, 1998/b, s.156-157.

6. Din bir iddia değil bir hayattır. Bu hayatı mübalağalarla doldurarak yaşanmaz hale getirmek ve başka dinlerle karşılaştırmak dinin değerini düşürür.

7. Din dünya saltanatı değildir. Dinin siyasetle ilişkisi olamaz. Tarihimiz boyunca şeyhülislamlık makamının din adına sahip olduğu güç ile siyaset yapması devletin olduğu gibi dinin de içten çökmesinin başta gelen sebebi olmuştur.

8. Din bir meslek değildir. O insanlığın cevheridir. Din adamı diye bir sınıf da olmamalıdır. Din adamı sınıfının olması dinin bir dünya sanatı haline getirilmesine yol açar. Herkes din adamı olmalıdır. Çünkü din adamı Allah yolunda olmak demektir. Peygamber ve ashap döneminde din adamı sınıfı yoktur, dolayısıyla günümüzde de din adamı sınıfının olmaması gerekir.²⁴

Topçu din adamı sınıfının kaldırılabilmesi için imamların maaşlarını başka bir işten almaları gerektiğini düşünür. Bunun için en uygun mesleğin ise öğretmenlik olduğunu iddia eder. Ayrıca şehirde kültür derslerini okutan öğretmenlerde şehirlerdeki camilerde görev alabilmelidir. Ancak bunun bir inanç meselesi olduğu için isteğe bağlı olması gerektiğini ifade eder.²⁵ Bu görüşüyle Topçu öğretmelik ve imamlık mesleğinin aynı kişide toplanması gerektiğini vurgulamıştır. Böylece peygamber dönemindeki gibi din adamı sınıfı olmayacak, para karşılığı ibadet anlayışı ortadan kalkacaktır.

Topçu din ile ilgili yanlış anlayışları bu şekilde ifade ettikten sonra dinin, psikoloji ile başlayıp yine psikoloji ile nihayetlenen, mukadderatın metafiziği olduğunu söyler. Ona göre dinin felsefeden ayrıldığı yer, dinin metodu, yargılayıcı akıl değil de onu yer yer kullanmasını bilen ruhsal tecrübedir. İnsan doğuştan itibaren Allah'ı arıyor. Evriminin ikinci safhasında din bir metafizik oluyor. Akıl kendi iktidarsızlığını teslim edinceye kadar dini arayış akıldan faydalaniyor. Onu her türlü yaşayışında, buhranlı ve huzurlu anlarında kullanıyor. Her çeşit meseleyi akılla çözmek istiyor. Her hüküm ve iddianın peşinde sürükleniyor. Aklın, duyguların emrinde çalışırken kaderi zorlayan her türlü davranışlarından sonra, dini arayış onu bir tarafa bırakıp tekrar insanın içyapısına dönüyor. Kendi kaderimizin sırrını yine kendi içimizde çözebileceğimizin anlaşılması ile dini yaşayışta üçüncü safha başlıyor. Peygamber'in 'Nefsini bilen rabbini de bilir' sözünün apaçık anlaşıldığı üzere bu üçüncü ve son safha da din bir içsel denemeden başka bir şey olmuyor. İbadetlerinde özünü içerisine alan tasavvuf bu içsel denemenin ta kendisidir. O bir kalp terbiyesi ve aşk psikolojisidir.²⁶ Bu ifadelerle Topçu dinin insanı

²⁴ Topçu, **age**, 1998/b, s. 158-162'dan özetlenmiştir.

²⁵ Topçu, **age**, 1998/b, s.163.

²⁶ Topçu, **age**, 1998/b, s.164.

aşama aşama olgunlaştırdığını yüksek bir karaktere sahip olmasını ve yaratılış gayesine ulaşmasını sağladığını ifade etmeye çalışmıştır.

Topçu dinin gerçek gayesine götürebilmesi için şu önerilerde bulunur:

Din eğitimi ile ilgili iki okul olmalıdır. Öncelikle o günkü imam hatip okullarının yerini İslam enstitüleri almalıdır. İslam enstitüleri dört yıllık lise konumunda olmalı derslerinin üçte birini genel psikoloji, tasavvuf ve din psikolojisi, felsefe, kelam, sosyoloji dersleri oluşturmali; üçte birinde tefsir, hadis, fıkıh ve hukuk dersleri ile mitoloji ve dinler tarihi okutulmalıdır. Geri kalan üçte birinde ise Kuran, Arapça ve bir Batı dili öğretilmelidir. İkinci tip dini okul ise ilahiyat fakülteleri olacaktır. Bu fakültelerde, İslam enstitülerinden farklı olarak, birinci zümre derslere en geniş yer verilmelidir. Yani tasavvufu da kapsayan felsefi kültür, bu fakültelerde hâkim rol oynamalıdır.²⁷

Bu görüşleriyle Topçu din eğitimi ile ilgili eğitim veren kurumların öğrencilere dini bilgileri ezberletmek yerine öğrencilerde din ile ilgili bir bilinç oluşturmaya çalışması gerektiğini vurgulamıştır. Böylece bu kişiler dini bilinçli bir şekilde yaşayarak çevrelerine örnek olacaklar ayrıca dini çıkarlarına alet etmeyeceklerdir.

Topçu ilkokul, ortaokul ve liselerde okutulan din derslerini ise manasız bulur. Çünkü bu derslerde öğrencilere dini kuralların öğretildiğini, dini kuralların öğrencilere öğretilmesi ile öğrencilerde dini ruh aşıl原因amayacağını, bunun için dinin diğer kültür derslerinde verilmesi gerektiğini savunur. Ancak bu şekilde genç ruhlar İslami yaşayışı, kaidesi, ahlâkı ve aşkıyla benimseyebilirler.²⁸ Topçu'nun bu ifadelerle dinin bilinçsiz bir şekilde okulda ezberletilmesi anlayışına karşı çıktığı söylenebilir.

Topçu ahlâk eğitimi ile ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunur. Ona göre Şahsiyetin üç unsuru vardır. Bunlar maddî unsur, ruhî unsur ve içtimaî unsurdur. Şahsiyetin maddî unsuru, biyolojik varlık olan vücudumuzdur. Ruhî unsur; duygular, düşünceler, istek ve ideallerle örülen iç varlığımızdır. İçtimaî unsur aile ve cemiyetteki yerimiz, şöhretimiz, başkalarının bize bağışladığı vasıflarımızdır. Önceden sadece maddî şahsiyeti bulunan insan, kendi iç dünyasının yaptığı hamlelerle, kendi kendini yoğurarak ruhî şahsiyetini elde ediyor. Duygular, tasavvurlar, idealler, istekler insana insan olma şahsiyetini kazandırıyor. Ruhî şahsiyet gelişerek kuvvetlendikçe maddi şahsiyet zayıflıyor, eriyor, adeta yok oluyor. Vücut var olduğu halde şahsiyet unsuru olmaktan çıkıyor. Topçu'ya göre bu olgunlaşma insanın insanlaşmasıdır. Bu denemenin sonunda maddi şahsiyetini, mikroplardan kurtaran bir sargı bezi gibi küçülten genç,

²⁷ Topçu, *age*, 1998/b, s.165-166.

²⁸ Topçu, *age*, 1998/b, s.166.

ideallerinin dünyasında yaşamaktan zevk alıyor. Bütün yüksek duygular onda başkalarına çevrilen ahlâk iradesi oluyor.²⁹

Topçu'ya göre genç ruhların okulda yoğrulması geleceğin hayatını hazırlar. Bugünkü okul manevî kudret kaynağı olmaktan çıkmış, sönmüş bir ocaktır. Bunun nedeni ise maddî kültüre okulda daha çok önem verilmesi ve manevî kültürün çok cılız kalmasıdır. Ayrıca bu manevî kültürün sadece bir dersle sınırlandırılmasının yanlış olduğunu ve değişik derslerde manevî kültürün verilmesi gerektiğini savunur.

Topçu çocuğun ilkokula maddî şahsiyetiyle geldiğini, ancak ruhî şahsiyetin bu dönemde kazanıldığını ve bunun da ahlâk öğretimiyle mümkün olduğunu ifade eder. Ruhî şahsiyetin, insanın insan olan yapısını, kalbine uygun olarak işlemesine ahlâk eğitimi der. Ahlâk eğitiminin başında hürmet duygusu gelmektedir. Çünkü hürmet, ibadetin temelidir. Hürmetsiz ve ibadetsiz insanlar birbirine saldırır.³⁰ Topçu'nun bu görüşüne dayanarak ahlâk eğitiminin önemsenmediği toplumlarda insanlar arasında büyük çatışmaların olabileceği söylenebilir. Bugün teknolojik açıdan gelişmiş bazı ülkelerde insanlar arasındaki çatışmalar ahlâki gelişime gerekli önemi vermedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Topçu, hürmetin bir süre sonra merhamete döneceğini ifade eder. Bu merhametten ise hizmet iradesi doğar. Öğretim sürecinde çocuğa merhamet, telkin yoluyla aşılansak ruhî varlığındaki hayvanî ve hoyrat unsurlar ayıklandıktan sonra, ona hizmet ve fedakârlık denemeleri yaptırılmalıdır. Çocuğa her yaşa uygun ölçüde, arkadaşlarına ve başkalarına yardım görevi yüklenmelidir. Bu ödev onda sevgi oluncaya kadar, usanmadan telkinlerde bulunulmalıdır.³¹ Bu ifadelerden Topçunun ahlâki davranışların öğretiminde ezberin değil yaşantının etkili olacağını savunduğu söylenebilir. Çağdaş eğitim anlayışında da duyuşsal becerilerin öğrencilere kazandırılmasında uygun ortamlarda öğrencilerin yaşayarak bu becerileri kazanmalarının daha etkili olacağı vurgulanmaktadır.

Topçu, bizde ahlâk meselesinin ortaya yeni çıktığını, bu meselenin az zamanda yapılan şekil inkılâplarının, millî benliği ortadan kaldırması sonucu oluştuğunu iddia eder. Ona göre bu dönemlerde bazı yöneticilerin millî mukaddesatla alay etmesi ve millî tarihe kin duyan bir zümrenin tarihin Cumhuriyetin ilanıyla başladığını iddia etmeleri ve

²⁹ Topçu, **age**, 1998/b, s.110.

³⁰ Topçu, **age**, 1998/b, s.111.

³¹ Topçu, **age**, 1998/b, s.112.

mübarek ecdadı inkâr etmeleri iflası doğurmuş bugünkü ahlâk problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Topçu ahlâki bunalımın diğer nedenlerinin ise millet bünyesindeki değişikliğin, kötü denen manevi bir varlıktan iyi denen maddi hayata geçmek suretiyle yapılması, insanın hiçbir zaman şahsiyetiyle karşı karşıya getirilememesi, İnsanlara sorumluluk duygusunun aşılanamaması, fedakârlık duygusunun öğretilmemesi ve üst mevkilerde yer alanların otoritelerini zorla yerleştirmeye çalışmaları olarak açıklar.³²

Bu tespitlerden sonra Nurettin Topçu, okulda ahlâk terbiyesinin nasıl verileceğine ilişkin çeşitli çözüm önerilerinde bulunmuştur. Ona göre ahlâk eğitiminde en önemli husus, öğretmenlerin öğrencilere model olmasıdır. Ahlâk terbiyesindeki bir diğer önemli husus ise geleneklerin yeni nesillere aktarılmasıdır. Çünkü bu geleneklerin her birinde tarihin bir kısım ruhu saklıdır. Bu değerlerden habersiz büyüyen çocukların terbiyesi eksik kalır.

Topçu ahlâk eğitiminde ailenin de büyük bir öneme sahip olduğunu ancak bu günkü aile kurumunun bu sorumluluğunu yerine getiremediğini ifade eder. Bunun için okulun devlet adına ailenin rolünü üstlenerek öğrencileri terbiye etmesi gerektiğini ve günümüzde öğretmenlerin öğrenciler üzerinde babadan daha etkili olduklarını savunur. Bu yönüyle öğretmenlere ahlâk eğitiminde de çok büyük sorumluluklar yükler. Ona göre nesli düştüğü bu bataklıktan ancak öğretmenler kurtarabilir. Öğretmenlerin öğrencilere zulüm yapmalarının da öğrencilerin ahlâkî yapısını olumsuz etkilediğini ifade eder. Zülmün ise kötü sözle, gözden düşürmekle, küçük görmekle bir de intikamcı metotlarla not vermekle gerçekleştiğini söyler.³³ Bu ifadelerle Topçu ahlâk eğitiminde model olarak öğrenmenin önemini vurgulamıştır. Öğrencilerin ahlâki gelişimi için evde anne babanın okulda öğretmenin iyi bir model olması gerekir.

Topçuya göre kalbe bağlı bulunan vicdan hükümlerini bu belalardan kurtarmak için öncelikle kalbî terbiye etmek gerekir. Bu terbiyenin kaynağı ise sevgidir. Öğrencilere okul ve öğretmen korkusu yerine okul ve öğretmen sevgisi aşılansak bu sevgi eğitimi gerçekleştirilebilir. Bu kalp terbiyesinin sonunda genç çevresine yük olmak yerine çevresine faydalı bir insan haline gelir.

Topçu bu ahlâk terbiyesinin gerçekleşmesi için programlarda ve okulun yapısında yapılabilecek değişiklikleri ise şöyle ifade eder:³⁴

³² Topçu, **age**, 1998/b, s.169-170.

³³ Topçu, **age**, 1998/b, s.178-180.

³⁴ Topçu, **age**, 1998/b, s.177'den özetlenmiştir.

1. İlk ve ortaokulla liselerin son sınıflarına, pratik ahlâkı esas olarak kabul eden, İslam ve Batı tefekkürünün her ikisiyle beslenen ahlâk dersleri konulmalıdır.

2. İlk öğretmen okullarıyla öğretmen enstitülerine, ferdiyetçi ruhçu ve idealist bir yön verilmesi gerekir.

3. Liselerin çok kollara ayrılması, ilmî kültür bakımından olduğu gibi, fertlere cemiyette özel işler yükleyerek onları mesul edici olmak suretiyle, ahlâk bakımından da Türk gencinin daha mükemmel yetişmesine neden olacaktır.

4. Kız ve erkek öğretiminin terbiyedeki hususiyetlerini ayrı ayrı belirtmek ve kızların terbiyesine daha büyük önem vermek gayesiyle liselerde kız ve erkek öğretiminin ayrılması lazımdır.

5. Millî kültür ve hayatıyla teması ve hayatın her sahasında millete bağlılığı temin etmek üzere, bir zaman için üniversitenin özerkliği kaldırılmalıdır. Bu çalışmalarla millî kaynaklar bulunmalı ve kendimize has şahsiyetimiz yabancı ideallerin esaretinden kurtarılmalıdır.

Mümtaz Turhan'ın din konusu ile ilgili görüşleri ise şöyledir: Turhan, dinin tüm toplumlarda olan bir olgu olduğunu ve bu olgunun her toplumu değişik zamanlarda ve düzeylerde etkisi altına aldığını savunur. Bu nedenle dini inkâr ve ihmal etmenin doğru olmayacağını bu nedenle dini ıslah ve tesir sahasını sınırlandırmak gerektiğini düşünür. Modern bir cemiyette her müessese gibi dinin de ıslahı, fena, menfî tesirlerden kurtulması, onun ilim zihniyetiyle yetişmiş ehil ellere geçmesiyle mümkündür. Şu halde her şeyden evvel din adamı yetiştiren müesseselerin daima ilmi zihniyetin hududu içinde kalmaları, yüksek bir bilgi ve fikir seviyesine kavuşmuş olmaları şarttır.³⁵ Bu görüşleri ile Mümtaz Turhan'ın da Nurettin Topçu gibi dinin ehil insanların denetimi altında bulunmadığını, bir kesimin dini çıkarlarına alet ettiğini ve bunun millete zarar verdiğini düşündüğü söylenebilir. Bu problemin çözümü için de her iki düşünür aynı çözümü önermektedir. Bu çözüm dinin ilim zihniyeti ile yetişmiş gerçek din adamlarının kontrolüne verilmesidir.

Mümtaz Turhan'a göre Ahlâk ise hakiki kıymetler hakkında bir şuur edinmedir. Yani ahlâk bir duyma ve yaşama meselesidir. Hakiki kıymetlerin cazibesini, kötü temayüllere set çeken cemiyet tazyikini, vicdanın sesini duyma ve bu kıymetleri bizzat yaşamadır. Bunların duyulup yaşanabilmesi için ancak muhitte mevcut ve temsil edilmiş olmalarına, fertlerin şuuruna arz edilmiş bulunmalarına hele bilhassa aranmış,

³⁵ Turhan, *age*, 1980, s. 266.

arzulanmış görünmelerine bağlıdır. Tesirli bir ahlâkî terbiye verebilmek için, ya arzu edilen hakiki kıymetlerin hakim olabileceği özel, dışardan gelen olumsuz durumlara kapalı bir mekan meydana getirip burada gençleri, cemiyetteki zararlı eğilimlere karşı gelebilecek bir hale gelinceye kadar tecrit edilmiş bir şekilde hür fakat disiplinli bir hava içinde yetiştirmek veya bu mümkün olmadığı taktirde memleketlerde verilecek ahlâk terbiyesini kuvvetlendirmek üzere cemiyette de aynı hakiki kıymetler üzerinde durmak, bunları teşvik edip geliştirmek, zedelenmelerine mani olmak suretiyle terbiye müesseseleriyle muhit arasında ahenk temin etmek lazımdır.³⁶

Mümtaz Turhan bunun dışında cemiyette yaşanmayan ve hakiki kıymetlerle uyuşmayan sadece ahlâk kaidelerinden oluşan bir listenin öğrencilere ezberletilmesinin ciddi bir ahlâk terbiyesiyle ilgisinin olmadığını savunur. Turhan'a göre o gün okullarda yapılan ahlâk eğitimi sırf adet yerini bulsun diye toplum tarafından yaşanmayan bazı kıymetlerin üzerinde mübalağalı bir şekilde durulması şeklinde gerçekleşmektedir. Turhan bu eğitimin neticesi olarak Goethe'nin dünya da en tehlikeli insan diye tarif ettiği, inkisarı hayale düşmüş, artık hakiki hiçbir şeye inanmak istemeyen idealsiz bir nesil olacağını söyler.³⁷ Bu görüşleriyle ahlâkın öğrenci tarafından benimsenebilmesi için öncelikle bu kuralların cemiyet tarafından benimsenmiş ve yaşanıyor olması gerektiğini savunur. Bu yönüyle ahlâkî davranışların model alma yoluyla öğrenilebileceğini söyler. Topçu da iyi bir ahlâk eğitimi için öncelikle öğretmenlerin öğrencilere model olması gerektiğini savunmuştur. Böylece her iki düşünürde ahlâkî davranışların en etkili model alma yoluyla öğrenilebileceğini vurgulamışlardır.

Ayrıca Turhan, iyi bir ahlâkî terbiye için öncelikle iyi bir din ve estetik eğitimin alınmış olması gerektiğini savunur. Ahlâkî terbiyenin küçük yaşlarda verilen bir din terbiyesi ile maharet ve zevkle aşılınmış bir estetik terbiyede çok kuvvetli ilk yardımcı bulunacağına işaret eder.³⁸ Bu görüşleriyle Turhan Dini eğitimin ahlâkî gelişimin ön koşulu olduğunu savunduğu görülmektedir. Bu görüş Topçu'nun da benimsediği bir görüştür. Topçu da din eğitiminin ahlâk eğitiminin önkoşulu olduğunu, din eğitiminin ahlâk eğitimini olumlu yönde etkileyeceğini ifade etmiştir.

4.3. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'ın Eğitime İlişkin Çözüm Önerileri

Nurettin Topçu ülkenin o gün içinde bulunduğu sıkıntıların en önemli sebebinin eğitim sisteminin bozulması olduğunu savunur. Uyanışın da eğitimle

³⁶ Turhan, **age**, 1980, s. 262.

³⁷ Turhan, **age**, 1980, s. 263.

³⁸ Turhan, **age**, 1980, s. 263.

gerçekleşebileceğini söyler. Kurtuluşun anahtarını ise şöyle açıklar: “Uzviyetten ilme, ilimden felsefeye, felsefeden sanata ve ahlâka ve nihayet dine yükselmemiz lazımdır. Böyle adım adım yürüyüş hasta, hem de şaşkın bir nesli Allaha götüren yolda yeniden canlandırılabilir. Bu iş bir maarif işidir ve bir neslin kurtuluşunu ancak maarifinin yükselmesinde aramak lazımdır.”³⁹ Bu ifadelerle Topçu insanın bir canlı olması nedeniyle diğer tüm varlıklarla aynı özelliklere sahip olduğunu, insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliğin eğitim alarak sırasıyla ilme, felsefeye, sanata, ahlaka ve en son dine yükselmesi olarak ifade eder. Bu adım adım yükseliş insanı diğer varlıklardan ayırarak yaratılış gayesine ulaştırır.

Topçu, milletimizin kurtuluşunun millî mektebin yeniden kurulmasıyla gerçekleşebileceğini savunur. Millî mektebin dört duvarının ders, talebe, muallim ve mektep binası olduğunu söyler. Bu dört duvar hakkındaki görüşlerini de şöyle açıklar:

Ders okutmak hakikatler peşinde koşmak için başlı başına bir gayedir. Ayrıca ders öğretiminde Türk dilinin kullanılması gerektiğini ve öğretim sürecinde dış dünyadan başlanması gerektiğini, dış dünyadaki bütün varlıklar öğrenildikten sonra bunlardan hareketle insanın işlenmesi gerektiğini millî kültürün bu şekilde oluşabileceğini savunur. İlköğretimin gayesinin kalbin terbiyesi, orta öğretimin gayesinin aklın terbiyesi ve yüksek öğretimin gayesinin ise uzmanlaşma olduğunu ifade eder. Bu nedenle ilkokulda öğrencinin kalbi temiz bir maya ile yoğrulmalıdır. Bu maya için öğrenciye dinî telkinlerde bulunulmalı ve geçmişimize ait övünülecek bilgiler öğrencilere öğretilmelidir. İlkokulda dindeki aşk ideali damla damla çocuğun kalbine aşılanmalıdır. Bu aşk idealiyle birlikte öğrenciye, hakikatlerin sevgisi, hayatın ve başkalarının sevgisi, kendi ruh hayatını yaşamak sevgisi gibi değerler kazandırılmalıdır. Ortaokul ve lisede aklın terbiyesi için doğu medeniyetinden ve Batı medeniyetinden örneklerle metotlu düşünme öğrencilere öğretilmelidir. Ancak ilim zihniyetinde ve sanatların üslûbunda milletin ruhu hâkim kılınmalıdır. Liseler, ilk sınıflardan başlayarak ileride yüksek öğretimin ihtisasına hazırlık yapacak bölümlere ayrılmalıdır.⁴⁰ Bu görüşlerinden yola çıkarak Topçu’nun eğitim sisteminde görmüş olduğu en büyük eksikliklerden birinin öğretim kademelerinin amaçlarının açık bir şekilde belirtilmemiş olması olduğu söylenebilir. Öğretim sürecinde okutulan derslerin amaçlarına ulaşabilmesi için öncelikle bu derslerin okutulduğu öğretim kademesinin amaçları

³⁹ Topçu, *age*, 1998/b, s.26.

⁴⁰ Topçu, *age*, 1998/b, s.100-101’den özetlenmiştir.

açıkça belirtilmeli ve derslerin amaçları da öğretim kademesinin amacına uygun olarak belirlenmelidir.

Topçu İlkokul ortaokul ve lise sınıflarında çocuğun ruhunu hakikat idealine kavuşturucu aşktan ibaret olan enerjiyi harekete geçirecek en güzel vasıtanın musiki olduğunu savunur. Bunun için bütün ilk ve orta öğretim yapan okullarda sabahları derse başlamazdan önce, kısa bir zaman için bütün talebeye, insan ruhunu yüceltecek musiki dinletilmeli, sınıflara, ruhlar böyle ilâhî iksir ile yıkanıp temizlendikten sonra girilmelidir.⁴¹ Bu ifadelerden Topçu'nun musiki ile öğrencilerin psikolojik olarak derse hazırlanmasının verimi arttıracığını savunduğu söylenebilir. Böylece öğretim sürecinde örtük programın etkisini vurguladığı ifade edilebilir. Örtük program; okullarda uygulanan resmî programlarda belirtilen amaç ve etkinliklerin dışında öğrenme-öğretme süreci içerisinde ortaya çıkan bilgi, düşünce, uygulamalar ve bu uygulamalar sonucunda öğrencilerin kazandıkları özelliklerdir.⁴² Bu kapsamda okul iklimi resmî programlar dışında öğretimi etkilediği için örtük program kapsamında değerlendirilebilir. Topçu'nun bu ifadelerinden musiki ile okul iklimini olumlu hale getirerek öğrencileri öğretim için uygun hale getirmeyi amaçladığı söylenebilir.

Topçu öğrenciyi hakikatler peşinde koşmayı meslek edinen insan olarak tanımlar. Öğrencinin gayesinin manevî olgunlaşma olması gerektiğini, okulların diploma müşterisi ve geleceğin mevki dilencisi olmaması gerektiğini söyler. Öğrencinin diğer insanlara örnek olması gerektiğini savunur. Topçu'ya göre öğrencinin davranışları her yerde kendisine ve mesleğine karşı hürmet uyandıracak şekilde olmalıdır. Ona göre öğrenci, halkın girdiği her yere girmemeli, halk gibi konuşmamalı, avare insanlar gibi yürümemelidir. Bir şehrin maddî zabıtası polis teşkilâtı olduğu gibi, manevî zabıtası da din adamlarının hemen yanında yer alan öğrenci zümresi olmalıdır.⁴³ Böylece Topçu'nun manevi kalkınmada öğrenciye çok büyük bir misyon yüklediği söylenebilir. Öğrenci toplumun manevi kalkınmasına katkıda bulunmalıdır.

Topçu, öğretmenliği eğitim davasının yapıcı ve en esaslı unsuru olarak görür ve öğretmenliğin bir meslek olması gerektiğini ifade eder. Bugünkü öğretmenlerin çok değişik kaynaklardan yetiştirildiğini öncelikle bu sorunun giderilmesi gerektiğini söyler. Muallimlerin ilim ve irfan seviyelerinin yükseltilmesi gerektiğini ifade eder. Muallimlerim ilim ve irfan seviyelerinin yükseltilebilmesi için de orta öğretimde

⁴¹ Topçu, *age*, 1998/b, s.100.

⁴² Gözütok, *age*, s.52.

⁴³ Topçu, *age*, 1998/b, s.102.

sınavların, öğretmen elinden alınarak o dersi okutmamış, yabancı heyetlere verilmesi gerektiğini söyler. Bu uygulama hem orta öğretimin ciddileşmesine sebep olacak, hem de öğretmenlerin daima okuyup ilimde ilerlemeğe mecbur olduklarını kendilerine hatırlatacak ve onları daha iyi yetiştirmeye zorlayacaktır.⁴⁴ Bu öneride Topçu'nun sınavların bu dersi daha önce hiç okutmamış yabancı heyetler tarafından yapılmasını istemesi diğer görüşleri ile çelişmektedir. Çünkü Topçunun tüm fikirlerinde bir yabancı karşıtlığı söz konusudur. Ayrıca bu dersi daha önce okutmamış, bu alanda tecrübesiz heyetlerin öğrencilerin öğrenme eksiklerini doğru bir şekilde belirlemeleri zordur. Ancak sınavların öğretmenin elinden alınarak başka bir komisyona verilmesinin öğretimdeki kaliteyi yükseltebileceği söylenebilir. Çünkü bu uygulama öğretmenin denetim altına alınmasını ve daha iyi çalışmasını sağlayacaktır.

Topçu muallimlerin seviyelerinin yükseltilmesi için liselerin en iyi mezunlarının Avrupa üniversitelerinde sıkı disiplinli şartlar altında altı, sekiz veya on yıllık öğrenime tâbi tutulması gerektiğini düşünür. Ona göre üniversite mezunlarını doğrudan doğruya öğretmen kadrosuna almak hatalıdır. Lisanstan sonra öğretmen olmak için bir imtihanı da vermenin şart koşulması lâzımdır. Bu imtihanda, kendi ilim dalına ait bir yabancı dilde yazılı eserleri okuyup anlama kabiliyeti ile tenkit ve araştırma yetilerinde olgunluk arayan ilim zihniyeti yoklanmalıdır.⁴⁵ Bu öneri de öğretmenlerin verimini arttırabilecek bir öneridir. Çünkü öğrencilerden bazıları farklı nedenlerle lisans eğitiminde öğretmenlik için yeterli seviyeye gelememektedirler. Bu kişiler öğretmen olduklarında öğrencilerini de tenkit ve araştırma yetilerinden uzak ezberci bir zihniyetle yetiştirmektedirler. Bu da eğitim kalitesini düşürmektedir.

Topçu ilim mabedinin dördüncü duvarı olan okulların ise kutsal çatısı altında siyasete asla yer vermeyen, öğretmenin ilmi ve ahlâkî otoritesinden başka hiçbir otorite tanımayan ruhları huzur içinde birleştirici disiplinin barındığı yer olması gerektiğini söyler. Ayrıca bu mektepte bazı dersleri takip etmesi için öğrenciler zorlanmamalı, kendi öğretmenini ve derslerini kendisi seçebilmelidir.⁴⁶ Bu ifadelerle Topçu okullarda öğretim için uygun ortam oluşturulması gerektiğini ifade eder. Bu ifadeleriyle yine örtük programın etkisini vurgular. Ayrıca öğrencilerin istemedikleri dersi almaları konusunda zorlanmaması öğrencilerin özgürlüğünü arttırarak öğretime daha etkin

⁴⁴ Topçu, **age**, 1998/b, s.102.

⁴⁵ Topçu, **age**, 1998/b, s.102.

⁴⁶ Topçu, **age**, 1998/b, s.103.

katılmalarını, öğretmenlerini kendilerinin seçmeleri ise öğretmenlerin kendini daha iyi yetiştirmelerini sağlayacaktır.

Topçu temel duvarlarını bu şekilde açıkladığı mektebin bize ilimle dinin bir emaneti olacağını ve bu mektebin, çocuklarına göstereceği yolun Allah'ın yolu olacağını savunur. Ayrıca öğrencilerimizin Avrupalılar gibi makine aşığı değil ruh ve vicdan aşığı olabilmeleri için Avrupa'dan alınan metotların da değiştirilmesi gerektiğini düşünür. Geçen dönemlerde medreseden kurtulmak için yabancı ülkelerin Eğitim sistemlerinin taklit edildiğini ve öğrencilere anlamını bile bilmedikleri birçok şeyin ezberletildiğini ve bu metodun bizi değerlerimizden kopardığını söyler. Ancak birçok ülkenin eski programlarına geri dönmesi bu metotların yanlışlıklarını ispatlamıştır.⁴⁷ Bu ifadelerle Topçu kurtuluşumuz için ruh ve ahlâk kaynağımızı keşfetmemize yarayacak metotlar bulunması gerektiğini ifade eder. Bu metotlarla öğretim yapılarak ideal olan yola ulaşılabileceğini savunur.

Topçu kızların eğitilmesine önem verilmesini, bunun ise ilk sınıftan başlayarak uzmanlık bölümlerine ayrılmış bir orta öğretimle temin edilebileceğini ve kızların öğretiminde kalbin terbiyesine büyük önem verilmesi gerektiğini, bu terbiyenin temeli olarak da din ve sanatın alınmasının uygun olacağını ifade eder.⁴⁸ Böylece Topçu'nun kızların okumasını desteklediği ancak kızların eğitiminin hayata atılmaktan çok din ve sanat alanında gerçekleştirilerek kalbin terbiyesinin sağlanması gerektiğini düşündüğü anlaşılır.

Topçu, dilde, dinde, sanatta ve devlette büyük varlığımızın sönükleştiğini ve milleti bu sönükleşmeden kurtarabilecek tek gücün eğitimde olduğunu iddia eder. Bu durumdan kurtulmak için ise ilkokulundan üniversitesine kadar bütün basamaklarında bin yıllık millet iradesiyle bin dört yüzyıllık millet karakterinin yaşatılacağı yepyeni bir eğitimin kurulması gerektiğini savunur.⁴⁹ Bu ifadelerle Topçu'nun kültürel değerlerin yaşatılacağı bir eğitim sistemi arzuladığı görülmektedir.

Topçu bu konuda yapılacak yeniliklerin ilk adımının ise imamlık görevinin köy öğretmenliği ile birleştirilmesi olması gerektiğini ifade eder. Çünkü o günkü din adamları halkın ahlâkını temizlemek hususunda üzerine düşen görevleri yapmamaktadır. Bu iki görevin birleştirilmesi ile hem para ile ibadet faciasına son verilecek ve peygamber devrine dönülecek, hem de köy öğretmeni olan genç ibadetten

⁴⁷ Topçu, **age**, 1998/b, s.104.

⁴⁸ Topçu, **age**, 1998/b, s.89.

⁴⁹ Topçu, **age**, 1998/b, s.34.

kaçmamayı öğrenecek ve yetiştirdiği çocuklara bu yolda örnek olabilecektir. İmamlık mesleği ile öğretmenlik mesleğinin birleşmesi için ise imam hatip okulları öğretmen okullarıyla birleştirilmelidir. Böylece bu okullardan mezun olanlar öğretmenlik ve imamlığı bir arada yürütebileceklerdir.⁵⁰ Böylece kültürel değerlere dönmek hususunda ilk adım atılmış olacaktır. Çünkü para ile ibadet kültürel değerlere aykırı bir durumdur. Ayrıca bu projeyle köylerde imam ve öğretmen arasındaki çatışma ortadan kaldırılarak otorite teke indirilmiş olacaktır.

Mümtaz Turhan ise kalkınmanın ilim yoluyla gerçekleşebileceğini savunur. İlim, teknik ve eğitim sistemi kalkınmanın en temel unsurlarıdır. Bu itibarla geri kalmış bir memleket bir an önce ilerlemek ve gelişmek istiyorsa, her şeyden önce toplumsal yapıyı kuvvetlendirecek çarelere başvurması ve bilhassa ilim ve teknikte ilerlemesi şarttır. Toplumsal yapının kuvvetlenmesi ve ilim ve teknikte ilerleyebilmesi için ise öncelikle toplumsal sorunlarını çok iyi tespit etmeli, bu problemleri çok iyi analiz edecek ve çözebilecek birinci sınıf ilim ve teknik adamlarından oluşturulmuş bir uzman kadro ile aynı tarzda ilim zihniyeti ile yetişmiş bir siyasî ve idari zümreye sahip olmalıdır. Hele toplumsal gelişmeyi destekleyen etkili bir eğitim sisteminden mahrum bulunuyorsa kalkınması mümkün değildir. Bu nedenle Turhan'ın da Topçu gibi gelişmenin eğitimle olabileceğini savunduğu söylenebilir. Bir toplumun refah seviyesini yükselten ya da toplumun geri kalmasına neden olan en önemli unsur eğitimidir. Bu görüş aslında sadece Topçu ve Turhan'ın ortak görüşü değildir. Birçok ünlü düşünür de Toplumsal gelişmenin eğitim ile gerçekleşebileceğini savunmuştur.

Mümtaz Turhan'a göre kalkınma davası, plan ve teşkilata sahip olma davası değildir. Çünkü plan ve teşkilatın varlığı tek başına hiçbir şey ifade etmez. Kalkınma davası mükemmel planlar ve teşkilatlar oluşturabilecek medeni bir topluluk oluşturabilmek ve bu teşkilatın bütün gereklerini yerine getirebilen ona göre yetiştirilmiş bilgili ve tecrübeli insan yetiştirme davasıdır.⁵¹ Bu insanlar ise iyi bir eğitim sistemi ile sağlanabilir. Kalkınmanın gerçekleşebilmesi için öncelikle kaliteli bireyler yetiştirilmesi görüşü Topçu tarafından da savunulan bir görüştür.

Turhan'ın gerek kültür, teknik ve sanayi merkezleri projesinin gerçekleşmesinde, gerek köyün manevi kalkınmasında büyük rol oynayacağına inandığı önemli bir proje ise ilahiyat liselerinin açılmasıdır. İlahiyat liseleri, lise seviyesinde olan fakat programında dini bilgiler bulunan okullardır. Amacı köye hem öğretmen, hem din

⁵⁰ Topçu, age, 2007, s.264.

⁵¹ İlhan, age, 1969, s.12.

adamı kimliğinde insanlar yetiştirmektir. Turhan köylerde bu kimlikte bir öğretmenin görev yapmasının öğretmen hoca ikililiğini ortadan kaldıracağını düşünür. Köylüler böyle bir öğretmeni kendilerine daha yakın görecekler, onunla kaynaşacaklardır. Köylülerin öğretmeni sevmesi, sevip güvenmesi onun her bakımdan etkili olmasını sağlayacaktır.⁵² İmam öğretmen projesi Topçu ve Turhan'ın ortak projesi olarak düşünülebilir. Topçu öğretmen okullarıyla imam hatip okullarının birleştirilmesi ile köyde hem öğretmen hem imam olarak görev yapacak kişilerin yetiştirilmesi gerektiğini söyler. Turhan ise ilahiyat liseleri ile bu kişileri yetiştirmeyi uygun görür. Her iki düşünür de bu projeye köylü ile öğretmenlerin daha iyi kaynaşabileceğini böylece eğitimin kalitesinin artırılabilceğini savunmuşlardır.

Turhan, ülkenin kalkınabilmesi için iki esaslı bir tedbir önerir. Bunlardan ilki; Avrupa'ya külliyetli miktarda, çok iyi seçilmiş talebeler göndermek, İkincisi ise araştırma enstitüleri açmaktır. Turhan'a göre bu reformlar birbirlerini tamamlayan reformlardır. Avrupa'da yetişmiş âlimlerin bir kısmı bu araştırma enstitülerinde çalışarak ilim üretecekler, bir kısmı ise lise ve üniversitelerde hocalık yaparak öğrenci yetiştireceklerdir.⁵³ Nurettin Topçu benzer bir bakış açısıyla öğretmenlerimizin kalitesinin yükseltilebilmesi için zeki öğrencilerin Avrupa'ya gönderilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu yönüyle Avrupa'ya öğrenci gönderme fikri hem Nurettin Topçu hem de Mümtaz Turhan tarafından benimsenen bir görüştür. Bu görüşlerinden yola çıkarak her iki aydının da Avrupa'nın teknik olarak bizden ileri seviyede olduğunu kabul ettikleri söylenebilir.

Mümtaz Turhan bu projesinin ekonomik giderlerinin karşılanabilmesi için ilk okuma yazmaya ayrılan bütçenin üniversitelere devredilmesi ve halkın eğitim için devlete maddi katkıda bulunması gerektiğini düşünür. Bu amaçla devlet bütün millî teşekkülleri, bilhassa zenginleri ve umumiyetle halkı bu ilim müesseselerine yardıma teşvik etmelidir. Bu görüşüne İngilteredeki Wales (Gal) Üniversitesini örnek gösterir. Bu üniversitenin Galliler'in Cüz'i yardımıyla meydana geldiğini söyler. Hugh Owen isminde bir zatın evden eve kiliseden kiliseye giderek topladığı paralarla yaptırılan bu ilim müessesesiyle bugün bütün Gal halkı iftihar etmektedir.⁵⁴ Ancak bu görüşe Nurettin Topçu'nun katılması mümkün değildir. Çünkü Topçu para işleri ile eğitim

⁵² Özakpınar, *age*, 1997, s. 189.

⁵³ Turhan, *age*, 1980, s. 114.

⁵⁴ Mümtaz Turhan, Üniversite Vazifeleri II, *Türk Yurdu Dergisi*, 1956, S.255, s. 733-734.

işlerinin karıştırılmasının kesinlikle yanlış olduğunu bu durumun öğretmenin ve öğrencinin özgürlüğünü zedeleyeceğini savunmaktadır.

Mümtaz Turhan'a göre altı sınıflı bir ilkokulla memleketin ihtiyaçlarına göre sınırlı sayıda kurulacak altı sınıflı bir lise, öğretim sisteminin temelini oluşturmalıdır. İlerde ilk mektebi sekiz sınıfa çıkarıp liseyi dörde indirmek mümkündür. Fakat maarif sisteminin omurga kemiğini teşkil eden bu teşkilatta mutlaka yüksek vasıflı öğretmenler görev almalı, profesyonel araç gereçler kullanılmalı ve nitelikli bir eğitim verilmelidir. Lise sayısının ise akademik kariyer yapacak ve yüksek öğretime ihtiyaç duyan mesleklerle yönelecek bireylerin sayısına göre düzenlenmesi gerekir. Fakat hiçbir şekilde bunların sayısının gelişigüzel çoğaltılmasına ve seviyelerinin düşürülmesine müsaade edilmemelidir. Sonra bu liselere alınacak talebeler mutlaka umumi zekâ testlerine tabi tutulmalı ve bu hususta çok titiz davranılmalıdır. Ancak fitri istidat ve zekâları müsait olanlar bu liselere kabul edilmelidir.⁵⁵ Bu ifadelerle Turhan'ın bireyin gelişiminde kalıtımın etkisini daha önemli gördüğü ve bu yönüyle geleneksel eğitim anlayışına yaklaştığı savunulabilir. Ayrıca liselere fitri istidat ve kabiliyetleri uygun olmayanların alınmaması gerektiği görüşünün ise millî eğitimin temel ilkelerinden 'Eğitim hakkı'na aykırı olduğu savunulabilir. Çünkü bu ilkeye göre ilköğretim her Türk vatandaşına zorunludur. Devlet okullarında parasızdır. İlerleyen eğitim kurumlarından kişiler ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda yararlanır. Ancak bu dönemde eğitim kurumlarının tüm eğitimcileri eğitmek için yeterli olmadığından dolayı Turhan'ın böyle bir düşünceyi benimsediği söylenebilir.

Turhan'a göre mevcut bütün ortaokullar, mahalli ihtiyaçlara göre meslek ve teknik okullar haline getirilmelidir. Başlangıçta bu mektepler de esas itibarıyla iki şubeye ayrılabilir. A şubeleri liselere girmek isteyen talebelere tahsis edilir. Bu kısma girecek talebeler tamamıyla lise müfredatına uygun düşecek bir tarzda test imtihanlarına tabii tutularak alınır ve onlar gibi yetiştirilir. B şubeleri ise muhtelif meslek ve teknik dallarını içeren, kendi çapında küçük birer politeknik şeklinde teşkilatlandırılmalıdır. Yani öğrencilere teori ve uygulama bir arada verilmelidir. Bunlar 3 ay ile 3 yıl arasında değişen kurslar şeklinde düzenlenmelidir. Böylece mektepler tüm vatandaşlara açık olmalı ve vatandaşların tüm ihtiyaçlarını giderecek şekilde düzenlenmelidir.⁵⁶ Böylece Turhan'ın ortaokulda lise ve üniversiteye gidemeyeceklerin teknik eğitime yönlendirilmeleri gerektiğini savunduğu ve bunun sonucunda bu kişilerin bir meslek

⁵⁵ Turhan, **age**, 1980, s. 117.

⁵⁶ Turhan, **age**, 1980, s. 118.

sahibi olarak topluma yararlı birer birey olmalarını amaçlandığı söylenebilir. Bu gün öğrencilerimizin düz liselere yığılmaları sonucu üniversite kapılarında birikmeleri, hatta üniversiteyi bitirdikten sonra iş bulamamaları düşünüldüğünde Turhan'ın bu görüşünün ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Mümtaz Turhan, köy kalkınmasının sağlanabilmesi için kültür tesisleri kurulmasını önerir. Bu tesisler kırk köyün tam merkezine kurulmalı ve içerisinde değişik kültür merkezleri bulunmalıdır. Bu kültür tesislerinde:

1. Köylünün ileri bir teknik seviyede üretim yapmasına yarayacak her nevi malzeme ve vasıtayı satan bir satış deposu,
2. Köylünün aletlerini tamir edebileceği bir atölye ya da tamirhane,
3. Mahalli hammaddeleri işleyecek bir sanayi kolu,
4. Bu kırk köyden okulu bulunmayanların çocuklarını yetiştirmek üzere altı sınıflı, yatılı ve gündüzlü olmak üzere bir bölge ilkokulu,
5. Bu okuldan mezun olanları istidat ve kabiliyetlerine göre yetiştirmek üzere orta mektep seviyesinde muhtelif teknik ve meslek okullarını ihtiva eden bir politeknik okulu,
6. İçtimai kültürel faaliyetlere sahne olacak bir halk salonu ve zengin bir kütüphane,
7. Mahallin sağlık ihtiyaçlarını temin edecek bir dispanser veya küçük bir hastane,
8. Bu teknik sanayi merkezi civarında kurulacak suni bir orman bulunmalıdır.⁵⁷

Mümtaz Turhan'ın bu kültür merkezleriyle köylünün Ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasını amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu kültür merkezleri sayesinde köylü şehre gitme ihtiyacı hissetmeyecek, köyler boşalmayacaktır. Bu gün köyden kente göçün ülkenin en önemli sosyal sorunlarından biri olduğu düşünüldüğünde Turhan'ın bu sorunu önceden gördüğü ve bu sorunun ortaya çıkmasını engellemek için çok önceden çözüm ürettiği söylenebilir.

Turhan, memleketin kalkınmasındaki en büyük sorunlardan birinin ülkenin hedeflerinin belirgin olmaması olduğu görüşündedir. Ona göre hedefsiz gayesiz bir sistem içinde umumi tahsil modasına tabi tutularak yetiştirilen bir münevver kütlesi memleket kalkınmasının bir sebebi değil onun iktisaden yıkılmasının bir nedeni olacaktır.⁵⁸ O'na göre ülkenin en önemli sorunu aydınların amaçsız bir şekilde

⁵⁷ Turhan, **age**, 1980, s. 182-184'den özetlenmiştir.

⁵⁸ Turhan, **age**, 1980, s. 223.

Avrupa'yı taklit modasına kapılmalarıdır. Bu milletin değerleriyle bağlarının kopmasına neden olmuştur.

Turhan'a göre çağdaşlaşma yolunda yapılan en büyük yanlışlardan biri sistem olarak özelliklerini kaybetmiş, genel amaç ve prensiplerden yoksun bir teşkilatın şu veya bu kısmında ıslah yapmakla bütün sistemin düzeltilebileceği kanaat ve inancıdır. Ancak eğer sistem bir bütün olarak alınamayacak derecede düzenden, gaye ve hedeften mahrum ise onu teşkil eden kısımlardan herhangi birisinin de amaç ve rolünü tayin etmek mümkün olmayacaktır. Bu durum sistemin herhangi bir kısmında yapılacak bir değişiklik veya ıslahatın ancak bütün sistem göz önünde tutularak yapılabileceği zarureti ortaya koymaktadır.⁵⁹ Turhan bu görüşleriyle yabancı ülkelerin yapımıza uygun sistemlerinin topyekûn alınması ve yapılacak ıslahatlarda tüm sistemin göz önüne alınması şartıyla kullanılabileceğini savunmaktadır. Ancak Nurettin Topçu hiçbir şekilde yabancı ülkelerde kullanılan bir sistemin ülkemizde kullanılamayacağını, sistemlerin öz değerlerimizden yola çıkarak şartlarımıza uygun olarak bizim tarafımızdan geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Turhan'a göre bugün Avrupa ve Amerika eğitim sistemlerinin ülkede aynen uygulanması mümkün değildir. Yenileşme faaliyetinde eski reddedilmemeli yeni eskinin üzerine inşa edilmelidir. Bir toplumun eskisi ne kadar zengin ise onun üzerine inşa edilen yenisi de o kadar zengin olur. Eskiye reddederek yenileşme yapılamaz.⁶⁰ Turhan'ın bu görüşleri Topçunun görüşleriyle örtüşmektedir. Çünkü Topçu da daha önceki nesillerin bize bıraktığı değerlerin yok sayılmasına şiddetle karşı çıkar. Millî eğitim sisteminin bu değerler üzerine inşa edilmesi gerektiğini savunur. Dışardan alınacak sistemleri ise reddeder.

Turhan'a göre toplumsal terbiyenin amacının da evvela bu günkü medeniyet şartlarına uygun kendi öz ve hakiki kıymetlerimizin yardımıyla yeni bir nizam, yeni bir kıymet ölçüsü ve kıymetler sistemiyle bize has bir kültür ve medeniyet meydana getirmek; sonra bunu yeni ve eski nesillere benimsetmeye, mal etmeğe çalışmak olduğunu açıklar.⁶¹ Bu görüşleriyle de Turhan'ın eskiye reddetmeden modernleşmeyi savunduğu anlaşılmaktadır.

Mümtaz Turhan'a göre mademki öncelikle memleketin hakiki ihtiyacı olan insanlardan ve ilim müesseselerinden mahrum bulunuluyor o halde her şeyden evvel

⁵⁹ Turhan, **age**, 1980, s. 22.

⁶⁰ Turhan, **age**, 1980, s. 251.

⁶¹ Turhan, **age**, 1980, s. 258.

bunlar yetiştirilmeye çalışılmalıdır. Bunun için de yapılması gerekenler, Avrupa'ya külliyetli miktarda, çok iyi seçilmiş talebeler göndermek ve araştırma enstitüleri açmaktır. Ancak bu çözüm önerileri garplılaşıma kadar eski önerilerdir. III. Selimden itibaren Avrupa'ya öğrenci gönderilmektedir. Ancak bu girişimler sonuç vermemiştir. Turhan bu girişimlerin sonuç vermeyişinin nedenlerini şöyle açıklar:

“Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin ülkeye neler getireceğini bilmeyişimiz bu teşebbüsün gaye ve hedefini doğru bir şekilde tayin etmemize mani olmuştur. Bu hedefsizlik nedeniyle talebenin oradaki tahsilleri nizamsız ve kontrolsüz gerçekleşmiş, gönderilen talebelerden ancak çok cüzi bir kısmı tahsil etmiş, bunlara da ülkeye döndükten sonra kendilerini geliştirebilecekleri ortamlar sağlanamamıştır.”⁶²

Turhan'a göre Avrupa'ya öğrenci gönderme tedbirine, daha planlı bir şekilde yukarıda sayılan hatalardan ayıklanmış olarak yeniden başvurmaktan başka çare yoktur. Bunun için gönderilecek talebenin her şeyden evvel ilmi bir şekilde çok iyi seçilmiş olması, bunların sayısının her sene memleketin çıkarabileceği miktarın azamisini teşkil etmesi, orada herhangi bir ilim şubesinde milletlerarası bir kıymet oluncaya, bilhassa tahsil ettikleri memleketlerdeki meslektaşlarının seviyesine çıkıncaya kadar bırakılması; bu hususta kendilerine rehberlik ve gerekirse onları kontrol ve teftiş edecek, muhtelif ilim sahalarına ait mütehassıslardan, aynı memlekette evvelce tahsil etmiş ilim adamlarından oluşan heyetlerin teşkil edilmesi ve nihayet bu şekilde yetişmiş olan talebelere, döndüklerinde çalışabilecekleri araştırmalarda bulunabilecekleri müsait bir zemin hazırlanması, bu maksatla araştırma enstitülerinin açılması gerekir.

Turhan'a göre araştırma enstitüleri kurma fikri Avrupa'ya öğrenci gönderme fikrini tamamlamak üzere onunla bir bütün teşkil eder. Bu araştırma enstitülerinin ana hedefi ise, memlekette ilmi ve fikri faaliyeti meydana getirmek için muhtaç olduğumuz elemanlarla bunların çalışabileceği muhiti temin etmek hazırlamak ve böylece hakiki garplaşmaya yol açmaktır.⁶³ Araştırma enstitüleri fikrine Nurettin Topçu'da rastlanamamıştır. Ancak Turhan'ın ifade ettiği gibi Avrupa'ya giden öğrencilerin döndükten sonra da ilimle meşgul olabilmeleri ve kendilerini geliştirmeleri için bu kurumlar gereklidir.

Bu enstitülere ise memlekette tek tük yetişmiş ilim ve fikir adamları ve Avrupa'ya gönderilen ve iyi yetişmiş olarak dönen gençler alınacaktır. Her sene lise

⁶² Turhan, *age*, 1980, s. 297-298.

⁶³ Turhan, *age*, 1980, s. 300.

mezunları arasında yapılan imtihanla bu öğrenciler seçilerek Avrupa ülkelerine gönderilecek, 8-10 sene tahsil görüp o alanda alim düzeyine ulaştıktan sonra ülkeye dönerek bu araştırma enstitülerinde öğrendiklerini uygulayacaklardır. Ayrıca bizim genç âlimlerimize yol göstermeleri için buralarda 3-5 yabancı âlim de çalıştırılabilecektir.⁶⁴

Yurt dışına eğitim amacıyla gönderilenlerin diğer kısmı ise liselere ve muallim mekteplerine öğretmen olarak atanacak bu görevde çalışmak istemeyenler ise başta millî eğitim bakanlığında olmak üzere devlet teşkilatlarında idari hizmetlerde kullanılacaklardır.⁶⁵ Turhan'ın Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin Araştırma enstitülerinde ve eğitimde kullanılmalarını istemesi, ülkenin kalkınmasının bilimsel faaliyetler ve eğitim ile gerçekleşebileceğine dair inancını göstermektedir.

Mümtaz Turhan siyasî icaplar, içtimai temayüller ne olursa olsun şarkta yeni bir üniversite kurmanın, mevcut şartlar içinde imkânsız ve faydasız hatta zararlı bir teşebbüs olacağını savunur. Ona göre elde bulunan imkânlar ancak bir üniversiteye yetebilecek iken Ankara üniversitesi kurulmuş, bu yüzden birçok ilmin kürsüleri boş kalmıştır. Bu duruma çözüm bulunmadan bir başka üniversitenin açılması uygun değildir.⁶⁶ Bu görüşü de Turhan'ın nicelikten çok niteliğe önem verdiğinin göstergesidir.

Mümtaz Turhan'a göre bu dönemde yapılan en büyük yanlışlardan biri sadece ilk tahsille batı medeniyetine girileceğinin zannedilmesidir. Bunlar ancak ilmin başlangıcı ve ona giden yollardır. Hedefe yetişmedikçe bu yolun herhangi bir merhalesinde bulunmuş olmanın bir kıymeti yoktur.⁶⁷ Turhan'a göre ilmin hedefi bilim zihniyetidir. İlim zihniyetine sahip olunmadıktan sonra okuma yazma oranını artırmanın bir anlamı yoktur. Bir diğer yanlış ise Ana şartlara riayet etmeden zaruri tedbirleri almadan, sihrin kudretine inanıyormuş gibi, asırların geri bırakmış olduğu bir memleketin çok kısa bir sürede kalkındırılacağına inanılmasıdır. Bu konudaki görüşleri şöyledir: “Eğer Türkiye’yi kısa bir zamanda hakiki olarak kalkındırmak istiyorsak ilim ve ihtisasa dayanan toplumsal bir kalkınma planı çerçevesinde sistemli, devamlı bir şekilde hareket etmek mecburiyetindeyiz. Zira Türkiye’nin hakiki ve devamlı kalkınması ancak bunun gibi uzun, sürekli ve sistemli bir çalışma neticesinde gerçekleşebilir.”⁶⁸ Böylece Turhan

⁶⁴ Turhan, **age**, 1980, s. 303.

⁶⁵ Turhan, **age**, 1980, s. 304.

⁶⁶ Turhan, **age**, 1980, s. 308.

⁶⁷ Turhan, **age**, 1980, s. 577.

⁶⁸ Turhan, **age**, 1980, s. 578.

ülkenin kalkınmasının ancak uzun süreli planlar ve programla gerçekleşebileceğini savunmaktadır.

4.4. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'ın Öğretim Kademelerine İlişkin Çözüm Önerileri

4.4.1. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre İlköğretim

Nurettin Topçu ilköğretimin ana gayesinin kalbin terbiyesi olduğunu bu terbiye için ise öğrencilerin kalbine küçük yaştan başlayarak merhamet aşısının yapılması gerektiğini daha sonra cemaat sevgisinin ve sorumluluk duygusunun aşılması gerektiğini savunur. Ancak bugünkü ilköğretim sisteminde öğrencilere bu duyguların verilmediğini ve çocuğun bütün his ve ruh gıdasından mahrum kaldığı için sapıklıklara düştüğünü, zalim olduğunu menfaat makinesi haline geldiğini ifade eder. Bu sahadaki en büyük boşluğu din derslerinin doldurabileceğini ancak din derslerinin de bu amaca hizmet etmediğini masalcılık, meddahlık ve mitoloji ile doldurulduğunu ifade eder.⁶⁹ Bu ifadelerle Topçu'nun geri kalmışlığın en önemli nedeni olarak manevi duygulardan kopuşumuzu gösterdiği anlaşılmaktadır. Toplumsal gelişim için ilköğretimde yani öğrencinin öğretim sürecine başladığı ilk andan itibaren öğrenciye merhamet aşısı, cemaat sevgisi ve sorumluluk duygusu gibi özellikler kazandırılarak öncelikle günümüzde kaybedilen bu manevi duygular öğrencilere aşılmalıdır.

Nurettin Topçu eğitim işlerinin ele alınışında ilk olarak ilkokuldan hareket edilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. İlköğretim kitapları ve müfredatı, çocuğa toprak sevgisini ve tarihini bütün övünülecek yönleriyle öğretmelidir. Çünkü tarih bilinci eksik bırakılarak yetiştirilen çocuk gerçek vatandaş olamayacaktır. Ancak bugünkü okutulan kitapların ve müfredatın bu amaca hizmet etmediğini savunur. İlkokulu bu karanlıklardan kurtarmak için ise yedi ciltlik safahatı sayfa sayfa düz yazıya çevirip bazılarını şiir halinde ilkokulun beş yıllık okuma kitaplarına aktarılmasının gerektiğini ifade eder. Böylece programlardaki ruh eksikliği giderilecektir. Bunun yapılabilmesi için ise Batı hayranları ile dolmuş üniversitelerin tamamen bizim olmasını sağlamak gerekir.⁷⁰ Topçu bu ifadelerle tarihi değerlerden kopmamak gerektiğini savunmaktadır. Yeni sistemlerin bu değerler üzerine inşa edilmesi gerektiğini vurgular. Ancak bu dönemde özellikle Batı hayranlığı nedeniyle maalesef bazı düşünürler bu değerlere sırtını dönmüştür. Kendilerine her alanda Batıyı örnek almışlardır. Bu

⁶⁹ Topçu, age, 1998/b, s.69.

⁷⁰ Topçu, age, 1998/b, s.105-106.

problemi aşmak için ise Safahatın ilköğretim programlarına sayfa sayfa yerleştirilmesi gerektiğini bu şekilde müfredattaki ruh eksikliğinin giderilebileceğini vurgular.

Nurettin Topçu ilköğretim programlarımızın sadece öğrencileri ezbere yönlendirdiğini, mektebin öğrencilere hayatın anlamını verebilmesi gerektiğini ve bunun için öğretim sürecinde gerçek dünyadan örneklerle öğretimin yapılmasına özen göstermek gerektiğini ifade eder. Ancak bu metotla üzerine ilimle ahlâkın muazzam binaları kurulabilecek insan ruhundan ibaret sağlam temel oluşturulabilir. Bunun yanı sıra ilköğretimin İslam ruh ve ahlâkını temel alan bir yapıya kavuşturulması gerektiğini bu süreçte çocuğa hür disiplin yöntemiyle sorumluluk bilincinin kazandırılmasının faydalı olacağını belirtir.⁷¹ Topçu programlardaki ezberci zihniyete şiddetle karşı çıkar. Ezberciliğin zihinleri körelttiğini ifade eder. Bugün çağdaş eğitim anlayışında da ezber en alt düzey bir öğrenmedir. Çabuk öğrenilir ama çabuk unutulur. Öğrencilerin öğrendiklerini içselleştirebilmeleri ve kalıcı öğrenmeler sağlayabilmeleri için anlamlı öğrenme sağlanmalıdır. Bunun için de gerçek dünyadan örneklerle öğrencinin anlamlı öğrenmesi desteklenmelidir. Topçu'nun bu görüşü de çağdaş eğitim anlayışına uygundur.

Mümtaz Turhan'ın ilköğretimle ilgili görüşleri ise şöyledir: O öncelikle o dönemde yaşamış Türk muhafazakârlarında ön plana çıkan bir görüş olan; okuma yazma oranının artırılması ile modernleşmenin sağlanabileceği düşüncesine karşı çıkar. Ona göre, Batılılaşmak için eğitimin büyük bir rolü olduğu muhakkaktır. Fakat eğitim denildiğinde sadece ilk tahsili anlayan ve Batılılaşmayı okuma yazma oranı ile özdeşleştiren düşünce yanlıştır. Kalkınmış ülkelerin okuryazarlık oranı yüksektir fakat bunlar bir sebep değil, neticedir.⁷² Bu ifadelerle Turhan insanlarda bilim zihniyeti gelişmedikten sonra okuma yazma oranının artmasının modernleşmeyi sağlayamayacağını savunmuştur.

Mümtaz Turhan bu tezini şöyle bir örnekle ispatlamaya çalışır:

Esasen mühim olan, bir şoförün, bir ziraat amelesinin, hatta usta başı veya makinistin okuma yazma bilmesi değildir. Mühim olan bir memleketin, idare ve işbaşında bulunanların emrine verilmesi lazım gelen birinci sınıf ilim ve ihtisas adamına sahip olup olmamasıdır. Çünkü bu günkü medeniyet seviyesi bakımından değil okuryazar, yerine göre lise ve üniversite mezunu olanın bile büyük bir ehemmiyeti yoktur. Zira umumi bir şoför, makinist veya çiftçi kendilerine düşen

⁷¹ Mustafa Aldı , “Çocukların Hizmetinde Eğitime Maarif Katmak”, **Hece**, S.109,Ankara, 2006, s. 294.

⁷² Akıncı, **agt**, 2008, s.162.

işleri pekâlâ başarabildikleri halde derin bilgi ve ihtisas isteyen bir vazife karşısında üniversite mezunu bocalar, bu yüzden memleket milyonlar kaybeder. Artık onun üniversite veya lise mezunu olmasının bir ehemmiyeti var mıdır?⁷³

Böylece Turhan'ın tüm halkın okuma yazma bilmesinin ülkeye hiçbir şey kazandırmayacağını özellikle herhangi bir mesleği icra edenlerin o mesleği en güzel şekilde yapmalarının okuma yazma bilmelerinden daha önemli olduğunu vurguladığı görülmektedir. Bir ülkede yetişmiş, ilim ve ihtisas yapmış kişilere uygun araştırma ortamlarının sağlanması ülke için okuma yazma seferberliğinden daha öncelikli bir gerekliliktir. Zaten bu kişiler sayesinde ülke kalkındıktan sonra gelişmişliğin bir sonucu olarak ülkede okuma yazma oranı yükselecektir.

Mümtaz Turhan, *Maarifimizin Ana Davaları* adlı eserinde devlet bütçesinin okuma yazmaya ayrılmasını ciddi şekilde eleştirmekte, bu meblağın yüksek öğretime aktarılması gerektiğini savunmaktadır. O, hem sınırlı kaynakların yüksek öğretime aktarılmasından hem de okuma yazmanın köydeki insanımızın sağduyusuna verdiği zarardan söz etmektedir.⁷⁴ Bu görüş Mümtaz Turhan'ı o zaman ki Türk muhafazakârlarından ayıran bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü okumanın köydeki insanlarımızın sağduyusuna zarar verdiği fikri o zamana kadar hiç kimse tarafından savunulmamış bir görüştür. Nurettin Topçu'da da buna benzer bir görüşe rastlanmamıştır.

Mümtaz Turhan ve döneminde yaşamış birçok muhafazakâr yazar köy enstitülerini şiddetli bir şekilde eleştirmişlerdir. Bu eleştirinin en önemli nedeni resmî ideolojinin Köy Enstitüleri yoluyla halka dayatılması ve Köy Enstitüleri yoluyla Türk köylüsünün millî dini ve ahlâkî nizamının yıkılmak istenmesidir. Bu konudaki görüşleri şöyledir:

... Köyün asırlar boyunca hususi şartlara göre gelişen kendine has iyi kötü bir kültürü olduğu kabul edilmelidir. Her kültürde olduğu gibi dünyanın en halis, en özlü ve en mukavemetli iki unsurunu, Mehmetçik ile anasını yetiştiren bu kültürde de peşin hükümler, batıl itikatlar, zararlı unsurlar bulunabilir. Fakat yalnız bunları görüp hakiki kıymetlerini onun özünü görmemek büyük bir gaflet olur. Onun için köy cemaatini, kafası sapık fikirler, peşin hükümler ve başka neviden

⁷³ Bayram, **agm**, 1969, s.403.

⁷⁴ Serdar Sağlam, "Türkiye'de sosyo-kültürel değişme: Göstergeler, öneriler" **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, (02-03 Kasım 2009-Ankara), Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara: 2009, s.213.

Batıl itikatlarla doldurulmuş asri mollaların eline bırakmak kadar tehlikeli bir şey olamaz.⁷⁵

Turhan'ın en önemli fikirlerinden biri hem teorinin hem de uygulamanın bir arada verilebileceği (Politeknik) okulların açılmasıdır. Köy Enstitüleri bu yönüyle Mümtaz Turhan'ın görüşlerine paralel açılmış okullardır. Çünkü bu okullarda hem teori hem uygulama bir arada öğrencilere öğretilmektedir. Ancak bu okulların köylünün kültürünü hiçe sayarak resmî ideolojiyi ve Batıl görüşleri köylüye dayatması Turhan'ın bu okulları şiddetle eleştirmesine neden olmuştur.

Turhan'a göre Köy Enstitüleri köyü ve ülkeyi kalkındıracak tipte okullar değildir. Bu konudaki görüşleri şöyledir:

Köylü sadece kırılan sapanını tamir edemediği, penceresinin camını takamadığı, kapısını bizzat yapamadığı, okuryazar olmadığı veya Batıl iktidarlara saplandığı, gelenekçi olduğu için değil, toprağının vasıflarını, hangi tohumu ve gübreyi kullanması lazım geldiğini, iklim şartlarını bilmediği ve lüzumlu aletlere, vasıtalarla sahip olmadığı için kalkınmamaktadır. Bu bilgileri de bir ilk mektep tahsili veremeyeceği için okuryazar olmasının bir ehemmiyeti yoktur.⁷⁶

Bu ifadelerle Turhan, köy çocuklarının okuma yazmadan daha çok çiftçilikle ilgili bilgilere ihtiyaç duyduklarını ve bu yönde eğitim almaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu eğitim öğrencilerin günlük hayatta işine yarayacağı için köy çocukları bu eğitimden daha çok istifade edecek ve bu eğitim köyün kalkınmasına katkı sağlayacaktır.

4.4.2. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre Ortaöğretim

Nurettin Topçu'nun yaşadığı dönemde eğitim sisteminde beş yıllık ilkokul eğitiminden sonra üç yıl ortaokul, üç yıl da lise eğitimi veriliyordu. Topçu ilkokuldan sonra verilen üç yıllık ortaokul eğitiminin hiçbir anlamının olmadığını ve kaldırılması gerektiğini savunur. Bunun yerine ortaöğretim okullarının ilk üç sene tek kol halinde, son üç senesi kollara ayrılarak okutulmasının daha yararlı olacağını belirtir. O zamanki ortaokulun yerine ise ilkokuldan sonra lise tahsili yapmayacaklar için, köylerde, kasabalarda iki veya üç senelik hayat veya iş mektepleri açılmasını önerir. Bu mekteplerde ziraat ve tekniğin öğretilmesi ve aritmetik, tarih ve din derslerinin okutulması gerektiğini söyler.⁷⁷ Bu ifadelerle Topçu'nun liseyi okuyamayacak kişileri

⁷⁵ Mümtaz Turhan, "Köy Enstitüleri Masalı", *Türk Yurdu Dergisi*, (1959), S.278, s.24.

⁷⁶ Turhan, *agm*, 1959, s.24.

⁷⁷ Topçu, *age*, 1998/b, s.115.

ziraat ve tekniğe yönlendirerek meslek sahibi olmalarını sağlamaya çalıştığı, böylece topluma yararlı bireyler haline getirmeyi amaçladığı söylenebilir.

Topçu liselerin o günkü yapısının ortaokulda öğretilen bilgilerin bir genişletilmesi ve tekrarı olduğunu ve bu yapının değiştirilmesi gerektiğini ifade eder. Liselerin şu şekilde eğitim vermesinin daha yararlı olacağını söyler: “Lisenin bu günkü ortaokulu karşılayacak ilk üç sınıftan sonra, üç senelik son kısmı şu şekillerde kollara ayrılmalıdır. İlk iki sene fen ve kültür kollarına ayrılmalı, sonuncu yılda ise, bu kolların her birisi de ikiye bölünmelidir. Böylece fen kolu, matematik ve tabiiye bölümlerine, kültür kolu ise felsefe ve lisan bölümlerine ayrılmalıdır.”⁷⁸ Ayrıca bu okulların ilk üç sınıfında öğrencilere kâinat hakkında ilk müspet bilgiler verilmesi ve ilim zihniyeti aşılmasının amaçlanmasını bunu yapmak için her dersin kendine ait metotlarla okutulması gerektiğini söyler. Topçu bu okullarda kültür derslerine daha çok önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun nedeninin ise öğrencilere verilen teknik bilgilerin işe yaraması için öncelikle manevi yapısının düzeltilmesi gerektiğini söylemektedir.

Topçu liselerin son üç yılında ise öğrencilerin ilimlere ve sanatlara hazırlanması gerektiğini bu yıllarda verilen derslerin önceki dersler üzerine inşa edilmesini; ancak önceki derslerden daha geniş ölçü ile okutulmasının faydalı olacağını savunur. Böylece öğrenciler tekrardan ve ezberden uzaklaştırılacaktır.

Topçu bu liselerden beklentilerini şu şekilde açıklar:

1. Genel kültür vermek.
2. Her ilimden bir çeşni tattırmak.
3. Ruhun bütün melekelerini birbiriyle düzenli olarak inkişaf ettirmek.⁷⁹

Nurettin Topçu’nun liselerde öğrencilere genel kültür dersleri verilmesine yönelik görüşlerine paralel olarak Amerikalı eğitimci Henry Rosovsky de 1990’ lı yıllarda öğrencilere öğretim sürecinde genel kültür dersleri vermenin gerekliliğini savunur. Amerika da dekanlık yapan bir yazarın Topçu’nun görüşlerine paralel önerilerde bulunması Topçu’nun bu görüşlerinin dünya çapında kabul gördüğünün göstergesidir. Rosovsky genel kültür derslerinin gerekliliğini iki maddeyle özetler. Bu konudaki görüşleri şöyledir: “Eğitimli insan açık ve etkili bir şekilde düşünebilmeli ve yazabilmelidir. Bununla öğrencilerin lisans diplomalarını aldıkları zaman açık, inandırıcı ve etkili bir biçimde iletişim kurabilmelerini kastediyorum. Başka bir ifadeyle

⁷⁸ Topçu, *age*, 1998/b, s.115.

⁷⁹ Topçu, *age*, 1998/b, s.117-119.

öğrenciler eleştirel düşünceyle donatılmış olarak yetiştirilmelidir.”⁸⁰ Bu ifadelerle Rosovsky eğitilmiş insanın diplomayla belli olamayacağını, eğitilmiş insanın düşünme becerilerinin ve iletişim becerilerinin gelişmiş olması gerektiğini vurgular. Bu becerilerin de genel kültür dersleriyle sağlanabileceğini savunur.

Rosovsky genel kültür derslerinin gerekliliğine yönelik ikinci maddede ise şöyle der:

Eğitilmiş insanın, evren, toplum ve kendimize ilişkin bilgi edinme yolları konusunda eleştirel bir anlayışı olmalıdır. Bunun için kendisinin fiziki ve biyolojik bilimlerde kullanılan matematiksel ve deneysel yöntemleri, belli başlı analiz yöntemlerini, modern toplumun işleyişini ve oluşumunu incelemek için gerekli tarihsel ve nicel teknikleri geçmişin bazı önemli bilimsel, sanatsal ve yazınsal erişilerini ve insanlığın büyük dini ve felsefi kavramları ile bir tanışıklığı olması şarttır.⁸¹

Bu maddede ise Rosovsky gelişmenin ön koşulu olan eleştirel düşünme becerisinin kazanılması için genel kültür derslerinin okutulmasının şart olduğunu, genel kültürün diğer ilimler için önkoşul niteliği taşıdığını ifade eder. Geçmişini, kültürünü bilmeyen bir insanın herhangi bir bilimde gelişmesi mümkün değildir. Bu nedenle hangi alanda çalışırsa çalışsın kişi öncelikle genel kültür eğitimi almalıdır.

Nurettin Topçu liselerden beklentileri ile ilgili yukarıda verilen maddelerden üçüncüsünün yani ruhun bütün melekelerini birbiriyle düzenli olarak inkişaf ettirmenin daha önemli olduğunu savunur. Bunun nedenini ise şöyle açıklar. “Başka başka dersler, her biri kendi mevzuunun kuvvetleriyle gencin ruhuna nüfuz ederek onda, her taraftan adım adım ilerleyen kuvvetler halinde, bir genişleme ve bir yapıcılık kuvveti yaratırlar. Yalnız zekâ değil duygular ve dileklerde bütün eserini mektepte vermeseler bile mektebin eseridirler.”⁸² Bu ifadelerle Topçu’nun öğrencilerin tüm yeteneklerinin okulda ortaya çıktığını, öğrencilerin daha sonra verdikleri eserlerin bile Öğrencinin o yeteneğini geliştirmesi açısından okulda verilmeye başlandığını savunur. Bu nedenle okulda öğrencilerin tüm melekelerinin geliştirilebilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Topçu liselerin bu gayeleri gerçekleştirebilmesi için programlarda şu değişikliklerin yapılması gerektiğini söyler:⁸³

⁸⁰ Henry Rosovsky, Çev.Süreyya Ersoy, *Üniversite*, İstanbul: Tübitak yay.,XIII.Baskı, 2000, s.105.

⁸¹ Rosovsky, *age*, 2000, s.105.

⁸² Topçu, *age*, 1998/b, s.119.

⁸³ Topçu, *age*, 1998/b, s.121’den özetlenmiştir.

1. Programlar öğrencilerin kavrama gücünden daha yoğun olduğu için öğrencileri ezbere yöneltmektedir. Bu nedenle öncelikle derslerin müfredatı azaltılmalı ve sadeleştirilmelidir. Böylece ezberciliğin önüne geçilerek anlamlı öğrenme sağlanmalıdır.

2. Orta sınıflardan sonra birçok kollara ayrılan bir lise programı oluşturulması öğrencilerin zekâlarının ve bütün ruh melekelerinin ortaya çıkmasına neden olacağından kendini geliştirmesine yol açacaktır. Bu ifadelerle Nurettin Topçu'nun çoklu zekâ yaklaşımının temel ilkelerini daha önceden tartıştığı söylenebilir. Çoklu zekâ yaklaşımına göre de uygun çevre koşulları sağlanırsa öğrenciler farklı zekâ potansiyellerini açığa çıkararak kendilerini geliştirebilirler.

3. Hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen öğretmenler yetiştirilerek genç ruhların kabiliyetlerini ortaya çıkarmak gerekir. Öğrencilerin yetişmişlik düzeyinde öğretmenin etkisi çok fazladır.

Nurettin Topçu, liselere yönelik bu görüşlerinden sonra liselerde okutulan derslerle ilgili çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Ona göre metot ve içerik açısından derslerin okutulma şekli uygun değildir. Derslerin içeriği ve öğretim metotları değiştirilmelidir. Bu derslerin metot ve içeriğine ilişkin görüşleri şöyledir:

Topçu'ya göre edebiyat dersinde eskiden metinler açıklanırken şimdi bu ders edebiyat tarihi haline getirilmiştir. O bu iki metodunda gençliğe bir fayda sağlayamayacağını ifade eder. Edebiyat derslerinin gençlerin ruhunu yükseltmesi gerektiğini savunur. Öğrencilere edebi zevk, sanat ruhu ve ruh aşkını vermek için edebiyat derslerine temel olarak estetik ve ruh bilim kültürünü almamız gerektiğini, kalıptan ruha yükselmenin bu şekilde gerçekleştirilebileceğini savunur.⁸⁴ Böylece Topçu'nun edebiyat dersinde öğrencinin ruhunu yüceltici etkinliklere yer verilmesi gerektiğini bu şekilde öğrencinin aşkla görevlerini yerine getirmesinin sağlanabileceğini savunduğu söylenebilir.

Topçu, Felsefenin ise bütün bilimler üzerinde kurulduğunu ve her bilimden daha fazla genelliğe sahip olduğunu savunur. Her bilim kendi alanında farklı sonuçlara varır. Felsefe bu sonuçları birleştirerek ilimler arasında ilişki kurar. Bu yönüyle bilgilerimizin her safhasında felsefî düşünceler ortaya konabilir. Felsefe ilimlerden elde edilen sonuçları birleştirerek bütün ilimlerinkinden daha genel sonuçlara doğru götürür. Filozof bu sonuçları birleştirirken hayal gücünün mahsulü olan ruhsal varlıklarla

⁸⁴ Topçu, *age*, 1998/b, s.123.

serbestçe sentezler yaparak eserini meydana getirir.⁸⁵ Bu nedenle Felsefe dersinde öncelikle ruh bilim okutulmalıdır. Bu dersin anlaşılabilir olarak okutulabilmesi için tarih, edebiyat ve matematik derslerinin zihinlerde yaratmaları gereken hareketlerin doğmuş, talebelerin bu ruhî işleyişlerle hazırlanmış olması gerektiğini vurgular.⁸⁶ Bu ifadelerle Topçu diğer derslerden elde edilen bilgilerin ancak felsefe ile anlamlandırılabilirliğini bu nedenle felsefenin ayrı bir ders değil de diğer derslerin içerisinde verilmesi gerektiğini savunduğu görülmektedir.

Matematik dersinin bile liselerde ezberletilerek öğretildiğini vurgulayan Topçu, bunun gençlere büyük zararlar verdiğini ifade eder. Matematiği şöyle tanımlar: “Matematik, zihinde bir kudretin, sonsuzluk içinde bir ölçü kudretinin, bütünüyle orantılara dayanan bir düzen (nizam) halinin, her türlü nicelik (kemiyyet) basamaklarında yükselebilen bir dinamizmin (hareket edicilik) keşfedilmesidir.”⁸⁷ Matematik dersinin bu amaca ulaşabilmesi için kesinlikle öğrencilerin düşünme becerilerini harekete geçirecek ve onları geliştirecek şekilde işlenmesi gereklidir. Bunun için de Matematik dersinde mantığın ilkelerinden yararlanılarak akıl yürütülerek sonuçlara ulaşılabilir. Topçuya göre mantık ise, “Hakikate ulaşmak için zorunlu olan kaideleri ortaya koyan ilimdir.”⁸⁸ Bu dönemde matematik dersinde mantığın hakikatlere ulaşılmasını sağlayan bu kaidelerinin öğretilmemesi öğrencileri ezbere yöneltmiş, düşünme becerilerinin gelişimini engellemiştir.

Topçu, Sosyoloji dersi için ise sosyal olayların bireyin iradesinin dışında geliştiğini, fertler tarafından meydana getirilmediğini bu nedenle deneyle açıklanamayacağını söyler. Bunun için sosyoloji dersinde gözlem ve açıklama metodunun kullanılması gerektiğini savunur. Bu nedenlerle öğrencilere öğretim sürecinde sosyal olayları gözlemleyerek yorum yapma becerisi kazandırılmalıdır.⁸⁹ Böylece öğrencilerin yorum gücü geliştirilerek olayların farklı yönlerini görmeleri sağlanacaktır.

Topçu diğer derslerle ilgili olarak şu önerilerde bulunur: Fizik dersinde madde dünyası bütün karakterleri ve kanunlarıyla öğretilmelidir, Coğrafya dersinde dünyamızı kuşatan olaylar betimleme ile değil, açıklama(izah) yoluyla öğretilmeli ve öğrencilere harita okuma becerisi kazandırılmalıdır. Kimya ve Jeoloji dersleri ise liselerin son sınıf

⁸⁵ Nurettin Topçu, **Felsefe**, İstanbul: Dergâh yay., 2002. s.12-13.

⁸⁶ Topçu, **age**, 1998/b, s.124-125.

⁸⁷ Topçu, **age**, 1998/b, s.125.

⁸⁸ Nurettin Topçu, **Mantık**, İstanbul: Dergâh yay., 2001. s.10.

⁸⁹ Nurettin Topçu, **Sosyoloji**, İstanbul: Dergâh yay., 2001. s.28.

tabiat bölümlerinde okutulmalı, Biyoloji dersinde insan vücut ve hayatının öğretilmesine en büyük değer verilmeli, dünyada hayatın evrimini idare eden kanunlar ve bunlara bağlı açıklamalar bu derslerin bel kemiğini teşkil etmelidir. Yabancı dil öğretimi için de orta kısım ile lise arasına bir senelik yabancı dil sınıfının konulmasını uygun görür.⁹⁰ Topçu'ya göre bu dersler bu metotlarla işlendiği takdirde amaçlarına ulaşabilir.

Topçu bu derslerin yanı sıra liselerimizde okutulan sanat tarihi, müzik, ahlâk ve ekonomi derslerinin de öğrencilere büyük faydalar sağladığını söyler. Bu şekilde öğrenciye tabiat aşkı aşılana bileceğini ve bütün ruh inceliklerinin ortaya çıkarılabileceğini ifade eder. Ayrıca her talebenin en az bir müzik aletini çalmayı bilmesi gerektiğini, felsefenin bir konusu olarak okutulan ahlâk dersinin bağımsız bir ders olarak okutulması ve her öğrencinin yarım doktor denilebilecek kadar sağlık bilgisine sahip olması gerektiğini söyler.⁹¹

Topçu liselerde din dersi okutulmasının her zaman büyük tartışma konusu olduğunu, kimilerinin irtica korkusuyla bu derslerin okullarda okutulmaması gerektiğini düşündüğünü, muhafazakârların ise okutulması gerektiğini savunduğunu ifade eder. Ancak Topçu din dersi müfredatlarının öğrencide dini bir bilinç oluşturmadığını, bu dersin de diğer dersler gibi sadece ezberlendiğini ve öğrencinin ezber yükünü artırdığını düşünür. Ayrıca bu dersi verecek ehil öğretmenlerin olmadığından yakındır.⁹² Bu nedenle din dersinin liselere konulması gerektiğini savunanların hayal kırıklığı yaşayacaklarını çünkü bu tarzda ilimsiz, metotsuz, systemsiz, felsefesiz olarak canlandırılmak istenen dini kültürün ruhlara selamet getirmeyeceğini düşünür. İnsanlığın kurtuluşunun ilme, akla ve felsefeye dayanan gerçek bir din kültürünün ihyası ile gerçekleşebileceğini ifade eder.

Topçu dine karşı olan zihniyetin felsefe kitaplarından Allah bahsini ve Allah'a götürdüğü gerekçesiyle de ruh bahsini kaldırdıklarını ifade eder. Aynı şekilde tarih ve edebiyat derslerinde de din ile ilgili konulara hiç değinilmediğini vurgular. Böylece kültürün tüm kaynaklarının dinden arındırıldığını bundan sonra okullarda okutulacak birkaç sayfalık din dersi ile dini ruhun uyandırılmayacağını hatta dini ruhun

⁹⁰ Topçu, **age**, 1998/b, s.126.

⁹¹ Topçu, **age**, 1998/b, s.128.

⁹² Topçu, **age**, 1998/b, s.130.

zayıflatılacağını söyler.⁹³ Din derslerinin ezber derslerine dönüşmesinin altında yatan asıl gaye budur.

Mümtaz Turhan'a göre ise Orta tahsil fazla yüklü ve tutarsız olmamalı, her maddenin zihni formasyon üzerinde tesirli olacak bir mahiyette bulunmasına dikkat edilmelidir. Muhteva az ve öz bir şekilde belirlenmeli, hafızaya yük olacak talebeye usanç ve yılgınlık vermekten başka bir şeye yaramayan lüzumsuz coğrafi ve tarihi bilgilerden kaçınılmalıdır. Şüphesiz bu arada öğretme metotlarının büyük bir ehemmiyeti olduğunun ve hele muallime düşen vazifenin bilhassa unutulmaması şarttır.⁹⁴ Müfredatların çok yoğun olduğu ve öğrenciyi bilgi hamalı haline getirdiği görüşü Nurettin Topçu'nun da benimsediği bir görüştür. Ayrıca öğretim metotlarının ve öğretim sürecinde öğretmenin önemi Topçu'nun fazlaca vurguladığı görüşlerdir. Bu konularda Topçu ve Turhan paralel görüşlere sahiptir.

Mümtaz Turhan Felsefenin ders şeklinde öğretilmesine karşıdır. Bu ders muallimin seçeceği bazı metinler üzerinde bir nevi münazara şeklinde işlenmelidir. Bu arada muallim istediği anda müdahale ederek metinlerde geçen felsefi konuların izahına çalışabilir.⁹⁵ Nurettin Topçu'da Felsefenin diğer ilimleri içerdiğini, dolayısıyla felsefenin diğer bilimler arasında ilişki kurmaya hizmet ettiğini ifade eder. Felsefenin diğer derslerden üstün olduğu ve onların daha iyi işlenmesini sağladığı görüşü Nurettin Topçu'nun ve Mümtaz Turhan'ın ortak görüşlerindendir.

Mümtaz Turhan da Nurettin Topçu gibi orta mektebin gereksiz olduğunu savunur. Ona göre orta mektep liseyle birleştirilmelidir. Zaten ilerde ilk mekteplerin altı, yedi, sekiz sınıfa çıkarılmaları orta mektebi ortadan kaldıracaktır.⁹⁶ Günümüzde de sekiz yıllık kesintisiz eğitimin benimsenmesi ile ortaokul ortadan kaldırılmıştır. İlkokul ve ortaokul birleştirilmiştir. Bu uygulamayla Topçu ve Turhan'ın ortak görüşü olan ortaokulların gereksizliği fikrinin devlet tarafından da benimsendiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca Turhan'a göre ülkenin maarif sisteminin ıslah edilebilmesi için ilkokul altı sınıfa çıkarılmalı, liseler kuvvetlendirilmeli ve milletler arası seviyeye yükseltilmeli, yüksek öğretim ve bilhassa üniversiteler geliştirilmeli, ilkokuldan mezun olanların orta teknik öğretimden faydalanmaları temin edilmeli, müfredatı değiştirerek tarih ve coğrafya dersleri asgari bir hadde indirgenmeli ve yalnız Türkiye ile sınırlı tutulmalı,

⁹³ Topçu, **age**, 1998/b, s.132.

⁹⁴ Turhan, **age**, 1980, s. 250.

⁹⁵ Turhan, **age**, 1980, s. 270.

⁹⁶ Turhan, **age**, 1980, s. 320.

buna mukabil Türkçe ve matematiğe büyük ehemmiyet verilmelidir.⁹⁷ Böylece öğrenciler gereksiz bilgileri ezberlemekten kurtulacak ilim faaliyetleriyle meşgul olacaklardır.

Ayrıca Turhan'a göre ortaöğretimde yapılacak ıslahatın verimli olabilmesi için liseler merkez olmak üzere bütün teknik ve meslek okullarının bir bütün olarak ele alınması şarttır. Zira memleketin kalkınmasında birinci derecede rol oynayacak olan teknik ve meslek okullarını gerek kemiyet ve gerekse keyfiyet bakımından kendilerinden beklenen fonksiyonları icra edebilecek bir seviyeye getirmedikçe ne liseleri ne de üniversiteyi kurmak mümkündür. Bu amaçla bütün müesseseler şekil, sene veya sınıf bakımından bir istikrara kavuşturulmalı, aralarındaki denklik objektif bir biçimde belirlenmeli, bu müesseselerin öğretim metotları asrın gereklerine uydurulmalı, imtihan ve seçim mekanizması tesirli bir hale getirilmeli ve çok sayıda kaliteli öğretmen yetiştirilmelidir.⁹⁸

Turhan'a göre hakiki bir üniversite için kaliteli liselere ihtiyaç vardır. Kaliteli bir lise için ise öncelikle yeterli sayıda kaliteli öğretmen, modern öğretim metotları ve müfredat gereklidir. Ülkemizde bu unsurların hiçbirinin yeterli düzeyde olmamasından dolayı lisenin on bir sene olması üzerinde ısrar edilmemesi gerekir. Ayrıca teknik ve meslek liselerinin sayısı arttırılmalıdır.⁹⁹ Teknik lise ve meslek liselerinin arttırılması fikri bu gün de benimsenen bir anlayıştır. Ülkemizde bir dönem meslek liselerine üniversiteye giriş sınavında uygulanan katsayı uygulaması meslek liselerinin öğrenci sayılarını azaltmış ve sanayinin ihtiyaç duyduğu ara elemanların yetişmesine engel olmuştur. Ancak bugün katsayı engelinin kaldırılmasıyla meslek liselerindeki öğrenci sayısı artmıştır.

İyi bir maarif sisteminin en mühim vasıtalarından birisi de muhtelif bölümler arasındaki denkliğin objektif esaslara dayanması, böylece kabiliyetli gençlerin bir kısımdan diğerine geçmesine imkân vermesidir. Bu hedeflere ulaşabilmek için yeterli sayıda kaliteli lise hocasına ihtiyaç vardır. Bu nedenle bir an önce eğitim fakülteleri ve yüksek eğitim enstitüleri açılmalıdır.¹⁰⁰ Böylece öğrencilerin kendilerini farklı alanlarda geliştirmeleri ve farklı yeteneklerini ortaya çıkarmaları sağlanabilir.

⁹⁷ Turhan, **age**, 1980, s. 382.

⁹⁸ Turhan, **age**, 1980, s. 383-384.

⁹⁹ Turhan, **age**, 1980, s. 385.

¹⁰⁰ Turhan, **age**, 1980, s. 387.

4.4.3. Nurettin Topçu Ve Mümtaz Turhan'a Göre Üniversite

Nurettin Topçu, Fransa’da doktorasını tamamladıktan sonra Türkiye’ye dönmüş, çeşitli entrikalarla üniversiteye alınmamış, hayatı boyunca liselerde felsefe öğretmenliği yapmıştır. Bu durum o günün üniversitelerinde ideolojilerin bilimin önüne geçtiğinin en önemli kanıtıdır. Bu dönemde sadece hâkim ideolojiye uymadıkları gerekçesiyle birçok düşünür üniversiteye alınmamış ve haksızlığa uğramışlardır. Topçu, kendisine ve kendisi gibi düşünen birçok insana yaptığı bu haksızlıktan dolayı üniversiteyi eleştiren birçok yazı yazmıştır.

Nurettin Topçu’ya göre üniversite bir şehrin yüksek mekteplerinin tümüne denir. Ona göre önce millet oluşur sonra üniversitesini kurar. Millet oluşumunda da felsefenin yeri büyüktür. Çünkü felsefe bir cemiyetin kâinat görüşüdür ve kâinata doğru uzanan kollarıdır. Hayat mücadelesinde her tarafa doğru uzanan irademizin bir sistem halinde ifadesidir. Felsefe, millette ilk iradedir; felsefî adım üniversiteyi kurar. Bu yönüyle ülkenin her yerinde ve herhangi bir binada üniversite açılabilir.

Topçu, Üniversitenin bir milletin kültür merkezi ve millet kültürünün kaynağı olduğunu millî iradeleri her yerde üniversitelerin kurduğunu savunur. Ona göre milletin kültürü, üniversitede toplanır, merkezileşir ve orada işlenir. Bu yönüyle üniversitenin medenî bir cemiyetin beyni olması gerektiğini söyler.¹⁰¹ Bu ifadelerle Topçu üniversitenin milleti meydana getiren tüm unsurların toplandığı ve millete yön veren bir kurum olduğunu ifade ettiği söylenebilir.

Topçu’ya göre üniversite millet eğitim ve öğretiminin kurucusu ve düzenleyicisi olmalıdır. Ona göre öğretim hareketi, ilkokuldan başlayıp üniversiteye doğru, basamak basamak ilerlemez. Üniversitelerden doğarak liselerle ilk ve ortaokullara kadar, milletin bütün öğretim sahasına yayılır. Bu yönüyle Emrullah Efendi’nin Tuba Ağacı Nazariyesi onu derinden etkilemiştir. Emrullah Efendi’ye göre üniversitedeki gelişmeler ortaöğretime oradan da ilköğretime yansır. Cennetteki Tuba ağacı gibi eğitimin kökleri yukarda, dalları aşağıdadır.¹⁰² Bu yönüyle üniversite sadece kendisini geliştirmekle kalmamalı, diğer eğitim kurumlarının da gelişimini sağlamalıdır.

Emrullah Efendi, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşamış bir eğitim düşünürüdür. Bu dönemde Türk eğitiminin Batılılaşması her alanda yetişmiş elemana olan büyük ihtiyaç eğitim reformlarının ilköğretimden başlamasını olanaksız hale getirmiştir. Devletin yapısı ve coğrafyası da buna müsait değildir. Devletin bu hususta

¹⁰¹ Topçu, **age**, 1999, s.58-60.

¹⁰² Aldı, **agm**, s. 56.

uzun planlar yapacak zamanı da, durumu da, yetişmiş elemanı da yoktur. Bunun için her okulun yüksek kısmının veya orta derecede hemen iş adamı yetiştirecek okullar açılmak zorunda kalınmıştır. Bu nedenle Emrullah Efendi, Tuba Ağacı Nazariyesinde işe yüksek öğretimden başlamak gereğini vurgulamış, reformların üniversiteden başlanarak daha sonra ortaöğretim ve ilköğretime yayılması gerektiğini savunmuştur.¹⁰³

Topçu, üniversitenin manevi sahada devletin danışma organı olması gerektiğini söyler. Bu ifadelerle üniversitede toplumun ruh kuvvetini destekleyen çalışmaların yapılması ve bu çalışmaların sonuçlarının devrin yöneticileriyle paylaşılması gerekliliğini vurgular.¹⁰⁴ Ona göre üniversite devlete yön veren bir organ olmalıdır. Çünkü üniversitenin yönetmediği toplumlarda şuur değil refleksler hâkim olur. Eğitimsiz cahil kişiler ülkeye istikamet vermeye çalışır. Bu ise başın ayaklar tarafından yönetilmesi anlamına gelir. Böyle yerlerde millet oluşmaz, menfaatler peşinde koşan sürüler oluşur.

Topçu'ya göre, üniversite ülkenin idealcisi ve kültür kaynağı olmalıdır. Millî kültürün oluşturulabilmesi için ise milletin üniversiteleriyle kalp ve inanış birliği yapması gerekir. Ancak üniversitenin bu vazifesini yerine getiremediğini söyler. Bunun nedenini ise üniversitenin bunu karşılayacak iradesinin olmayışı olarak gösterir.¹⁰⁵

Topçu'ya göre son yarım asırda milletin hayat aşkını olumsuz yönde etkileyen birçok fikir akımı olmasına rağmen üniversite bunlara karşı koyamamış hatta bu toplumsal sorunlarla ilgilenmemiştir. Millete sırtını dönmüş, onlarla alay etmiştir. Siyasetin meddahlığını yapmıştır¹⁰⁶ Böylece milletle üniversite arasındaki bağ kopmuş, üniversitenin halk nezdinde bir itibarı kalmamıştır.

Topçu, bu günkü üniversitenin üzerine düşen hiçbir sorumluluğu yerine getirmedeğini, ilim üretmediğini, kendi kafasına göre çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini, millî hayat ile bütün bağlarını kopardığını ifade eder ve bu üniversitenin ortadan kaldırılması gerektiğini savunur. Milli eğitim teşkilatının ise millîlik vasfının yalnızca isminde kaldığını söyler. Millî eğitimin milliyetçilik ruh, dava ve ideallerine karşı olduğunu, bu nedenle önce ruh kültürü ile mücadele ettiğini, daha sonrada tarih şuurunu, daha sonra milletin dilini yok etmeye çalıştıklarını söyler. Bu durumun ortaya çıkmasında ise en büyük nedenin son yıllarda hızla artan yabancı okullar olduğunu

¹⁰³ Mustafa Ergün, "Emrullah Efendinin Hayatı, Görüşleri, Çalışmaları", **A.Ü Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt XXX. Sayı 1-2, 1979-1982. s.7.

¹⁰⁴ Topçu, **age**, 1998/b, s.61.

¹⁰⁵ Topçu, **age**, 1998/b, s.69.

¹⁰⁶ Topçu, **age**, 1998/b, s.71.

vurgular.¹⁰⁷ Topçu bu ifadelerle yabancı okulların yapmış olduğu faaliyetlerin milleti ruhundan ve kültüründen kopardığını savunur. Millî kültüre dönüşün ancak yabancı okulların kaldırılmasıyla gerçekleşebileceğini söyler.

Topçu, üniversitenin sorumluluklarını yerine getiremeyişinin nedenlerini ise şöyle açıklar.¹⁰⁸

1. Üniversite siyaset yaparak ilmi çalışmaları bir tarafa bırakmıştır. Profesörlerin bir kısmı hiç eser sahibi değildir. Bir kısmının eserleri başından sonuna kadar yanlışlıklarla doludur. Diğerleri ise bütünü ile Batı dillerinden tercüme yoluyla yapılmış sistemsiz alıntılardır.

2. Üniversiteler özellikle kültür sahasında geri kalmıştır. Rönesans felsefesi ile Batı öğretiminden doğmuş ve Batının fikir hayatını doğurmuş olan metot zihniyeti üniversiteye hiç girmemiştir. Topçu, bu nedenle üniversitelerde bir fikir ve sanat hareketinin hiçbir zaman doğmayacağını savunur.

3. Üniversite, ders kitaplarının dışına çıkabilen öğretmenler yetiştirememektedir. Lise programları ve öğretim metotları ile hiçbir zaman ilgilenmemekte ve bu hususlarda hiçbir fikir üretememektedir.

4. Üniversiteler millî kültürü yaşatmak ve geliştirmek için hiçbir çaba harcamadığı gibi, bu kültürle alakası gitgide azalmaktadır. Bu durum yabancılaştırmamıza ve kültürümüzden her geçen gün kopmamıza neden olmaktadır.

Topçu'ya göre millî ruhun oluşturulamayışın en önemli nedeni ise ibadethane, okul ve üniversitenin bir birlerine düşman olmasıdır. Bu düşmanlığın sebebini hakikat araştırmalarını ideal edinen millî hayata bağlı üniversitenin olmayışı olarak açıklar. Bu nedenle Millî varlığımızda yenilik yapmaya üniversitelerden başlamak gerektiğini savunur.¹⁰⁹ Bu ifadelerle Topçu kurumlarımız arasında çatışmanın olduğunu bu çatışmanın milli ruhun oluşmasını engellediğini, üniversitelerin bu kurumları yönlendirmeleri gerekliliğine bağlı olarak da öncelikle üniversitelerde ıslahat yapılması gerektiğini savunur.

Topçu bu amaçlara hizmet edebilecek üniversitenin, üniversitedeki ayrımcılığın ve adam kayırmanın ortadan kalkması, üniversite kapılarının bütün millete açılması ve üniversitedeki gençliği hürmet duyguları, fazilet ve vatanperverlik idealiyle donatacak

¹⁰⁷ Topçu, **age**, 1998/b, s.153.

¹⁰⁸ Topçu, **age**, 1998/a, s.76-77'den özetlenmiştir.

¹⁰⁹ Topçu, **age**, 1998/b, s.77.

yepyeni bir öğretim kadrosunun işe başlatılması ile gerçekleştirilebileceğini savunur.¹¹⁰ Üniversitenin kendi içerisindeki kutuplaşmaları bırakarak hak, namus ve millet iradesinin temelleri üzerine kurulacak yeni bir üniversitenin kurulmasıyla kurtuluşumuzun gerçekleştirilebileceğini söyler.

Mümtaz Turhan ise üniversitede yetişen değerli akademisyenlerden biridir. Ona göre ülkede garplaşmanın ilk başladığı dönemlerde şeklen Avrupa'daki üniversitelere benzer kurumlar oluşturulmasına rağmen fonksiyon olarak onların düzeylerine ulaşılammıştır. Bu dönemde üniversitenin fonksiyonu öğretmen ve yüksek meslek sahipleri yetiştirmek olarak algılanmış, ilim adamı yetiştirme ve ilmi araştırma fonksiyonları göz ardı edilmiştir. Ancak modern bir cemiyette üniversite bu rolleri de üstlenmek durumundadır.¹¹¹ Üniversitenin en önemli görevi olan bilim üretme fonksiyonunu yerine getiremediği görüşü Nurettin Topçu tarafından da dile getirilmiştir. Bu konuda da Topçu, Turhan'la benzer görüşlere sahiptir.

Turhan'a göre eğer bir üniversitede yüksek kaliteli ilim adamları çoğunluğu teşkil etmiyorsa ve dışarıda yetişmiş olanlarla bunların sayısını çoğaltmak mümkün değilse böyle bir üniversiteyi ıslah etmek veya onun milletler arası seviyeye yükselmesini beklemek boş bir beklentidir. Üniversite demek, her tahsil müessesesinde olduğu gibi, kaliteli öğretim üyesi demektir. Yüksek kaliteli ilim adamlarına kâfi derecede sahip olmayan bir üniversite artık üniversite olmaktan çıkacak, sadece diploma dağıtan bir müessese haline gelecektir.¹¹² Bu nedenle Turhan yeterli akademik kadroya sahip olunmadan yeni üniversitelerin kurulmasını şiddetle eleştirmiştir.

Mümtaz Turhan'a göre ülkemizde ilim adamının kalitesi bir yana, sayısı bile yok denecek kadar azdır. Bu hal memleketin ilim adamına olan ihtiyacını sürekli arttırmıştır. Onun için ihtiyaçtan daha fazla ilim adamı yetiştirmedikçe üniversitelerde hakiki bir gelişme beklenemez. Yeni açılacak üniversitelere de hoca bulunamaz. Bütün bu mevzuların çıkarılacak kanunlarla bertaraf edileceğini düşünmek ise boş bir düşüncedir.

Ülkede eğitim sisteminin geliştirilebilmesi için alınacak ilk ve en önemli tedbir, üstün kaliteli ilim adamları yetiştirmektir. Bunun için de üniversitelerde bilhassa fen ve edebiyat fakültelerinde bütün asistan ve doçent kadrolarının asgari beş misline çıkarılması ve asistan maaşlarının arttırılması şarttır. Ancak bu sayede ve Avrupa'ya bol miktarda öğrenci göndermek suretiyle ilim adamı yetiştirme bakımından memlekette

¹¹⁰ Topçu, **age**, 1998/b, s.150.

¹¹¹ Turhan, **age**, 1980, s. 491-492.

¹¹² Turhan, **age**, 1980, s. 338-339.

açılmış bulunan korkunç boşluk doldurulabilir. Ve gene ancak bu sayede yeni üniversitelerin açılması mümkün olabilir. Asistanlığı hem cazip bir hale getirmek, hem de genç ilim adamı yetiştirme ameliyesini süratlendirmek gayesi ile asistanlarla ilmi araştırma enstitülerinde çalışacak gençlerin hiç olmazsa kıta hizmetinden muaf tutulmaları çok yerinde bir tedbir olur.¹¹³ Bu görüşleriyle Turhan ülkenin şiddetle ihtiyaç duyduğu ilim adamı yetiştirme sorununa çözümler üretmeye çalışmıştır.

Mümtaz Turhan üniversitenin en önemli vazifelerinden birinin ilim zihniyetini kavratmak olması gerektiğini bir ülkenin gelişebilmesi için bunun şart olduğunu savunur. Bernal'ın görüşlerini de referans göstererek şu tespitlerde bulunur:

1. Bir memlekette ilim, ilim zihniyeti ve araştırma olmadıkça, bunları temsil edecek birinci sınıf ilim, fikir ve teknik adamları kâfi miktarda bulunmadıkça hakiki, şümüllü ve devamlı bir kalkınma mümkün değildir. Zira ilimsiz bir memleketin bu asırda kalkınabildiği ne görülmüş ne de işitilmiştir.
2. İstenildiği takdirde sistemli ve şuurlu bir şekilde hareket etmek şartıyla pek kısa bir zamanda bir memlekette ilim müesseseleri tesis edilebilir ve bu sayede büyük teknik başarılar temin edilebilir.
3. Bu hakikatlerin en büyüğü gerek Japonya'nın, gerek diğer memleketlerin yapmış oldukları bu tecrübelerin garp medeniyetine ait unsurların nelerden ibaret olduğunu bilfiil göstermiş olmasıdır.¹¹⁴

Turhan bilim adamlarının bir görevinin de kendilerine halef yetiştirmek olduğunu ifade eder. Turhan'a göre ancak kendisine güvenen, kafasında halledilecek ilmi problemleri bulunan, fakat bunların hepsini ele almasına ömrünün kifayet etmeyeceğini bilen ve eserinin kendisinden sonra da yaşamasını isteyen bir bilim adamı halef yetiştirebilir.¹¹⁵ Bu ifadelerle Turhan ilmi çalışmaların devamlılığının sağlanması için gereken önlemlerin alınması gerekliliğini ifade etmiştir.

Bilimsel araştırmaların kurumsallaşması, toplumsal bir işlev kazanması ve kazandığı bu toplumsal işlevle toplumda bilimin benimsenmesi için çaba gösteren araştırma enstitüleri toplumdaki her türlü problemin teşhisi ve çözümünde en önemli kurumdur. Yetenekli gençler bilim zihniyetinin ve bilim kurumlarının kuvvetli olduğu Batı'da yetiştirilmelidir. Onlar orada yetişirken, döndükleri zaman araştırma enstitüleri

¹¹³ Turhan, **age**, 1980, s. 376-377.

¹¹⁴ Mümtaz Turhan, "Üniversite ve Vazifeleri" **Türk Yurdu Dergisi**, 1956, S.254, s.649.

¹¹⁵ Suna Başak, "Mümtaz Turhan'dan Günümüze Üniversite Problemi" **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, (02-03 Kasım 2009-Ankara), Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara: 2009,s.262.

kurulmalı ve her bir enstitünün başına bilim dünyasında yeri olan yeni birkaç bilim adamı getirilmelidir. Başında deneyimli birkaç bilim adamının bulunduğu bu enstitülerde her bir genç, bilimsel verimlilik için şart olan iletişim ve etkileşim imkânı bulacaktır. Yurt dışına öğrenci gönderme araştırma enstitüleri kanalıyla ülkede Batı ayarında bilimsel araştırma geleneği kurulana kadar sürecektir. Bu gelenek iyice yerleştikten sonra yabancı bilim adamlarının sayısı azaltılacaktır.¹¹⁶

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre hem Topçu hem de Turhan iyi üniversite tanımında, iyi yetişmiş öğretim görevlilerinin birinci öncelik olduğu görülmektedir. Ancak Turhan dışardan getirilen kaliteli ilim adamlarının da üniversitelerin gelişimine katkı sağlayabileceğini düşünmesine rağmen Topçu bu öğretim görevlilerinin milletin bağrından çıkmaları gerektiğini savunduğu görülür. Topçu hiçbir şekilde yabancı bilim adamlarının ülkeye katkı sağlayamayacağı düşüncesindedir.

Mümtaz Turhan'a göre bir eğitim müfredatının hem inşa edilmesinde hem de bilim zihniyetinin verilmesinde asli rol bilim insanlarının olacaktır. O zaman bizim yapacağımız kaliteli, Batıyı ve Doğuyu bilen kendi kökünden kopmamış ama Batının tarihine, bilimine, tekniğine nüfuz etmiş bilim insanları yetiştirmektir. O bilim insanlarının hayata hazırlanacağı yer, kurumlaşmış yapısıyla üniversitelerdir. Üniversiteler tam da isimlerinin ifade ettiği şekliyle evrensel bilim, teknik ve tecrübenin mekânları olmalıdırlar. Üniversitelerde ihtisas eğitime önem verilmelidir. Ülkemizdeki üniversitelerde ve Batının seçkin üniversitelerinde mezuniyet sonrası eğitim imkânları iyi değerlendirilmeli, ülkemize katkı sağlayacak insanların buralarda yetiştirilmesine büyük destek verilmelidir.¹¹⁷ Bu ifadelerden Turhan'ın üniversitenin modern medeniyeti temsil ettiğini ve ancak bunu anlayan idraklerin başarılı olacaklarını vurguladığı ifade edilebilir.

Üniversitede okutulan kitaplar ders kitapları (kaynak kitaplar) ve ilmi araştırma kitapları olmak üzere iki kısma ayrılır. Turhan'a göre üniversitede ikinci kısım kitaplar daha fazla kullanılmalıdır. Bu kitapların daha fazla kullanılabilmesi içinde bu ikinci kısım kitapların yoğun olduğu bir yabancı dili üniversite tahsili için esas veya yardımcı olarak almak yahut bu eserleri kendi diline çevirmek için geniş bir tercüme teşkilatı kurmak gerekir.¹¹⁸ Bu şekilde ilmi araştırmalar noktasında geniş bir kütüphaneye sahip olunacak bu alanda dünyadaki çalışmalardan istifade edilecektir. Ayrıca bu kitapların

¹¹⁶ Başak, **agm**, s.268-269.

¹¹⁷ Ayhan, **agm**, s.6.

¹¹⁸ Turhan, **age**, 1980, s. 365-367.

fazla olması öğretmenleri ders kitaplarına ve notlarına bağlanarak sürekli kendisini tekrar etmesini engelleyecektir.

Üniversite problemlerinden bir diğeri de talebelerin yiyecek, yatacak, spor ve sağlık meseleleridir. Bu hususlarda bizim için en uygun metot Anglo-Sakson memleketlerinde uygulanan kolejler tarzında yurtlar açmak olacaktır. Gerek bünyemize, gerek tarihi geleneklerimize en uygun düşen bu tarzın esası, üniversite talebelerini devamlı bir şekilde öğretim üyelerinin veya o seviyede ilim adamlarının kontrolü altında bulundurarak yetiştirmektir. Yurt sistemine uygun olarak şehrin dışında öğrencilerin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak ortamlar oluşturulmalı, öğrencilerin sürekli öğretim görevlilerinin gözetimi altında tutulmaları sağlanmalıdır.¹¹⁹ Turhan'ın bu görüşlerine Nurettin Topçu'nun katılması mümkün değildir. Çünkü Topçu hiçbir yabancı sistemin ülkeye yarar getirmeyeceği görüşündedir.

Turhan'a göre üniversite okumaya ilgi istidat ve kabiliyetleri uygun öğrenciler seçilerek üniversite okumaları sağlanmalı, geri kalanlar teknik ve meslek okullarına sevk edilmelidir. Bu amaçla öğrencilere bir zekâ bir bilgi testi uygulanmalıdır. Önce zekâ testi uygulanarak belirlenen standartta zekâ düzeyine sahip olmayanlar kontenjan olsa dahi üniversiteye alınmamalıdır. İkinci olarak bilgi testi uygulanarak öğrenciler ilgi ve istidadına uygun yerlere yerleştirilmelidir. Birinci test standart olmalı ikincisi değişebilmelidir.¹²⁰ Bu görüşlerinden dolayı Turhan çok eleştirilmiştir. Çünkü bu görüşler Milli Eğitimin temel ilkelerinden 'Eğitim Hakkı'na aykırıdır. Bu uygulama testte başarısız olan öğrencilerin öğrenim hakkını engellemektedir.

Modernleşme karşısında Türkiye'nin kaderini tayinde en önemli rol, iyi yetişmiş yöneticiler ve bilim insanlarına düşmektedir diyen Turhan, kitlesel eğitim öğretim konularına da dikkatle yaklaşmaktadır. Herkesin eğitim alması elbette iyi, doğru ve güzel bir iştir. Ancak asıl mesele elitleri yetiştirmektir. Çünkü yaşadığımız problemleri halledecek olanlar onlardır.¹²¹ Bu ifadelerle de Turhan'ın geleneksel eğitim anlayışının ilkelerini benimsediği söylenebilir. Çünkü elit bireylerin yetiştirilmesi en geleneksel eğitim felsefelerinden biri olan daimicilik eğitim felsefesinin görüşlerinden biridir. Ayrıca bu görüş Milli Eğitimin temel ilkelerinden 'Genellik ve Eşitlik' ilkesine aykırıdır. Bu ilkeye göre devlet okullarında hiçbir aileye, zümreye, cinsiyete ayrıcalık tanınmamalıdır.

¹¹⁹ Turhan, **age**, 1980, s. 369-370.

¹²⁰ Turhan, **age**, 1980, s. 358.

¹²¹ Ayhan, **agm**, s.6.

Mümtaz Turhan üniversitelerin bir diğer işlevini ise şöyle ifade etmektedir: “Üniversiteler birer seri konferans halinde her ilimin en salahiyyetli müesseselerine bu ilimde usule gelen son telakkilerle onun gerek sulhta gerek harpteki tatbikatı hakkında birer konferans verdirmelidir.”¹²² Bu yaklaşım üniversite ile halk arasında bilim temelli sürekli bir ilişkiyi öngörmektedir. Ancak takdir edilmelidir ki bu ilişki sadece üniversiteden halka bilginin aktarımı biçiminde yaşanmaz, aynı zamanda halka açılan üniversite teorik bilginin hayattaki karşılığı üzerine de birtakım ilham verici bilgiler ve fikirler edinir. Eğitim sürecinde bu karşılıklı etkileşim herkesin yararına sonuçlar doğurur.

Turhan üniversite meselesinin bilim adamı meselesi olduğunun farkındadır. Bilim adamı ve bilimsel zihniyetin yeşerebileceği bir bilimsel ortam yaratılmadıkça millî eğitimde ve üniversitelerde teşkilat değişikliğinin, yeni tip kurumlar açılmasının, bu kurumların sayısının çoğaltılmasının bir anlam ifade etmeyeceğini belirtir. Turhan yeni üniversitelerin açılması ve bu açılacak üniversitelerin sahip olması gereken özellikler konusunda şunları belirtir:

Hakiki bir üniversitede ağırlık noktası daima pür ilimlerin toplandığı, diğer her nevi tatbiki bilgilere temel teşkil eden ilimlerin bulunduğu edebiyat ve fen fakülteleridir. Bunun için iyi esaslı ve şöhretli bir üniversite tıp ve hukuk fakülteleri kalabalık olan üniversite değil, içinde milletler arası şöhretler toplayan, devamlı araştırmalara, keşiflere ve türlü ilmi faaliyetlere sahne olan edebiyat ve fen fakülteleri kuvvetli üniversitelerdir. Edebiyat ve fen fakülteleri olmadan açılacak münferit bir veya iki fakülte ile üniversite değil ancak yüksek okul kurulmuş olur.¹²³

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre üniversitelere hakiki hüviyetini veren edebiyat ve fen fakülteleridir. Edebiyat ve fen fakülteleri olmadan açılacak münferit bir veya iki fakülte ile bir üniversite değil, ancak yüksek bir okul kurulmuş olur. Bu görüş Nurettin Topçu tarafından da benimsenen bir anlayıştır. Nurettin Topçu'ya göre de fen edebiyat fakülteleri üniversitelerin omurgasını oluşturur. Bu anlayış günümüz devlet üniversitelerinde de benimsenen bir anlayıştır. Günümüzde de bir üniversitenin açılması için fen edebiyat fakültesinin bulunması bir zorunluluktur.

Turhan'ın bu düşüncesi Fransız sosyolog Bourdieu'nun “kültürel sermaye” ve “habitus” terimleriyle açıklanabilir. Bourdieu toplumları sınıflar esasında çözümleme yerine, alan kavramından hareketle çözümler. Bourdieu'ya göre alan tıpkı bir oyunda

¹²² Ayhan, **agm**, s.6.

¹²³ Başak, **agm**, s.273-274.

olduğu gibi insanların manevra yaptıkları, stratejiler geliştirdikleri ve arzu edilen kaynaklar için mücadele ettikleri yerler olup akademik, dinsel, ekonomik, politik alanlar vardır. Her alan kendi içinde güç ilişkileri ile yapılandırılmış bir toplumsal mevkiiler sistemidir. Her alanda üç sermaye tipi vardır. Bunlardan ekonomik sermaye ekonomik kaynaklara, sosyal sermaye ilişkilere, kültürel sermaye ise değerlere hâkimdir. Kültürel sermaye ile ilgili düşünülen habitus (alışılmışlık, yatkınlık) ise nesnel şartlar tarafından oluşturulan ama bu şartların değişmesinden sonra bile devam etme eğiliminde olan, kazanılmış devamlı bir algılama düşünce ve eylem şemaları sistemidir.¹²⁴

Turhan'ın fikirlerini Bourdieu'dan hareketle çözümleyecek olursak Turhan üniversitelerde akademik alanda gerekli olan toplumsal ve kültürel sermaye birikimi olmadan ve toplumsal ve kültürel sermaye ile iç içe olan habitus (alışkanlık/yatkınlık) yani akademik alana ait kazanılmış, devamlı bir algılama düşünce ve eylem şemaları olmadan Turhan'ın ifadesiyle “ilim zihniyeti”, “ilmi atmosfer” olmadan yüksek bir tahsil müessesesi açıp, adına layık olmadığı halde üniversite demekle memlekete mümkün fenalıkların en büyüğü yapılmış olur.¹²⁵ Hakiki bir üniversitenin yokluğu memleketin kalkınmasına ilerlemesine mani olabilir. Fakat seviyesi düşük bir üniversite o memleketi muhakkak mahva götürür. Turhan günlük ihtiyaçlar ve sahte hâkim eğilimlerin etkisiyle ve siyasîlerin halktan gelen talepleri reddetmemesi sebebiyle yeni üniversitelerin açıldığını ancak ilim zihniyetinden yoksun olmaları sebebiyle üniversitelerin fonksiyonlarını yerine getiremediğini belirtir.

Üniversitelerin bel kemiğini teşkil eden fen edebiyat fakültelerinde öğretilen ilim dallarının felsefe ile olan bağları sebebiyle bu ilim dalları sadece ders anlatımıyla öğrenilemez. Bu fakültelerden mezun olacak öğrenciler bilim adamı olmaya aday olup bilim adamlığı kendine has bir tefekkür kabiliyeti ve kültür seviyesi Bourdieu'nun deyimiyle habitus ve kültürel sermaye ister. Öğrenci ve hocalara tefekkür etmelerini teşvik edici bir kültür çevresi hazırlanmadan, bunun bilimsel davranışsal ve maddi zemini zenginleştirilmeden üniversite açma, problemin temelinde yer alır.¹²⁶ Günümüzde birçok üniversite açılmasına rağmen üniversitelerin altyapılarının uygun olmamaları nedeniyle bilim üretmekte zorlanmaları ve büyük sıkıntılar yaşamaları Turhan'ın bu kaygılarını desteklemektedir.

¹²⁴ Başak, **agm**, s.274

¹²⁵ Başak, **agm**, s.274-275.

¹²⁶ Başak, **agm**, s.275.

Turhan’a göre üniversitelerin fonksiyonlarını yeterince yerine getirebilmeleri için şu nicel şartların yerine getirilebilmesi gerekir: Öncelikle çok sayıda bilim adamı yetiştirilmelidir. Kaliteli ilim adamları olmadıkça ne üniversitelerin ıslahı, ne de seviyelerini yükseltmek, ne de yeni üniversiteler açmak mümkündür. Ancak bu bilim adamlarının sayısı ihtiyacın çok üstünde olmalıdır. Üniversitelerde bilhassa fen edebiyat fakültelerinde bütün asistan ve doçent kadrolarının asgari beş misline çıkarılması, asistan maaşlarının arttırılması, asistanların kıt’a hizmetinden muaf tutulmaları şarttır.¹²⁷

Üniversitenin gelişmesini sağlayacak başka bir tedbir ise fakülteler arası dengenin kurulmasıdır. Tıp, hukuk, iktisat gibi daha çok tatbiki yönü ağır basan ve talebeleri çok olan fakültelerin üniversite camiası içinde hakim duruma geçmelerine ve diğer fakülteleri baskı altına almalarına engel olunmalıdır.¹²⁸ Zira edebiyat ve fen fakülteleri zayıf düşmüş bir üniversite artık bu ismi taşımaya layık değildir. Aynı şekilde bir fakülte içindeki bölümler arasında da denge sağlanmalıdır.

Turhan’ın üniversitelerle ilgili en büyük endişelerinden biri olan “tıp, hukuk, iktisat gibi ameli ve tatbiki fakültelerin üniversitelerde baskın hale gelmesi tüm dünyayı saran kapitalistleşme süreciyle gerçekleşmiştir. Bu gün içinde fen edebiyat fakülteleri bulunmayan “ekonomi ve teknoloji” üniversiteleri Türkiye’de de yaygınlaşmaya başlamıştır. 1960’lı yıllarda Turhan’ın tespit ettiği ve bugün Batıda doruk noktasında olan bünyesinde fen edebiyat fakülteleri barındırmayan adına her ne kadar “bilim ve teknoloji üniversiteleri” ya da “firma üniversiteleri” dense de aslında birer teknik okul ya da Turhan’ın ifadesiyle yüksek okul olan bu yapılanmalar Batı medeniyetinin ürünleri olup istendik ve istenmedik sonuçlarıyla bir vakıa olarak karşımızdadır.

Mümtaz Turhan, bir memlekette ilmi inkişaf ve idame ettiren, ilmi araştırmalarda bulunup ilim adamı yetiştiren ve ilmi yayan esas müesseselerin üniversiteler olduğunu, bunun için üniversitelerin cemiyetteki yerlerini tanımak ve onlara layık olduğu ehemmiyeti vermek gerektiğini ifade eder. Bunun için özellikle üniversiteleri en önemli fonksiyonları olan ve tam olarak benimseyemedikleri ilmi araştırmalarda bulunma ve ilim adamı yetiştirme vazifelerini yapabilecek bir vaziyete getirmek lazımdır. Turhan’a göre memleketin istikbali gibi istiklali de üniversitelerin bu vazifelerini yerine getirebilmelerine bağlıdır.¹²⁹ Üniversitelerdeki bu faaliyetle millet hem geleceğini kazanacak hem de özgürleşecektir.

¹²⁷ Başak, **agm**, s.276.

¹²⁸ Turhan, **age**, 1980, s. 379.

¹²⁹ Mümtaz Turhan, “Üniversite Vazifeleri II” **Türk Yurdu Dergisi**, 1956, Sayı 255, s.733.

Turhan’a göre bir memleket gibi bir şehirde istikbali onun inkişaf imkânlarına bağlıdır. Üniversitede yetişen ilim adamları mahalli kültürü tamamen kaybetmediklerinden onun ihtiyaçlarını çok yakından duyacak, faaliyet ve araştırmalarını ona göre ayarlayacaklardır. Asırlardan beri münevverlerine karşı itimadını kaybetmiş olan halk kendisiyle ilgilenen bu münevverlerle karşılaştığında ilim adamlarına güveni artacak ve bu kaynaşmadan harikalar doğacaktır. Diğer Anadolu şehirlerinde de bu çalışmaların yapıldığı ve bu çalışmaların tüm vatani kapsadığı gün büyük, kuvvetli, ileri Türkiye’yi yükseltecek temeller birbirine kavuşmuş olacaktır. Hakikatte ülkeyi Anadolu’nun muhtelif köşelerinde açılacak Üniversitelerin etrafında meydana gelen bu nevi kültür merkezleri kurtaracaktır.¹³⁰ Ülkenin gelişmesi bu şekilde sağlanacaktır.

¹³⁰ Mümtaz Turhan, “Erzurum Üniversitesinin Açılışı Münasebetiyle” **Türk Yurdu Dergisi**, 1959, S 275 s.29.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. NURETTİN TOPÇU VE MÜMTAZ TURHAN'IN EĞİTİM İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN BUGÜNÜN EĞİTİM SİSTEMİNE YANSIMALARI

5.1. Nurettin Topçu'nun Eğitim İle İlgili Görüşlerinin Bugünün Eğitim Sistemine Yansımaları

Nurettin Topçu yakın çağımızda yetişmiş özgün fikirleri ile ön plana çıkan düşünürlerden biridir. Onun fikirleri kendi dönemi ile sınırlı kalmamış yaşadığımız dönemi bile etkilemiştir. Bugünün eğitim sistemini etkileyen görüşleri şu şekilde sıralanabilir:

Nurettin Topçu okulun sadece dört duvar masa ve öğretmenden ibaret olmadığını ifade eder. Ona göre ruhlara yön verdikten sonra hayatın kendisi de okul olabilir. Bu konuda şöyle der: “ Mektebi nerede arayalım? Neresi mekteptir? Bazen çocukluğun mukaddes hülyaları ile içine girilen, sınıflı, muallimli, siyah tahtalı ve dershaneli çatı mektep olmuyor da, birkaç gencin bir kalp etrafında kendini arayan topluluğu mektep olabiliyor. Belki her tarafta mektep var ve bütün ömür sürekli bir talebelik ve çıraklıktır.”¹ Bu fikirleriyle Nurettin Topçu'nun günümüzde çağdaş eğitimin en önemli ilkeleri olan ve 2005'te uygulamaya konan yeni eğitim programında ön plana çıkarılan “Yaşam boyu öğrenme”, “Eğitim yaşamın kendisidir”, “Her yede eğitim” gibi kavramları çok önceden tartıştığı söylenebilir. Ülkemizde bugün ancak benimsenen bu görüşlerin Nurettin Topçu tarafında yaklaşık elli yıl önce tartışılması onun ne kadar ileri görüşlü bir düşünce adamı olduğuna kanıt olabilir.

Topçu, öğretmenin görevinin gençlere bilmediklerini öğretmek ve kitaplardaki bilgileri öğrencilere ezberletmek olmadığını söyler. Ona göre öğretmen öğrencilerin kafalarını işletmelidir.² Günümüz çağdaş eğitim anlayışlarında da öğretmenin öğretim sürecinde tüm bilgileri öğrencilere aktarması ve ezberletmesi uygun görülmez. Öğrencilere model olan, öğrenmeyi öğreten, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesine önem veren öğretmen anlayışı benimsenir. Bu yönüyle Topçu'nun çağdaş eğitim anlayışının bu ilkelerini de önceden tartıştığı söylenebilir.

Nurettin Topçu'nun din eğitimi ile ilgili görüşleri de bugün uyguladığımız din eğitimi uygulamalarıyla benzerlik göstermektedir. Topçu din eğitimi ile ilgili iki okulun olması gerektiğini savunur. Öncelikle o günkü imam hatip okullarının yerini İslam

¹ Topçu, age, 1998/b, s.51.

² Topçu, age, 1998/b, s.60.

enstitüleri almalıdır. İslam enstitüleri dört yıllık lise konumunda olmalı derslerinin üçte birini genel psikoloji, tasavvuf, din psikolojisi, felsefe, kelam, sosyoloji dersleri oluşturmali; üçte birini tefsir, hadis, fıkıh ve hukuk dersleri ile mitoloji ve dinler tarihi oluşturmali, geri kalan üçte birinde ise Kuran, Arapça ve bir Batı dili öğretilmelidir. İkinci tip dini okul ise ilahiyat fakülteleri olacaktır. Bu fakültelerde, İslam Enstitülerinden farklı olarak, birinci zümre derslere en geniş yer verilmelidir. Yani tasavvufu da kapsayan felsefî kültür, bu fakültelerde hakim rol oynamalıdır.³ Türkiye’de İslam Enstitüleri bir dönem lise değil de üniversite olarak açılmış ancak daha sonra İlahiyat Fakültelerine çevrilmişlerdir. İkinci tip din okulları olan İlahiyat Fakülteleri ise hala öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Bu okullarda Topçu’nun ifade ettiği gibi tasavvufu da kapsayan felsefî kültür günümüzde de hâkim durumdadır.

Topçu, öğretmenliği eğitim davamızın yapıcı ve en esaslı unsuru olarak görür. Ve Öğretmenliğin bir meslek olması gerektiğini ifade eder. Öğretmenlerin çok değişik kaynaklardan yetiştirildiğini öncelikle bu sorunun giderilmesi gerektiğini söyler. Öğretmenlerin ilim ve irfan seviyelerinin yükseltilmesi gerektiğini ifade eder.⁴ Bu gün öğretmenlik Topçu’nun ifade ettiği gibi bir meslek haline getirilmiştir. Ancak son yıllarda özellikle hükümetlerin tutarsız tutumları nedeniyle Milli Eğitim sisteminde görev yapan öğretmenler hala çok değişik kaynaklardan yetişmiştir. Bu konuda henüz bir birlik sağlanamamıştır. Muallimlerin ilim ve irfan seviyelerinin yükseltilmesi fikri ise bugün de birçok düşünür tarafından vurgulanan bir görüştür.

Nurettin Topçu öğretmenlerin ilim ve irfan seviyelerinin yükseltilebilmesi için de orta öğretimde sınavların, öğretmenin elinden alınarak o dersi okutmamış, yabancı heyetlere verilmesi gerektiğini söyler. Bu uygulama hem orta öğretimin ciddileşmesine sebep olacak, hem de öğretmenlerin daima okuyup ilimde ilerlemeğe mecbur olduklarını kendilerine hatırlatacak ve onları daha iyi yetiştirmeye zorlayacaktır.⁵ Topçu’nun bu görüşlerinin günümüzde tam olarak uygulandığını söylemek güç olsa da eğitim sistemine değişik yansımaları söz konusudur. Günümüzde devlet okullarında aynı okulda görev yapan öğretmenler en az dönemde bir tane ortak sınav yapmak zorundadırlar. Bu öğretimin ciddileşmesi adına alınmış önemli bir tedbirdir. Ayrıca tüm ülkede ortak olarak uygulanan OKS, ÖSYS, KPSS gibi sınavlar ülkede bir

³ Topçu, **age**, 1998/b, s.165-166.

⁴ Topçu, **age**, 1998/b, s.102.

⁵ Topçu, **age**, 1998/b, s.103.

standartlaşmanın sağlanması ve her okula kendini diğer okullarla kıyaslama imkânı vermesi açısından Topçu'nun belirttiği amaçlara hizmet ettiği söylenebilir.

Nurettin Topçu muallimlerin seviyelerinin yükseltilmesi için liselerden mezun olanların en iyilerini Avrupa üniversitelerinde ve sıkı disiplinli şartlar altında altı, sekiz veya on yıllık öğrenime tâbi tutmak gerektiğini düşünür. Ona göre üniversite mezunlarını doğrudan doğruya öğretmen kadrosuna almak hatalıdır. Lisanstan sonra öğretmen olmak için bir imtihanı da vermenin şart koşulması lâzımdır. Bu imtihanda, kendi ilim dalına ait bir yabancı dilde yazılı eserleri okuyup anlama kabiliyeti ile tenkit ve araştırma yetilerinde olgunluk arayan ilim zihniyeti yoklanmalıdır.⁶ Günümüzde de özellikle üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışacak akademisyenlerin lisanstan sonra yurt dışında eğitim almasına yönelik çalışmalar mevcuttur. Ancak ilkokul ve ortaokul öğretmenlerine yönelik böyle bir uygulama henüz söz konusu değildir. Üniversite mezunlarının sınavla öğretmen olması fikri ise bugün ülkemiz tarafından kullanılan bir uygulamadır. Ülkemizde öğretmen olacak öğrenciler Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) ile seçilmektedir. Ancak bu sınavda Topçu'nun ifade ettiği gibi kendi ilim dalına ait bir yabancı dilde yazılı eserleri okuyup anlama kabiliyeti ile tenkit ve araştırma yetilerinde olgunluk arayan ilim zihniyeti yoklanmamakta; eğitim bilimleri, genel kültür ve genel yetenek soruları sorulmaktadır. Böylece mevcut öğretmenlerden bu yetileri en çok gelişmiş olanlar öğretmen olarak atanmaktadır.

Topçu okulların siyasete asla yer vermeyen ve öğretmenin ilmi ve ahlâkî otoritesinden başka hiçbir otorite tanımayan, ruhları huzur içinde birleştirici disiplinin barındığı yer olması gerektiğini söyler. Ayrıca bu mektepte öğrenciler bazı dersleri takip etmesi için zorlanmamalı, öğrenciler kendi öğretmenini ve derslerini kendisi seçmelidir.⁷ Bugün okullarımızda siyasete kesinlikle yer verilmemektedir. Böylece disiplinli bir ortamda öğretimin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca öğretim sürecinde öğrencilerin zorunlu olarak almaları gereken derslerin yanında seçimlik derslere de yer verilmektedir. Ancak öğrencilerin kendi öğretmenlerini seçebilmesi uygulaması ülkemizde henüz gerçekleştirilemeyen bir uygulamadır.

Topçu kızların eğitilmesine önem verilmesini, bunun ise ilk yıllardan başlayarak uzmanlık bölümlerine ayrılmış bir orta öğretimle temin edilebileceğini ve kızların öğretiminde kalbin terbiyesine büyük önem verilmesi gerektiğini, bu terbiyenin temeli

⁶ Topçu, **age**, 1998/b, s.102-103.

⁷ Topçu, **age**, 1998/b, s.104.

olarak da din ve sanatın alınmasının uygun olacağını ifade eder.⁸ Günümüzde kızlar erkeklerle eşit oranda eğitim olanaklarından faydalanabilmektedirler. Ancak bu ifadelerle Topçu kızlara özgü olan ve kalbin terbiyesine önem veren okulları kastetmektedir. Bu özellikleri taşıyan okullarımız henüz yoktur.

Nurettin Topçu lisedeki derslerin öğretim metotlarına ilişkin de değişik önerilerde bulunmuştur. O'na göre Fizik dersinde madde dünyası bütün karakterleri ve kanunlarıyla öğretilmelidir, Coğrafya dersinde dünyamızı kuşatan olaylar betimleme ile değil, açıklanma (izah) yoluyla öğretilmeli ve öğrencilere harita okuma becerisi kazandırılmalıdır. Biyoloji dersinde insan vücut ve hayatının öğretilmesine en büyük değer verilmeli, dünyada hayatın evrimini idare eden kanunlar ve bunlara bağlı açıklamalar bu derslerin bel kemiğini teşkil etmelidir. Yabancı dil öğretimi için de orta kısım ile lise arasına bir senelik yabancı dil sınıfının konulmasını uygun görür.⁹ Bu derslere ilişkin Topçu'nun ifade ettiği öğretim metotları günümüzde benzer şekillerde kullanılmaktadır. Yabancı dil öğretimi için de birçok okulda hazırlık sınıfı bulunmaktadır.

Matematik dersinin bile ezberletilerek öğretildiğini vurgulayan Topçu okulların önemli sorunlarından birinin de öğrencilere aynı derslerin sürekli ezberletmesi olduğunu söyler. Ona göre okullarda uzmanlaşmaya yer verilmelidir. Öğretimin her devresinde tüm dersler tekrar edilmemelidir. Uzmanlaşma öğretimin prensibi olmalıdır.¹⁰ Bugünün eğitim anlayışında da öğrencilerin eski bilgileri sürekli ezberlemeleri uygun görülmez. Ayrıca Topçu'nun görüşlerine uygun olarak günümüz eğitim sisteminde üniversitelerde ve bazı meslek liselerinde uzmanlaşmaya yönelik programların kullanıldığı görülmektedir.

5.2. Mümtaz Turhan'ın Eğitim İle İlgili Görüşlerinin Günümüz Eğitim Sistemine Yansımaları

Mümtaz Turhan yakın dönemde yetişmiş önemli fikir adamlarından biridir. Mümtaz Turhan'ın görüşlerinin de bugünün eğitim anlayışını bazı noktalarda etkilediği görülmektedir.

Mümtaz Turhan'a göre, eğitim sistemindeki öğretim kademeleri birbirini desteklemelidir. İlkokul, ortaokul ve lise istenen düzeye ulaştırılmadıysa iyi bir üniversitenin kurulması mümkün değildir. Seviye bakımından nasıl millî bir üniversite

⁸ Topçu, **age**, 1998/b, s.89.

⁹ Topçu, **age**, 1998/b, s.126.

¹⁰ Topçu, **age**, 1998/b, s.125.

yoksa gene seviye itibariyle millî bir lise de olamaz. Üniversite gibi lise de milletlerarası seviyeyi tutturmak zorundadır. Eğitim kurumları milletler arası seviyeye erişmedikçe, bunların adlarının ve müfredat programlarının aynı olması ile başka olması arasında büyük bir fark yoktur.¹¹ Bu amaçlarla Talim Terbiye Kurulu çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Böylece Eğitim kurumlarının programlarının birbirlerini desteklemeleri ve dünyadaki gelişmeler doğrultusunda programların yenilenmesi sağlanmıştır.

Mümtaz Turhan orta mektebin gereksiz olduğunu ilkokulla birleştirilmesi gerektiğini savunur. Ona göre orta mektep liseyle birleştirilmelidir. Zaten ilerde ilk mekteplerin altı, yedi, sekiz sınıfa çıkarılmaları orta mektebi ortadan kaldıracaktır.¹² Mümtaz Turhan'ın bu düşüncesi sekiz yıllık kesintisiz eğitim uygulamasıyla hayata geçirilmiştir. İlköğretim sekiz yıla çıkarılarak ortaokul kaldırılmış, ilkokul ve ortaokul ilköğretim okulu şeklinde birleştirilmiştir.

Mümtaz Turhan'a göre ders kitapları fazla yüklü olmamalı muhteva az ve öz bir şekilde belirlenmeli, hafızaya yük olacak talebeye usanç ve yılgınlık vermekten başka bir şeye yaramayan lüzumsuz coğrafi ve tarihi bilgilerden kaçınılmalıdır.¹³ Bu görüşe paralel olarak Milli Eğitim Eski Bakanı Hüseyin Çelik İlköğretim 1–5. sınıf programları tanıtım el kitabında yeni programın eskiden uygulanan ezberci, günlük hayattan kopuk ve öğretmen merkezli sistemden çok farklı yaklaşımları getirmekte olduğunu ifade etmiştir.

Mümtaz Turhan, köy ve şehirlerdeki ilk mekteplere öğretmen yetiştirmek amacıyla pedagoji enstitülerinin açılması gerektiğini savunur. Lise mezunlarını seçerek alacak olan bu müesseselerde tahsilin müddeti şimdilik iki sene olacak ilerde belki arttırılabilecektir. Bu enstitülerde gaye talebeyi mesleki bakımdan yetiştirme olup tahsil, nazari ve tatbiki olmak üzere iki kısma ayrılır. Bu iki kısım ile ilgili eğitim de hakiki uzmanlar tarafından verilmelidir.¹⁴ Mümtaz Turhan'ın bu düşüncesi ülkemizde eğitim enstitüleri ile hayata geçirilmiştir. İlkokullara öğretmen yetiştirilmek üzere, 1974–1975 öğretim yılından itibaren 2 yıllık eğitim enstitüleri açılmıştır. Bu okullar 20 Temmuz 1982 yılından itibaren “Eğitim Yüksek Okulları” haline dönüştürülerek üniversitelerin içine alınmıştır.

Turhan'a göre üniversite okumaya ilgi istidat ve kabiliyetleri uygun öğrenciler seçilerek üniversite okumaları sağlanmalı, geri kalanlar teknik ve meslek okullarına

¹¹ Turhan, **age**, 1980s. 355.

¹² Turhan, **age**, 1980s. 320.

¹³ Turhan, **age**, 1980s. 320.

¹⁴ Turhan, **age**, 1980s. 321.

sevk edilmelidir. Bu amaçla öğrencilere bir zekâ, bir bilgi testi uygulanmalıdır. Önce zekâ testi uygulanarak belirlenen standartta zekâ düzeyine sahip olmayanlar kontenjan olsa dahi üniversiteye alınmamalıdır. İkinci olarak bilgi testi uygulanarak öğrenciler ilgi ve istidadına uygun yerlere yerleştirilmelidir. Birinci test standart olmalı ikincisi değişebilmelidir.¹⁵ Bu amaçla günümüzde ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine yönelik Orta Öğretim Kurumları sınavı (OKS) yapılmaktadır. Bu sınav ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme ve Yerleştirme sınavı; Resmî ve Özel Fen Liseleri, Anadolu Liseleri, Anadolu Öğretmen Liseleri, Anadolu Teknik Liseleri, Anadolu Meslek Liseleri, Bakanlığa bağlı Sağlık Meslek Liseleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı meslek liselerinde okumak isteyen öğrencileri seçmek ve yerleştirmek için yapılır. Bu seçme ve yerleştirme ile öğrenciler yetenek ve isteklerine uygun okullara gitme fırsatı bulmaktadır. Üniversitelere en uygun öğrencileri seçmek amacıyla Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÜSYM) kurulmuştur. 1981 yılında bu merkez Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi(ÖSYM) adını almıştır.

Turhan'a göre millet demokrasiyi benimsemiştir. Fakat bu benimseyiş bir arzu ve özlemdir. Demokrasinin hakiki kültürü oluşmamıştır. Bunu oluşturma durumunda olanların, milletin arzu ve özlemini, yaşayan bir kurum ve sağlam bir gelenek haline getirmek için içtenlikle çalıştığı söylenemez.¹⁶ Günümüz eğitim sisteminde Mümtaz Turhan'ın belirttiği demokrasinin hakiki kültürünün oluşturulabilmesi için demokrasi eğitimi ve okul meclisi çalışmaları yapılmaktadır.

Mümtaz Turhan bir cemiyette sayısı önemli bir yer tutan özel eğitime muhtaç çocukların çok hususi bir şekilde yetişmiş uzmanlarca eğitilmesini bu çocuklarla ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir müdürlük meydana getirilmesi gerektiğini söyler.¹⁷

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bu amaca hizmet etmek amacıyla Özel Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ülke genelinde özel eğitim ve rehberlik alanında ihtiyacın artması sonucu, hizmeti daha etkin yürütebilmek amacıyla Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Mümtaz Turhan okullarda şahsiyet terbiyesi verilmesi gereğinden bahseder. Bunu verebilmek için mektep psikologları kullanılması gerektiğini söyler. Mektep psikologları öğrencilerden zayıf zekâlı olanları, yüksek zekâlı olanları ve terbiyesi güç

¹⁵ Turhan, **age**, 1980, s. 358.

¹⁶ Özakpınar, **age**, s. 128.

¹⁷ Turhan, **age**, 1980s. 311.

olanları ayırarak bu öğrencilerin düzeylerine uygun eğitim almalarını sağlar.¹⁸ Mümtaz Turhan'ın mektep psikologu olarak ifade ettiği kişiler günümüzde rehber öğretmenlerdir. Günümüzde Turhan'ın görüşlerine paralel olarak tüm okullarda rehber öğretmenler görevlendirilmiş, il ve ilçelerde Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) kurularak bu amaçlara hizmet etmeye çalışılmıştır.

Mümtaz Turhan'a göre eğitim sisteminin geliştirilebilmesi için alınacak ilk ve en önemli tedbir, üstün kaliteli ilim adamları yetiştirmektir. Bunun için de üniversitelerde bilhassa fen ve edebiyat fakültelerinde bütün asistan ve doçent kadrolarının asgari beş misline çıkarılması ve asistan maaşlarının arttırılması şarttır. Ancak bu sayede ve Avrupa'ya bol miktarda öğrenci göndermek suretiyle ilim adamı yetiştirme bakımından memlekette açılmış bulunan korkunç boşluk doldurulabilir. Ve gene ancak bu sayede yeni üniversitelerin açılması mümkün olabilir.¹⁹ Günümüz eğitim sisteminde de lisansüstü öğretim için yurt dışına öğrenci gönderilmektedir.

Mümtaz Turhan üniversitelerin bir kontrol mekanizması tarafından denetlenmesi gerektiğini savunur. Bu kontrolden şüphesiz onun dışardan teftişi kastedilmemektedir. Bundan maksat üniversitenin fonksiyonlarını, memlekette ilim ve teknik seviyenin yükselmesi ile ilgili bütün davaları kendine dert edinen, bunların halli için çareler düşünen, tavsiyelerde bulunan, gelişmeleri takip ve kontrol eden bir makamın, bir teşekkülün varlığı ve tesirli bir şekilde faaliyette bulunmasıdır.²⁰ Bu amaçla 1981'de ülkemizde Yükseköğretim Kurulu kurulmuştur.

Mümtaz Turhan hemen hemen tüm meşhur üniversitelerin vakıflar tarafından kurulduğunu söyler. Bu üniversitelere İngiltere'nin Wales (Gal) Üniversitesi'ni örnek gösterir. Devletin, bütün millî teşekkülleri bilhassa zenginleri ve umumiyetle halkı üniversitelere yardıma teşvik etmesi gerektiğini ifade eder.²¹ 1982 Anayasasında yükseköğretimle ilgili olarak, kanunda gösterilen usul ve esaslara göre kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından yükseköğretim kurumları kurulabilir hükmü yer almaktadır. Bu amaçlarla günümüzde faaliyet gösteren 51 vakıf üniversitesi bulunmaktadır.

Mümtaz Turhan üniversitelerin bilim üretmenin yanında halkla kaynaşma ve halka hizmet etme gibi sorumluluklarının da olduğunu ifade eder. Bu amaçla üniversitelerimizin seri konferanslar halinde her ilmin en donanımlı bilim adamlarına bu

¹⁸ Turhan, **age**, 1980s. 268-269.

¹⁹ Turhan, **age**, 1980, s. 376-377.

²⁰ Turhan, **age**, 1980, s. 351.

²¹ Turhan, **age**, 1980, s. 509.

ilimde meydana gelen son gelişmeleri o bilimin barış ve savaş dönemindeki uygulama şekillerini birer konferans şeklinde aktarması sağlanmalıdır.²² Günümüzde üniversiteler sahip oldukları bilgi birikimlerini ülkenin ve insanların ihtiyacı olduğu dönemlerde konferans, panel ve medya aracılığıyla geniş halk kitleleriyle paylaşmaktadır. Üniversiteler kendi bünyelerinde bilgilendirme toplantıları yaptıkları gibi ülkemizdeki Sivil Toplum Kuruluşlarının ve belediyelerin düzenledikleri konferanslara üniversitedeki yetkili ve konu uzmanı olan öğretim üyelerinin katılması yoluyla da halkın bilgilendirilmesi yapılmaktadır. Böylece üniversite ile halk kaynaşması sağlanmaktadır.

Mümtaz Turhan'a göre her hangi bir köyü kalkındırmanın bir cemiyeti değiştirmeden farkı yoktur. O'na göre; köy sosyal bir varlıktır ve köyün kendine has bir kültürü vardır. Köyü kalkındırmakla bir toplumu kalkındırmanın aynı şey olduğu kabul edilmelidir. Bu sebeple köy kalkınması; ziraatçı, veteriner, mühendis, doktor, sosyal psikolog ve sosyal antropologu ilgilendirmesi dolayısıyla bir ekip işidir.²³ Bu amaçla Turhan Türkiye'nin çeşitli yerlerinde kültür ve sanayi merkezleri açılması gerektiğini savunur. Bu merkezler her 40 köyün bulunduğu sahanın ortasında yer alıp köylünün büyük şehirlere gitmeden tüm ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayacaktır.²⁴

Turhan'ın bu düşünceleri günümüzde köy-kent projesi olarak adlandırılmaktadır. Köy-kent projesi 1977 yılı hükümet programında yer almıştır. Köykent uygulaması 1979 yılında sona ermiştir. Köy-kent modeli, 2000 yılından itibaren Ordu ili Mesudiye ilçesinde yeniden uygulamaya konulmuştur. Proje, altyapı hizmetleri, sosyal hizmetler ve ekonomik kalkınmaya yönelik hizmetler olarak üç aşamada uygulanmıştır.

²² Turhan, **age**, 1980, s. 501.

²³ Turhan, **age**, 1980, s. 177.

²⁴ Turhan, **age**, 1980, s. 182.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu araştırmada, Cumhuriyet döneminin önde gelen aydınlarından Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim anlayışları açıklanmış, benzerlik ve farklılıkları irdelenerek bugünün eğitim sistemine yansımaları belirtilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın sonunda Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın yaşadığı dönemin eğitim sorunlarına çözüm üretmek için çeşitli çalışmalar yaptıkları ve eğitim sistemine ilişkin özgün önerilerde bulunmuş oldukları görülmüştür. Bu düşünürlerin görüşlerindeki benzerlikler ise hemen dikkat çekmektedir. Bunda aynı dönemde yaşamış olmaları, aynı olaylardan etkilenmeleri ve benzer kültürel ortamlardan yetişmeleri etkili olmuştur. Bununla birlikte bazı noktalarda görüşlerinin farklılık gösterdiği de görülmektedir. Bu farklılıkları onları özgünleştirmiştir. Bu önerilerin birçoğu bugün uygulamaya geçirilmiştir. Bir kısmının da uygulanması halinde günümüz eğitim sistemine büyük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın sonuç bölümünde bu düşünürlerin öncelikle benzer görüşlerine daha sonra her bir düşünürün diğerin farklı olan kendine özgü görüşlerine yer verilecektir. Daha sonra bu düşünürlerin bugün uygulanmayan ancak uygulanmasının faydalı olacağına inanılan görüşleri yazılacaktır.

Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde kültüre bağlılığı ön plana çıkardıkları ve kültürle İslam dini arasında bir sentez oluşturmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle yaşadıkları dönemde yoğun bir şekilde gerçekleştirilen şüursuz Batılılaşma çalışmalarına karşı çıkmışlardır. Bu karşı çıkış Batıya olan herhangi bir düşmanlıktan kaynaklanmamakta, değerlerimizin Batılılaşmaya feda edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu düşünürlere göre bugün Avrupa ve Amerika eğitim sistemlerinin Türkiye'de aynen uygulanması mümkün değildir. Yenileşme faaliyetinde kültür reddedilmemeli yeni eğitim felsefesi bu kültür üzerine inşa edilmelidir. Bir toplumun tarihsel birikimi ne kadar zenginse onun üzerine inşa edilen yeni sistemleri o kadar zengin olur. Eskiye reddederek yenileşme yapılamaz. Bu nedenle önceki nesillerin bıraktığı değerlere sahip çıkılmalıdır. Millî eğitim sistemi ecdadın miras bıraktığı değerler üzerine inşa edilmelidir.

Araştırmanın sonunda Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın benzer görüşlerinden tespit edilebilenler şunlardır:

- Kalkınma ilim yoluyla gerçekleştirilebilir. İlim, teknik ve eğitim sistemi kalkınmanın en temel unsurlarıdır. Bu itibarla geri kalmış bir memleket bir an önce

ilerlemek ve gelişmek istiyorsa, her şeyden önce toplumsal yapıyı kuvvetlendirecek çarelere başvurmalı ve bilhassa ilim ve teknikte ilerlemelidir. Toplumsal yapının kuvvetlenmesi ve ilim ve teknikte ilerleme sağlanabilmesi için ise öncelikle toplumsal sorunlar çok iyi tespit edilmeli, bu problemleri çok iyi analiz edecek ve çözebilecek birinci sınıf ilim ve teknik adamlardan oluşturulmuş bir uzman kadro ile aynı tarzda ilim zihniyeti ile yetişmiş bir siyasî ve idari zümreye sahip olunmalıdır.

- İyi bir eğitim sisteminin en merkezi unsuru öğretmendir. Herkes öğretmenlik yapamaz. Çünkü öğretmenlik bazı özel yetenekler gerektirir. Öğretmenlik çok önemli bir meslek olmasına rağmen gereken ilgiyi görmemektedir. Öğretmenliğin yeterince rağbet görmemesinin nedenleri ise çalışma şartlarının zorluğuna rağmen devletin onlara gereken önemi vermemesi ve öğretmenlerin toplumsal hiyerarşide takdir görebilmesi için gereken tedbirleri almamasıdır. İyi öğretmenlerin yetiştirilebilmesi için öğretmenlerin toplumsal statülerinin yükseltilmesi ve böylece toplumun yetişmiş kadrolarının bu mesleğe talip olmalarının sağlanması gerekir. İyi öğretmenler yetiştirilemediği takdirde en iyi eğitim sisteminin kullanılması dahi ülkenin gelişimine katkı sağlayamaz.
- Köyün manevi kalkınmasına büyük önem verilmelidir. Bunun sağlanabilmesi için “imam-öğretmen” projesi kullanılmalıdır. Bu projenin amacı köye hem öğretmen, hem din adamı kimliğinde insanlar yetiştirmektir. Köylerde bu kimlikte bir öğretmenin görev yapması öğretmen hoca ikililiğini ortadan kaldıracaktır. Köylüler böyle bir öğretmeni kendilerine daha yakın hissedecekler, onunla kaynaşacaklardır. Köylülerin öğretmeni sevmesi, sevip güvenmesi onun her bakımdan etkili olmasını sağlayacaktır. Böylece eğitimin kalitesi artacaktır.
- Din eğitimi ile çocuklarda küçük yaşlarda her türlü ferdi veya kolektif muvaffakiyetin en esaslı sebebi olan disipline riayet, hakseverlik, diğerkâmlık, dürüstlük, içtimailik, efendice hareket ve bilhassa nefse itimat gibi özelliklerin gelişmesi sağlanmalıdır. Böylece öğrencinin ahlâkî gelişimi de olumlu yönde gelişecektir. Bunun dışında cemiyette yaşanmayan ve hakiki kıymetlerle uyuşmayan sadece ahlâk kaidelerinden oluşan bir listenin öğrencilere ezberletilmesinin ciddi bir ahlâk terbiyesiyle ilgisi yoktur. Ahlâkın öğrenci tarafından benimsenebilmesi için öncelikle bu kuralların cemiyet tarafından benimsenmiş ve yaşanıyor olması gerekir. Bu yönüyle ahlâkî davranışlar en etkili model alma yoluyla öğrenilebilir. İyi bir ahlâk eğitimi için öncelikle öğretmenlerin öğrencilere model olması gerekir.

- Zeki öğrenciler Avrupa'ya gönderilmelidir. Böylece ülkedeki okullarda çalışacak kaliteli öğretmenlere ve üniversitelerde çalışacak kaliteli bilim adamlarına kavuşulacaktır.
- Orta tahsil fazla yüklü ve tutarsız olmamalı, her maddenin zihni formasyon üzerinde tesirli olacak bir mahiyette bulunmasına dikkat edilmelidir. Muhteva az ve öz bir şekilde belirlenmeli, hafızaya yük olacak talebeye usanç ve yılgınlık vermekten başka bir şeye yaramayan lüzumsuz coğrafi ve tarihi bilgilerden kaçınılmalıdır.
- Felsefe ders şeklinde öğretilmemelidir. Felsefe diğer dersleri içermektedir ve diğer derslerin daha verimli işlenmesini sağlamaktadır. Bu ders öğretmenin seçeceği bazı metinler üzerinden bir nevi münazara şeklinde işlenmelidir. Bu arada muallim istediği anda müdahale ederek metinlerde geçen felsefi mefhumların izahına çalışabilir. Böylece öğrencilerin düşünme becerilerinin gelişimi sağlanmalıdır.
- Üniversite meselesi bilim adamı meselesidir. Bilim adamı ve bilimsel zihniyetin yeşerebileceği bir bilimsel ortam yaratılmadıkça millî eğitimde ve üniversitelerde teşkilat değişikliği, problem değişikliği, yeni tip kurumlar açılması bu kurumların sayısının çoğaltılması bir kısır döngüdür. Bu nedenle fen edebiyat fakülteleri üniversitelerin omurgasını oluşturmaktadır.

Bu benzer görüşlerine rağmen Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan bazı konularda farklı düşünmektedir. Bu konular şöyle sıralanabilir:

- Mümtaz Turhan Avrupa'nın ilim ve ilim zihniyetinin alınması gerektiğini ancak kültürümüzün kesinlikle Batılılaşmaya feda edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Nurettin Topçu bu durumu “sosyolojik hata” olarak nitelendirmektedir. Çünkü ona göre Avrupa'nın ilim ve ilim zihniyetinin alınıp kültürünün alınmaması mümkün değildir. Çünkü bilim ve ilim zihniyeti kültürün bir parçasıdır. Bunlar ya toptan alınır, ya da reddedilir.
- Mümtaz Turhan'a göre kaliteli üniversitelerin kurulabilmesi için devlet bütün millî teşekkülleri, bilhassa zenginleri ve umumiyetle halkı bu ilim müesseselerine yardıma teşvik etmelidir. Bu görüşüne İngiltere'deki Wales (Gal) üniversitesini örnek gösterir. Bu üniversitenin Gallilerin cüz'i yardımıyla meydana geldiğini söyler. Ancak Nurettin Topçu Para işleri ile eğitim işlerinin karıştırılmasına kesinlikle karşıdır. Bu durumun öğretmenin ve öğrencinin özgürlüğünü zedeleyeceğini savunmaktadır.

- Mümtaz Turhan ve Nurettin Topçu iyi üniversite tanımında iyi yetişmiş öğretim görevlilerinin birinci öncelik olduğunu vurgulamaktadırlar. Ancak Turhan dışardan getirilen kaliteli ilim adamlarının da üniversitelerin gelişimine katkı sağlayabileceğini düşünmesine rağmen Topçu bu öğretim görevlilerinin bizim tarafımızdan yetiştirilmesi gerektiğini savunur. Hiçbir şekilde yabancı bilim adamlarının bize katkı sağlamayacağı düşüncesindedir.
- Mümtaz Turhan iyi muallimlerin yetiştirilebilmesi ve üniversite öğrencilerinin yiyecek, yatacak, spor ve sağlık meselelerinin çözülmesi için Anglo-Sakson sistemlerinin metot ve tecrübelerinden yararlanılabileceğini savunur. Bu metotlar memleketin ihtiyaç ve imkânları göz önünde tutularak uygulanabilir. Nurettin Topçu ise Batı ülkelerinin hiçbir sisteminin ülkeye katkı sağlayamayacağı görüşündedir. Ona göre ülkede kullanılacak tüm sistemler değerlerimizden yola çıkılarak üretilmelidir.

Araştırmanın sonunda Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın özgün fikirlerinden olan, bugünün eğitim sisteminde kullanılmayan ancak kullanılması durumunda eğitim sistemine olumlu katkılar sağlayabileceği düşünülen görüşleri ise şöyle sıralanabilir:

- Mümtaz Turhan ve Nurettin Topçu Eğitim programlarının öğrencilerin kavrama gücünden daha yoğun olduğunu bu durumun öğrencileri ezbere yönelttiğini düşünürler. Bu nedenle öncelikle derslerin müfredatının azaltılması ve sadeleştirilmesi gerektiğini savunurlar. Böylece ezberciliğin önüne geçerek anlamlı öğrenme sağlamayı amaçlarlar. Günümüzde de bu sorunlar hala devam etmektedir. Ülkemizde 2005 yılında ilerlemecilik eğitim felsefesine dayanan öğrenci merkezli eğitim anlayışına geçilmiştir. Böylece konu merkezli öğretim anlayışı terk edilmiştir. Ancak eğitim sistemimizde görev yapan öğretmenlerden birçoğunun eğitim fakültesi mezunu olmaması ve yeni programları yeterince bilmemeleri gibi nedenlerle hala öğretim sürecinde öğrencilere konular ezberletilmekte ve öğrenciler bilgi hamalı haline getirilmektedir. Bu problemin çözümü için öğretmenlere yeni eğitim programları ve uygulama esasları hakkında hizmet içi eğitim seminerleri verilebilir.
- Nurettin Topçu orta sınıflardan sonra birçok kollara ayrılan bir lise programının oluşturulmasının öğrencilerin bütün ruh melekelerinin ortaya çıkmasına neden olacağından daha yararlı olacağı görüşündedir. Bu ifadelerle Nurettin Topçu'nun "uygun koşullar sağlandığında her bireyin her zeka alanını geliştirebileceği"

görüşünü 1983 yılında ortaya atan ve çoklu zekâ yaklaşımının kurucusu olan Howard Gardner'in görüşlerini çok önceden tartıştığı söylenebilir. Çoklu zekâ yaklaşımına göre de uygun çevre koşulları sağlanırsa öğrenciler farklı zekâ potansiyellerini açığa çıkararak kendilerini geliştirebilirler. Bu görüşler günümüzde ilköğretimden sonra açılan meslek ve teknik liselerle uygulamaya geçirilmeye çalışılmıştır. Ancak ülkemizde bir dönem meslek liselerine uygulanan katsayı engeli nedeniyle öğrenciler meslek liselerine rağbet etmemişler, düz liselere akın etmişlerdir. Böylece öğrencilerin birçok yetisi gelişmek için uygun ortamlar bulamamıştır. Bu gün meslek liselerine uygulanan katsayı engelinin kaldırılması sonucu meslek liseleri tekrar öğrencilerine kavuşmaya başlamıştır. Bu görüşler doğrultusunda meslek liseleri programları daha fazla zenginleştirilerek öğrencilerin farklı yetilerinin gelişimine katkıda bulunması sağlanabilir.

- Nurettin Topçu, öğretmenliği eğitim davamızın yapıcı ve en esaslı unsuru olarak görür. Ve öğretmenliğin bir meslek olması gerektiğini ifade eder. Bugünkü öğretmenlerin çok değişik kaynaklardan yetiştirildiğini öncelikle bu sorunun giderilmesi gerektiğini söyler. Muallimlerin ilim ve irfan seviyelerinin yükseltilmesi gerektiğini ifade eder. Öğretmenlerin ilim ve irfan seviyelerinin yükseltilebilmesi için de orta öğretimde sınavların, öğretmenin elinden alınarak o dersi okutmamış, yabancı heyetlere verilmesi gerektiğini söyler. Bu uygulama hem orta öğretimin ciddileşmesine sebep olacak, hem de öğretmenlerin daima okuyup ilimde ilerlemeğe mecbur olduklarını kendilerine hatırlatacak ve onları daha iyi yetişmeğe zorlayacaktır. Topçunun bu görüşleri doğrultusunda bugün öğretmenlik bir meslek haline gelmiştir. Ancak son yıllarda bazı hükümetlerin tutarsız politikaları nedeniyle hala öğretmenlerimiz çok değişik kaynaklardan yetiştirilmektedir. Bugün eğitim sisteminde üniversitelerin her bölümünden öğretmenler bulunmaktadır. Öncelikle öğretmenlerin tek kaynaktan temini sağlanmalıdır. Ayrıca, Topçu'nun Muallimlerim ilim ve irfan seviyelerinin yükseltilebilmesi için de orta öğretimde sınavların, öğretmenin elinden alınarak o dersi okutmamış, yabancı heyetlere verilmesi gerektiği fikri ise dikkate alınması durumunda eğitim sistemimize ciddi katkılar getirebilir. Ancak sınavların bu dersi okutmamış yabancı heyetlere değil de bu dersi daha önce okutmuş okulu ve çevresini tanıyan heyetlere verilmesi daha doğru olacaktır. Çünkü o yöreyi, öğrencileri tanıyan ve bu dersi daha önce okutmuş kişiler öğrencilerin öğrenme eksikliklerini daha iyi tespit edeceklerdir. Böylece öğretmenlerdeki vurdumduymazlık ve hedefsizlik ortadan kalkacak, öğretim daha

ciddi hale gelecek, öğretmen sürekli kendini geliştirecek ve böylece öğretimin kalitesi de yükselecektir.

- Nurettin Topçu'ya göre ilköğretim kitapları ve müfredatı, çocuğa toprak sevgisini ve tarihini bütün övünülecek yönleriyle öğretmelidir. Çünkü tarih bilinci eksik bırakılarak yetiştirilen çocuk gerçek vatandaş olamayacaktır. Ancak Topçu, o dönem okutulan kitapların ve müfredatın bu amaca hizmet etmediğini savunur. Öğrencilere tarih bilincinin aşılması için yedi ciltlik safahatı sayfa sayfa düz yazıya çevirip bazılarını şiir halinde ilkokulun beş yıllık okuma kitaplarına aktarılması gerektiğini savunur. Böylece programlardaki ruh eksikliği giderilecektir. Programlardaki ruh eksiliği günümüzde devam eden sorunlardan biridir. Bu sorunun çözümünde Topçu'nun bu görüşü kullanılabilir.
- Turhan'ın en önemli fikirlerinden biri hem teorinin hem de uygulamanın bir arada verilebileceği (Politeknik) okulların açılmasıdır. Ona göre bu tip okullar kaliteli ve nitelikli elemanların yetişmesini sağlayacaktır. Köy enstitüleri bu yönüyle Mümtaz Turhan'ın görüşlerine paralel açılmış okullardır. Çünkü bu okullarda hem teori hem uygulama bir arada öğrencilere öğretilmeye çalışılmıştır. Ancak bu okulların köylünün kültürünü hiçe sayarak resmî ideolojiyi ve Batıl görüşleri köylüye dayatması Turhan'ın bu okulları şiddetle eleştirmesine neden olmuştur. Turhan'ın bu görüşleri doğrultusunda bugün birçok meslek lisesi açılmıştır. Ancak bu okullar bugün sanayinin ihtiyaç duyduğu ara eleman ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu görüşler doğrultusunda bu tip okulların türü ve sayısı çoğaltılabilir.
- Mümtaz Turhan'a göre öncelikle memleketin hakiki ihtiyacı olan insanlar yetiştirilmeye ve ilim müesseseleri tesis edilmeye çalışılmalıdır. Bunun için de yapılması gerekenler, Avrupa'ya bol miktarda, çok iyi seçilmiş talebeler göndermek ve araştırma enstitüleri açılmaktır. Ancak bu çözüm önerileri garplılaşıma kadar eski önerilerdir. III. Selimden itibaren Avrupa'ya öğrenci gönderilmektedir. Ancak bu girişimler sonuç vermemiştir. Turhan bu girişimlerin sonuç vermeyişinin nedenlerini şöyle açıklar: Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin bize neler getireceğini bilmeyişimiz bu teşebbüsün gaye ve hedefini doğru bir şekilde tayin etmemize mani olmuştur. Bu hedefsizlik nedeniyle talebenin oradaki tahsilleri nizamsız ve kontrolsüz gerçekleşmiş, gönderilen talebelerden ancak çok cüz'i bir kısmı tahsil etmiş, bunlara da ülkeye döndükten sonra kendilerini geliştirebilecekleri ortamlar sağlanamamıştır. Turhan'ın bu görüşleri doğrultusunda Avrupa'ya öğrenci gönderme çalışmaları daha bilinçli, planlı ve programlı bir şekilde yeniden

düzenlenmeli, bu öğrencilerin yurda döndükten sonra ilmi araştırmalarla meşgul olmaları sağlanmalıdır.

- Mümtaz Turhan’a göre üniversite problemlerinden bir diğeri de talebelerin yiyecek, yatacak, spor ve sağlık meseleleridir. Bu hususlarda bizim için en uygun metot Anglo-Sakson memleketlerinde tatbik edilen kolejler tarzında yurtlar açmak olacaktır. Gerek bünyemize, gerek tarihi geleneklerimize uygun düşen bu tarzın esası, üniversite talebelerini devamlı bir şekilde öğretim üyelerinin veya o seviyede ilim adamlarının kontrolü altında bulundurarak yetiştirmektir. Yurt sistemine uygun olarak şehrin dışında öğrencilerin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak ortamlar oluşturulmalı, öğrencilerin sürekli öğretim görevlilerinin gözetimi altında tutulmaları sağlanmalıdır. Bu gün üniversite gençliğimizin hedeften uzak başıboş yetiştikleri göz önüne alındığında bu öğrencilere bir düzen getirmek açısından Turhan’ın bu görüşleri dikkate alınabilir.

KAYNAKLAR

1.KİTAPLAR

- Akçura, Yusuf (1976). **Üç Tarz-ı Siyaset**, Ankara: TTK Yayınları.
- Akpınar, Burhan (2009). **Eğitim ve Program**, Elazığ: Data Yayınları.
- Akyüz, Yahya (1978). **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**.
Ankara: Doğan Basımevi.
- (2009). **Türk Eğitim Tarihi, M.Ö. 1000 – M.S. 2009**, İstanbul: Pegem Akademi
- Akyüz, Y., Ataman, A., Ataüenal, A., Basar, E., Çelik, V., Dilaver, H., Fındıkçı İ., Koç, N.,San İ., (1996). **Eğitimimize Bakışlar**. İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları 1.
- Atabay, Mithat (2005). **2. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Milliyetçi Akımları**,
İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Balcı, Ali (2009). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Başgöz, İlhan (2005). **Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Berkes, Niyazi (2009). **Türkiye’de Çağdaşlaşma**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Binbaşıoğlu, Cavit (1982). **Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- (2009). **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Birinci, Ali ve Kara, İsmail (2005). **Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Demirel, Özcan(2007). **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**,
Ankara: PegemA yayıncılık.
- Demirel, Özcan ve Kaya, Zeki(2008). **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara: PegemA yayıncılık.
- Doğan, İsmail (1991).**Tanzimat’ın İki Ucu, Münif Paşa ve Ali Suavi, Sosyo-Pedagojik Bir Karşılaştırma**, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Duverger, Maurice (2006). **Sosyal Bilimlere Giriş**, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Ergin, Osman(1977). **Türkiye Maarif Tarihi**, İstanbul: Eser Yayıncılık.
- Erişirgil, Mehmet Emin (1958). **Türkçülük Devri, Milliyetçilik Devri, İnsanlık Devri**,
Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Ertürk, Selahattin (1972). **Eğitimde “Program” geliştirme**, Ankara: Yelkentepe Yayınları.

- Gökalp, Ziya (1999). **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- (1973) **Terbiyenin sosyal ve Kültürel Temelleri**, İstanbul: MEB Yayınları.
- Gözütok, F.Dilek (2007). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Gündüz, Mustafa (2007). **II. Meşrutiyetin Klasik Paradigmaları, İctihad, Sebilü'r-Reşad ve Türk Yurdunda Toplumsal Tezler**. Ankara: Lotus Yayınları.
- Güngör, Erol (1996). **Sosyal Meseleler ve Aydınlar**. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- (1991). **Kültür, Eğitim, Dil Üzerine Görüşleriyle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- (1990). **İslam'ın Bugünkü Meseleleri**. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- (1992). **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- (2007). **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kara, İsmail. (2008) **Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam**. İstanbul: Dergâh Yayıncılık.
- . (2003). **Din İle Modernleşme Arasında: Çağdaş Türk Düşüncesinin Meseleleri**. İstanbul: Dergâh Yayıncılık.
- . (1995). **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi**. İstanbul: Dergâh Yayıncılık.
- . (2006). **Sözü Dilde Hayali Gözde**. İstanbul: Dergâh Yayıncılık.
- Karasar, Niyazi (2009). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yayınları.
- Karasar, Niyazi (2009). **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**, Ankara: Nobel Yayınları.
- Kongar, Emre (2001). **Türk Toplumbilimcileri 2**, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kök, Mustafa (1995). **Nurettin Topçu'da Din Felsefesi**, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Küçük, Hasan (1977). **Türk Milliyetçiliğinin Büyük Önderlerinden Prof. Dr. Mümtaz Turhan: Bütün Yönleriyle**, İstanbul: TÜRDAV.
- Lewis, Bernand (1998). **Modern Türkiye'nin Doğuşu**. (çev.: Metin Kıratlı), Ankara: TTK Yayınları
- Mardin, Şerif (1991). **Türk Modernleşmesi**. Makaleler 4, İstanbul: İletişim Yayınları.
- MEB, (2004). "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi.", **Tebliğler Dergisi**, 2564: 829. Eylül 2004.
- MEB,(2005). **Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim 1–5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı**, Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- Oğuzkan, A. Ferhan (1993). **Eğitim Terimleri Sözlüğü** (3. Baskı). Ankara: Emel Matbaacılık.

- Öğün, Süleyman Seyfi (1992). **Türkiye’de Cemaatçilik ve Nurettin Topçu**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özakupınar, Yılmaz (2003). **Kültür Değişimleri ve Batılılaşma Meselesi**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- , (1995). **Mümtaz Turhan ve Batılılaşma Meselesi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Rosovsky, Henry (2000). Çev. Süreyya Ersoy, **Üniversite, Bir Dekan Anlatıyor**, 13.Baskı, İstanbul: TÜBİTAK Yayınları.
- Şehsuvaroğlu, Lütfü (2002). **Nurettin Topçu**, Ankara: Alternatif Yayınları
- Topçu, Nurettin (1978). **Milliyetçiliğimizin Esasları**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (1998/a). **Kültür ve Medeniyet**(2.Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (1998/b). **Türkiye’nin Maarif Davası**(4.Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (1999). **Ahlâk Nizamı**(4.Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (2001). **Mantık**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (2001). **Millet Mistikleri**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (2001). **Sosyoloji**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (2002). **Felsefe**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (2003). **Psikoloji**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (2005). **Ahlâk**, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- , (2007). **Yarınki Türkiye**(6. Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Turhan, Mümtaz (1980). **Garplılaşmanın Neresindeyiz?** İstanbul: Yağmur Yayınevi.
(Yazarın Garplılaşmanın Neresindeyiz?, Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri, Üniversite Problemi, Atatürk ilkeleri ve Kalkınma isimli eserleri yayınevi tarafından tek kitapta toplanmıştır.)
- , (2002). **Kültür Değişimleri**, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ülken, Hilmi Ziya (1979). **Türkiye Çağdaş Düşünce Tarihi**. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Varış, Fatma (1994). **Eğitimde Program Geliştirme** Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Yeşilyaprak, Binnur (2003). **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ## 2.MAKALELER
- Akyol, Taha (2006). “İnsan, Alim ve Düşünür Yönleriyle Ağabeyim Erol Güngör”, **Kültür Bakanlığı Erol Güngör özel Sayısı**.

- Aldı, Mustafa (2006). “Çocukların Hizmetinde Eğitime Maarif Katmak.” **Hece aylık Edebiyat Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı**(109).
- Alver, Köksal (2006). “Anadoluculuk ve Nurettin Topçu”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı** (109).
- Ayhan, Rıza (2009).“Prof. Dr mümtaz Turhan Sempozyumu Açılış Konuşması” **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, (02-03 kasım 2009-Ankara).
- Başak, Suna (2009). “Mümtaz Turhan’dan Günümüze Üniversite Problemi” **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, (02-03 kasım 2009-Ankara).
- Bayram, Cezmi (1969). “Mümtaz Turhan ve Maarif Davamız.” **Türk Kültürü Dergisi**, S.78.
- Demirel, Tanel (2004) “ Cumhuriyet Döneminde Alternatif Batılılaşma Arayışları: 1946 Sonrası Muhafazakâr Modernleşmecî Eğilimler Üzerine Bazı Değınmeler” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, 3. Cilt, Modernleşme ve Batıcılık**
- Deren, Seçil (2003). “Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi”, **Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce,4.Cilt Milliyetçilik**.
- Ergün, Mustafa (1982). “Emrullah Efendinin Hayatı, Görüşleri, Çalışmaları”, **A.Ü Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt XXX. Sayı 1-2.
- Fazlıoğlu, İhsan (2009). “Bilen Bir’i Bilir. Topçuda Bilgi ve Bilim Sorunu.” **Kültür ve Turizm Bakanlığı Nurettin Topçu Özel Sayısı**.
- Fidan, Ahmet (2006). “Nurettin Topçu’nun Maarif Davası.” **Hece Aylık Edebiyat Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı**(109).
- Gülensoy, Tuncer (1969). “Kayıplar(Mümtaz Turhan)”. **Türk Kültürü Dergisi**, S.244.
- Hamran, Talat Sait (2006). “Gerçek Öğretmen.” **Hece Aylık Edebiyat Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı**(109).
- Kara, İsmail (2009). “Nurettin Topçu’nun Hayatı”, **Kültür ve Turizm Bakanlığı Nurettin Topçu Özel Sayısı**.
- Kara, Mustafa (2006). “Farklı Bir Münzevi Sıra Dışı Bir Muallim: Nurettin Topçu.” **Hece Aylık Edebiyat Gergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı**(109).
- Korkmaz,Abdullah (2008). “Mümtaz Turhan (1908 - 1968)”, **Türkiye’de Sosyoloji (İsimler-Eserler) I** (Derleyen: M. Çağatay Özdemir), Ankara, Phoenix Yay.
- Kutlu, Mustafa (1976). “Nurettin Topçu İçin Bir Biyografi Denemesi” **Hareket Dergisi**, S.112.

- Özgül, M. Kayahan (2009). “Mümtaz Turhan ve Kültürel Okur-yazarlık” **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, (02-03 kasım 2009-Ankara).
- Özkul, Metin (2009). “Mümtaz Turhan’da Batılılaşma Anlayışı” **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, (02-03 kasım 2009-Ankara).
- Sağlam, Serdar (2009). “Türkiye’de Sosyo-Kültürel Değişme: Göstergeler, Öneriler” **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, (02-03 kasım 2009-Ankara).
- Togrol, Berlan (1969). “Profesör Dr. Mümtaz Turhan.”, **Türk Kültürü Dergisi**, S.78,
- Tozlu, Necmettin (2006). “Nurettin Topçu’nun Fikir Dünyamızdaki Yeri”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı** (109).
- Turhan, Mümtaz (1958). “Köy Tetkiklerinde Kullanılacak Metotlar Hakkında Bazı Düşünceler.” **Sosyoloji Dergisi**. S.12.
- , (1959). “İçtimai Gruplar Arasındaki Münasebetlere Tesir Eden Faktörler.” **Sosyoloji Dergisi**. S.13.
- , (1956). “Üniversite ve Vazifeleri” **Türk Yurdu Dergisi**, S.254.
- , (1959). “Osmanlı Neden Durakladı?”, **Türk Yurdu dergisi**, 1955, S.241.
- , (1956). Mümtaz Turhan, Üniversite Vazifeleri II, **Türk Yurdu Dergisi**, S.255.
- , (1959). “Erzurum Üniversitesinin Açılışı Münasebetiyle” **Türk Yurdu Dergisi**, S 275.
- Yediyıldız, Bahaeddin(2009) “Batılılaşma, Modernleşme, Çağdaşlaşma: Kavram Farklılıkları” **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, (02-03 kasım 2009-Ankara).
- Yeniçeri, Özcan “Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör’ün düşüncelerinin Günümüze Yansımaları” **Aramızdan Ayrılışının 40. yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, (02-03 kasım 2009-Ankara).

3. GAZETE VE DERGİLER

Büyük Doğu Dergisi

Çağrı Dergisi

Düşünen Adam Dergisi

Hareket Dergisi

İslam Mecmuası

İstanbul (Sanat ve Edebiyat) dergisi

İş ve Düşünce dergisi

Ölçü Mecmuası

Sosyoloji Dergisi

Tohum Dergisi

Türk Düşünce dergisi

Türk Ruhu Dergisi

Türk Yurdu Dergisi

Yaprak Dergisi

Yol Mecmuası

ÖZGEÇMİŞ

Feyzullah ACAR, 1981 yılında Adıyaman'da doğdu. İlköğrenimini Adıyaman'da, Ortaöğrenimini Malatya'da tamamladı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü Öğretmenliği bölümünü 2005 yılında bitirdi. 2005 yılından beri Mili Eğitim Bakanlığına bağlı olan Okullarda görev yapmaktadır.